

A black and white photograph of three soldiers in uniform standing in a field. They are wearing dark uniforms with peaked caps and belts. The soldier on the left is looking down, the middle one is looking forward, and the right one is looking to the side. They are standing in front of a dense line of trees.

LAISVĒS **Nr.44**
KOVU **ARCHYVAS**

**Laisvės kovų
archyvas
Nr. 44**

**Laisvės kovų
archyvas
Nr. 44**

**Kaunas
2011**

ISSN-1392-0421

Laisvės kovų archyvas
Istorijos žurnalas, tomas 44

Redaktorius

Darius Juodis

Redakcinė kolegija:

Antanas Lukša, Jūratė Marcinkevičienė

© Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, 2011

Partizaninė kova

Vincas Kubertavičius

Gyvenimo kryžkelėse

Lietuvos kario memuarai

Nelegalus partizaninis gyvenimas okupuotoje Lietuvoje 1944-1945 metais

Šie užrašai parašyti praėjus daugiau kaip 45 metams, iš žiauraus ir klastingo karo ir pokario dienų gyvenimo prisiminimų. Išgyventi momentai, tuo laikotarpiu aprašyti šifruotuose užrašuose-dienoraščiuose, vienokiomis ar kitokiomis aplinkybėmis yra pražuvę.

Prisiminimus reikėjo atkurti pradėjus 10-20 metų, kai liudininkai, išgyvenusieji tą žiaurų pokario metų terorą, dar buvo gyvi. Dabar, po kelių dešimtmečių, jau daug vardų, slapyvardžių iš atminties yra išdilę, likę liudininkai daug ką pamiršę ar išgyventų įbauginimų nenori prisiminti.

Šiuos užrašus skiriu Jums, mielieji ginklo broliai, krauju sulaisčiusieji gimtąją Lietuvos žemę, kuri po pusšimčio vergovės metų išaugino jaunus laisvės daigus.

Garbė Jums per amžius, Miškų Sakalai, taip karštai mylėję Tėvynę.

**Vincas Vytautas Simaitis-Vidugiris,
Siaubas, Jovaras
1991 metai**

Frontui praėjus

Grižęs iš miškelio į Šiupailos sodybą, paslėpęs vokiškus kariškus drabužius, sodybos kieme į stogams dengti skirtų skiedrų rietuvę paslėpiau kariškas fotografijas, o fotoaparata „Kodak“ perdaviau paslėpti šeimininkui. Susirinkę kariai: aš, V. Kuolaitis, Jonas Spangevičius, persirengę civiliais drabužiais, atrodėme kaip šioje šeimoje gyvenantys vyrai. Šiupailų šeima tą liepos 30-osios rytą buvo išvažiavusi į bažnyčią Kazlų Rūdon, o senasis šeimininkas išgyveno dėl jų likimo. Prie gyvenamojo namo susėdę ant suolų, gardžiaiomės jauniausios Šiupailų dukters atneštomis vyšniomis ir aptarinėjome tolimesnį mūsų likimą. Mūsų 2 bataliono kuopa išsklaidyta prieš ugnies po netikėtos pasalos. Sovietų tankams nuriedėjus į Vakarus, mūsų atsitraukimas per Suvalkijos laukų lygumas būtų lygus mirčiai. Nutarėme laukti vakaro, gal vokiečių sugrupuotos jėgos atmuš įsiveržusius bolševikų tankus ir mes vėl galėsime įsilieti į kovotojų gretas.

Mums bekalbant su šeimininku, į kiemą įėjo kaimynas Sinkevičius, kurio sodyboje slėpėsi grupė kareivių. Kaimynas, pamatęs mus nepažįstamus, kalbančius lietuviškai, iš karto suprato, kad tai to paties dalinio, tik jau civiliai persirengę kariai. Kaimynas pasakė liūdną žinią - jo sodyboje, sprogus sviediniui, prie vartų ir sode guli nukauti trys kovotojai. Vienas, sužeistas į koją, pasislėpęs klojime šiauduose. Prašė užėti pažiūrėti, atpažinti žuvusiuosius. Paprašiau Sinkevičių, kad iš žuvusiųjų kišenių išimtų jų dokumentus, kol dar neatėjo sovietų kareiviai. Pažadėjau, pasitaikius patogiai progai, užėti.

Vos kaimynui išėjus, po kelių minučių į sodybą įėjo sovietai -kapitonas ir kareivis. Visai laisvai pasisveikinę

pasiteiravo, ar nėra „niemcov“ (vokiečių, - rus.). Kiek susikalbėdamas aiškinu, kad visi „niemcai padrapali“ (išsilakstė), kai rusų tankai atėjo. Kapitonas, pakalbėjas su šeiminku, kuris gerai mokėjo rusiškai, pasakė: „Čia apsištos štabas“, ir net nenulipęs nuo arklio išjojo.

Apžiūrėjęs, kad aplink tylu, ramu, išėjau pas kaimyną Sinkevičių. Prie vartų ant kelio gulėjo eilinio Tamašausko, kilusio iš Žemaitijos, vidutinio ūgio, juodbruvio vaiko, kūnas. Kalbėdavo, kad plaukiojęs Lietuvos jūrų laivyne. Antrasis žuvusysis gulėjo sode, tik prieš keletą dienų buvo įstojęs į dalinį. Gyvenęs su motina, Kaune, Laisvės alėjoje, muzikantas, lankęs konservatoriją ar muzikos mokyklą, šviesiaplaukis, vidutinio ūgio. Šio kauniečio ir trečiojo žuvusiojo pavardes ir gyvenimo aplinkybes per ilgą laiką pamiršau. Kluone radau šiauduose pasislėpusį, sužeistą į koją jaunesnįjį puskarininkį Lazauską, kilusį iš Lazdijų. Patariau puskarininkiui dieną kitą pasislapstyti pas Sinkevičių - vėliau kas nors pagelbės. Kai atėjau pas Sinkevičių, jis žuvusiųjų dokumentus iš kišenių jau buvo išėmęs. Paprašiau gerojo šeiminko dokumentus paslėpti iki gerų laikų, kol iš Lietuvos bus išvyti „raudonieji“. Tuomet surasime žuvusiųjų gimines.

Grįžęs į Šiupailų sodybą Jono Spangevičiaus jau neradau, buvo išėjęs. Tuo laiku iš Kazlų Rūdos grįžo ir Šiupailų šeima: trys vyrai, mergina ir motina. Nutariau apleisti geraširdžių sodybą. Buvo gražus, šiltas vasaros oras. Vienmarškinis, namų darbo baltiniais, suplyšusiomis naminių marginių kelnėmis, basas, be kepurės, be švarko išėjau iš Šiupailų sodybos, padėkojęs už suteiktą geraširdišką pagalbą. Ėjau į vakarus, geležinkelio, Šešupės link, laikydamasis arčiau miškelio, krūmų. Su savimi ryšulėlyje nešiausi fotoaparata „Leika“ ir tarp duonos plutų paslėptą parabelių. Galvojau, gal kaip nors naktį pasieksiu

vokiečių linijas už Šešupės.

Prie kelio ir miškelio užėjau į nedidelę grytelę, ten radau jauną suvargusią moterį su vaiku. Pasiprašiau laikinai pabūti, atseit iš apkasų kasimo bėgu nuo vokiečių ištrūkęs. Moteris nenoromis sutiko priimti, skųsdamasi, kad grįžęs vyras iš pavydo gali primušti. Pažadėjau užtarti. Dabar, kai „rudieji“ tik išbėgo, o „raudonieji“ dar neatėjo, gyvendami „niekieno žemėje“ neturėtume šeimose kelti ginčų. Skundžiasi moterėlė, kad jos vyras tinginys, viską prageriantis, namuose net valgyti neturinti. Mums bekalbant į namus grįžo vyras, truputį išgėręs, atsinešė 10 litrų stiklainį su apie trimis litrais drumsto „samagono“. Ima stiklinę, pila, „rusiškai“ geria, ragina ir mane. Aš, truputį lūpas pavilgęs, atsisakiau gerti, nes vis galvojau, kaip persikelti per Šešupę, papulti į vakarus.

Mums besėdint atėjo kaimynų berniukas, buvęs kaime už Šešupės, neseniai grįžęs namo. Pasakojo, kad rusų tankai kaunasi prie pat Vilkaviškio, o čia, už Šešupės, sodybose, krūmuose, labai daug kariuomenės. Tariau, kad truputį apimus reiks keliauti namo. Pasisakiau esąs iš Miknonių kaimo, nuo Gudelių, buvęs išvartytas apkasų kasti. Man šeiminkė ir pijokėlis vyras patarė užėti pas kaimynę. Šeiminkės palydėtas užėjau pas vienišą moterį, kuri be didelių svyravimų priėmė dienas kitai pagyventi, kol frontas praeis.

Artėjo vakaras, tolumoje vakaruose girdėjosi nenutylanti kovų kanonada. Žiogeliai laukų žolėse ir dobiluose tik čirškė, lyg nieko nebūtų, o aplinkui žaidė gyvenimas ir mirtis. Vakarop į nedidelį kelių grytelių kaimelį, įsikūrusį netoli Bebruliškės geležinkelio stotelės, grįžo dieną išsivaikščioję gyventojai. Kiekvienas pasakojo išgyventus momentus. Nakčiai pasiprašiau miegoti klojime ant šieno. Pernakvojęs, pavaišintas pusryčiais,

išsiprašiau dalgį - eisiu pjauti prinokusių dobilų. Už nakvynę ir maistą stengiausi atidirbti. Seniai jau rankoje dalgio neturėta, tik šautuvas.

Vakar pavakare vienas berniukas iš kaimelio buvo nuėjęs prie plento posūkio, išeinančio iš miško Vincų link. Paplentė ir plentas po kautynių buvo užverstas žmonių ir arklių kūnais, vežimais ir kariškomis mašinomis. Po kautynių net tankai pravažiuoti negalėjo, kol viską suvertė į griovius. Plento danga buvo kruvina. Paplentėje, miško pakraščiuose gulėjo kūnai. Tai mūsų lietuvių karių, daugiausia gimusių 1918 metais, 1940 metų kovą pašauktų į Lietuvos kariuomenę. Iki okupacijos jie tarnavo Lietuvos kariuomenėje, Liaudies kariuomenėje ir Raudonosios armijos daliniuose ligi karo pradžios, o vėliau, susidarius įvairioms aplinkybėms, perėjo tarnauti vokiečių pusėn, į lietuviškus savisaugos batalionus. Tarp kariškių kūnų turėjo būti ir civilių, pastotėmis vežusių besitraukiančią vokiečių ir lietuvių kariuomenę. Aš, tą kalbą girdėdamas, nudačiau lyg nieko nesuprantantis, bet viską ėmiau dėmesin ir galvojau, kaip teks susitikti pirmąjį sovietų kareivį iš arti.

Buvo pietų metas. Dobilus pjaunant gerai matėsi plentu važiuojančios kariškų mašinų voros. Nuo Šiupailų sodybos per lauką mano pusėn ėjo sovietų kareivis. Aš lyg nekreipdamas dėmesio verčiau pradalgę po pradalgės. Priėjęs kariškis pasisveikino, gyrėsi, kad vokiečius greitai sumuš ir važiuos namo. Aš kareiviui paprieštaravau: „Kol vokiečius sumušite, ne vienam teks anksčiau laiko važiuoti namo“. Kareivis, matyt, suprato mano mintį. Atsakė: „Poidiom v chatu, nemnogo vypjem“ (eime į kambarį, truputį išgersime, - rus.), pabaladojo prie diržo prisegtą gertuvę ir tęsė kalbą: „Vakar plente didžiulę statinę vokiško vyno paėmėm. Gėrėme kiek norėjome, aš ir gertuvę prisipyliau“. Kaip atsisakysi tokio pakvietimo, man irgi norėjosi vokiško vyno

paragauti. Parėjus į namus vaidinau šeimininką, paprašiau šeimininkę ko nors užkasti ir paragauti vaišinamo vyno. Iš tiesų tai buvo tas pats raudonas vynas, bataliono ūkvedžio vežtas ir nespėtas išgerti. Gėriau ir vis gyriau, kad tokio vyno nesu ragavęs. Kiek susikalbėjau, domėjausi, kaip teks toliau gyventi. Kareivis pasakė, kad greitai ir mums teks eiti kariauti „za rodinu“ (už tėvynę). Šeimininkei liepiau pasišalinti iš namų - negali žinoti, ką sugalvos išgėręs kareivis, bet šis padėkojęs išėjo, nesuprasdamas, kad gėrė su buvusiū vyno šeimininku. Kiek apsiraminome, atrodė, kad ir velnias ne toks baisus, kaip „numaliavotas“.

Diena praėjo be didesnių įspūdžių. Girdėjau, kad iš Marijampolės atvyko kelios merginos, ieškančios sužeistų lietuvių kareivių. Kalbama, kad čia, plente, kovėsi lietuvių kariuomenės daliniai su sovietais. Tokias kalbas girdėdamas pritylu. Vakare vėl užsilipau kluonelyje ant šieno. Naktis praėjo visiškai ramiai, niekas nebūdino iš miego.

Aerodromo darbuose

Rugpjūčio 1-osios rytą saulutei patekėjus, stiprus šuns lojimas išbudino iš miego. Girdėjosi lietuviška ir rusiška kalba. Įsidrąsinęs po vakarykščio pokalbio su rusų kareiviu iškišau galvą pro čyto langelį. Kieme - pora ginkluotų kareivių ir naujas kaimo seniūnas su kaimo žmonių sąrašu, varo iš kiekvienos šeimos po vieną ar du netoliese aerodromo kasti. Nori išvaryti ir mano šeimininkę. Mane pamatęs seniūnas klausia: „O kas tu toks, iš kur būsi?“ Prie kareivių lyg ir nenoriu pasirodyti įtartinas. Pasakiau esąs šeimininkės giminaitis iš Kazlų Rūdos, atėjęs prieš fronto praėjimą, dabar bijantis grįžti namo. Sutinku vietoje šeimininkės eiti aerodroman dirbti. Seniūnas

nuo manęs neatstoja, ragina greičiau rengtis ir kartu su juo važiuoti į darbą. Šeimininkei liepia pasilikti namie, nes nežinia, kas gali nutikti - aš vienas, o ji turi rūpintis dukrele. Žmonės, įbauginti propagandos, bijo, kad išva-rytųjų į darbą nesusaudytų. Išgėręs pieno išvažiavau su seniūnu ir vienu kareiviu. Važiuodamas seniūnas gyrėsi kareiviui, kad sugrįžo jo laukti laikai, kada vėl galės laisvai dirbti iš „buožių“ gautus šešis hektarus žemės, vokiečių laikais iš jo atimtus. Galvoju sau, ar ne per anksti svetimu turtu džiaugiesi, taip drąsiai šokant gali, seni, neilgai ta žemele girtis, juk karas dar nesibaigė.

Važiuojant per kaimą ir žmones raginant į darbą, iš kiekieno gautas butelis „samagono“, matyt, išsipirkta nuo darbo. Seniūnas su kareiviu gurkšnoja, kviečia ir mane išgerti. Aš atsisakau, nes man reikia būti blaiviam - ir dabar vakaruose girdisi nenutylantys šūviai. Kalba, kad Vilka-viškis eina iš rankų į rankas. O gal dar frontas sugrįš? Įsi-drąsinęs kareivėlis duoda seniūnui iššauti iš ilgo rusiško šautuvo. Siūlo ir man. Atsisakau, sakydamas, kad niekad šautuvo rankose neturėjęs. Prisispyrę įperša man užtai-sytą šautuvą, o aš vaidinu, kad man rankos kojos dreba. Kareivuką ir seniūną juokas ima. O kai šovęs iš išgąsčio trenkiu šautuvą ant vežimo, iš juoko voliojasi abu mano bendrakeleiviai. O juk galėjau tam kvailam kareivėliui pa-rodyti, kaip šaudoma, bet nenorėjau pakenkti mane bėdoje priglaudusiai moteriai.

Pavažiavus už kaimo puskilometrį, lygiame lauke bū-reliais pakrikę žmonės, vadovaujami lakūnų karininkų, ly-gino, užkasinėjo nupjautoje dobilienoje vagas ir negilų, siaurą, per lauką nusitęsusį išdžiūvusį griovelį. Prisi-jungiau prie nedidelės dirbančiųjų grupelės. Dirbantieji ae-rodrome visi pažįstami, kaimynai, o aš - svetimas, už-klaustas meluoju esą sučiupo grįžtantį iš apkasų kasimo

ir atvarė dirbti į aerodromą. Prie manęs priėjo ukrainietis, jau iš aprangos atpažįstamas, kad toks pats, kaip ir aš, besislapstantis, ir paklausė, ką toliau darysime ir kaip slapstysimės. Aš jam atsakiau: „Mano tėviškė netoli, teks kur nors netoli pasislapstyti, o tau - kiek blogiau“.

Atėjo pietų metas. Visi sėdasi grupelėmis pietų valgyti, o aš lieku vienas. Iš gretimos grupelės jauna, simpatiška mergina mane pakviečia kartu papietauti. Aš atsisakinėju, dėkoju, kad nenoriu valgyti, bet ji sako: „Eik su mumis į bendrą kompaniją, tuomet išvengsi įtarimų. Aš suprantu, kas pats esi“. Sėduosi prie jų. Kalba nesiriša, ir teirautis, kas iš kur, niekas nenori, visi galvoja tik apie save ir rytojų. Dirbant prie manęs lyg prisirišęs laikosi bendro likimo ukrainietis. Vakarop užskrenda vokiečių lėktuvas, išmeta keletą bombų ir kiek pašaudęs nuskrenda. Visi išsibėgioja, nors vadovaujantys darbams „liotčikai“ šaukia, kad nepanikuotume, nebėgtume.

Grižau atgal pas gerąją šeimninę. Ji mane pavaišino vakariene, o temstant aš vėl - į kluoną ant šieno.

Anksti rytą kieme vėl pasirodė kareiviai. Šį kartą aš gudresnis, nekišu nosies kur nereikia, tik pro tarpą tarp lentų stebiu aplinką. Tačiau šie kareiviai nepavojingi, jie keičia prisigobtus daiktus į „samagoną“ ir lašinius. Kareiviams išėjus, nulipau nuo šieno ir pasakiau šeimninkei, kad man laikas išeiti, nes vienoje vietoje gyventi pavojinga. Kas nors iš kaimo gali įskusti, o eiti dirbti į aerodromą nenoriu, nes ten gali kilti dar daugiau įtarimų ir pats seniūnas gali liežuvį pakišti. Atsisveikinęs su šeimininke išėjau. Užsukau pas Šiupailą. Ten daržinėje įsikūrusi kariška ligoninė. Nepastebimai priėjęs prie sukrautų skiedrų stogams dengti, ketinau surasti paslėptas nuotraukas. Nėra. Pamatęs mane senasis Šiupaila įspėjo, kad kuo greičiau pasišalinčiau iš sodybos, nes mano paslėptas nuotraukas kareiviai

suradę, dabar gali atpažinti. Miške rado mano paslėptą uniformą ir planšetę. Apsivilkę mano vokiška uniforma kareiviai šoko su „katiušomis“, vaizduodami fricų ir bolševikų draugystę.

Nuėjau į kaimyno sodybą, kurioje žuvo mano ginklo draugai. Sinkevičių sodyboje ramu, tik vakar sanitarinė mašina atvažiavusi felčerių brigada nurengė vokiškus sužeistųjų drabužius ir privertė Petrą Šiupailą ir Juožą Sinkevičių iškasti duobę prie keliuko ir palaidoti žuvusiųjų kūnus. Pasikalbėjęs su Sinkevičiumi, atsisveikinęs išėjau keliuku iš sodybos į didįjį gyvenimo kelią. Praeidamas minutę tyliai pastovėjau prie žuvusiųjų kapo, kur tik sudžiūvusio molio gabalai išdavė Amžinojo poilsio vietą. Ant kapo nebuvo kam padėti gėlių, nebuvo kam apraudoti. Atgulė trys lietuviai kareiviai Suvalkijos lygumų laukuose be pagarbos, be prisiminimo.

Kelionė į dėdės sodybą

Priėjęs Kauno-Marijampolės plentą, sustojau prie keliuko, vedančio į vakarus ir rytus, keletą minučių galvojau, kur pasukti - į vakarus ar rytus? Vakaruose manęs laukė netoliese apsistojęs frontas, pavojingas fronto linijos pėrėjimas ir nežinomas likimas karo sūkuriuose. Rytuose - netolimi tėviškės laukai, artimieji, pažįstami, draugai ir pavergtoji Lietuva! Ką aš tuo metu turėjau daryti - ar gelbėdamas save eiti į svetimas šalis, per pavojus ir mirtį ieškoti laimės, ar likti Lietuvoje ir kurį laiką nelegaliai pas pažįstamus, artimus gimines slapstyti. Slapstydamasis metas, gal daugiau pragyvensiu, o vėliau vis vien teks bolševikų kariuomenei iš Lietuvos trauktis, mes sulauksime išvaduotojų iš Vakarų. Aš daug kartų kalbėjau, kad

trijų valstybių kariuomenėse tarnavęs, galvoju tarnauti ir ketvirtoje kariuomenėje, bet kieno?.. Su tokiomis mintimis susitaikęs tvirtai nusprendžiau žengti per pratuštėjusį nuo pravažiuojančios rusų kariuomenės plentą į siaurą keliuką, vedantį rytų link.

Mano išvaizda buvo prastoka, net, man atrodė, įtartiną. Ant peties nešiausi laukuose surastą grėblį, o ant grėbliuko koto - ryšulėlį. Vaizdavau einantį šieno grėbti. Toliau paėjėjęs sukau keliuku į pietus, nes žemėlapyje buvau išstudijavęsėjimo kryptį, pačius nepavojingiausius keliukus dėdės namų link.

Ar dėl maisto pasikeitimo, ar iš baimės, stipriai skaudėjo vidurius. Gerai, kad laukuose javai, krūmai... Matyt, pakilo temperatūra, skaudėjo galvą, vos vos vilkau kojas. Nusiziūrėjęs medžiuose skendinčią gražią sodybą, sugalvojau užėti paprašyti trumpai pailsėti. Seklyčioje radau aukštą, inteligentišką, juodbruvę merginą. Paprašiau leisti pailsėti. Mane pasiuntė pas tėvą, greta sodybos su šeima kertantį rugius. Aukštas, augalotas senis juoda skrybėle ant galvos į mano prašymą atsakė: „Dabar visokių valkiojasi, negaliu priimti, dar apvogsi!“ Aš jam paaiškinau, kad iš apkasų kasimo einu namo. Nevalgęs, užgėręs vandens ar kažką sukramtęs apsirgau, stipriai skauda vidurius, vos bepaeinu. Norėčiau nors valandėlę, jei ne namuose, tai lauke, kur po krūmu prie namų pailsėti. „Jokiu būdu neleisiu, aptiktų rusai, visą sodybą sudegintų!“ - gal ir teisus senis buvo, saugodamas savo namus. Prisiėjo keliauti toliau. Mažuose gyvenviečių keliuose, mano laimei, rusų karivių nesimatė. Visi jie nuėjo, nuvažiavo plentais ir didesniais vieškeliais į frontą.

Įėjęs į nedidelės sodybos kiemą radau motiną ir dukterį, besitvarkančias sode prie gryčios. Visi kambarių daiktai, lovos, spinta, stalai išnešti į sodą, kad namui degant

išliktų. Paprašiau leisti susirgusiam trumpai pailsėti. Motina lyg nenorėtų, bet duktė mane užtarė. Atsiguliau sode po obelimi ant čiužinio. Ryšulėlį su fotoaparatu, parabeliu padaviau dukteriai padėti į spintą. Ši, nieko nesaikydama, kad ryšulys sunkus, padėjo. Po kiek laiko išgirdau kieme rusišką kalbą. Grįžo iš kaimyno tėvas ir kartu atsivedė kareivį iš kaimynų sodyboje apsistojusio karinio dalinio. Tėvas, pamatęs mane gulintį, klausinėjo: „Iš kur eini, kas toks?“ Vėl man teko pasakoti sugalvotą istoriją apie grįžimą iš apkasų kasimo: „Kai „niemcai“ pasileido į Vakarus, mes, apkasų kasėjai - į Rytus“. Tėvas juokėsi ir vertė mano kalbą kareiviui. Paskui pradėjo girtis, kad turi šešis hektarus žemės, dar atgaus kaimyno penkių hektarų sklypą, skirtą tarybiniais valdymo metais, o vokiečiams atėjus gražintą teisėtam šeimnininkui. Giria savo vienturtę dukterį ir sako man: „Pasilik pas mus, žentas būsi“. Motina bara: „Kaip tau, tėvai, negėda taip kalbėti“. Dukrelė tyli.

Kareivis atsigulė šalia manęs ant čiužinio. Man net juokinga. Guli du priešai- vokiečiai ir rusas. O kad jis žinotų su kuo guli...

Apsimetęs miegančiu planavau, kaip reikės išeiti. Kareivis žiūri akis išvertęs, nemiega. Tėvas kažkur nuėjo. Ėmiau nerimauti, kad nepraneštų kareiviams. Pasiskundžiau viduriais, nuėjau į prie kluono esantį tualetą, grįžęs vėl atsiguliau. Po kiek laiko vėl į tualetą. Šį kartą paprašiau merginą nepastebimai atnešti man ryšulį iš spintos. Nutariau pasišalinti iš sodybos. Vos gavęs ryšuliuką, padėkojęs merginai išėjau į keliuką tarp rugių. Išgirdau kieme rusišką kalbą: „Gdie on, kuda pošol? (Kur jis, kur išėjo? - rus.). Pritūpia rugiuose, pasislėpia, pasiknissau savo ryšulėlyje... Pro kiemo vartelius pusiau bėgom vijosi kareivis. Posūkyje tarp rugių po staigaus garso

pradingo... Griebiau rugiuose pamestą grėblį ir leidausi bėgti pakeisdamas kryptį - tiesiai į rytus. Nutolęs laukais porą kilometrų, girdėjau tolumoje padrikus šūvius. Man reikia skubėti pereiti priekyje esantį Marijampolės-Prienų plentą.

Nutaikęs progą, kuomet plentas buvo tuščias, perėjau į vakarus, netoli Igliškėlių. Siauras žvyruotas keliukas vedė į Panausupio kaimą. Su parištu ryšulėliu ant grėblio ėjau pažįstama vietoje keliuko viduriu. Kelio šone, prie mano dėdienės tėviškės, Račiūno sodybos, stovėjo du sargybiniai, kareiviai. Ėjau pro juos drąsiai. Kareiviai manęs nieko neklausė. Pasukau nuo Panausupio per laukus Marčiukinio link. Ant aukštokos kalvos įsikūrusi raudonų plytų su skardiniu stogu sodyba man kaip orientyras, o nuo ten ranka paduoti - dėdės Glavecko sodyba. Eidamas ežiomis sutikau simpatišką merginą. Užklausiau iš kur eina, atsakė: „Iš Liepynų, Vizbarai“. Pasiteiravau, ar kelyje nesutiko rusų kareivių. Atsakė, kad ne.

Įsidrąsinęs įžengiau į dėdės sodybą, prie vartelių kieme sutikau dėdienę. Mane pamačiusi apsidžiaugė ir kartu nuliūdo. Klausia: „O kur Jurgis? Kodėl kartu neparėjote?“ - ir sužiba dėdienės akyse ašara, man taip pat kažkoks graudulys spaudžia gerklę. Ėmiau raminti dėdienę, kad greitai suras Jurgį, jis kur nors Rusijoje, kariuomenėje tarnauja, o mintyse karti tiesa - negrįš, jis žuvęs. Pusbrolis Juozas ir pusseserė Petrutė pakvietė mane į gryčią. Petrutė ėmė ruošti vonią, Juozas atnešė savo drabužius. Po pusvalandžio vaišinomės po kaštonu prie namo. Visi klausėsi mano pasakojimo, o vakare su Juozu nuėjome į svirną miegoti. Vos padėjus galvą ant minkštos pagalvės, kūną užliūliavo raminantis miegas. Baigėsi rugpjūčio 2-oji.

Rugpjūtis Vaitiškėse

Ankstų rytą sesutė Petrutė išvažiavo į Daukšius pas savo seserį Marytę, mano brolių Karolį ir tėtę parvežti man drabužių ir sužinoti, ar artimieji nenukentėjo nuo praėjusio fronto.

Šios vasaros dienos gražios, saulėtos, šiltos, laukuose nusvirusios rugių, kviečių varpos laukė pjovėjų. Artėjant frontui žmonės bijojo kirsti javus ir vežti į kluonus, kad gaisrai nesunaikintų. Laukuose, kad ir išbraidyti, karo metu išvažinėti javų vis vien kiek nors likę. Dieną atėjo dvi „panelės“ iš miesto atostogauti. Mudu su pusbroliu Juozu išėjome paruošti rugių lauko, kampus apipjaustyti, kad arkline kertamąja galima būtų apvažiuoti aplinkui. Nukirstų rugių pėdus padėjo rišti Mickevičių tarnaitė, „panelės“ išsėjosi. Vakarop grįžo Petrutė, pasakojo praėjusių fronto dienų įvykius. Niekas iš artimųjų ir Daukšių kaimo žmonių nenukentėjo, tik kaimyno Miliaus kluonas ir Daukšių parapijos bažnyčia sudegė. Po lapotais kaštonais sutemose valgėme vakarienę, šeimyna didelė, su visais subėgusiais - 10 žmonių. Pietvakariuose fronto dundėjimas ir rausvų kibirkščių juostos - tai šviečiamųjų sviedinių lėkimo trasos.

Kitą dieną dėdienė mane įkalbėjo pakviesti „paneles“ į rugių lauką rišti pėdų. Tamsesnioji, brunetė,ėjo su kaimyno tarnaitė rišti mano nukirstų rugių pėdų, antroji, blondinė, medžių pavėsyje nagučius galando. Po pietų abi panelės, palikusios sodybą, traukė į miestą, nepavyko dėdienės sodyboje pasiduoneliauti. Porą dienų Juozas, sėdėdamas ant kertamosios, važinėjo aplinkui rugių lauką, nusvirusių varpų laukas siaurėjo. Aš dalgiu kirtau lauko kampus ir padėjau sesutėms rišti pėdus.

Iš pas kaimyną Mickevičių apsistojusio armijos štabo atėję keli karininkai apžiūrėjo sodybą ir tarė: „Rytoj jūsų tuščiam kluone apsistos divizijos ligoninė“. Rugius prisieis į kupetą krauti lauke. Vakarop užklydo pravažiuojantys kariškiai, norėjo paimti jiems reikalingų arklių. Dėdienė griebė arklius už apynasrių. Kareivis čiupo automatą, užtaisė ir nusitaikė į dėdienę. Ši, puolusi ant kelių, nepaleisdama arklių, žegnodamasi šaukė: „Šauk šauk, bet arklių neduosiu!“ Juozas, aš ir Kalėda, Liudvinavo valsčiaus viršaitis, pasislėpę ant tvarto, tik pro čyto lentas žiūrime, negalime rodytis. Kareiviai nusikeikė, paliko arklius ir kieme klūpančią dėdienę. Sūnus Juozas Motinai pasakė: „Mama, kad daugiau taip nerizikuotum dėl arklių savo gyvybe! Paspaus gaiduką ir viskas. Arklių nusipirksime, o gyvybės - ne!“

Kitą rytą į dėdės sodybą pradėjo eiti šlubi, kreivi, rankas pasirišę ligoniai raudonarmiečiai. Pradėjo valyti kluoną, šalines. Sveikesni ligoniai išgriebė senus paklotų šiaudus, iššlavė, pradėjo iš lentų rėsti ištisinius gultus, lentas padengė šienų ir užtiesė baltu brezentu. Prie kluono durų pastatė sargybinių, o gale kluono iškasė pailgą duobę ir apkaisė berželiais.

Po pietų sunkvežimiu su medikamentais atvažiavo ir dvi jaunutės leitenantės daktarės. Nežinau, dėdienė geruokai ar priverstinai apgyvendino daktarės seklyčioje. Visą dieną į kluoną ėjo ligoniai, kitus atvežė automobiliais, o sutemus, kai pietvakariuose dangų raižė šviečiamųjų sviedinių juostos ir tolumoje girdėjosi kovų garsai, dėdės sodyboje, kieme, po plačiašakiais kaštonais, pravirkdė armoniką ligonis kareivėlis. Sukosi kareivių ir sanitarių poros, po kaštonais stebėdamos šokius stovėjo abi leitenantės - blondinė ir brunetė. Jų, kaip daktarių, ligoniai šokti nevedė. Gal nedrįso, o gal buvo draudžiama. Muzikantas

melodija po melodijos virkdė armoniką, mudu su Juozu stovėdami ant priesvirnio gonkelių taip pat nedrįsime prieiti prie leitenančių. Pagaliau, matyt, sužavėtos armonikos muzikos ir vakario tylos, abi daktarės išėjo šokti. Lėtu valso ritmu drauge šokančias daktares mudu su Juozu, paploję katučių, perskyrėme.

Aš šokau su blondine, man ji labiau patiko. Reikėjo susipažinti. „Nadiezda“ - atsakė. Ištaręs savo vardą pasakiau, kad dirbu pas šį ūkininką. Tą vakarą dar paklausiau, ar joms netrukdyt mūsų, civilių, pažintys. Atsakė, kad ne, visada lauks pakviečiant šokio, o susitikti nesistengti, ji pati, kai laiko turės, susiras mane.

Dar keletą vakarų kieme grojo armonika, sukosi raudonarmiečių ir sanitarių poros, atrodė, lyg karo nebūtų, tik vakaruose girdimas dundesys priversdavo nepamiršti, kad jis vyksta. Vieną dieną stiprūs, garsūs, dažni sprogiimai fronte privertė ligoninės personalą susirūpinti. Pradėjo ruošti evakuacijai, išrašinėjo sveikesnius ligonius, bet pagaliau vakaruose šurmulys aptilo.

Vieną priešpietį į kiemą įriedėjo vieninkis vežimėlis, atvažiavo mano tėtė. Anksčiau apie tokį nelegalų susitikimą net nebuvau pagalvojęs, o dabar sode, medžių pavėsyje susėdome pasikalbėti. Pasakojau savo paskutinių dienų išgyvenimus, apie rusų tankus, slėpimąsi po tiltu ir prisirpusias vyšnias ant gerų žmonių stalo.

Tėtė pasakojo apie savo rūpesčius. Visų mūsų drabužius, vertingesnius daiktus, buvusius kupare, artėjant frontui, tėtė užkasė prie kluono. Kol vokiečiai buvo, niekas nieko neieškojo, tik vokiečiams pasitraukus ir užėjus sovietams, grįžęs namo tėvas rado iškastą kuparą. Visi vertingesni daiktai buvo pavogti, o knygos, žurnalai išmėtyti lauke. Kaminskų Jonas, Overų Motiejus, Pūkų Juozas, Karalių Juozas ir Kasparavičių Juozas nuo pirmos sovietų

okupacijos dienos pradėjo slapstyti, nes su raudonaisiais partizanais susidėjęs Juozas Neverauskas, tik frontui praėjus, stojo į milicijos būrį ir ėmė kerštaudamas ieškoti vyrų. Tėviškės sodyboje įsikūrė lakūnų štabas. Vos užėjus sovietams, paraisčių pievose įrengė „kukurūzninką-žirgelių“ aerodromą. Pas tėtę Neverauskas atsivarė brolių Karolį, reikalavo mano dviračio ir pasakyti, kur pats randuosi. Statė abu prie sienos gąsdindamas sušaudysias. Tik karininkai lakūnai Neverauską išvarė.

Antrą ar trečią dieną praėjus frontui iš Alytaus atvažiavo buvęs karo belaisvis Nikolajus, manęs ieškojo, norėdamas su manimi atsiskaityti, nors aš jam nieko bloga nebuvau padaręs, dar ir prie bendro vaišių stalo buvau pakvietęs. Su tėčiu nutarėme, kad man reikia persikelti į Zasloną ar Medvišius pas mano mamos gimines Mažeikas. Manęs ten niekas nepažįsta, sodybos tarp miškų, galėčiau ramiau gyventi. Išvažiavus tėvui, su pusbroliu Juozu aptarėme kelionę aplinkiniu keliu Padovinys-Igliškėliai-Naujoji Uta-Medvišiai, vengiant sutikti pažįstamą.

Vakarais daktarės kvietė lošti kortomis „deviatkę“. Man prisiėjo lošti su Nadiežda, o antroji lošė su jaunesniuoju leitenantu, tvarkančiu raštvedybą. Vakare dėdienė paruošė vakarienę, suradome ir truputį „stipresnio“ - dėl didesnės draugystės. Rytą jaunesnysis leitenantas ir dar vienas karininkas paprašė atnešti puodelį. Man net akys iššoko, kai sovietinis karininkas išsitraukė iš kišenės flakoną odekolono „Troinoj“ ir pasidaliję pusiau išgėrė. Vokiečių ir lietuvių karininkai gerdavo geresnius gėrimus, negu sovietų...

Šeštadienį Nadiežda pakvietė į rytą kaimynystėje pas Mickevičių rengiamą koncertą ir liepė būtinai ją pakviesti šokio. Su pusbroliu Juozu nuėjome pasižiūrėti sovietinių karių koncerto. „Viliuku“ atvažiavo pulkininkas, majoras ir

gražuolė kapitonė, laipsnį, matyt, už grožį gavusi. Aplink kapitonę ir Nadieždą tik kapitonai ir aukštesnio rango karininkai sukasi, o leitenantukai tik iš atokiau pažiūri. Prasidėjo koncertas, kurio metu „fricus“ liežuviais pliekė, o man, kaip buvusiam „fricui“, net juokinga.

Su Juozu grįžome namo nepašokę nė vieno šokio. Vakare, grįžusi iš koncerto, Nadiežda manęs klausė: „Kodėl manęs nepakvieteiti šokti?“ „O kaip aš pakviesiu, kada majorai, kapitonai aplink jus sukasi, o leitenantukai tik iš tolo pasižiūri?“

Po kelių dienų sutikusi mane Nadiežda piršteliu kokeitiškai graso: „Nemeluok, tu pas šeiminką ne darbininkas, o slapstaisi. Nebijok, aš niekam nesakysiu. Tavo karišką nuotrauką pas Onutę albume mačiau“. Iš tikrųjų pusėserei Onutei buvau dovanojęs nuotrauką Lietuvos kario uniforma. Onutę pamatęs pasakiau, kad išimtų mano nuotrauką ir paslėptų.

Rugpjūtis. Darbų daug. Pusbroliui padedu derlių numinti. Kai kurie kaimynai gal ir žino, kad aš vokiečių kariuomenėje tarnavęs, o gal ir ne. Į vienišas, nuo kelių nutolusias sodybas mažai kas užaina. Apylinkėje sklando gandai, kad vieną kitą rusų žvalgyba be kaltės suėmė. Aš neturiu jokio dokumento. Pradėjau galvoti, kad toliau taip gyventi negaliu. Be to, netoli, tik už 15 kilometrų - mano gimtasis kraštas, gali sužinoti, kad aš čia gyvenu. Į laukus, kur bedirbčiau, vis ateina leitenante Nadiežda, net dėdienę įspėjau, kad nesakytų, kur esu, bet ji, matyt, iš tolo pamatydavė. Sako man: „Man draugauti su kareiviais negalima, o prieš karininkus turiu pasirodyti esanti verta karininkės laipsnio. Štai su civiliu, kuris man patinka, galiu susitikinti, juk jis apie mūsų draugystę niekam nesakys“.

Rugpjūčio antroje pusėje divizijos ligoninė išsikėlė arčiau fronto, pasistūmėjusio į vakarus. Tą dieną Nadiežda

išvažiuodama dėdienei pasakė: „Aš žinau, Vincas nuo manęs slepiasi, nenori net atsisveikinti, bet aš po karo, jei laimingai baigsis, būtinai pas jus atvažiuosiu“. Nadiežda per tas porą savaitių su dėdienės dukterimis Petrute ir Onute buvo taip susidraugavusi, jog sakė: „Aš čia, Lietuvoje, atradau žmonių ir tikrą tėviškę. Po karo iš Lietuvos niekur nevažiuosiu, nes pamačiau, kaip Lietuvoje žmonės gyvena.“ Su tokia nuomone daktarė Nadiežda, sovietų karininkė, išvažiavo fronto link.

Pasitaręs su pusbroliu Juozu ruošiausi važiuoti parsivežti palikto fotoaparato ir atiduoti Šiupailoms jų drabužius. Išvažiavau rugpjūčio 20-ąją, sekmadienio rytą, išstudijavęs visus nepavojingus kelius. Sklandė gandai, kad jaunus vyrus gaudo armijon, o įtariamuosius areštuoja ir kiša į enkavedistų užimtų namų rūsius ar iškastas duobes miškuose. Važiuoju pro Patašinę, kertu Marijampolės-Prienų plentą, pamiške pro Sasnavą, pro tas prieš tris savaites vykusią kautynių vietas. Pamiške nosį neužsiėmus pravažiuoti neįmanoma, baisus dvokas, matyt, krūmuose dar pilna neužkastų žmonių ir gyvulių lavonų.

Pamiškės keliuku pasukau į Šiupailos sodybą. Namuose radau tik senąjį Šiupailą. Atidaviau drabužius, padėkojau ir paprašiau fotoaparato. Senis atsakė: „Išgelbėjai gyvybę, o dar fotoaparato ieškai!“ Niekur neradau, matyt, tiesa, kad rusų kareiviai suradę. Ketinau eiti pas moterį, pas kurią gyvenau, bet senasis Šiupaila pertarė: „Nereikėtų ten eiti, nes kaimynas (tas, kuris mane „samagonu“ vaišino) į bolševikų pusę suka“.

Nuėjau į miškelį, kur uniformą ir planšetę buvau paslėpęs. Nieko, nė kvapo nelikę. Gaila planšetės, „Efen“ brauningo 6,35 mm kalibro ir fotoaparato, bet, kaip sakė Šiupaila, nėr ko gailėtis, išgelbėjau gyvybę.

Užėjau į Sinkevičiaus kiemą. Praeidamas sustojau prie

žuvusių karių kapo. Tuo laiku iš bažnyčios parvažiavo Šiupailių jaunimas. Jaunesniam Šiupailiukui užsiminiau apie fotoaparata. Ir jis tvirtina atseit rusų kareiviai iš kambario išnešę... Vakarop pro Sasnavą be jokių įvykių sugrįžau į Vaitiškes dėdienės sodybon.

Slapstymasis Zaslonoje

1944 metų rugsėjo 1-osios ankstų rytą su Juozu Glavec-ku išvažiavome iš Vaitiškių. Kelyje prie Paužiškių kaimo sutikome važiuojantį Kubertavičių, Daukšių kaime vadinamą Vainičium. Nasisukęs, lyg kažko vežime ieškodamas, kad ne-reikėtų sveikintis. Už Naujosios Ūtos, Kunigiškių kaime su-stojome pas Marcinkevičių. Jų laukuose buvo „kukurūznin-kų-žirgelių“ aerodromas, keli lakūnai gyveno seklyčioje. Vi-są kelionę nesutikome jokių kareivių.

Apsistojome pas pusseserę Magdutę Mažeikienę Med-višių kaime. Čia gerai slapstytis - aplink iš trijų pusių vin-giuoja medžiais ir krūmais apaugęs sraunus upelis. Už 500 metrų rytuose - Deksnės miškas. Pietuose už upelio apie vieno kilometro atstumu - Balbieriškio giria. Antanas Ma-žeika (pusseserės vyras) visą rudenį dirba pas ūkininkus, kulia javus, ir tik retkarčiais pareina namo. Mums besikal-bant, pusseserės sūnūs Kazys ir Vincas, man, kaip karo ži-novui, papasakojo apie visus frontui praėjus likusius tro-fėjus: ginklus, granatas, šovinius ir kitokią neaiškią gink-luotę. Patariau viską paslėpti.

Lieptu per upelį persikėlę ėjome su Kaziu Mažeika į pusbrolio Antano Mažeikos sodybą Zaslonos kaiman. So-dyba pastatyta lygiame lauke, apsupta šimtamečių, apsama-nojusių sodo medžių ir ąžuolų. Pro sodybą į rytus paprastas duobėtas kelias kilometrą tęsiasi į Prienų-Balbieriškio

plentą. Šis kelias eina per sraunaus upelio aplūžusį medinį tiltą, siauru 200 metrų pločio tarpgiriu, tarp Balbiergirės ir Deksnės miško. Iš pietų pusės jį supa Balbieriškio girios juosta ir didžiulių ąžuolų masyvas pusbrolio pievoje. Į vakarus tas netvarkomas duobėtas kelias eina pro pamirkėje įsikūrusių kaimynų Povilionio ir Balbieriškio valsčiaus viršaičio Laukaičio, tik prieš porą savaitių areštuoto, sodybas. Šiaurinėje sodybos pusėje, už 200 metrų, lauko lygumų pakrauišėje, medžių ir krūmų šešėlyje, sraunaus upelio vandenys sruvena į Lietuvos upių galiūną Nemuną. Nepageidautinas tik nuo Balbieriškio per girią pramintas takas, išeinantis į duobėtą kelią prie pat sodybos. Namuose - pusbrolis Antanas su žmona Anele ir trimis mažamečiais vaikais. Aplink dar nebaigti nuimti laukai, frontui praeinant išvažinėti, ištrypti javai.

Pirmomis dienomis susipažinau su vietove, kaimynais. Kol kas naktį miegu seklyčioje, dieną padedu lauko darbus dirbti. Frontui užėjus, savaitę pabuvę sovietų kareiviai išskerdė kiaules, avis, liko tik viena karvė ir pora arklių. Padedu kulti javus, arpuojame grūdus, sijojame, kad smulkios dirsės išlėktų į atliekas, o pilnesnės su rugiais byrėtų duonai. Raminu juos, kad dar gerai gyvename, trobesiai sveiki, gyvulius su laiku užsiaugins, o duonelė - „ne marti“, kitą metą geresnė bus. Man nesmagu, kad aš jiems apsunkinau ir taip nelengvą gyvenimą, bet jie sako: „Nepaisyk nieko, jei tik tau tokia duonelė tinka valgyti, gyvenk pas mus, kiek nori“. Aš plikas kaip tilvikas, tik drabužių turį, o už maistą tegaliu atsilyginti darbu.

Susipažinau su kaimynais Pavilioniais, kurie mane priėmė kaip pusbrolių Glavecką. Kol kas apylinkėje ramu. Už poros kilometrų Medvišių kaime apsistojęs sovietų dalinys. Kareiviai retkarčiais atslenka į kaimą.

Vieną gražią pavakarę atbėga uždususi kaimynė

Pavilionienė, šaukdamasi pagalbos. Atėję du girti sovietų kareiviai pradėjo prie jos ir dukters kabinėtis. Dukterį išsiuntė bėgti į mišką, o pati, išsisukusi nuo girtų kareivių, atbėgo pas mus. Traukiu iš pasvyrinės paslėptą parabelį ir per rugienas pas kaimynus. Su manimi neatsilikdama bėga ir sodybos šeimininkė. Prie sodo kampo suabejoju, ar veržtis į kambarį. Namuose buvo likusi senutė, šeimininkės motina, todėl pasislėpęs už klėties kampo pasiunčiu šeimininkę į vidų pažiūrėti.

Po nedidelio triukšmo vienas kareivis iš gryčios išbėgo į lauką, o antrąjį šeimininkė su šluota ryžtingai išmušė pro duris, nors anas laikė paruoštą šauti šautuvą. Pasirodo, kad tas paskutinytis norėjo senutę išžaginti. Kareivis buvo stipriai įsiutęs ant šeimininkės, bet pamatę mane, stovintį prie klėties, kareiviai išsliūkino iš kiemo. Nuo tada ėmiausi atsargumo - iš seklyčios perėjau į kluoną ant nekultų javų miegoti.

Pirmoji nelaukta diversija

Jaunuoliai, Mažeikų Kazys ir Urbonų Antanas, man pasakojo, kad upelio pakrantėje, krūmuose radę kažkokį nežinomą ginklą, panašų į vamzdį. Vieną popietę nuėjome pažiūrėti. Tai 1,5-2 metrų ilgio paprastas skardinis vamzdis, gale - minos pavidalo užtaisas, prijungtas plovomis vielutėmis, ir nuleidžiamas užtaisas. Atsargiai padėjome ginklą ant upelio šlaito, ir iš uždangos patraukiau 10-15 metrų virvutę. Driokstelėjo galingas šūvis ir degantis ugnies kamuolys nuskrido virš Balbieriškio girios, sukeldamas galingą sprogimą. Visi trys kaip kurapkos slėpdamiesi nubėgome į Medvišių kaimą pas Mažeiką ir sėdėjome kambaryje stebėdami aplinką. Praėjo valanda, kita,

jokie kariniai daliniai neatvyko. Į vakarą lyg niekur nieko parėjau lauko keliuku į Zaslona. Grįžęs iš Balbieriškio pusbrolis Antanas vakarieniam pasakojo: „Šiandien po pietų, giedram orui esant, nei vokiečių lėktuvams neužskridus, iš kažkur atlėkęs sviedinys trenkėsi į lėktuvą, stovėjusį lauko aerodrome. Po sprogimo pavojui sukilę kareiviai niekaip negalėjo suprasti, kaip tai atsitiko“.

Antanui papasakojau mūsų ginklo bandymo istoriją. O rytojaus dieną apie sprogimo rezultatus pasakiau savo bendrininkams ir uždraudžiau apie tai kalbėti. Tai buvo pirmoji nelaukta diversija.

Tuoju po to įvykio prasidėjo kitos bėdos. Kaimyno Damino Povilionio pradėjo namuose ieškoti enkavedistai. Daminas iš namų pasišalino. Pas mane pradėjo lankytis ir kartu slapstytis jo brolis Kazys. Retkarčiais naktimis abu kartu miegodavome kluone, kopėčias į viršų užsitraukę.

Vieną parytį kieme išgirdome didžiulį rusišką erzelį. Į kluoną, atsidarę duris, įėjo keletas kariškių. Pasitarę ruošėsi ant šieno miegoti. Kaziui liečiau slėptis javuose, o pats stebėjau, ką kareiviai veikia. Nužiūrėjęs, kad miegantieji nepavojingi, ryžausi nuo javų nultipti, kaip šeimininkas. Tiesa, kai išėjau į kiemą, kareivių vyresnysis paklausė: „Ar nuo kariuomenės slapstaisi?“ Atsakiau, kad visai ne, aš visuomet ant šieno miegu, nes vasarą kambaryje per šilta. Nutaikęs progą ir Kazį Pavilionį nukėliau nuo kluono ir liečiau varyti namo. O sovietų kareiviai išsimiegoję patraukė savais keliais.

Dokumentų įsigijimas

Susirūpinau, kad reikia pasidaryti kokius nors dokumentus, įrodančius mano asmens tapatybę. Už kelių dienų

išsirengiau sraunaus upelio pakriaušėmis į Skersabalio kaimą pas Kazį Kundrotą, taip pat mano pusbrolių. Priėjęs Marijampolės-Prienų plento tiltą, apmažėjus judėjimui, perėjau į kitą pusę ir keliuku - į Skersabalio kaimą.

Pusbrolio Kazio sodyboje, frontui praeinant, sudegė tvartas ir gyvenamasis namas. Išliko svirnas ir kluonas. Žmona su mažais vaikais gyvena kaimyno Kleizos sodyboje. Pusbrolis pažadėjo apsilankyti pas buvusį Šilavoto valsčiaus viršaitį Stravinską ir gauti man nors blanką laikinam pasui. Pusbrolis Kazys ir jo kaimynas Kleiza pradėjo skųstis, kad pašilyje ir šilo pakraštyje mėtosi nežinomos minos ir kitokie ginklai, pavojingi vaikams, gyvuliams ir praeinantiems žmonėms. Paprašė padėti surinkti ir išsproginti. Sutikau. Kaimynų vaikų padedamas surinkau į gilią apgriuvusią bulvių duobę fancer faustus, minas, tolą, granatas ir kitas sprogstamąsias medžiagas ir apkrovėme šakomis. Viską paruošę, net sargybų postus išstatę, apžiūrėję, ar arti nėra rusų kareivių, užkūrėme ugnį. Atsitraukėme į nepavojingą zoną. Net langų stiklus sudrebino driokstelėjęs sprogimas, išnešdamas į padangę didžiulį ugnies ir dūmų kamuolį.

Vakare, pradėjus temti, pradingo pašilėje besiganiusi karvė. Pusbrolis Kazys ėmė barti žmoną Katariną, kodėl nesužiūrėjo karvės. Liepė eiti į šilą jos ieškoti. Įsikišęs į barinį, paprašiau pusbrolio nebarti žmonos, o brolienę - pasilikti namuose ir pats išėjau tos karvės ieškoti. Suradau ją šile, krūmuose, ir parvariau namo. Kitą rytą sutariau ateiti už savaitės, gal per tą laiką ir dėl dokumentų kas nors paaiškės, be to, padėsiu pusbroliui bulves nukasti. Vėl tais pačiais takais grįžau į Zasloną.

Savaitė greitai prabėgo. Prie mudviejų besislapstančių prisidėjo prie pat Prienų-Balbieriškio plento gyvenantis Petras Vaitulevičius. Tuo laiku buvo paskelbta vyrų, gimusių

1908-1926 metais, mobilizacija. Kai kuriuose rajonuose NKVD kareiviai jau gaudė jaunus vyrus, grupėmis laikė kaip kalinius su sargyba ir varė į naujokų surinkimo punktus. Iš ten - į Vakarus, frontą. Slapstydamiesi daugiausiai sėdėjome gryčioje, tik pusbrolio vaikai Algis ir Aldutė, būdami 5-8 metų, su malonumu zujo po sodą ir pranešinėjo, kas iš kur ateina.

Sutartu laiku vėl keliauju į Skersabalį. Iš pusbrolio Kazio sužinau, kad pas kaimyną Kleizą apsistojęs atitraukto nuo fronto karinio dalinio štabas. Seklyčioje gyvena pats pulkininkas. Kišu savo parabelį į šiaudus ir einame kasti bulvių, o miegoti - pas kaimyną Kleizą. Su Kaziu vakare kambaryje kombinuojame „asmens pažymėjimą“ laikinojo Lietuvos Respublikos paso blanką su valsčiaus viršaičio antspaudu, tik Vytis „broliškos respublikos“ laikais išpjautas. Parenkame lietuvišką monetą ir jos pagalba antspaudu viduje išspaudžiame Vytį. Ne visai gerai išėjo, bet nusprendėme: rusas - nesupras, o lietuvis - ne kiekvienas ką nors sakys. Kaimynas studentas Juozas Kleiza pasirašė už viršaitį. Pavardę pasirinkau ne savo, o giminingą - Simaitis. Seniau mano tėvus vadino Simanais, nors tėtė taip pat Simanas, bet tėvavardį užrašiau senelio Jurgio. Vardą pasilikau savo. Naktį nakvojome ant aukšto, o dieną kaip savas sukausi tarp visų.

Pas mus į kambarį ateina pulkininko pasiuntinys, o į seklyčią įsileidžia tik šeimininkų dukterį Onutę. Dieną šeimininkai „sumastė“ iš seklyčios išnešti spintą. Padėjau ir aš. Tuo pačiu apžiūrėjau pulkininko darbo ir poilsio kambarį. Lauke - vienas sargybinis, klojime - nedidelis būrys kareivių. Nustačiau, kad Kleizos sodyboje - pulko štabas ir sargybos būrys. Karinio dalinio likučiai apgyvendinti gretimose kaimyninėse sodybose.

Pusbrolio žmona Katarina, nuoširdžiai dėkinga man už

surastą karvę ir užtarimą, pasiūlė nuvažiuoti į jos tėviškę, Bačkininkų kaimą, pas tėvus pasikalbėti dėl tolesnio slapstymosi žiemą jų sodyboje, nes ir Kundrotai su šeima ir gyvuliais ruošiasi žiemoti tėvų sodyboje. Kitą dieną, sekmadienį, anksti rytą su pusbroliu Kaziu arkliais išvažiavome per Prienų šilą į Bačkininkus. Atsargai pasiėmiau naujai paruoštus dokumentus. Kelyje nieko nesutikome.

Už plento, trečiame Pakuonio kelio kilometre, lygiame, atvirame lauke - Bačkininkų kaimas. Tik vakariniam kaimo pakraštyje išlikusios trys sodybos. Visas kaimas sunaikintas įnirtingų kautynių metu. Jos tėvų Sabaliauskų sodyba-visiškai nenukentėjusi. Šeimininkas, aukštas, tiesus žmogus, 1905 metais rusų-japonų kare praradęs dešiniąją ranką žemiau alkūnės. Nepriklausomos Lietuvos laikais gavo invalidumo pensiją. Ūkis 30 hektarų, sodyba gerai sutvarkyta. Suaugusi šeima: sūnus ir keturios dukterys. Sutinka priimti žiemai. Aš pažadu padėti dirbti sunkesnius ir namų ruošos darbus. Aptarę reikalus tuo pačiu keliu grįžome į Skersabalį, o rytą iškeliauvau į Zaslona.

Apkasų kasimo linijoje

Mano laimei, visi gaudymai į Raudonąją armiją lyg nublėsta. Tartupio-sraunaus upelio kairiajame krante visu Panemunės ruožu, 2-3 kilometrai nuo Nemuno, pradedami kasti gynybos apkasai. Sovietai dar nepastiki savo jėgomis, ruošiasi sutikti grįžtančius vokiečius. Iš aplinkinių ir tolimesnių kaimų suvarė darbams žmones: senius, merginas ir vieną kitą jaunuolį. Šie ėjo norėdami išsisukti nuo šaukimo kariuomenėn, nes apkasų kasimui vadovavo keli iš fronto sugrąžinti berankiai, šlubi kareiviai, į nieką nekreipiantys dėmesio, tik prižiūrintys apkasų kasimo normas,

o už butelį kitą atleidinėjantys nuo darbo.

Apklausinėjau, kur kokių kaimų žmonės dirba, kad nesutikčiau pažįstamų. Pas Medvišių Mažeiką ir Zenkevičių gyvena visa „šleivųjų“ vadovybė. Mane, nors ir nekasanti, laiko lyg savą, nes kartais „padeda“ kai kam išsipirkti nuo darbų. Su „šleivaisiais“ išgerti stikleliai man išeina tik į gerą. Vakaraus dirbantieji apsistoja nakvynės stambesniuose ūkiuose. Senieji ilsisi, jaunimas šoka. Neilgai tęsėsi laimingos dienos. Rytrūsių žemėn po įnirtingų kautynių įžengė nugalimoji Raudonoji armija. Dėl tos ar kitos priežasties apkasų kasimą nutraukė, žmones paleido namo.

Laikraščiuose pasirodė dar viena apgaulinga, viliojanti akcija. Įvairaus amžiaus vyrai gali laisvanoriškai stoti į rajonų miesteliuose steigiamus pagalbinius milicijos būrius tvarkai palaikyti. Stojantieji bus atleisti nuo karinės tarnybos. Petras Vaitulevičius, slapstydamasis su manimi ir Kaziu Povilioniu, klausė patarimo - ar slapstyti, ar stoti į pagalbinių miliciją. Iš karto dvejojome, bet jaunų vyrų gaudymas į Raudonąją armiją padažnėjo ten, kur slapstėmės- Vaitulevičiaus sodyboje, prie pat Prienų-Balbieriškio plento. Manėme, kad plentu knibždant kareiviams ir automašinoms, niekas nesugalvos, jog galime čia slapstyti.

Vieną dieną aš Petrui patariau: „Stok į tą pagalbinių miliciją, gal mėnesį kitą nepapulsi į frontą, o tada gal jau ir karas baigsis“. Petras Vaitulevičius įstojo į pagalbinių gretas, o su juo ir Mažeikos kaimyno Bulotos sūnus. Man tai nepatiko. Pusbrolis Antanas su kaimynais Bulotais nesugyveno. Bulotams buvo aišku, kad aš ne iš geros valios čia tarp miškų atsiradęs.

Nuo keliuku praeinančių ar į sodybą užsukančių kariškių stengdavausi pasislėpti. Kartą dirbuojantis sode netikėtai užklupo penki „pagalbininkai“, tuo laiku dar nevadinti sribais. Pasislėpti nepavyko, tad toliau ramiai prie

pašiūrės kapojau malkas. Priėję pasiteiravo, kas aš toks. Atsakiau, kad nuo Liubavo, iš sudegintos sodybos atsikėliau pas gimines gyventi. Jei reikia, galiu parodyti dokumentus, esančius kambaryje. „Pagalbininkų“ vyresnysis atsakė: „Nereikia. Mes ieškome Damino ir Kazio Povilionių“. Tapo aišku, kad Kaziui slapstytis namuose nesaugu. Taip jam ir patariau.

Pusbrolis Antanas, eigulys, parėjęs iš darbo papasakodavo, kad tai vienoje, tai kitoje gyvenamojoje vietovėje praėjusios „oblavos“ - jaunų vyrų gaudynės į Raudonąją armiją.

Enkavedistų naguose

Vieną lapkričio dienos rytą, jau baltam šerkšniui padengus žemę, pas mane atėjo Kazys Povilionis. Užsikabinę lauko duris iš sodo pusės tarėmės, kur slapstysimės dieną. Pusbrolio žmona Anelė, lauke pašiūrėje bruko linus. Nelauktai negirdėtai į kambarį įėjo trys kariškiai su durtuvais ant šautuvų. Pasisveikinę pasiteiravo manęs, šiek tiek kalbančio rusiškai, kas aš toks. Aš nesutrikęs atsakiau: „Esu šeimininkas. O šis vyrukas yra mūsų darbininkas“. Kazys, pamatęs kareivius, išbalo kaip drobė. Vyresnysis paklausė: „Ar ne kaimynas iš gretimos sodybos?“ Atsakiau, kad ne.

Šeimininkė, pastebėjusi įeinančius į gryčią kareivius, nepasimetė, atėjo į kambarį linų pasiimti. Pradėjo mudu su Kaziu barti, ko sėdime, nesiimame darbo. Paėmusi ryšulį linų padavė Kaziui ir liepė nešti, o pati su antruoju ryšuliu išėjo. Šeimininkei ir Kaziui išėjus, enkavedistų vyresnysis vėl paklausė: „Ko šeimininkė barėsi ir kodėl negrįžta išėjęs jaunuolis?“ Atsakiau: „Barasi, nes ilgai neišeiiname į darbą. Jei darbininkas jums reikalingas, einu jį

pašauksiu“. Išėjęs paklausiau moterų, kur Kazys. O tas jau Deksnės miške. Aš irgi į kojas - per lauką į sraunaus upelio pakriaušę. Dar nepribėgęs krūmų, išgirdau šūvius sodyboje, pro šalį prazvimbė kelios kulkos. Nors šūviai kar-tojosi, bet aš jau buvau prie upelio, krūmuose, o už upelio greta ir Deksnės giria. Girioje suradau Kazį Povilionį. Kiek palūkėję girios pakraštyje ir matydami, kad pavojus negresia, pro Zinkevičių sodybą, esančią ant kalniuko, pat-raukėme pas Medvišių Mažeiką, kur pradienoję pasilikome nakvynei.

Gal būčiau ir nenakvojęs pas pusseserę Magdutę, bet kaip išeisi, jei dvi simpatiškos merginos iš Būdos ir Putriškių kaimų atėjusios padėti kopūstus į statines dėti. Su jomis Magdutė susipažino, kai apkasus kasė. Merginos pjaustė kopūstus, dėjo į statines, Magdutė pylė druską ir prie-skonius, o aš su didele medine „šlėga“ mušiau, presavau, kol viršuje „rašalas“ pasirodė. Po visų darbų Magdutė nepagai-lėjo ir puslitrį „samagono“ prie vakarienės pakišti.

Ryte neskubėjau grįžti į Zaslona. Apsižiūrėjęs, kad ap-linkui sovietų kareivių nėra, atsargumo verčiamas tik pie-tums nutariau vykti pasiimti savo daiktus ir pereiti į saugesnę vietą. Pusbrolis Juozas Glaveckas iš Vaitiškių, dar apkasų kasimo metu atvažiavęs pasakė, kad mano tėtis bu-vo nuvykęs prie Naujosios Ūtos, į Girininkų kaimą, pas Sa-baliauską, mūsų tolimą giminę, ir ten susitarė, kad aš pa-vojaus atveju pereičiau slapstytis jų sodybon.

Buvo pats vidurdienis,ėjau šerkšnota žeme. Zaslono-je namuose radau tik pusbrolio žmoną, stūmoklėmis už-sidariusią lauko duris. Man pabeldus į langą, įsileido pro sodo duris. Pasakojo, kad vakar mums pabėgus enkave-distai keikėsi paleidę mus iš rankų. Tariau: „Aš pas jus to-liau gyventi negaliu, bijau čia slankiojančių rusų ir „pagal-bininkų“, ieškančių savo kaimynų“.

Brolienei pasiūlius prieš kelionę pavalgyti, sėdausi prie stalo. Gal įpusėjęs, išgirdau sode sušalusią lapų šnarėjimą. Pažiūrėjęs pro langą pamačiau du kareivius su atstatytais šautuvais slenkančius per sodą. Greitai pašokęs užsimečiau kailinukus ir - į seklyčią. Paprašiau iš sodo pusės lauko durų neatidaryti, tik iš kiemo, ir įsileisti kareivius vidun. Galvojau, kad tuo momentu iššokęs pro seklyčios langą per tvorą pabėgsiu į mišką. Šeimininkė buvo ne iš baliųjų, apsimetė lyg neprigirdinti, lyg rusiškai nesuprantanti. Per langą apžiūrėjęs, kad kieme kareivių nėra, atkabinęs langą laukiau, kol šeimininkė įleis kareivį. Girdėjau durų beldimą iš kiemo pusės, šeimininkės gan ilgoką, garsią kalbą prie durų. Nusprendęs, kad kareivis jau viduje, atidaręs langą iššokau. Šokant per tvorą pasivijo griežtas rusiškas: „Stoj!“ Sudžeržgėjo užtaisomas automatas. Pažvelgiau durų link, prie jų stovėjo į vidų neįleistas kareivis. Iki tvarto kampo per kiemą - apie 15 metrų. Greitai susiorientavęs, kad nepabėgsiu, peršokęs tvorą sustojau. Pakėliau rankas ir vaidindamas besišypsantį artėjau prie kareivio. Kareivis paklausė: „Kodėl bėgi?“ Atsakiau: „Išsigandau. Vakar gaudė, šiandien gaudu, nenoriu varomas į darbus eiti, todėl ir bėgu“. Tuo momentu atsidarė durys ir šeimininkė šaukdama: „Naši chozeina! Naši chozeina!“, paprašė kareivį užėti vidun. Visiems kareiviams suėjus gryčion, pastebėjau - tai tie patys, nuo kurių vakar pabėgome. Galvoje sukosi, ką toliau daryti. Užklausiau: „Ar leisite man pavalgyti?“ Vyresnysis atsakė: „Kušai kušai“ (valgyk valgyk). Tuomet paprašiau šeimininkę ir kareiviams pasiūlyti pavalgyti. Tie pasispyrioję sutiko.

Nepaleisdami ginklų iš rankų, susėdo. Šeimininkės lietuviškai paprašiau, kad iš svirno atneštų „puslitrį“ ir pati pasišalintų iš namų. Atnešus „puslitrį“, kareiviai mane privertė pirmą išgerti nepilną stiklinę. Baigus gerti

butelį, nutariau atnešti antrą. Man išėjus, kartu išsekė ir kareivis su šautuvu. Nutariau tol girdyti, kol atsiras proga pabėgti. Tuštinant antrą butelį, man kilo mintis - o gal manęs iš viso neims. Reikia pasitikrinti. Gerdamas paklausiau: „Man reikia pasiimti maisto? Jūs mane areštuosite?“ Dar pridūriau, kad turiu dokumentus ir galiu parodyti, bet vyresnysis atsakė, kad nereikia, jiems kaimynas reikalingas ir pirštu pro langą parodė į Povilionio sodybą. Dar pridūrė, kad galiu ramiai gyventi, tik kur yra vakar pabėgęs darbininkas, gal jis ir buvo kaimynas? „Nežinau, aš jo nuo vakar nesutikau. Gal išsigandęs nubėgo pas tėvus ir vargu ar begriš, o kaimyno nuo fronto praėjimo nemačiau, gal į Vokietiją pabėgęs?“ - atsakiau. Įtikinti, truputį apkaušę kareivėliai ketino išeiti.

Už „geraširdiškumą“ aš juos dar norėjau „puslitriu“ pavaišinti. Man išėjus trečio „puslitrio“, kareiviai iš kambario nėjo. Galėjau pabėgti, bet kam, jeigu neima. Atnešus butelį gerti atsisakė, bet pasiėmė su savim. Atsisveikinę pažadėjo, kad kaimyną būtinai pagaus, ir išėjo.

Besislepianti šeiminkė, pamačiusi išeinančius kareivius, sugrįžo į trobą. Džiaugėsi, kad viskas gerai baigėsi. Vis kartojo: „Gera padarei, kad sustojai, galėjo ir nušauti...“ Susiruošęs savo „duonmaišį“, įsidėjęs į kišenę parabelį, palaimintas pusbrolio žmonos Anelės, išėjau savos laimės ieškoti.

Gaudynėse Girininkų kaime

Eidamas pro Medvišių kaimą užėjau atsisveikinti su pussesere Magdute. Nutariau keliauti į Girininkų kaimą pas Sabaliauską. Mums bekalbant atėjo pusseserės vyro brolis Kazys Mažeika iš Kunigiškių kaimo. Jis papasakojo, kad Pilotiškia, Budnykų kaimuose vyksta intensyvios

vyrų gaudynės į Raudonąją armiją. Kaziui būnant namuose, tų kaimų pusėje girdėjosi reti šaudymai. Pradėjus temti abu su Kaziu Mažeika upelio krantais slapstydami ejo me ligi Kunigiškių kaimo. Kazys man parodė savo sodybą ir paprašė praeinant pro šalį nepamiršti aplankyti. Jis labai nekenčia atsibasčiusių iš svetimos šalies skarmalių, apiplėšėlių, skelbiančių būsimą „rojų“.

Vengdamas gyvenviečių ir atskirų sodybų, pasukau per laukus, Ūtos giraitės link. Taikiau per vidurį girios, kur nėra sodybų. Vakare ir naktį girioje enkavedistų neturėtų būti, nors toluoje, kaimuose, retkarčiais girdisi pavieniai šūviai. Pagal miško linijas ir kompasą nesunkiai pasiečiau giraitės šiaurės vakarų pakraštį, o nuo giraitės už puskilometro-ir Sabaliauskų sodyba. Apžvelgęs kiemą, pro langą-gyvenamąjį namą, tyliai pabeldžiau į duris. Išėjo pats šeimininkas. Prisistačiau, kas esu ir kokias reikalais atėjęs. Pakvietė į vidų. Kambaryje - šeimininkė ir dvi mažametės dukterys. Išsikalbėjome. Girininkų kaime šiandien buvo ramu.

Prieš mėnesį pas Sabaliauskus atvykęs mano tėtis paliko man drabužių, baltinių. Nakvojau svirne. Ryte ramu. Atėjo kaimynas, susėdome prie stalo, prie buteliuko. Stai ga žiūrime - kieme enkavedistai. Nepasimetu, kambaryje tamsoka, greitai palendu už stalo po suolu, o šeimai ir svečiui patariu apsėsti stalą. Įėję į kambarį kareiviai teiraujasi, ar nėra šaukiamojo amžiaus jaunuolių. Išgirdę atsakymą, kareiviai išeina atsisakę net stikliuką išgerti. Išlendu iš po suolo ir toliau tęsiame pokalbį.

Tuo laiku atėjo kaimyno sūnus, dar kariuomenėje netarnavęs. Taigi mūsų, vyrų, dar padaugėjo. Ir vėl pastebime pro langą, kad kieme enkavedistai. Lekiam pro duris. Jaunuoliui patariu išbėgus lauk šokti per tvorą ir gulti. O aš jau nespėju, nes kareiviai čia pat, prie durų. Lauko ir prieangio durys atsidaro į prieangio pusę, vienu metu atdaros

abejos durys pridengia tamsoką prieangio kampą. Tuo pasinaudodamas pasislepiu kampe už atvertų durų. Kareiviams suėjus į kambarį šeimininkas duris uždarė, aš tuo metu - pro lauko duris, per tvorą, vos ne ant gulinčio jaunuolio užšoku. Iš abiejų sodybos pusių per laukus ėjo kailiniuoti kareiviai. Greitai susiorientavęs, ištraukiau tvoros skersinį, paėmiau po pažastimi, vaizduodamas šautuvą, jaunuoliui liepiau eiti pirma. Iš tolo atrodžiau, lyg kareivis, varantis sugautą civilį. Mano batai, pilkos kariškos kelnės, rudi kailiniai ir pilka kepurė, įsivaizdavau, iš tolo niekuo nesiskyrė nuo toliau einančių kareivių. Ėjome sodybos, esančios 50 metrų nuo pagirio, link. Priėję sodybą, dengdamiesi pastaiais ir medžiais, sprukome į girią. Šalia girios pasigirsta keletas šūvių. Keičiame bėgimo kryptį - Naujosios Ūtos link. Pabėgę 200-300 metrų pasitariame, ką daryti toliau.

Žemai pasilenkę perėjome kvartalinę liniją. Suradę tankų eglių gojelį sulipome į šakotas egles. Nesame tikri, kad enkavedistai nešukuos nedidelės Ūtos giraitės. Po kurio laiko pasigirdo pavieniai šūviai abiejose girios pusėse ir netoli praeinančių kareivių šauksmai. Nutolus šūviams ir kareiviams, atsargiai grįžome į Girininkų kaimo pakraštį. Stebėjome sodybas. Lyg ir nieko nematyti, bet dieną eiti į kaimą vengėme. Susėdę tankiame eglyne laukėme vakaro. Pradėjus temti, nieko įtartina nepastebėję, grįžome į kaimą, kiekvienas į savo sodybą.

Grįžus pas Sabaliauskus, visa šeima apsidžiaugė, nes nežinojo, kas mums nutiko. Rytą mane išbudino jaunesnioji - 12-13 metų Sabaliauskų dukrelė, atnešusi pusryčius. Valgant kieme pasigirdo šunų lojimas, rusiški šauksmai. Valgį paslėpęs, slepiuosi javų „frunte“, giliai pagal sieną. Girdžiu atidarant klojimo duris, rusišką kalbą. Pagaliau viskas nutilo. Po kurio laiko išgirdau šiaudų šnarėjimą, lyg šuns uostymą, žingsnius kluone, nesuprantamą

kalbą ir šuns amsėjimą. Pakasa kojomis, pauosto, padrikai paloja. Nejaugi enkavedistai su šunimis vyrų ieško? Pagalvojau, kad „frunte“ po šiaudais paslėpti nebaigti pusryčiai. Nieko nematau. Išsigąstu - užtrauksiu namams bėdą, kai mane suras su ginklu šiauduose. Kalba, žingsniai nutyla, bet šuo kapsto šiauduose, pašniurkščia, loja. Raminu save, stengiuosi nejudėti, neerzinti šuns, kad nepradėtų stipriau loti. Vakare pradėjus lauke temti išgirstu jaunesnės Sabaliauskų dukters šauksmą. Išlendu. Ji pasako, kad viskas nurimę, dieną po kaimus slankioju kareiviai vakarui apsistojo Naujojoje Ūtoje.

Man atėjus į kambarį, šeimninė uždengė langus. Išaiškėjo, kad šuo, įvaręs man baimės, - pačių šeimninų, nuo grandinės paleido, kad bėgiodamas lojimu praneštų apie artėjančius enkavedistus ar atbaidytų neprašytus svečius. Tris dienas siautę enkavedistai aprimo. Sugaudytus keliolika vyrų laikė uždarę Naujojoje Ūtoje, kažkieno tvarte, o šiandien po pietų, pėsčiomis, lydimus ginkluotos sargybos, išvarė į Marijampolę.

Sabaliauskai pasakė, kad kaimynystėje gyvenantis jų svainis Deimantavičius slapstosi nuo kariuomenės ir nori su manimi pasitarti, o vėliau keliauti į savo tėviškę prie Pakuonio. Sutinku. Už valandos atėjo kelionėn susiruošęs Deimantavičius. Jam šios apylinkės keliai, takeliai gerai žinomi. Abu atsisveikinę, padėkoję už globą, išėjome į naktinę kelionę.

Naktinė kelionė į Bačkininkus

Vakare takais ir keleliais, truputį padengtais sniego danga, pro Ūtos giraitės šiaurinį pakraštįėjome Skersabalio kaimo link. Keliuku pro siaurutę Prienų šilo juostą

išėjome tiesiai į sudegusią Kundrotų sodybą. Prie keliuko, dešinėje, - didžiulis obelių sodas, kairėje išsimėčiusių kaimo vienkiemių languose dar spingso žiburėliai. Laikas nevelus, pro sudegusias sodybas lygiu kaimo keliu eiti nepavojinga, bet dėl atsargumo Deimantavičiui patariu truputį atsilikti. Priėjus Prienų šilo pakraštį, prie kelių kryžkelių įsikūrusią sodybą, pasibeldžiau į langą ir pasiprašiau įleidžiamas. Šeimininkui uždegus spingsulę, pažinau Juozą Marčiulyną. Pasakiau, kad malonu sutikti seną pažįstamą, bet dėl susiklosčiusių aplinkybių negaliu pasisakyti, kas esu. Pasiteiravau, kur veda keliai ir ar Dūmiškių kaimo dieną nesimatė enkavedistų. Atsakė, kad nieko nesimatė. Sužinojęs kelių kryptis, atsisveikinęs išėjau.

Aplenkę šilo kelių susikirtimą, išėjome į seną, smėlėtą Prienų link vedantį kelią. Dengdamiesi medžių šešėliais priėjome kelią į Vyšniūnus. Eidami miško keliu jautėmės gana saugūs, nes 1944 metų rudens naktimis enkavedistai laikėsi miesteliuose. Atsargai kailinių kišenėje laikiau paruoštą šauti parabelį. Išėjus iš Prienų šilo, gretimoje sodyboje pasibeldęs į langą pasiteiravau apie padėtį apylinkėje. Gavau atsakymą, kad apylinkėje ramu. Atsargiai po vieną perėjome Kauno-Prienų plentą. Vieškeliu, einančiu į Pakuonį, priėję Bačkininkų kaimo laukus su Deimantavičiumi išsiskyrėme. Jis per laukus nuėjo tėviškės link, o aš pasukau į Sabaliauskų sodybą.

Sabaliauskų sodybą pasiekiau jau po vidurnakčio, gruodžio 8-ąją. Vos įėjęs į kiemą, iš prie gyvenamojo namo sutatytos eglaičių krūvos, išgirdau: „Kto idiot? Stoj!“ Nesutrikus aiškiai atsakiau: „Choezin“, ir nuėjau prie svirno durų. Žinojau, ten miega šeimininko sūnus Kazys. Pabeldus į duris pasisakiau, kad aš. Įėjęs sužinojau, kad prieš kelias dienas jų sodyboje ir pas kaimyną apsistojo kareivių sprogdintojų dalinys, atvažiuavęs išsprogdinti metalo

laužą, išsimėčiusį laukuose po tankų kautynių. Iš Sabaliauskų sodybos matėsi septyniolikos susprogusių, sudegusių tankų siluetai. Ryte prisistačiau šeimininkams, kaip jų šeimos narys, nesukeldamas nė mažiausio įtarimo sprogdintojams.

Tarp tankų sprogdintojų

Kareiviai sprogdintojai buvo užėmę pusę namo, seklyčią. Čia gyveno tik jų kapitonas, „staršina“, keli seržantai ir virėjai. Likusioji sprogdintojų dalis apsistojo pas kaimyną. Šeimininką, buvusį caro armijos Georgijaus Kryžiaus kavalierių, kapitonas ir kiti kariškiai labai gerbė. Visiems kareiviams buvo uždrausta lanktis šeimininkų gyvenamojoje namo dalyje ir savivaliauti ūkyje. Šeimininkas, gerai mokėdamas rusų kalbą, vakarienei dažnai kviesdavo kapitoną ir abu draugiškai, prie stikliuko, mums dalyvaujant, gvildeno susiklosčiusią padėtį. Tarp jų jaučiausi visiškai ramus. Joks pavojus nei man, nei šaukiamojo amžiaus šeimininko sūnui, kol gyveno kareiviai sprogdintojai, negrėsė. Tokioje atmosferoje atšventėme Kalėdų šventes ir sutikome Naujuosius 1945-uosius metus. Dviem valandomis anksčiau Naujuosius šventė bolševikinė santvarka, rodydama savo galią fronte, o už dviejų valandų iš tolo skrido vokiečių sprogstamieji sviediniai. Taip „Andriuška“ sveikino „Katiušą“. Prieš šventes šeimininko paprašytas užraugiau ruginę „brogą“, o po kelių dienų kluone varvėjo pirmieji „samagono“ lašai.

Naujoje gyvenvietėje padėjau kulti javus, šerti gyvulius ir dirbti visokius kitokius darbus. Susipažinau su kaimynais ir suradau neblogą bičiulį Juožą, gyvenantį Kauno-Prienų paplentėje.

Mane, nuolat besisukiojantį po sodybą, pradėjo kalbinti

„staršina“ iš sprogdintojų grupės. Vėliau išsikalbėjus sužinojau, kad „staršina“ - ukrainietis. Kartą jis pasakė: „Lįsk į šiaudus, mes patys karą baigsim. Suprantu, kad nuo kariuomenės slapstaisi“, - ir pakišo naganą šovinių. Man atsisakius imti (galvojau, kad provokacija), pametė krepšį su šoviniais ir nuėjo. Už poros dienų „staršina“ ir vėl 9 milimetrų parabelio šovinių ir naganą su šoviniais kiša, sakydamas: „Imk, gal zuikį kada nušausi...“ Prisiėjo paimti. Žinoma, už „staršinos“ gerumą teko atsimokėti keletu puslitrių „samagono“. Po tokios pažinties, „staršina“ dar daug kuo mane parėmė: bikfordo virve, kapsulėmis ir tolu. Neturėdamas kur slėpti, o Sabaliauskų sodyboje nenorėdamas laikyti, atidaviau vakarais dažnai ateinančiam Juozui. Kur jis dėjo, kam atidavė, tuomet neklausiau. Juozas dėl sveikatos ar simuliacijos turėjo atleidimą nuo kariuomenės. Jo dokumentais aš dažnai pasinaudodavau.

Sausio pabaigoje tankų sprogdintojai baigę darbus išvažiavo. Prieš išvažiuojant kapitonas įsakė iššluoti, išplauti jų naudotus kambarius, eglaites, kuriomis buvo apkaisę prie namo durų buvusią lauko virtuvę, sudeginti. Aš labai nusistebėjau, nes tai buvo pirmas kartas, kai rusų kareiviai išeidami sutvarkė patalpas, kuriomis naudojosi. Matyt, Grigorijaus Kryžiaus kavalieriui senukui šeiminkui norėjo pasirodyti, kad ir Raudonosios armijos kariai verti rusų caro Nikolajaus laikų kario vardo.

Sprogdintojams išvažiauvus, vieną rytą senukui Sabaliauskui šeriant gyvulius, trimetis juodmargis bulius, nebuvęs per daug agresyvus, užpuolė tvarte šeiminką ir ragais prispaudė tarp ėdžių ir sienos. Gerai, kad tėvo šauksmą išgirdusi jaunesnioji duktė Onutė atbėgusi nuvijo įsisiautėjusį bulių. Senuką išgelbėjo ir prie ėdžių buvęs minkšto mėšlo sluoksnis. Šeiminkas, stipriai ant gyvulio supykęs, nutarė papjauti: „Vis vien kada nors atėję rusų kareiviai

tą bulių išsives arba jis vėl ką nors prispaus ir tik didesnę nelaimę namams padarys“.

Pasitarę, vieną rytą apsižiūrėję, kad kaime sovietų kareivių nėra, įsivedėme bulių į kluoną. Po mano šūvio iš naganų į buliaus smilkinį, Kazys Kundrotas perpjovė jam gerklę. Po to abu Kaziai ant patiestų šiaudų bulių išdarinėjo. Dar papjovėme didelį meitėlį ir, visą mėsą sumaišę, padarėme daug dešrų, nes valgytojų su manimi buvo dvilika. Tik, deja, ne visas dešras teko paragauti.

Išdegusio Bačkininkų kaimo keliose likusiose sodybose buvo ramu, nors teko girdėti, kad kai kur sovietų kareiviai apiplėšdavo gyventojus: dienos metu išsivesdavo gyvulius, o naktį - kaimo seniūną, raudonesnį aktyvistą išsivarydavo iš namų ir nežinia kur dingdavo. Tik po Naujųjų metų Ašmintoje, už kilometro nuo Sabaliauskų sodybos, kažkokį vietinį pareigūną namuose nugalabijo. Tuo laiku iš namų niekur nėjau, galvojau, kad gali būti „oblava“.

Dvi dienos praėjo ramiai ir štai vakarop žiūrime - kieme keli kareiviai, beeinantys į gryčią. Kur slėptis? Tuomet moterys kedeno vilnas į kubilą. Paprašiau išimti vilnas, o pats į kubilą. Įėjusieji klausinėja, ar nėra „banditų“, o moterys atsako: „O iš kur jų pas mus bus? Ieškokite!“ Iššniukštinėję visus kambarius, pastatus, per laukus nuėjo į kaimyno sodybą.

Sabaliausko sūnus Kazys sužinojo, kad vyresnio amžiaus vyrų į kariuomenę iškart neima, tad sugalvojo stoti komisijon į karinį komisariatą. Apverktas, apraudotas, ankstų rytą su maisto krepšiu iš namų išlydėtas, su tėvu išvažiavo į Kauną naujokų komisijon. Kitą vakarą gan vėlai abu grįžo namo su gautais dokumentais, kad kol kas į kariuomenę neims. Apsidžiaugę tėvai, seserys, kad nereikia bijoti, slapstytis. Pradėjo ir mane įkalbinėti, kad vyčiau į komisariatą dokumentų.

Bandymas įsigyti dokumentus

Ėjo kalbos, kad Kaune per pažįstamus už tam tikrą sumą galima gauti dokumentus, su kuriais neima į Raudonąją armiją. Sabaliauskų giminių padedamas pradėjau ieškoti pažinčių. Tačiau trukdė dvi priežastys: savo tikrąja pavarde aš negalėjau darytis dokumentų, todėl, kad galėjau būti areštuotas ir nuteistas už tarnavimą vokiečių kariuomenėje, o ne visai gerai padirbto asmens liudijimo Simaičio pavarde negalėjau rodyti.

Pakuonio valsčiaus savivaldybėje senukai paliudijo, kad karo metu degant trobesiams sudegė mano dokumentai, ir man buvo išduotas pažymėjimas Vinco Simaičio vardu, su kuriuo galėjau nuvykti į Kauną, karinį komisariatą, dėl stojimo karinën įskaiton. Visa tai sutvarkė abu senukai, man nereikėjo net į valsčiaus įstaigą užėiti, aš sėdėjau ro-gėse. Grįžęs pasiėmiau iš Juozo asmens pažymėjimą ir su pusbroliu Kaziu Kundrotu išvažiavome į Kauną tvarkytis dokumentų.

Pirmiausia sustojome Aukštojoje Panemunėje pas kariniame komisariate dirbantį lietuvį. Jis mus nuramino, kad su šiuo pažymėjimu galime laisvai stoti į kariuomenės šaukimo komisiją. Esą dabar iškart į armiją neima, jei ims - tai vėliau. Jeigu jau imtų iš karto, tai liepė pasakyti, kad toks pareigūnas (pasakė pavardę) pasiuntė ir liepė palikti. Dėl atlyginimo -vėliau, gavę dokumentus, atsiskaitysime.

Su pusbroliu Kaziu pro Šančius nuvažiavome į karinį komisariatą, įsikūrusį Putvinskio gatvėje Nr. 8. Man buvo labai įdomu pirmą kartą po karo pamatyti, kaip atrodo Kaunas. O Kaunas taip ir liko nepaliestas, nes vokiečių kariuomenės įgulos likučiai, pajutę apsupimo pavojų, paskubomis pasitraukė. Kariniame komisariate dėl kažkokių

priežasčių naujokų priėmimo komisija tą dieną nedirbo. Gavau šaukimą į Karinį komisariatą 1945 metų kovo 25 dienai. Jau visai laisvai pasivaikščioję Kaune, laimingi, niekieno kelyje netikrinti, sugrįžome į Bačkininkus.

Dabar užgriuvo kita bėda - neturėjau „červoncu“ atsisikaityti už dokumentų gavimą ir atleidimą nuo kariuomenės. Reikėjo 300 „červoncu“. Sugalvojome padaryti „samagoną“. Pusbrolis Kazys Kaune parduos ir bus „červoncu“. Centnerį rugių davė Sabaliauskas, o antrojo centnerio turėjau ieškoti. Tuo laiku pas mane atvažiavo pusbrolis Juozas Glaveckas. Su juo sutariau, kad paprašytų rugių mano brolio Karolio. Man tik reikėjo Medvišiuose pas Mažeiką „samagoną“ išvartyti. Abu su Juozu Glavecku per Prienų šilą žiemos užsnigtais šunkeliais nuvažiavome į Medvišius pas Mažeiką susitarti. Važiuojant Juozas papasakojo iš mano tėčio sužinojęs, kad dauguma Daukšių kaimo vyrų jau dabar, žiemą, slapstosi Žuvinto paliose. Besislapstančios ginkluotų vyrų grupės graso ir net baudžia vietinius pareigūnus, tarnaujančius okupantams.

Medvišiuose ir Zaslonoje sužinojau, kad Prienų šile, Ivoniškio girioje, slapstosi ginkluotos partizanų grupės, susidariusios iš vietinių jaunuolių, vadovaujamos Briedžio. Man būnant Zaslonoje pas pusbrolį Mažeiką užėjo jo žmonai pažįstamų apie 10 alytiškių partizanų grupė. Visi jauni, žvalūs, kaip girios ažuolai, ginkluoti automatais, kulkosvaidžiais. Anksčiau dirbę mokytojais, girininkais, policininkais. Iš jų tik keli paprasti kaimo berneliai. Brolienei Anei pasakius partizanams, kas aš toks, jie pradėjo su manimi kalbėti atviriau. Pasisakė, kad Alytaus apskrityje steigia Kęstučio partizanų štabą. Pastebėjau, kad visi štabo pareigūnai į savo saugumą kreipia mažai dėmesio. Sargybai ir darbams naudoja tik kelis paprastus kaimo bernelius. Ir dar pasipasakoja, kad Ūdrijos apylinkėse

nakčia įvykdę keletą mirties nuosprendžių nepatikimiems vietos gyventojams. Į grupę pakvietė ir mane. Atsisakiau, atseit priklausęs Prienų šile besikuriančiai partizanų grupei. Sužinojęs turintis partizaninį ryšį su Žuvinto paliose besislapstančiais vyrais, pažadėjau greitu laiku ten pereiti.

Aš juos įspėjau, kad dėl savo neapdairumo sargyboje, dalinio parengtyje toli nenueis. Pats baisiausias dalykas, kad už neteisėtai įvykdytas žiaurias bausmes, užsitrauks žuvusiųjų artimųjų kerštą. Mes, partizanai, turime elgtis taip, kad liktume pavyzdžiu kovojančiai lietuvių tautai. Aukščiausių bausmių neturime naudoti, tik įspėti, gražiai įkalbėti, jei neklauso - surasti ne per žiaurią fizinę bausmę, bet tik ne mirties. Mirties bausmę galima įvykdyti tik prieš partizanus kovojantiems stribams, aiškiems išdavikams, skundikams, bet ne žmonėms, kurie nežinodami ar suabejoję, iš baimės padarė nedidelę klaidą. Ką jiems, kovojantiems su ginklu, daugiau bepasakysi ar bepatarsi - jie teisūs, nes kovoja už Lietuvos laisvę.

Dieną permiegoję Mažeikos sodyboje, vakarop vyrai išsirengė toliau. Palinkėjęs sėkmės, atsargumo ir ryžto, pažadėjęs ateityje susitikti, išlydėjau išeinančius partizanus, su kuriais susitikti likimas man daugiau neleido.

Pas Medvišių Mažeiką išsivaręs ruginio „samagono“, pusbrolio Petro Mažeikos pavėžėtas, per Prienų šilą grįžau į Bačkininkų kaimą. Sužinojau, kad Kazys Kundrotas, bandydamas Kaune jį parduoti, buvo išprovokuotas, „samagoną“ iš jo atėmė, o pats pabėgo nenukentėjęs. Nusprendžiau neiti į Karinį komisariatą, o susitikti su savo krašto besislapstančiais vyrais ir išeiti į mišką. Kaip gali likti nuošalyje, kai mūsų tautos jaunimas gaudomas kariuomenėn, siunčiamas į frontą mirti, kišamas į rūsius, kalėjimus, žiauriai kankinamas, teisiamas ir išvežamas į nežinomą sovietinę šalį kančioms ir mirčiai. Juk aš davęs priesaiką

kovoti ligi paskutinio atodūsio. Mano apsisprendimas buvo galutinis. Gal todėl, kad sutikau vyrus, pasiryžusius kovai už Lietuvos laisvę (mano manymu, gal per žiauriai kovojančius), neturinčius karinių įgūdžių. Kitaip pasielgti negalėjau, turėjau padėti partizanams kovoti. Vakarų valstybių radijo stotys pranešinėjo: „Laikykites, vyrai, kovokite, o mes greitai, pavasarį ar vasarą, padėsime“. Šiais žodžiais partizanai tikėjo.

Sovietų kareivių savivalė

Dar ne vieną kartą sovietų armija davė pagrindo kilti neapykantai, nepalieldama plėšikauti. Kartą paskutinį vasario sekmadienį, visiems išvažiavus į bažnyčią, apie pietus į kiemą įjojo keturi raiti kareiviai. Man nebeliko nieko, tik slėptis. Kopėčiomis užlipęs ant aukšto atsiguliau prie viršun išsikišusios storos lubų sijos. Šeimininko dukters Onutės paprašęs, buvau apkrautas ant aukšto buvusiomis pakulomis ir skudurais. Vos šeimininko duktė spėjo nulipti nuo aukšto, kai į kambarį įsivertė trys kareiviai, ieškantys „banditų“. Kambaryje susodinę senutę motiną ir dukterį, neleisdami joms niekur išeiti, pradėjo krata. Du ieškojo kambariuose, o trečias užlipo ant aukšto. Girdėjau žingsnius, tik buvo neaišku, ko jis ieško: lašinių ar „banditų“. Nieko neradęs nulipo. Tai buvo to kareivio ir šių namų laimė, nes rankose laikiau parabelį ir naganą - buvau pasiruošęs šauti. Man nulipus galvoje sukirbėjo mintis: ar rūkykloje, įrengtoje priemenėje, likę lašiniai ir dešros? Atidaręs rūkyklos duris pamačiau, kad beveik tuščia: lašinių palties, skilandžio, neseniai darytų dešrų - nė kvaipo. Kol vienas ant aukšto lašinių, antrasis po kambarį „banditų“ ieškojo, trečias rūkykloje darbavosi ir ketvirtam, ant

arklių sėdinčiam, maišus krovė. Mane paėmė baisus pasiutimas. Grįžusiems iš bažnyčios papasakojome, kas nutiko. Tėvas dar norėjo važiuoti ieškoti plėšikų, bet kur tu juos surasi?.. Spėliojome, ar tik nebus sugrižę tie patys kareiviai, kurie prieš keletu dienų ieškojo „banditų“ ir pastebėjo pilną mėsos rūkyklą.

Praėjus keletui dienų, vakarop, į sodybą rogėmis, traukiamomis gražaus arklio, įvažiavo pora apskurusių, vienu šautuvu ginkluotų kareivių. Šeimininkas, pats buvęs kareivis, juos užjautė ir priėmė. Arklių pašėrė. Vakarienės metu kareiviai už „červoncus“ išsiprašė butelį „samagono“. Aš gerti ir kalbėti su kareiviais atsisakiau, nes turėjau savo planą: jei gerai, tai gerai, o jei ne - kulką į kaktą, akmenį po kaklu ir - po ledu į durpinyčias. Gerdami išsikalbėjo ir pasiūlė šeimininkui susikeisti arkliais - jiems prastesnį, dar „samagono“ ir „červoncu“. Sūnus, dukterys ir motina barė tėvą, kad nemainytų, bet senukas susiviliojo gražiu arkliu ir paprašė manęs „samagono“ perleisti.

Įkaušę kareiviai pradėjo pirštis jauniausiai dukteriai Onutei. Ši pabėgo į seklyčią. Už atvirų durų stovėjau su abiem pistoletais, laukiau, kad į tamsą pro duris žengs kareivis, bet jis, lyg nujausdamas, nėjo. Išėjau miegoti į kluoną. Gal po valandos išgirdau šaukiant Onutę. Išlindau pažiūrėti. Onutė atbėgusi skundėsi, kad per išgėrusius kareivius negali kambaryje miegoti. Greitai apsirengiau, pistoletus - į kišenes ir prie namo durų ėmiau laukti. Onutei patariau eiti miegoti į svirną.

Pažiūrėjau pro langą. Abu kareiviai kažko ginčijasi, vienas nori išeiti, antras neleidžia. Stoviu, laukiu. Kažkas, pasibrazdinęs tarpduryje, grįžta atgal. Viskas nurimo, matyt, kareiviai nuėjo miegoti.

Rytą man atsikėlus kareiviai paskubomis kinkėsi šeimininko arklių į roges. Senukas, suimdamas gryčioje

paskleistus šiaudus, sukišo pirštus į kareivio naktį prikrautą „krūvą“ - štai taip atsimokėjo už vakarienę, nakvynę, šilumą ir pastogę. Senutė, šeimnininko žmona, rami moteriškė, tarė: „Nereikėjo, tėvai, su pravažiuojančiais kareiviais prasidėti...“ Bet tuo viskas nesibaigė. Apie pietus į kiemą įšliaužė kitos rogės, kinkytos mažu, sulysusiu sartu kuinu - tai už Bačkininkų miškelio esančio kaimo gyventojas Skučas. Jis gyventojų nurodymu ir likusiomis pėdomis atsekė į Sabaliausko sodybą ieškodamas savo arklio. Išaiškėjo, kad vakar popietę du kareiviai, atvažiavę į Skučo sodybą, ginklu grasydami, paėmė geriausią jo arklį ir išvažiavo. Apžiūrėjęs tvarte atpažino savo arklį. Ir ką daryti? Ramia sąžine senukas Sabaliauskas atidavė arklį tikrajam šeimnininkui - ką darysi, kad mainydamas nusimainė. Su manim taip pat norėjo atsiskaityti už pasiskolintą „samagoną“, bet aš atsisakiau - pinigų jau vis tiek nereikia, nes išeinu pas partizanus kovoti su atėjūnais, plėšikais ir tautos parsidavėliais.

Apsisprendimas

Atėjo liūdna žinia, kad 1945 metų vasario 24-osios ryte Liepakojų kaime, prie Žuvinto ežero, buvusioje vokiečio sodyboje, žuvo 26 partizanai - Alytaus Kęstučio štabo vyrai, su kuriais prieš savaitę buvo susitikęs. Ivoniškio girioje enkavedistų ir stribų apsupti žuvo septyni aplinkinių kaimų vyrai, besislapstantys nuo kariuomenės.

Kovo 4-oji, šv. Kazimiero diena, Sabaliauskų šeimoje didelė šeimyninė šventė. Tėvas, Grigorijaus Kryžiaus kavaliarius, sūnus, žentas - Kaziai. Pasikvietė Judinskus - dukterį Marytę su vyru Alfonsu. Diena graži, saulėta, nešalta. Nors neseniai iškritęs baltas sniegas dar dengia visą

pavasarėjančią žemę, bet jau jaučiamas pavasaris.

Po pietų Bačkininkų giraitėje ar už jos papliumpa kulkosvaidžių, šautuvų ir automatų šūviai. Pavasarėjančioje gamtoje šūvių garsai aidai po visą girią ir apylinkę. Kas ten kovoja? Nežinia. Tik aišku, kad NKVD kariuomenės netikėtai užklupti besislapstantys, nekalti, į miškus išvyti jaunuoliai pirmieji pradėję pasipriešinimo kovą prieš žiauriuosius okupantus. Svetima NKVD kariuomenė ir lietuvių išdavikų stribų grupės, aišku, su lietuvių judų pagalba suranda partizanų vietas ir pradeda nelygią kovą. Ir kaip gali likti nuošalyje, kai prie tavo akių žūsta artimieji, draugai, broliai, giminės. Lietuvių tauta iš paskutiniųjų šaukiasi keršto. Mano kelias ten, kur eina visi su ginklu rankoje, pasiryžę kovoti už Lietuvos ateitį. Ilgai stovėjau tą dieną lauke, klausiausi tos nepertraukiamos šūvių „muzikos“ ir pats savęs klausiau, kodėl aš čia, o ne ten, kur eina žūtbūtinė kova. Nusprendžiau. Tik bailiai nesiryžta galbūt paskutinėn, bet teisingon kovon dėl laisvo Lietuvos rytojaus.

Kovo 16-osios pavakare, apsižiūrėjęs aplink, išėjau vieškeliu, vedančiu į Prienų-Kauno plentą. Ėjau vienas iš Bačkininkų kaimo per Prienų šilą į Balbieriškio girios pašonėje esamus kaimus. Iš anksto buvau išstudijavęs ir įsiminęs visus Prienų šilo ir Balbieriškio-Ivoniškio girios kelius, linijas iš turimo karinio žemėlapiu. Šį kartą pasiėmiau tik parabelį su dviem apkabomis, į kišenę įsidėjau palaidų šovinių ir porą granatų. Perėjau plentą, o ten paprastu smėlėtu keliuku - į šilą. Kol buvo šviesu, stengiausi eiti šali-kelėje pramintais takais, kad gerai matyčiau kelią, o pats būčiau priedangoje. Dar su šviesa perėjęs Prienų-Marijampolės plentą, drąsiai jausdamasis keliais takeliais pasiekiau Medvišių kaime, upelio slėnyje įsikūrusią Mažeikų sodybą. Šeimininko Antano Mažeikos ir vyriausiojo

sūnaus Kazio nebuvo namuose - motorine kuliamąja kūlė javus pas žmones. Namuose tvarkėsi pusseserė Magdutė, sūnūs Vincas, Antanas ir duktė Marcelė.

Susitikimas su Briedžiu

Magdutė pasakė: „Dažnai pas mus užaina partizanų vadas Briedis su keliais vietiniais partizanais. Kitą vakarą vėl žadėjo užsukti“. Dieną aplankęs Zasloną, vakare sugrįžau į Medvišius. Nesulaukęs partizanų, atsiguliau. Apie vidurnaktį - beldimas į duris. Magdutė, paklaususi kas, įleido du partizanus: Briedį ir antrąjį, iš Deksnės kaimo, man matytą iš rudeninių šokių, kasant apkasus. Įėjusieji į mane gulintį dėmesio nekreipė, bet Magdutė pasakė: „Čia mano giminaitis, besislapstantis, kaip ir jūs“.

Magdutė pastatė butelį „samagono“, o pati nuėjo gulėti. Baigdami gerti butelį, vyrai susidomėjo manimi ir paklausė: „Kas čia guli?“ Priėjęs, atstatęs parabelį Briedis tarė: „Mes visus tokius šaudome“. Aš gulėdamas juokauju: „Esu toks pat, kaip ir jūs! Jūs visos tautos neiššaudysite, o aš jums nieko bloga nesu padaręs“. Atsikelia ir Magdutė, stovi drebėdama kambario viduryje. Pastebėjau, kad Briedis stipriai įkaušęs, tuomet antrajam pasakiau: „Mudu esame pažįstami, aš taip pat slapstausi, noriu su jumis susitikti“. Tada Briedis, nenuleisdamas ginklo, paklausė: „Kur tarnavai? Kas bataliono vadas? Kokie karininkai žinomi?“ Aš paminiu keletą karininkų, tarnavusių 2 ulonų pulke, ir dar kai ką iš kariuomenės gyvenimo. Matyt, patikėjęs, be to, dar antrojo partizano patartas, kad mane čia anksčiau matęs, Briedis parabelį įsidėjo į kišenę. Magdutė, matydama, kad padėtis pagerėjo, atnešė antrą butelį „samagono“. Abu partizanai pakvietė

mane prie stalo, bet aš atsisakiau, sakydamas, kad esu negeriantis.

Gerdami pradėjo tarp savęs aiškintis įvykdytus uždavinius, kurių mano ausys turėtų negirdėti. Baigę gerti, atsisveikino pažadėję kitą kartą susitikę išsiaiškinti. Aš jiems pritariau, negi su girtais aiškinsies. Išėjus partizanams, Magdutę bariau, kad duoda jiems tiek daug „samagono“.

Sekmadienį Zaslonoje, namuose, susitikau su pusbroliu Antanu. Mes jau keli mėnesiai nesimatę. Dieną atvažiavo Juozas Glaveckas iš Vaitiškių, jo vardo diena kovo 19-ąją, tai yra rytoj. Truputį „aplaistę“ vardadienį vakarop palydėdami Juoząėjome pas Magdutę. Ten radome grįžusius iš darbų tėvą ir sūnų Mažeikas. Taip pat be stikliuko neapsiėjome. Mums bekalbant atėjo pora ginkluotų vyrų ir pakvietė Kazį Mažeiką kartu eiti į ruošiamą partizanų vadų susitikimą Kunigiškių kaime. Su Kaziu Mažeika atsisveikinę išėjome. Man Kazys davė vokišką šautuvą. Prietemoje, sraunaus upelio pakrantėmis,ėjome į Kunigiškių kaimą, kur prie mūsų dar prisijungė keletas ginkluotų partizanų.

Atokiau nuo kelio esančios sodybos kieme mus pasitiko užsislėpusi sargyba. Įeiname į vidų, už stalo sėdi Briedis ir keletas man nepažįstamų ginkluotų vyrų. Už valandos kambaryje su uždangstytais paklodėmis langais, prasideda daugiau nei 20 vyrų posėdis. Jį veda Briedis. Išaiškėja, kad pats Briedis yra leitenantas Kuzmickas, kilęs nuo Alytaus. Rudenį ar žiemos pradžioje išmestas vokiečių desantu organizuoti partizaninį karą Lietuvoje. Prieš pradėdamas partizaninę kovą ltn. Kuzmickas savo tėviškę, apgyvendintą kumečių, sudegino, tuo parodydamas savo tvirtą nusiteikimą kovoti prieš okupantus ir savus pardsidavėlius. Aptarėme praėjusių kovų būdus, laimėjimus ir trūkumus.

Mane pažinęs, pakvietė įsitraukti į partizanų gretas. Aš pareiškiau savo nuomonę: „Pageidaučiau savo krašto apylinkėse suburti dar nesusiorganizavusius, paliose besislapstančius vyrus“. Briedis sutinka ir su keliais Ivoniškio girios partizanais pataria kartu leisti į kelionę. Man pasirodė įtartina, jog tarp susirinkusiųjų įsimaišęs ir vienas sovietine uniforma apsirengęs, lietuviškai nemokantis rusas. Kodėl jį priėmė į partizanų gretas ir dėl kokių aplinkybių? Prieš išvykdamas į kelionę, po kuklios vakarienės, aš Briedžio to paklausiau. Briedis atsakė: „Jis yra išbandytas. Jau įvykdė kelis svarbius jam duotus uždavinius. Dabar jau niekur nesidės“. Nieko neatsakęs likau su savo nuomone: rusas gali net tėvą ar motiną parduoti, jam tokiam žingsniui pasiryžimo nereikia.

Atsisveikinę su posėdyje dalyvavusiais partizanais, naktį penkiese išėjome kelionėn į Ivoniškio girią.

Per Ivoniškio girią

Gretimose sodybose paėmę porą pastočių, susėdę į nedideles rogutes, sniegu padengtu girios keliu važiovome į Būdų kaimą. Mano bendrininkai - visiškai be jokio atsargumo. Aš laikiau rankose parengtą šautuvą. Bendrakeiviai sakė: „Čia jokie pavojai negresia, rusų kareiviai ir stribai naktimis keliuose nebūna“. Atrėžiau: „Dabar nėra, o kai bus - jau bus per vėlu. Pasitikėti niekuomet negalima“. Naktis šviesi, mėnesiena, tik prie Būdų kaimo mėnulis pasislepia į debesį. Man šis miške įsikūręs kaimas žinomas. Su broliu Karoliu per šį kaimą važiovome į miško biržas vežti medžių trobesių statybai. Miško palaukėje, prie kaimo, paleidome mus vežusius ūkininkus, įspėdami, kad tylėtų.

Vidury miško esančiame kaimelyje - keletas sodybų. Vienoje spingso žiburėlis, ten ir užėjome. Paprašėme užvalgyti. Šeimininkai atsakė, kad mūsų tiek daug kasdien valgyti užaina, gali tik miltinių „kleckų“ išvirti. Sutikome. Netrukus garuojančių „kleckų“ didžiulį dubenį atnešė ta pati mergina, kuri pas Magdutę Mažeikienę padėjo kopūstus raugti. Mane pažino ar ne? Tuo metu niekas nepasakydavo, kad ir pažindavo, kad neišsiduotų. Tokia buvo tvarka ir tokie nerašyti įstatymai. Matei? Nemačiau. Girdėjai? Negirdėjau. Pavalgę, padėkoję, užkalbinome merginą Kastulę. Ji atsakė, kad čia tarnauja.

Išėjus iš kaimo į miško kelią, mūsų keliai skyrėsi - pora vyrų nuėjo savais keliais, o aš su dviem likusiais pasukau jiems žinomu miško taku į partizanų stovyklą, kur prieš keletą dienų buvo pasalūniškai užpulti ir žuvo septyni besislapstantys aplinkinių kaimų jaunuoliai. Netoli stovyklos mus sulaukė sargybinis. Išsiaiškinus, kas tokie, buvome įleisti. Ten buvo tik keli pripuolamai užėję partizanai. Jų stovyklos naujoji vieta kažkur kitur. Jei norėjo su manimi į naująją stovyklavietę eiti, bet aš paprieštaravau. Geriau aš, užklydęs, nežinosiu jų tikrosios stovyklos vietos. Taip pat kad ir jiems nekiltų įtarimo. Taip ir pasilikome dienoje toje nušiauštoje stovykloje, nes jau švito rytas, o man dar tolokai reikėjo eiti.

Prašvitus apžiūrėjome, iš kur puolė enkavedistai ir stribai, kur gulėjo nukautųjų kūnai, kaip smarkiai kulų apdraskyti medžiai. Dieną stovykloje praleidome nejaukiai, nes stovykla buvo žinoma enkavedistams ir stribams. Be to, šurpių kautynių vaizdai neleido užmiršti, kad visuomet reikia būti budriems. Vakarop išėjau iš stovyklos. Mane privedė prie pagrindinės ilgosios linijos, einančios į kažkokį kaimą. Pradėjus temti kelionę tęsiau toliau.

Eiti nebaugu, nors visą laiką laikiau rankoje paruoštą šauti parabelį. Buvau įsitikinęs, kad miške sribų pasalos neturėtų būti.

Išėjęs į palaukę prie pirmos sodybos, apsižiūrėjęs, priėjau prie lango. Pabarbenau. Pasirodžius žmogaus veidui, paklausiau: „Ar jūsų krašte vakar buvo ramu, ar nebuvo rusų ar sribų?“ Gavęs atsakymą, kad viskas ramu, tiesiai per laukus tęsiau kelionę Miknionių kaimo link. Naktis, kaip ir vakar, šviesi, laukai marguoja sniego ir žemės lopiniais padengti, tarp jų ir mano siluetas pasislepia. Orientyrų laikau dešinėje dangaus skliaute matomus Gudelių bažnyčios bokštus. Susiliejusių namų pilkume - sribų ir enkavedistų širšynas. Aš jį apeinu kairiau miestelio. Miknionių kelių kryžkelėse, kairiau į Riečių pusę, pereinu vieškelį ir per apsemtas papalių pievas žingsniuojau tarp Vidgirėlių kaimo ir papalių sodybų. Visą laiką vengiu sodybų. Laukų lygumose jaučiuosi ponas, čia manęs lengvai nepaims.

Gimtojo kaimo laukuose

Įeinu į Daukšių kaimo paraisčių pievas, o nuo ten iki mano jaunystėje ištrypto ir išbėgioto Radinių kaimo - ranka paduoti. Dangaus skliaute matosi paaugusių uoselių kamienai - jie mano sodinti po didvyriškų transatlantinių lakūnų Dariaus ir Girėno tragiškos žūties. Lakūnai prieš skrydį testamente įrašė: „Mes aukojamės Tau, Jaunoji Lietuva“. Šiandien tūkstančiai Lietuvos sūnų tęsia jų testamentą įrašytą priesaką, aukojasi pavergtai Lietuvai. Kodėl šiąnakt vogčiomis praeidamas pro savo gimtuosius namus, lyg didžiausias nusikaltėlis, slenku nakties šešėliuose per savo tėvų ir protėvių prakaitu sulaistytą žemę?

Vaikystėje žaisdamas tėviškės žaliosiose pievose, rinkdamas gėles, stebėdamas sugautą „dievo karvytę“, nepagalvojau, kad man teks kaip vagiui slinkti naktį, slepiantis nuo pačių mylimiausių, artimiausių savo krašto žmonių. Pagautas tokių minčių ir ryžto, pakilau kalno viršun ir apkabinau aukščiausiai augančio medžio kamieną. Prisiglaudęs įsiklausiau jo ošimo. Krūtinėje daužėsi jaunystės jėga, nerimstanti širdis. Suvilgydama veidą, skruostais nutekėjo pirma skausmo ašara... Tolumoje, lyg pro rūką, matėsi gimtų namų šešėliai. Kiek žemiau kalno į raisto pusę tamsoje dunksojo Pūkų sodyba. Jų jauni vyrai - tokio pat likimo, besislapstantys miškuose. Į Pūkų sodybą užėti neatsargu, gali būti enkavedistų ar stribų pasala.

Pagautas ryžto, spausdamas rankose šautuvą, bėgte nusileidau nuo kalno ir nuėjau į toliau pietuose matomą Šeimio-Kaminsko sodybą. Iš tolo lange švietė mažytė spingulė. Sodyboje lyg ir ramu. Įėjęs į sodą, patyliukais prislinkau prie lango. Prie krosnies sėdėjo senukas, kambaryje tvarkėsi moterys. Patyliukais pabeldžiau į lango stiklą. Priėjo šeimininkė, paklausė, kas ten. Keisdamas balsą paprašiau išeiti į lauką jų dukterį Matildą. Tarp durų, užsimečiusi skarą, pasirodė šaukta mergina. Mane pažinusi pakvietė į kambarį. Užeinu, sveikinuosi, juk tiek metų gyvenome kaimynais. Jie apie mano likimą nežinoję. Jiems buvo įtartina, kad tėtis niekuomet net kaimynams neužsimindavo apie mane. Vyriausios dukters vyras Kazys, namų šeimininkas, rudenį areštuotas, nuteistas ir išvežtas į Rusijos tolius. Maži vaikučiai išgirdę sukilo iš miego, manė, gal tėtis sugrįžo. Prieš miegą mama vaikučius suklupdė prieš Švenčiausiosios Marijos paveikslą ir balsu su jais meldėsi, prašė Dievulio, kad tėvelis sugrįžtų į namus sveikas ir gyvas. Namuose įsivyravo tylą.

Sūnus Jonas nuo pat pirmųjų antrosios sovietų okupacijos dienų su artimais kaimynais slapstosi palių klampynėse, kitų kaimynų įskustas NKVD ir tik retkarčiais naktimis pareina į namus. Spingsulė lange - tai ženklas, kad namuose nieko įtartino nėra. Prasitariau, kad noriu susitikti su Jonu ar jo draugais miške ir pasisakiau, kur eisiu. Pažadėjau grįždamas kovo 21 dienos vakare užėti. Atsisveikinęs išėjau per kaimyno Venciaus pievą, pavasario vandenimis patvinusio šniokščiančio upelio tiltą, kur kažkada vaikystėje bijodavau vakarais eiti, nes buvau įbaugintas, jog po tiltu vaidenasi.

Didžiųjų pievų pakraščiu perėjau suartą lauką ir apsižvalgęs prie brolio Karolio sodybos priėjau prie tvarto iš kluono pusės. Pasieniu slinkdamas pasibeldžiau į kambario langą. Pasirodžius lange brolio veidui, pasisakiau, kas esąs. Atidaręs duris brolis įsileido. Pasisveikinęs, persimetęs keletu žodžių, pasiprašiau į jo svirną. Ten saugiau, niekas neužaina, iš ten - tiesus įėjimas į tvartą. Svirnelyje po kelionės gulusi miegoti, o šautuvą paslepiu tvarte į šiaudus. Miegu ramiai ligi pat pietų. Šeimoje vaikščiojant po savus trobesius įtarimas nekrinta, be to, ir kitų sodybų arti nėra.

Iš brolio Karolio sužinojau, jog vasarį, Dovinės upėje girdant karves, pravažiuojantys automašina enkavedistai pamatė per lauką einantį Vincą Pūką-Rūtelių, pradėjo šaudyti. Jam bėgant, už Dovinės upės, Zailsko lauke, nušovė, palaikę „banditu“. Taip pat Daukšių kaimo daržininkų ulyčėlėje dar 1944 metų rudenį, dieną, kažkas atėjęs namuose nušovė Aranską. Tą pačią vasario 23-24-osios naktį, kai Liepakojų kaime netikėtai užklupti žuvo 26 Kęstučio rinktinės partizanai, Liūlišio kaime buvo nužudyti du broliai Julius ir Juozas Zuikiai ir Varnupių kaimo sukomunistėjęs gyventojas Jonas Sočys. Pavakare, tą pat dieną, per palias, per raistą, į

Daukšių kaimą enkavedistai pėdsakais vijosi porą partizanų, laimingai išbėgusių iš apsupties Liepakojų kaime. Ūkininko Lekavičiaus sodyboje paėmę pastotę, paties šeimininko pavėžėti, vakaro prieblandoje sumaišę važiuojančių rogių pėdsakus, Varnupių kaimo laukuose išlipę partizanai patraukė į Žaliosios-Buktos girią, atitrūkdami nuo enkavedistų persekiojimo.

Rytojaus dieną atėjo tėtis. Kalbamės. Smilginių pievų plote vieną vasario naktį buvo išmestas vokiečių desantas. Išslapstę parašius šieno kūgiuose, desantininkai dienai pasislėpė Amalvos palaitėse. Iš ryto Petras Zuikis ar Kasperavičius (Mažiešius), veždami šieną, kūgiuose radę paslėptus parašius, pranešė Gudelių enkavedistams. Sutelkta enkavedistų kariuomenė, apsupusi Amalvos palias, po neilgos kovos sunaikino desantą. Tą dieną enkavedistų paimtas Amalviškių kaimo gyventojas Jurgis Miežlaidis namo negrįžo ir nežinoma, kur dingo su pastote ir arkliais. Matyt, vieni enkavedistai paėmė pastotę, o antri - palaikė desantininku. Kalbos nemokėdamas nuo suįžūlėjusių kariškių neišsisuksi. Taip susidorojimas su desantu užsidengė tylą. Tik tiek, kad gyventojai palaičių rajone girdėjo įnirtingą šaudymą.

Atėjo kovo 21-osios vakaras. Iš Matildos Kaminskaitės nesulaukiau jokių žinių apie partizanus. Vakare, atsisveikinęs su brolio šeima, išėjau atgal. Vėl tuo pačiu keliu perėjau pievą, „vaiduoklių“ tiltelį ir atsidūriau prie Šeimio sodybos. Matydamas spingsulės šviesą, drąsiai pabarbenau į langą, paprašiau Matildą išeiti į lauką. Sužinojau, kad brolis Jonas ir kaimynas Juozas Pūkas manęs lauks Adeškevičiaus sodyboje, prie Riečių bažnytkaimio. Tiesus kelias per Miknonių palias buvo neįmanomas praeiti naktį. Nutariau aplinkiniu papalių pievų užsemtu vandens keliu keliauti į susitikimą su jaunystės draugais.

Susitikimas su jaunystės draugais

Ši naktis tamsoka, palyginus su praėjusiomis. Gal ir geriau, iš tolo nesimato laukuose slenkančios žmogaus figūros. Man šie keliai takeliai žinomi iš vaikystės, todėl brenu per vandens apsemtus plotus, peršoku griovelius, kur platūs grioviai, ieškau perėjimo tiltelių, vengdamas arti prieiti gyvenamąsias sodybas, taip pasiekiu Miknionių kaimą. Suradęs platų tarpą, tarp sodybų pereinu Miknionių-Riečių kelią ir rytinio kelio kalnų pašlaitėmis per laukus einu į numatytą susitikimo vietą. Nakties šešėliuose iš tolo matosi ant kalnelio įsikūrusi, kelių nedidelių medelių apsupta sodyba. Ramu, aplink visi miega, tik neturintieji savo namų, išvyti iš jų, keliauja ir nesiskundžia savo likimu. Priėjęs gyvenamąjį namą, pabarbenau į lango stiklą. Pasirodžius žmogaus šešėliui lange, paprašiau atidaryti duris. Šeimininkas įsileido vidun. Klausė, kas, iš kur. Pasakiau, kad mes esame pažįstami, bet šiuo metu negaliu pasakyti, kas aš esu. Paaiškinau, kieno siųstas ir ko ieškau. Šeimininkas patarė lipti kopėčiomis ant tvarto, ten rasiu norimus svečius.

Nežinau, vyrai matė mane ateinantį ar ne, bet belipantį kopėčiomis tyliai juokdamiesi pasitiko visi trys mano jaunystės draugai: Jonas Kaminskas, Juozas Pūkas ir Motiejus Overa. Susitikimas buvo labai nuoširdus, energingas ir ryžtingas. Visi kaip vienas galvojome, ką jautė ir galvojo visa tauta, buvome pasiryžę kovoti už Lietuvos laisvę. Pasidalijome išgyvenimais, užsibrėžėme ateities tikslus. Sutarėme, kad greitai laiku sugrįšiu į jų stovyklavietę Žuvinto palių masyvuose ir toliau bendrai tęsime partizaninę kovą prieš sribus ir okupantus. Nulipę nuo tvarto išėjome mano keliaujama kryptimi. Už Paltupkos kaimo

laukuose išsiskyrėme. Aš nuėjau savo keliu, Ivoniškio-Balbieriškio girios link, o jie, visi trys mano vaikystės draugai, pasuko savo užsibrėžtu keliu vykdyti tęsti partizaninių uždavinių.

Priėjęs girios pakraštį, pasukau kažkokia kvartaline linija per girią. Pradėjo brėksti ryto aušra. Linija išvedė į palaukę, Balbieriškio pusėn. Pagiriu eidamas vengiau artimų sodybų. Pilnai prašvitus, girios pakraščiu, kaip senas girių žinovas, perėjau į Zaslonos kaimo palaukę, prie Mažeikos sodybos. Suradęs tinkamesnį, tankesnį krūmą, pastačiau šautuvą ir nuėjau į pusbrolio sodybą.

Pusbrolio žmoną Anelę radau namuose. Ji man papasakojo apie apylinkėje susidariusią padėtį. Besislapstantis Petras Vaitulevičius, mano patartas, Balbieriškyje buvo įstojęs į „pagalbinę miliciją“, dabar jau visų žmonių vadinamą sribų kompanija. Pamatęs, kad sribus siunčia gaudyti ir kovoti prieš besislapstančius beginklius vyrus, apsisprendęs nutraukė draugystę su jais ir vėl ėmė slapstyti. Brolienė pasiteiravo, ar nenorėčiau su Petru susitikti, pasikalbėti. Atsakiau, jog ne.

Kaimynas Bulota, kurio sūnus sribas, ne kartą teiravosi, kur dabar slapstosi pas juos buvęs Glaveckutis. Kaimynas Bulota mane buvo palaikęs už Vaitiškių Glavecką, dažnai atvažiuodavusį pas Mažeiką. Kad kiti giminės yra Daukšiuose, jis nežinojo. Dėl visa ko nusijuokiau: „Tegul mažiau Bulota teiraujasi apie kitus, tai mažiau skausmo kės ir ilgiau gyvens“.

Sribų sunaikinimas Medvišiuose

Vakare paėmęs krūmę paslėptą šautuvą grąžinau jo savininkui. Sau pasilikau tik parabelį. Kitos dienos rytą su

pora ta linkme einančių partizanų patraukėme Deksnės girios ir Prienų šilo keleliais į Juodraiščio kaimą, man žinomą iš vokiečių fronto traukimosi laikų. Dūmiškių kaime pas gyvenantį prie šilo žmogų užsrėbėme riebių barščių su duona, lašinukų atsisakydami: „Mums, dykaduoniaujantiems, pakanka ir barštelių, jūs patys sunkiai dirbdami suvalgysite lašinius ir be mūsų“. Ėjome mūsų numatytu keliu. Prie Juodraiščio šile truputį pailsėję išsiskyrėme. Jie abu nuėjo Šiauliškių link, o aš pasukau kalnuotomis keliukų vėžėmis plento link. Temstant perėjęs Kau-no-Prienų plentą, atsidūriau man jau gerai žinomuose Bačkininkų kaimo laukuose, o čia ir Sabaliausko sodyba.

Mano sugrįžimas didesnio susidomėjimo nesukėlė. Pusbrolis Kazys pavasarėjant dažnai važinėjo iš Bačkininkų į Skersabalį - savo ūkį, ruošdamasis artėjantiems pavasario darbams. Atvažiuavęs Velykų šventėms papasakojo, kad Didįjį Velykų Penktadienį partizanų grupė, susidariusi iš apylinkėje besislapstančių jaunuolių, vadovaujamų Briedžio, buvo apsistojusi dienoti Medvišių kaime, Čebatavičiaus sodyboje. Diena buvo graži, saulėta, kaip prieš Velykas. Sodyba gražioje vietoje, aukštumėlėje, nuo žmonių akių pasislėpusi už neaukštų medžių, apie 300 metrų nuo vieškelio. Visur gerai matyti. Apie vidurdienį nuo Prienų-Balbieriškio plento pro Zaslonos gyvenvietę pralinkusi stribų grupė sraunaus upelio krantu, žvalgydama, nieko įtartina nematydama, nuo upelio per lygų lauką ėjo į kalnelį - Čebatavičiaus sodybą. Čia stribus iš sodybos pasitiko partizanų paleista uraganinė ugnis. Stribai, netikėtai sutikti kulkosvaidžių ir automatų ugnies, sutriko, gyvieji išlikę norėjo pasitraukti upelio šlaitais, bet ir čia nesuspėjo, nes partizanai, supdami stribus, tą upelio šlaitą jau buvo užėmę. Nelygioje kovoje žuvo visi devyni stribai ir vienas sovietų kariškis, atvažiavę automašina iš Prienų.

Pabėgo tik prie plento paliktas vairuotojas su mašina. Po pirmo tokio netikėto smūgio stribų vadovybė sutriko, tik kitą dieną padedama kariuomenės, išsitraukė žuvusiųjų kūnus, sumestus į upelį.

Partizanai, surinkę ginklus, žuvusiųjų dokumentus, patraukė nežinomais keliais, sumėtydami pasitraukimo pėdsakus. Ūkininkas Čebatavičius niekuo nenukentėjo, nes jo sodyboje nebuvo besislapstančių nuo kariuomenės jaunuolių. Tuomet NKVD organai dar netaikė represijų gyventojams, palaikantiems partizanus. Šis savų - lietuvių stribų sunaikinimas dalį žuvusių stribų giminių nuteikė prieš partizanus ir paskatino pereiti į antrąją, bolševikų, kovojančią pusę.

Slėpimasis greitai orientuojantis

Rytą visiems šeimos nariams sugrįžus iš Prienų, iš Prišikėlimo pamaldų, prie bendro stalo atšventėme Vėlykas. Vakarop, kai sūnus ir žentas dirbo prie gyvulių, į kiemą įjojo du kariškiai. Kieme pririšę arklius metėsi į trobą „banditų“ ieškoti. Aš vėl - ant aukšto, prie sijos, į paruoštą tamsoje užmetamą guolį, atsigulu su užtaisytais ginklais. Vienas kareivis palandžiojo po kambarius, antras tik nuo kopėčių į aukštą pažiūrėjo ir nulipo. Čia senukas, sūnus ir žentas, turintys dokumentus, pradėjo kareivius kritikuoti, kad mūsų namuose „banditų“ yra tik lašinių paltyse. Senukas žadėjo išsiaiškinti, iš kur jie tokie atjojo, lašinių, o ne „banditų“ ieškoti. Nieko nepešę kareiviai išjojo.

Už poros dienų, į vakarą, keli pėsti kareiviai užsuko į Sabaliausko sodybą. Aš, būdamas kambaryje, tik per langą pastebėjau, kad kieme rusai. Neliko kur slėptis, tik po lova į patį kampą prie sienos palindau ir laukiau

pasiruošęs šauti. Duktė Antosė kambaryje siuvo siuvamąją mašiną. Įėję kareiviai pasakė: „Nam izvestno, što u vas skryvajetsa bandit. Budem iskat“ (Mes žinome, kad pas jus slepiasi banditas. Ieškosime.) Nesutrikusi Antosė at-
rėžė: „Už kambarius aš atsakau, čia „banditų“ nėra, o tvar-
tuose, kluone aš nevaikštau. Žiūrėkite.“ Paslampinėjo po
kambarius, užlipo ant aukšto, bet žemai nuleisto lovos už-
tiesalo prie pat siuvamojo stalo taip ir nepakėlė. Ir šį kar-
tą išlikau nesurastas, bet nutariau daugiau į kambarį nei-
ti, būti tik kluone, arčiau slėptuvės. Juk jei mane būtų su-
radę, būčiau šovęs, o kas tada lauktų kambaryje prie stalo
siuvančios šeimininko dukters?

Dieną užėjau pas gretimą kaimyną Kreivėną. Žiemą
per šalčius nešdamas iš jų šulinio vandenį, susipažinau su
jų vyriausiąja dukterimi, 18-20 metų Aldona. Kiti vaikai,
du ar trys, buvo jaunesni. Porą kartų tėvų buvau pakvies-
tas užėiti. Kaimynai žinojo, kad slapstausi, bet iš kur, kas
aš toks, jie neklausinėjo. Šį kartą man pačiam užėjus
į kambarį, bekalbant, žiūrime - kieme rusai. Iš kur jie
išdygo?! Kaimynai lyg nustebo, lyg pasimetė, o aš -
greitai susiorientavęs, matydamas praviras kito kam-
bario duris, o jame - aukštais patalais paklotą lovą, sa-
kau Aldonai: „Greitai renkis ir lįsk į lovą, vaizduok ser-
gančią, o aš prie tavęs lovoje pasislėpsiu“. Į tai nei duk-
tė, nei tėvai nieko neatsakė, tik Aldona, greitai nusime-
tusi suknelę, šmurkštelėjo į lovą. Kol kareivius leido į kam-
barį, kalbėjosi, jau buvau lovoje, palindęs po patalais, pri-
siglaudęs prie simpatiškos merginos. Tėvai pasiskundė,
kiek mokėjo rusiškai, kad jų vyriausioji duktė serga šil-
tine, o šitie dar maži, ir pas juos nėra jokių „banditų“. Ka-
reiviai truputį pašniukštinėjo, įėjo į „sergančios“ mer-
ginos kambarį, kažko paklausė ir išėjo. Po kareivių išėjimo
atsiprašiau ir padėkojau už išgelbėjimą. Nutariau, kad

man čia ne vieta slapstytis. Tėvai juokais nuleido, o mergina jautėsi nejaukiai, bet tylėjo. O ką man sakyti? Nelauktai bėdą žmonėms galiu užtraukti.

Dieną ir naktį praleidau kluone. Padėjau šalinėje įrengti slėptuvę grūdams. Senasis šeimininkas - visur buvęs, visko matęs, suprato, kad pavasarį iš svirno aruodų gali išvežti visus grūdus - rekvizuoti. Todėl ir pasiruošė.

Balandžio 6-osios rytą sūnaus Kazio namuose nebuvo. Gailėdamas gerojo senelio šeimininko, nutariau pašerti gyvulius. Aplink visur buvo ramu. Baigęs šerti išeidamas iš tvarto pastebėjau prie pat namų, linijomis kas 10 metrų išsidėsčiusius kareivius, einančius mūsų sodybos link. Kur slėptis? Į tvartą grįžti negaliu, pamatys. Į kluoną ar į kambarį taip pat vėlu. Tarp tvarto ir gyvenamojo namo buvo truputį įleistas žemėn rūšys bulvėms pilti. Grindys užpiltos spaliais, o ant padrikai sumestų lentų užmesti keli kūliai linų. Tuo laiku su bulvių pintine iš rūšio išėjo šeimininko duktė Onutė. Stabdydamas ją pasakiau: „Rusai. Kur man slėptis?“ Greitai apžvelgęs aplinką užšokau ant lentų ir atsiguliau ant viena eile sudėtų linų kūlių. Spėjau paklausti, ar nesimato manęs gulinčio. Liepia jai eiti, išsitraukiau naganą, pasiruošiau. Girdžiu - kieme einančios Onutės kareiviai klausia: „Kur vyriškis, kur prie rūšio buvo?“ Onutė atsako: „Tai tėvas. Į kambarį nuėjo“. Kareivis rūšio duris atidaro, tarpduryje pastovi, lyg žemyn pažiūri, o aš tuo laiku kareivį jau nagano taikiklyje laikau. Reikėjo jam tik galvą ar akis pakelti ir mudviejų gyvenimo keliai būtų susikirtę. Aš nebūčiau laukęs, kol jis ginklą pakels. O kas tada? Per lygų lauką nepabėgčiau... Šeši nagano šūviai būtų greitai nuskambėję, o man ar liktų nors vienas? Visi namai būtų ugnyje supleškėję, o kas su senais tėvais ir

dviem dukterimis nutiktų? Supratau, kad dėl manęs būtų nukentėję penki niekuo nekalti žmonės. Gerai, kad kareivis, gal supratęs pavojų ar pagalvojęs, kad iš tikrųjų čia nėra kur slėptis, apsisuko ir nuėjo, kažkam sakydamas: „Zdies ničevo niet“ (čia nieko nėra).

O gal pamatė mano nutaikytą naganą? Bet ši versija netinka. Jei būtų matęs ir suvaidinęs, tai vėliau su kareivių grupe mane nuo linų kūlių būtų nusikėlęs. Enkavedistai tokių pasigailėjimų nedaro. Praėjus „oblavai“, kai kareiviai nutolo, aplink nurimo, nulipęs nuo kūlių atėjau į kambarį ir tariau: „Ačiū jums už mano globą, bet daugiau pas jus gyventi negaliu. Nenoriu pats žūdamas nusinešti į pražūtį ir jus arba visą jūsų sodybą pelenais paleisti“.

Tą dieną enkavedistai, ištisa eile eidami per laukus, sodybas, krūmokšnius, be įspėjimo šaudė į visus bėgančius iš namų arba radę pasislėpusius žiauriai sumušė ir išsivedė ten, kur žmogus be žinios pradingdavo. Buvo tik vienas pasirinkimas - eiti į mišką pas partizanus. Sučiuptas dar galėjau vaidinti kariuomenėje nebuvusį jaunuolį, nemokantį naudotis ginklu, su svetima pavarde, taip praeitų kelios dienos, o paskui - į frontą. Niekada nenorėjau kelti ginklo prieš savuosius, su kuriais veik visą karą buvau praėjęs.

Senukas Sabaliauskas buvo pasiūlęs pavasarį jo laukuose, tarp javų, griovio šlaite, įsirengti slėptuvę - apšėtuose laukuose niekas nevaikšto. Su šia sąlyga taip pat nesutikau, nenorėjau, kad nekalti žmonės visą laiką lyg ant parako statinės sėdėtų. Tad nutariau išeiti, be to, buvau davęs žodį savo sutiktiems jaunystės draugams, kad greitai pas juos ateisiu. Pradėjau pamažu, apgalvotai ruošti kelionei pas partizanus.

Pas partizanus Skersabalyje

Vieną pavakarę prieš išvykstant nuėjau per laukus pas senuką Deimantavičių, man žadėjusį duoti įvairių šovinių, keletą granatų ir dar kažkokio „turto“. Įsitaisęs kuprinę, duonmaišį, apsiginklavęs parabeliu ir naganu, atsisveikinęs su Sabaliauskų šeima, 1945 metų balandžio 20-osios vakare, pritemus, išėjau man jau žinomais keliais į Skersabalio kaimą. Prienų-Kauno plentą ir Prienų šilą praėjau laimingai, naktį maskuodamasis kelio pakraščiuose augusių medžių šešėliuose. Priėjus Dūmiškių kaimą pradėjo švisti. Šilu pasukau į dešinę, vengdamas kaimo, prieš saulėtekį išėjau į Skersabalio kaimo palaukę. Per laukus perėjau į antrą, kaimą supančią, šilo pusę ir priėjau Kleizos sodybą.

Iš iškirsto šilo pakraščio pastebėjau po kiemą vaikstantį ginkluotą sargybinių. Krūmuose paslėpęs kuprinę, su naganu ir parabeliu kailinių kišenėse, slėpdamasis už tvarto, priėjau prie sodybos. Dar kartą įsitikinęs, kad ne stribai sodyboje apsistoję, drąsiai išėjau prieš sargybinių. Šis lyg sutriko, bet aš iš karto įspėjau: „Nebijok, esu toks pats, kaip ir tu, partizanas“. Paklausus, kur vadas, sargybinis palydėjo į trobą. Be šeiminių, pusbrolio Kazio šeimos, buvo keliolika partizanų, keli gerai pažįstami, tad be jokių didesnių formalumų įsitraukiau į bendrą būrį. Mano pastabos vadui, kad blogai einama sargyba - dienos metu po kiemą lengvai pastebimas vaikšto ginkluotas partizanas, gali pamatyti stribai, vadas Tabokius stipriai ant manęs supyko: „Už tokias pastabas aš galiu tave sušaudyti“, bet mane užtarė pažinojusieji partizanai, šeimnininkas Kleiza ir pusbrolis Kazys. Aš taip pat nenusileidau, patinka ar ne, bet kai kuriais atvejais privalau patarti ir pareikšti savo pas-

tabas. Prisiėjo visą dieną Kleizos sodyboje dienoti. Iš šilo pasiėmiau kuprinę, pusbrolis Kazys davė šiauduose slėptą vokišką šautuvą.

Vakare partizanai patraukė savais keliais, o aš, pernakvojęs kluone, prieš auštant, išėjau tęsti savo kelionę, galvodamas pasiekti Girininkų kaimą.

Susipažinimas su Kardu

Perėjus Prienų šilo vakarinę dalį, keliaujant per laukus Ūtos giraitės link, ėmė švisti. Priartėjęs prie šiaurės rytų girios kampe esančios sodybos pastebėjau sargybinių su šautuvu ant peties. Nepastebėtas įlindau į giraitės pakraštį. Mąščiau, kas sodyboje apsistoję: sribai ar partizanai? Prišartinau prie sargybinio per 7-10 metrų. Mintyse numačiau -jeigu sribas, nušausiu ir suspėsiu pasprukti į mišką. Nieko nelaukdamas iššokau iš už medžio priešais sargybinių: „Neimk šautuvo nuo peties, nes šausiu. Kas tu toks?“ Sargybinis atsakė: „Partizanas“. Paklaustas, kur kiti, atsakė, kad miega troboje. Liepiau vesti ir nenusiimti šautuvo - antraip šausiu. Apžiūrėjęs sargybinių jokių skiriamųjų ženklų nemačiau. Įėjęs vidun pamačiau ant grindų, suolų gulinčius vyrus. Iš skiriamųjų ženklų pažinau, kad tikrai partizanai. Iškart pasakiau: „Aš jūsų sargybinių atvedžiau, pasiimkite...“

Netikėtai užklupti iš miego pašoko keli gulėję partizanai ir jų vadas-šviesiaplaukis vyriškis lietuvių karininko uniforma, turintis leitenanto laipsnį. Žodis po žodžio, greitai išsiaiškinome, kaip visa tai įvyko ir kaip aš pas miegančius partizanus papuoliau. Vadas, išbaręs sargybinių dėl nebudrumo, išvarė atgal į sargybą, o mane įsakė nuginkluoti. Matyt, jam nepatiko, kad aš jų sargybinių kaip belaisvį

atsivariau. Apipuolę atėmė šautuvą, kuprinę, parabelį ir naganą. Aš nesipriešinau. Pasodino mane į kampą su priskirtu sargybinio. Žinoma, aš paprieštaravau, kodėl neišsiaiškinę, kas aš toks, tik dėl ambicijų mane nuginklavo ir dar sargybinių pristatė.

Gal po valandos mane pakvietė prie stalo, kur sėdėjo trys partizanai ir vadas Kardas. Pradėjome aiškintis: iš kur einu, kokių tikslų, kas aš toks. Man papasakojus, jog esu tarnavęs visų trijų valstybių kariuomenėje, paaiškinus, kokie buvo vadai, iš partizanų atsirado žinančių mano Daukšių krašto apylinkę, be to, ir mano ryšį su partizanais bei Briedžiu. Sudaryta Partizanų narių komisija iš dalies manimi patikėjo ir sargybinių atšaukė, bet ginklų negražino. Man paprieštaravus ir paklausus, kas būtų, jeigu dabar enkavedistai užpultų, Kardas atsakė: „Tada ir ginklus atiduotume“. Toliau kalbėjomės lyg ir draugiškai, bet oficialiai. Man buvo pareikšta, kol būsimė čia, dieną manęs niekur neišleis.

Partizanai pasiuntė šeimininkų dukterį pasižvalgyti į Naująją Ūtą. Už poros valandų grįžusi pasakė, kad visur ramu. Partizanai virė pietus, valgė, bet manęs nekvietė. Tik vėliau šeimininkai valgydami pakvietė ir mane.

Popietę vienas partizanas pradėjo groti, kitame namo gale - seklyčioje prasidėjo šokiai. Iš karto šoko tik su šeimininkų dukterimis, bet vėliau merginos pasikvietė draugią. Į „vakarušką“ įsitraukiau iš aš. Per tą laiką suspėjau susipažinti su keliais vyrukais partizanais. Keli jų buvo nuo Igliškėlių (deja, jų slapyvardžių dabar nebepprisimenu). Partizanų vadas Kardas nešoko ir svaigiajų gėrimų niekas nevartojo.

Pavakare visus partizanus priemenėje išrikiavęs Kardas pasakė rimtą kalbą: kam turime būti pasiruošę, kas ateityje laukia partizaną. Vieną kažkuo prasikaltusį partizaną

vadas nuginklavo ir pasakė: „Nuo šiandien gali eiti kur nori, su partizanais tau nepakeliui“. Nors nuskriaustasis prašėsi, kad jį paliktų, bet vadas nesutiko. Rikiuodamas partizanus, vadas mane pastatė kairiajame rikiuotės sparne, įsakydamas man grąžinti paimtus ginklus. Prieš išeinant, vadas Kardas ir mane kvietė žygiuoti su jo grupe, bet aš atsakiau, kad turiu vykdyti Briedžio duotą uždavinį. Draugiškai atsisveikinome. Kardas paprašė, kad jiems išžygiavus, aš išeičiau tik po valandos. Sutikau.

Dar su saulute, dienos metu, rikiuotės gretose vieškelio Šilavoto link dainuodami patraukė apie 30 partizanų, jaunų vyrų, pasiryžusių kovoti už pavergtos Lietuvos laisvę. Dar ne visiškai suprasdami, kad ateityje laukia žiaurūs ir sunkūs kovos su bolševikais metai. Partizanams išžygiavus, šeimininkui pasakiau: „Perduokite jiems, kai kitą kartą susitiksime, kad su tokia partizaninio gyvenimo taktika, šokiais, dainomis ir muzika toli nenueis. Reikia laikytis slaptumo, konspiracijos ir žinoti, kad priešo akys visur ir visada seka.“ Saulutei nusileidus, atsisveikinęs išėjau į savo tolesnį žygį per Ūtos giraitę.

Slėptuvėje tėviškės sodyboje

Palaukėje prie Girininkų kaimo palūkėjęs, kol tamsa padengs žemę, praėjau pro Sabaliausko sodybą, per pievas Šakeliškių kaimo link. Lenkdamas sodybas iš šiaurinės pusės pievomis perėjau Šlavantos upelio tiltą. Prieš pereidamas Prienų-Marijampolės plentą, gretimoje sodyboje pasiteiravau apie padėtį apylinkėje.

Naktis buvo šviesi, gerai keliauti, tik patvinusį upelį reikėjo dar kartą pereiti Šlavančių kaimo kelyje. Priėjęs prie nedidelės, atokiau nuo kelio įsikūrusios sodybos, pasibeldžiau

į langą. Moteris nenorėjo atdaryti man durų, tik įtikinta, kad aš - ne vagis, ne plėšikas ir ne sribas, įsileido.

Paklausinėjau apie padėtį kaime ir apylinkėje, ar nėra kareivių, sribų. Atsakė, kad vakar nebuvo. Pasiteiravus apie moters šeimą, ji atsakė, kad jos vyras su kitais irgi slapstosi nuo rusų, dabar - Šlavančių kaime pas Gruštą, netolimoje sodyboje, prie kelio. Aš moterį įspėjau, kad kitą kartą nepažįstamajam nesakyti, kur jos vyras. Padėkojęs už žinias, išėjau. Praeidamas pro Grušto sodybą, lange mačiau šviečiantį žiburį, bet neužėjau, skubėjau. Be to, susidariau nuomonę, kad besislapstantieji labai neatsargiai elgiasi...

Perėjęs Slavantos upelio tiltą, patraukiau Šlavančių, Amalviškių, Daukšių kaimų laukais, papieviais, kur pašaliniai nevaikšto. Priėjau brolio Karolio sodybą. Apsižvalgęs pabarbenau į langą. Pasisakiau kas esu. Apsistojau svirnelyje, ant tvarto šiauduose suslėpiau visą savo mantą.

Ankstų balandžio 23-iosios rytą mane išbudino tolimi šautuvų ir automatų šūviai. Kažkur toli padrikai šaudė. Užlipau ant tvarto, kur ypatingu atveju slėpdavausi šiauduose. Šaudymas artėjo. Pasigirdo šūviai Liūliščio paliose, kartais pereinantys į kulkosvaidžių ir automatų papliūpas. Atėjęs į tvartą šerti gyvulių brolis Karolis pasakė: „Kaime, laukuose ir apie sodybas matyti pakrikusių kareivių...“ Apie pietus, šūviams iš visų pusių garsėjant, pro čyto lentas išvydau nuo Radausko sodybos lauku artėjančius kareivius. Greitai įsikasiau į šiaudus. Keli kareiviai, įėję į kiemą, šniukštinėjo kluone, apžiūrinėjo tvartą, kažką kalbėjo su broliu ir išėjo. Po geros valandos atėjęs brolis pasakė, kad kareiviai nuslinko per kaimą Vidgirėlių link. Popietę Liūliščio palių rajone papliupo kulkosvaidžių ir automatų šūviai. Šaudymas nutilo tik vakarop Žuvinto ežero rajone.

Kitą dieną brolis perdavė žinią, kad Varnupių-Gudupių

apylinkėje nušauti Jonas Prūsaitis, Juozas Kolys, Albinas Liūdžius ir dar keletas vyrų. Atėjusį tėtį paprašiau namuose įtaisyti slėptuvę.

Vieną vakarą išsiruošiau per Didžiųjų pievas nueiti į tėviškę pasitarti dėl tolesnio slėpimosi naujai įrengtoje slėptuvėje ir ketindamas susisiekti su besislapstančiais kaimo vyrais, su kuriais po praėjusių gaudynių buvau praradęs ryšį. Priėjęs prie tėviškės, kieme pastebėjau degamo degtuko ugnelę ir išgirdau arklio kanopų dundėjimą. Iš kiemo smarkia ristele išėjo trys raiteliai. Savi ar ne? Vos spėjau prigulti prie lauko ežios, spausdamas rankoje parabelį. Apsižvalgęs prislinkau prie sodo ir pasibeldžiau į langą. Tėtis paaiškino, kad ką tik išėjo trys partizanai, tarp jų - kaimynas Jonas Kaminskas. Pasikalbėjus, nutariau likti tėviškėje, naujai įrengtoje slėptuvėje - tvarte, peludės gale padarytoje dviguboje sienoje, slepiamoje pelų įlipimas - per tvarto lubose užstumiamą lentą. Slėptuvėje - guolis ir cinkuota skardinė dėžė nuo šovinių, kurioje buvo mano užrašai, dienoraštis, fotoalbumai. Dienos metu tvarkiau asmeninius užrašus ir fotografijas. Ruošiausi kada nors visa tai išspausdinti... Naktimis miegoti bijojau, kad nekarkčiau, nes per lentą sieną gali išgirsti pripuolamai slankioję stribai. Stengdavausi miegoti dieną. Pro lentą plyšius mačiau vieškelį ir lauką prieš nuožulnų kalnelį. Svarbesnius įvykius pranešdavo brolienė Anelė ar tarnaitė, atnešusios kibire man valgyti, lyg eidamos į tvartą karvių melžti. Dieną, kai būdavo ramu, išlipdavau ant šiaudų ir stebėdavau apylinkę.

Kartą pravažiuodamas pusbrolis Juozas Glaveckas man pasiūlė į partizanų būrį paimiti rusų karo pabėgėlį. Aš atsisakiau.

Gegužės 8-osios vakare, apie vidurnaktį, išbudino nuo Kauno pusės girdimas smarkus dundėjimas ir zenitinių

sviedinių sprogimų blyksniai. Galvojau, kad anglų-amerikiečių lėktuvų antskrydis. Kitą rytą sužinojau ne visai linksmą naujieną. Saliutavo Raudonoji armija, laimėjusi karą prieš Vokietiją.

Graži gegužės sekmadienio popietė. Laukų plotai užvaldyti žalumos. Vieškeliu pro sodybą, lyg nujausdamos, kad jas kažkas stebi, vaikštinėja mūsų kaimo merginos. Kai kurios net ir prie širdies tikėtų, bet aš tegaliu pro tvarto čyto lentų plyšį stebėti. Ką merginos, likusios be vyrų, galvoja? Anksčiau skambėjo merginų juokas, dainos, o dabar patyliukais šnekučiuodamos vaikšto ir liūdi besislaps-tančių vaikinių. Taip ir praslenka pro čyto plyšį stebima diena, o aš, niekam bloga nepadaręs, slepiuosi lyg plėšikas ar didžiausias nusikaltėlis. Taip slapstosi dauguma Lietuvos jaunimo - nuo atneštos iš rytų šalies apgaulės, smurto ir netekties baisenybių.

Partizanai jau žinojo apie mano atvykimą ir naktis po nakties negalėjau jų sulaukti. Gegužės 15-osios ankstų rytą pro sodybą laukų ežia praslinko keli sribai. Paraistyje prie Radutinės kalno pašaudė, pas kaimyną Šeimį nusišautą kiaulę nusivežė į Gudelių sribelnyčią, nes žinojo, kad sūnus Jonas partizanauja - reikia nuskriausti namie gyvenančius senelius ir mažus sesers vaikus. Galvojau, kodėl partizanai leidžia sribams taip laisvai savivaliauti?

Išaušo gegužės 16-oji, vėliau tapusi legendine diena. Iš pat ryto, toli už palių, pietuose, pasigirdo neperstojanti kulkosvaidžio serija ir kitų ginklų kanonada. Supratau, kad ten verda žūtbutinė kova. Kaunasi miškuose besislaps-tantieji, o aš diena po dienos sėdžiu slėptuvėje ir laukiu. Nors jaučiau, kad prieš „didįjį rytų slibiną“ mes esame pralaimėję, bet kai visas Lietuvos jaunimas pakilęs žūtbutinei kovai, toliau sėdėti slėptuvėje negalima. Tas uraganinis šaudymas užsitęsė visą dieną ir tik vakarop palaipsniui nutilo.

Pirmas rytas pas partizanus

Pagaliau naktį iš gegužės 16-osios į 17-ąją užėjo Motiejus Overa ir Juozą Pūkas, mano jaunystės draugai. Greitai apsirengiau, pasiėmiau savo amuniciją, atsisveikinau su namiškiais ir visi išėjome į nežinomą, pilną pavojų partizaninį kelią. Jau švintant užėjome į Pūko sodybėlę paraistėje. Vos įžengęs pro duris staiga susiduriu su busimuoju partizanu Špoku, kuris išsigandęs taip sutriko, jog pamiršo rankose šautuvą turįs. Gryčioje sutikome ir norintį partizanu tapti Antaną Meškelevičių. Jie abu su Špoku buvo nutarę eiti ieškoti partizanų. Senukas Pūkas mane pamatęs apsidžiaugė, nes ligi šiol nežinojo, kur aš prapuolęs.

Jau ryto aušra buvo apėmusi žemę, kai mes, penki vyrai, tapę miško broliais, įlindome į vaikystės dienomis išbraidžiotą raistą. Radutinės-Ilgosios kalnelius perėję klampiomis paliomis pasukome Žuvinto ežero link, kurio salose buvo susirinkęs beveik visas Daukšių kaimo jaunimas.

Nuo pat pirmųjų partizaninio gyvenimo žingsnių mokiau jaunimą visuomet nešti ginklą taip, kad kiekvienu momentu iš karto galėtų šauti. Kad eidami vengtų miško ar palių linijų takų, o eitų blogesniu, nepatogu keliu, linijų pakraščiu, kad iš tolo nebūtų pastebėti. Taip patyliukais šnekučiuodamiesi pasiekėme palių pakraštį prie Žuvinto ežero. Tarp senų meldų stovėjo nepaslėpta valtis. Ir vėl pastaba vyrams, kad visad ir visur, net kai jaučiasi saugūs, reikia būtinai valtis ir savo kelionės pėdsakus slėpti, visur ir visada mūsų partizaninį gyvenimo kelią seks priešas ar jo šnipai.

Su Špoku susėdę į valtį, Motiejaus Overos buvome nuirti

į partizanų stovyklos salą. Antru reisu atplaukė Juozas Pūkas ir Antanas Meškelevičius. Stovykloje tarp buvusių jaunystės draugų prasidėjo broliškas partizaniškas pokalbis. Visi, net nežinoję apie mūsų atvykimą, džiaugėsi, kad jų gretos pasipildė naujais vyrais.

Sužinojau, kad balandžio 23-iają, NKVD kareivių masinio gyvenviečių ir miškų valymo metu, Liūliškio palių pušynėlyje, prie Žuvinto ežero, traukiantis partizanų daliniui, buvo sunkiai sužeistas tik iš vakaro į partizanų būrį atėjęs Juozas Laukaitis iš Liepakojų kaimo. Kautynių metu enkavedistams persekiojant partizanus, bendražygiai negalėjo išnešti sužeistojo. Jis Motiejaus Overos ir Juozo Pūko prašė, kad nepaliktų jo kareiviams kankinti, o nušautų. Tačiau partizanams sąžinė neleido to padaryti, teko skubiai trauktis, nes enkavedistai buvo čia pat. Paliko jaunutį partizaną pačiam apsispręsti, nes jis turėjo šautuvą su šoviniais... Kaip ten buvo, niekas iš partizanų nežino. Tik mūšiui praėjus, enkavedistams pasitraukus, vyrai, sugrįžę į mūšio vietą, rado durtuvais subadytą partizano kūną. Juozo Laukaičio mirtis buvo pirmoji netektis partizanų būryje. Susisiekę per ryšininkus partizanai užsakė karslą. Kitą naktį iš palių išnešė žuvusiojo kūną, tamsoje pastatė sargybą, Daukšių parapijos kapuose slapta palaidojo pirmą žuvusį partizaną.

Dieną prieš man atvykstant į būrį, kada girdėjau Kalniškės miško mūšio kanoną, atvykusi Kęstučio apygardos partizanų štabo vadovybė davė šventą partizanineį priesaiką būrio partizanams - ginti Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą, nesigailint nei jėgų, nei gyvybės. Partizanų virtuvėje buvo paruošti iškilmingi pietūs, bet visą šventinę nuotaiką gadino girdimi kulkosvaidžių ir sprogstamųjų granatų garsai, tęsęsi visą dieną. Būrys negalėjo niekuo padėti kovojantiems partizanams ir nežinojo kautynių padėties.

Kitomis pavasario dienomis Žuvinto ežero pakrantėse ir artimiausiose upių vagose partizanai surinko visas valtis savo naudojimui. Apylinkėje uždraudė upių, ežerų vandenys, miškuose be partizanų leidimo irstytis valtimis, žvejoti, miškuose - uogauti, grybauti ir vaikščioti. Iškabintais skelbimais gyventojus įspėjo, kad sugautieji vandenų ar miško plotuose bus traktuojami kaip šnipinėjantys NKVD naudai ir su tokiais bus elgiamasi kaip su išdaviškais. Dvi valtys, užslėptos Dovinės upėje, nendrynų plotuose, paliktos tik slapta partizanus lankantiems patikimiems ryšininkams. Taip buvo atsikratyta pašalinių asmenų lankymosi miškuose ir upių bei ežerų vandenys.

Slapstymasis 1944-1945 metų žiemę

Vokiečių okupacijos metu palių apylinkėse veikė raudonųjų partizanų būrys. Tarp jų ir Amalviškių kaimo jaunuolis Juozas Neverauskas, buvęs pamaldus, šv. Mišioms patanaujantis vaikas. Sukomunistėjusio dėdės (tėvo brolio) įkalbėtas išėjo banditauti. Jaunuolis savo namuose bandydamas kažkokių sprogmenų galią, išsprogdino pusę svirno sienos. Vokiečių frontui traukiantis, Daukšių kaime prie Meškelevičiaus sodybos buvo užpultas ir nušautas besitraukiantis į Vakarus Alytaus apskrities viršininkas, bet prieš savo žūtį spėjęs nušauti komunistėlį Neverauską - jaunuolio dėdę. Banditai išsinešiojo vežime vežtą turtą ir paslėpė pas jiems prijaunčiančius žmones. Raudonajai armijai okupavus Lietuvą, Juozas Neverauskas, susiradęs bendraminčių, pradėjo gaudyti ir šaudyti besitraukiančius vokiečių kareivius, terorizuoti apylinkės gyventojus. Perėjo dirbti į besikuriančią Gudelių valsčiaus miliciją. Žinodamas gyventojų nuotaikas, nepalankias

okupantui, pradėjo vieną po kito persekioti jaunimą. Nuo pirmos okupacijos dienos priverstė palių pelkynuose slapstytis Joną Kaminską, Juozą Karalių. Po kelių dienų prie besislapstančiųjų prisijungė ir Motiejus Overa, Juozas Pūkas bei Juozas Kasperavičius. Dar vėliau atėjo iš karinio komisariato pabėgęs Perkūnas. Tai buvo Žuvinto pelkynuose besikuriančio partizaninio būrio užuomazga. Milicininkas J. Neverauskas, areštavęs plėšikaujančius sovietų kareivius, bijodamas kariškių keršto, dalį ginklų iš Gudelių milicijos būstinės susikrovęs į vežimėlį, patraukė į palias ieškoti ryšio su partizanais. Kaip ten nutiko, liko paslaptis, tik po kiek laiko vietos gyventojai Amalvos palių rajone rado ant palenkto berželio kybantį pasikorusio J. Neverausko kūną. Taip baigėsi dar viena nelaimingos Neverauskų šeimos tragedija.

Prasidėjus masiniams gaudymams į Raudonąją armiją ir siuntimui į frontą, besislapstančių vyrų, įsiliejančių į partizanų būrį, skaičius dar pagausėjo. Miknionių palių pušynėliuose besislapstantys Daukšių kaimo vyrai, sulaukę žiemos šalčių ir iškritus sniegui, negalėjo dažnai iš palių išeiti į kaimą. Susiruošę maisto atsargas iš rudens, įsirengę keletą stovyklaviečių skirtingose pušynų tankumynuose. Tik sningant ar siaučiant pūgai eidavo į kaimą ar keitė stovyklavietes - taip 1944-1945 metų žiemą išvengė sunaikinimo.

Kartą paraistėje gyvenantis Vincas Zuikis buvo atvedęs enkavedistų grupę į vieną stovyklavietę, bet iš vakaro, kaip nujausdami, besislapstantys vyrai, sningant, nepalikdami pėdsakų, persikėlė į kitą stovyklą, esančią šiek tiek aukštesnėje vietoje. Šiek tiek įsikasę į samanais ir durpes, pasidarė patogią gynybos liniją. Aplink apsitvėrę žema spygliuotos vielos tvora, granatoms nepasiekiamu nuotoliu įsikūrė užslėptos gynybos taškus. Toje nuošalioje stovykloje vyrai sulaukė pavasario.

Vieną 1945 metų vasario naktį vokiečiai išmetė dvi desanto grupes. Vienai grupei pavyko laimingai nusileisti į Plynių palaites, piečiau Dovinės upės. Vietinio gyventojų Vinco Pūko (Selvestrų) padedama ši grupė perėjo į Liūliškio palias ir išliko enkavedistų nepastebėta. Grupė, susisiekusi su partizanais, papildė jų gretas žmonėmis, suteikė ginklų, šaudmenų, medikamentų ir radijo siųstuvą. Vėliau ši desanto grupė perėjo į Alytaus apylinkėse veikiančią Kęstučio grupės partizanų štabą. Antroji grupė, nusileidusi į Amalvos palių brūzgynus, tinkamai nepaslėpusi nusileidimo pėdsakų, buvo enkavedistų sunaikinta.

Partizanų žūtis Liepakojuose

1945 metų žiemą Alytaus apylinkėse veikiantis partizanų būrys, pavaldus Kęstučio grupės partizanų štabui, po naktinių skrajojančių žygių Udrijos-Kriokialaukio apylinkėse, nutarę keletą dienų pailsėti, apsistojo Liepakojų kaime, emigravusio į Vokietiją vokiečio negyvenamoje sodyboje, nuošalioje vietoje, prie Žuvinto ežero nendrynų. Dieną viešai lankėsi kaimo sodybose, vakare sugrįžę kambariuose sugulė miegoti, nepasistatę sargybos. Kažkieno išdavikiška akis, pastebėjusi nuošalioje negyvenamoje sodyboje apsistojučius partizanus, pranešė Simno enkavedistams. Šie, susisiekę su Gudelių NKVD garnizonu, ankstų vasario 24-osios rytą, vos auštant, per lygų sniegu padengtą lauką, nepastebėti priartino, užsimaskavo aplink sodybą augančiose tankiose eglaitėse ir į gyvenamąjį namą atidengė uraganinę ugnį. Nelaukta per medines namo sienas prasiskverbiančių kulų kruša pakirto miegančius, net ginklo nepalietusius partizanus. Dalis pakilusių, panikos ir nežinios apimtų

partizanų, besiveržiančių į lauką, sutiko mirtį.

Tik atsitiktinumo dėka keletui partizanų pavyko pasprukti. Jie išsiveržė į šiaurės vakarų apšaudomą pusę, per pievas bėgo į Žuvinto ežero nendrynus. Enkavedistai ne iš karto pastebėjo besitraukiančiuosius. Vienam sužeidė kairės rankos riešą. Pagal pėdsakus giliu sniegu vijosi, persekiojo besitraukiančius partizanus per Žuvinto ežerą, Miknionių palias, raistą - apie 6-8 kilometrus į Daukšių kaimą. Partizanai, užėję į Lekavičiaus sodybą, skubiai aprišo sužeistojo ranką, ūkininko rogutėmis pavėžėti sute-mose pasiekė Varnupių kaimą ir pėsčiomis patraukė į Buktos girią.

Gal po pusvalandžio, partizanams išvykus, į Lekavičiaus sodybą įvirtę keletas enkavedistų, sužinoję, kad partizanai išvykę, tęsė persekiojimą. Bet atėjo naktis ir rogių pėdsakų tamsoje nebesimatė. Enkavedistai nebegalėjo persekioti. Nelaukto puolimo metu visiškai sudegintoje sodyboje žuvusių 25 partizanų kūnai buvo nuvežti į Simno miestelį ir aikštėje suguldyti išniekinimui. Tik vėliau, po kelių dienų leido palaidoti Simno parapijos kapinėse.

Ši partizanų grupė buvo stipriai ginkluota kulkosvaidžiais, automatais, turėjo dideles atsargas šovinių ir tik dėl to, kad nepastatė sargybos, sulaukė mirties. Lygiame sniego lauke laiku ir tinkamai pasiruošę galėjo enkavedistams padaryti panašų nuostolį ir pasitraukti į Žuvinto ežero pelkynus ar didžiules palias, sumėtydami pėdsakus.

Kalniškės mūšio atgarsiai

Už poros dienų į partizanų būrio stovyklą valtimis atplaukė Kiaulyčios Ažuolo būrio partizanai ir mūsų ryšininkai pranešė apie gegužės 16 dieną vykusį įnirtingą

partizanų mūšį su enkavedistais Kalniškės miške. Perdavė tikslias žinias apie šimtinius enkavedistų nuostolius. Pasakojo, kad anksti rytą prasidėjęs mūšis tęsėsi ligi vakaro. Mašina po mašinos į Simno miestelį buvo vežami žuvusių enkavedistų kūnai, uždengti brezentu, o iš Simno į mūšio vietą visą dieną vežė kareivius, net nežinojusius, kad tai jų paskutinė kelionė po visų laimėjimų prieš Vokietiją. Važiuodami net nepagalvojo, kad tokiam mažame, gražiam miškelyje sutiks tokį ryžtingą partizanų pasipriešinimą ir suras ten mirtį, kaip neprašyti, nepageidaujami atėjūnai.

Iš kovojusių daugiau nei šimto Lakūno būrio partizanų, 44 žuvo karžygių mirtimi. Vado žmona Pušėlė iš šakotos eglės viršūnės ilgai nepastebėta klojo kulkosvaidžio ugnimi enkavedistus, kol pagaliau pati žuvo karžygės mirtimi. Simno miestelio aikštėje tarp suguldytų išniekintų partizanų kūnų gulėjo vienos moters - Pušelės apnuogintas kūnas su šypsena veide.

Nepraėjus nė porai savaitių, į partizanų būrį pateko kažkieno greitai sukurta Kalniškės mūšio daina, kuri žodžiais ir gaida įsiliejo į partizanų širdis ir liko mėgstama, patyliukais dainuojama ežero salose, palių pelkynuose, giriose, šiluose, ir palaipsniui, laikui bėgant, paplito po visą Lietuvą, kaip didvyriškų partizaninių kovų ir karžygių simbolis.

Žuvinto ežero salose

Praėjus keletui dienų po Vidugirio atvykimo į partizanų būrį, buvo nutarta priimti slapyvardžius vietoje iš pradžią vartotų krikšto vardų. Kiekvienas partizanas pasirinko jam tinkamą slapyvardį. Vėliau tie slapyvardžiai taip

įaugo į partizaninį gyvenimą, kad geriau ir negalėjo būti. Partizanų būriui vadovauti ėmėsi Vidugiris, vietoje lig tol vadovavusio Strauso. Strausas liko būrio vado pavaduotoju būrininku. 1-ojo skyriaus skyrininku paskirtas Žai-bas, 2-ojo - Gunteris, 3-iojo - Gvazdikas. Visi skyrininkai atsakingi už kulkosvaidžių veikimą, kautynių metu turi patys jais šaudyti. Artimiausiu laiku skyrininkai turėjo paruošti po partizaną, tinkamą pakeisti kulkosvaidininką. Visi partizanai paskirstyti į skyrius, kiekvienam kovotojui nurodyta, ką kautynių metu turi veikti. Nuo pirmos dienos pradėta mokyti tinkamai naudotis ginklais. Kiekvienas partizanas supažindintas su įvairių rūšių šautuvų, automatų, kulkosvaidžių ir rankinių granatų veikimu. Prieita prie to, kad partizanas užrištomis akimis ar naktį turi atskirti ginklo rūšį, išardyti ir surinkti, surasti gedimus ir, esant galimybei, juos pašalinti.

Iš patikimų gyventojų, padedančių partizanams, pagal slapyvardžius sudaryta ryšininkų grupė. Kai kurie, tarp savęs palaikydami ryšius, seka ir perduoda partizanų būrio vadovybei reikalingas žinias, su partizanais susitinka numatytomis dienomis ir valandomis. Kai kuriems ryšininkams patikėta žinoti stovyklavietes, leista lankytis. Partizanams ir ryšininkams nurodyta ypatingose situacijose neišduoti partizanų stovyklų, slapyvardžių, partizanų skaičiaus, ginkluotės ir visa kita, ko NKVD darbuotojams žinoti nereikia.

Partizanų stovyklavietė Žuvinto ežero šiaurinėje dalyje, prie Miknionių palių, buvo netinkamoje, pavojingoje, priešliaužus granatomis apmėtomoje zonoje. Nedidelė, po žiemos nušiuurę švendrai panaudoti kurui. Stovėti visu ūgiu toje saloje nebuvo galima. Nuo klampaus, siūbuojančio kranto skyrė 4-5 metrų vandens juosta. Stovyklavietę reikėjo keisti. Partizanų nurodymu, po poros

dienų ieškojimo, buvo surasta keletas pusiau sausų salų ežero viduryje, arčiau šiaurinės ežero pusės, tinkamų partizanų stovyklavietėms. Buvo nutarta persikelti į dvi gretimai 150 metrų atstumu viena nuo kitos esančias salas.

Vakarinėje saloje apsistojo Gunterio grupė. Rytų pusėje, už šlapios pievos, meldais apaugusioje saloje - penkių partizanų Šamo grupė. Vidurinėje, centrinėje saloje įsikūrė Žaibo grupė: Vidugiris, Strausas ir kiti jiems priklausančys partizanai. Šioje saloje buvo pakankamai pernykščių išdžiūvusių nendrių maisto virimui. Aplink salą, per du metrus nuo kranto, buvo dalgiu išpjautos nendrės, kad naujai sužėlusios paliktų takus maskuojantį foną. Dieną ir naktį atliekami bandomieji pratimai - pavojai, kad kiekvienas partizanas priprastų prie savos vietos puolimo metu. Vakaraais pritemus vyko bandomieji pratimai plaukti valtimis laikantis atstumo ir kiekvienas mokomas tyliai, nebeldžiant į valtį, nesukeliant vandens pliauškėjimo, irkluoti. Puolant ar atsitraukiant - grupinis išsikėlimas iš valčių, užimant puolamąsias ir ginamąsias kranto pozicijas. Visos pratybos buvo atliekamos tik naktį, be triukšmo, papirosų ir degtukų degimo. Dieną - stovyklavietėse, laikantis tik sargybų postų budrumo. Visiems laisviems partizanams buvo leidžiama miegoti. Persiyrimas iš salos į salą ar į ežero krantą - tik ypatingais atvejais, po 2-3 kovotojus. Salose iš nupjautų pernykščių nendrių paruoštos būdos-palapinės, paslėptos tarp karklų krūmų, surišant šakas, kad iš oro nebūtų pastebėtos. Vidurinėje saloje pastatytas ir įrengtas krūmuose užmaskuotas stebėjimo bokštelis sargybiniui sekti aplinką ir paežerės apylinkes. Budėjimo metu sargybinis taip pat maskavosi švendrėmis ar šakomis, kad nebūtų pastebėtas nuo ežero kranto. Valtimis įplaukti išpjautos įplaukos, įplaukimo vietos užstumiamos plaukiojančių nendrių plūdurais. Iš viršaus

nendrės ir karklų krūmai surišti, valtys - lyg slėptuvėsėbūdose. Štai taip buvome pasiruošę sutikti kiekvieną nelauktą pavojų ežero salose.

Šarūno žūtis

Iš partizano Šarūno, palaikiusio ryšį su Kęstučio apygardos partizanų štabu, buvo gautas pranešimas gegužės pabaigoje nurodytą naktį keturiems partizanams atvykti į Liepakojų kaimą, prie mūšio metu sudegintos vokiečio sodybos, kur bus iškasti ir perkelti į kapines žuvusio partizano palaikai. Pritemus į numatytą vietą išvyko Vidugiris, Žaibas, Dūlis ir Šamas. Atvykę naktį tarp sudegusio namo pamatų ir eglaičių pasislėpę sulaukėme Šarūno ir dar vieno nepažįstamo partizano. Kita partizanų grupė, turėjusi atvykti su karstu, nepasirodė. Palaikų iškasimas ir pernešimas į kapines trumpą pavasario naktį mums buvo per daug pavojingas, todėl Vidugiris ir Žaibas paprieštaravo štabui, kad dabartinėmis sąlygomis nėra reikalo iškasinėti žuvusiojo palaikų, reikia laukti ramesnių laikų.

Prieš švintant išsiskyrėme su Šarūnu, pakviesdami jį sugrįžti į būrį - ežero salose saugiau. Šarūnas lyg ir pažadėjo greitai grįžti, bet dabar esą turintis svarbių partizaninių užduočių Alytaus apylinkėse. Nenujautėme, jog tai-pas-kutinis mūsų susitikimas.

Gegužės 29-osios vakare visas būrys išvykome į Daukšių kaimą vykdyti numatytų uždavinių. Stovyklose liko po vieną sargybinių. Dar su šviesa persikėlę iš ežero į palias ir pasiekę kaimo palaukę, turėjome laukti prietemos. Uždavinys buvo paprastas, lengvas. Reikėjo pakalbėti su vienu pradėjusiu klysti piliečiu ir įtikinti jį, kad jam partizanai pavojaus nekelia, tereikia vieno - prikąsti liežuvį. Minėtas

pilietis po trumpo pokalbio pažadėjo tai padaryti. Grįždami atgal, Gluosnio paprašyti užėjome aplankyti jo giminitės Kaminskaitės-Šeimienės.

Jos vyras buvo kalėjime, tėvai seni, brolis miške, trys maži vaikai - rytą ir vakarą visi suklaupę meldžiasi, kad tėtis ir dėdė sugrįžtų. Mus atėjusius sutiko su džiaugsmu. Nors ir atsisakinėjome, visus pakvietė vakarienės. Už partizanus sargybon išėjo ryšininkės Matilda ir Marytė, kurios sutūpusios serbentų krūme stebėjo aplinką. Mums bevalgant įėjusi į gryčią Matilda pasakė: „Už palių, ežero pusėje, kelios trumpos automatų serijos“. Suskubome eiti, gal mūsų stovyklas užpuolė? Grįžtančius ežero pakrantėje prie valčių budėjęs Dūlis įspėjo, kad buvo šaudoma už ežero, Liepakojų kaimo pusėje.

Tik dieną, apie pietus, valtimi atplaukęs ryšininkas Papups pasakė, kad Liepakojų kaimo kryžkelėje, patekęs į enkavedistų pasalą, žuvo jojęs partizanas Šarūnas. Žuvusiojo palaikai nuvežti į Gudelių valsčiaus miestelį ir pamesti aikštėje išniekinti. Į namus atvažiavę Gudelių stribai nušovė kiaulę, išplėšė turtą, areštavo Šarūno motiną, sesutes Matildą ir Marytę ir išsivarė į valsčių. Ten, prie žuvusiojo kūno, reikalavo pripažinti jį sūnumi ir broliu, bet šios juokdamosi kartojo, kad šito „bandito“ nepažįsta. Motiną su dukterimis tris paras laikė daboklėje, nedavė nei valgyti, nei gerti, kasdien varydavo prie žuvusiojo kūno ir reikalavo pripažinti. Kiekvieną dieną kartodami tą patį niekino palaikus, spardė, tyčiojosi iš moterų, o trečiąją - jau pradėjusį gesti Šarūno kūną liepė moterims įkelti į vežimą, nuvežti prie kapinių tvoros, po liepomis, iškasti duobę ir savo sūnų ir brolių užkasti.

Su koku širdies skausmu, ryžtu ir neapykanta pavergėjams lietuvė Motina, karžygė, turėjo neišlieti nė vienos ašaros prie žuvusio savo sūnaus kapo. Kaip išlaikė Jos

širdis?! Moterys: Motinos, Seserys, Dukterys, Žmonos ir Mylimosios - Jūs buvote priverstos nusižeminti prie išniekintų savo sūnų, brolių, tėvų, vyrų ir mylimųjų, suguldytų valsčių aikštėse, turguose, išniekintų kūnų. Niekšai stribai triumfavo, bet pamatę tais skausmingais netekties momentais ryžtingas, tikinčias Lietuvos laisve Moteris, pabūgo ir lyg pasiutę šunys, nuleidę akis, negalėjo pažiūrėti į ryžtingai nusiteikusią visą Lietuvą. Suprato, kad anksčiau ar vėliau jų pergalių gėdingas triumfas prieš visą lietuvių tautą sužlugs!

Su didžiuliu skausmu širdyse būrio partizanai sutiko žinią apie jaunystės draugo, bebaimio partizano Šarūno - Jono Kaminsko mirtį. Vakarinio patikrinimo metu, šlamančių nendrių šešėlyje, prie juodu gedulo kaspinu perrištos trispalvės partizanų vėliavos, visi partizanai dar kartą kartojo šventą partizano priesaiką - ryžtingai kovoti su Lietuvą niokojančiais okupantais ir jų pakalikais - stribais. Nuleidę galvas, pagerbdami žuvusįjį, visi būrio partizanai vienbalsiai sutiko: nuo šio įsimintino momento būrį pavadinti žuvusio partizano Šarūno vardu. 1945 metų gegužės 30-osios vakare buvęs bevardis Žuvinto ežero-palių rajono partizanų būrys tapo Šarūno partizanų būriu.

Enkavedistų pasitarimas su partizanais

Palaikyti griežtą drausmę partizanų būryje buvo sudarytas Ypatingosios paskirties skyrius. Į tą skyrių įtraukti tik savo noru sutinkantys bet koku momentu vykdyti duotus įsakymus partizanai. Iš Ypatingosios paskirties skyriaus sudaryta penkių partizanų: Vidugirio, Strauso, Žai-bo, Gunterio ir Griausmo, vadovaujama valdyba, svars-tanti, sprendžianti visus vykdomų operacijų uždavinius,

planus. Priimtas valdybos nutarimas - galutinis įsakymas dalinio vadui. Visi kiti partizanai-pagalbiniai, turėję vykdyti uždavinius.

Vieną popietę į mūsų stovyklavietę atvyko partizanas Kirvis iš partizanų grupės, stovyklaujančios paliose prie Liūlišio kaimo, patarimo. Pas juos atvyko pamiškės gyventojas, Vyties Kryžiaus kavalierius Juozas Pūkas, enkavedistų prievarta pasiūstas į palias surasti partizanų ir prikalbinti juos susitikti su NKVD vadovybe. Keli partizanai pasitarę taip ir padarė.

Sutartoje vietoje, papaliuose, ant kalniuko, laukė trys beginkliai enkavedistų karininkai. Į susitikimą atėjo Dagilis, Eglė ir Gruodas. Papalių krūmuose slapta išsidėstę likusieji grupės partizanai. Suėję priešininkai pasisveikino. Enkavedistų majoras, išsitraukęs iš kišenės machorkos su laikraštiniu popierium suktinei susukti, pasiūlė užsirūkyti, bet mūsų partizanai išsitraukė savo papirosų ir pavaišino enkavedistus. NKVD karininkai partizanams pasiūlė išeiti iš miško, legalizuotis, jokių bausmių netaikys ir leis ramiai gyventi.

Partizanų atstovai išsakė savo reikalavimus: pirma, išvesti okupacinę kariuomenę iš Lietuvos, antra, paleisti iš kalėjimų politinius kalinius, trečia, grąžinti į Lietuvą visus ištremtuosius. Enkavedistų majoras atsakė, jog jis pats negali spręsti visos valstybės masto klausimus. Pakvietė su jais kartu vykti į Marijampolę pasitarti. Partizanams atsakius, primygtinai ragino su jais važiuoti, bet mūsiškiai susigriebė, kad jie toliau tartis nėra neįpareigoti, turi susitikti su savo vadovybe, ir įspėjo: „O jeigu jūs mus dabar „imsite“, tai mūsų partizanai, išsidėstę palių pakraštyje, jus sušaudys, nesigailėdami nė mūsų“. Ką NKVD karininkai tuo metu galvojo, neaišku. Imant papirosus iš partizanų, jų rankos virpėjo. Ne per geriausia padėtis buvo ir

į susitikimą išėjusių partizanų, nes toliau, Liūlišio kaimo laukuose, matėsi enkavedistų kareivių postai. Sutarė susitikti kitą dieną, o į susitikimą pakviesti partizanų vadų. Todėl partizanas Kirvis, palaikantis ryšius su mūsų, Šarūno, būriu, atvyko gauti nurodymų, ką daryti toliau.

Partizanų atstovams grįžtant iš susitikimo su NKVD, Liūlišio kaimo pamiškės kelyje žygio tvarka išsirikiavę keliolika partizanų užtraukė dainą „Ant kalno mūrai, žengia lietuviai“, kuri galingai nuskambėjo miško plotais, tuo įrodydama enkavedistams, kad miške - didelis partizanų dalinys. Tai tik dar labiau įsiutino NKVD pareigūnus.

Ypatingosios paskirties skyrius nutarė kaip galima greičiau, dar šiandien, keisti Kirvio partizanų grupės stovyklavietę. Į jokių susitikimų su NKVD neiti. Į susitikimą su NKVD be leidimoėjusius partizanus įspėti, kad ateityje panašūs susitikimai nesikartotų. Tą patį vakarą dalis Kirvio partizanų grupės vyrų atvyko į Žuvinto ežero salas ir prisijungė prie Šarūno būrio. Likę partizanai, nepanorę keltis į ežero salas, perėjo į Plynių palaičių-Panausupio beržyno plotus.

Kitos dienos rytą, auštant, enkavedistai, įėję į Kumečių kaimo laukų palias, apėję pelkynais kelis kilometrus, apsupo Liūlišio palių palaukę, prašūkavo palių pakraštį, bet partizanų nerado nė kvapo. Taip be rezultatų baigėsi NKVD ir partizanų susitikimas.

Praėjus kelioms dienoms po susitikimo su NKVD, vieną ankstų rytą iš miego išbudino smarkus kulkosvaidžių ir automatų serijų šaudymas Buktos girios krašte, 7-8 kilometrų atstumu nuo mūsų stovyklos. Žinojome, bet dar nespėjome susipažinti su neseniai atsikėlusiais nuo Marjampolės ir apsigyvenusiais girioje, prie Gudupių kaimo, Tarzano grupės partizanais. Tik po kelių dienų sužinojome, kad ankstų rytą stovyklavietėje apsupę miegančius

partizanus, visiškai arti priešliaužę enkavedistai atidengė uraganinę kulkosvaidžių ir automatų ugnį. Iš stovykloje buvusių partizanų gyvi paspruko tik keli. Spėjama, kad kažkas tiksliai nurodė partizanų buvimo vietą, nes jie buvo apsistoję tik 100-150 metrų atstumu nuo girios krašto, Gudupių kaimo palaukėje.

Ketinome su atvykusia Tarzano partizanų grupe susitikti irpakviesti į Žuvinto ežero salų stovyklą, bet nespėjome. Šį kartą enkavedistai žuvusių partizanų kūnų iš miško neėmė. Likę gyvi partizanai su vietiniais gyventojais žuvusius partizanus palaidojo Gudupių kaimo kapinėse, gražioje vietoje.

Medicinos sesuo ežero salose

Vietinių partizanų informuoti, Aleknonių ir Žuvinto kaimuose suradome keletą gyventojų, sutinkančių padėti partizanams. Kai kurie vėliau ištraukė į partizanų ryšininkų grupę ir iš savo namų sutartiniais ženklais (naktimis - lempos šviesa) pranešinėjo apie enkavedistų siautėjimą apylinkėje ar ruošiamas pasalas paežerėje. Iš ežero salų pro žiūronus buvo matyti neprašytų svečių judėjimas kalnuotoje kaimų vietovėje, bet dar geriau, kai ženklais parodydavo, ar apylinkėje yra enkavedistų. Tai padėdavo mums saugiau išsikelti į krantą. Išsikėlimui į krantą turėjome keletą tinkamai užslėptų vietų, kurias, pagal aplinkybes, keitėme. Apsilankę ryšininkų Dzūko ir Kregždutės sodybose, iš jų gaudavome žinių apie padėtį apylinkėje ir Simno miestelyje.

Partizanų būryje laikėme vokiečių desanto paliktas vaisyčių atsargas, bet neturėdami medicininės patirties, nežinojome kaip jomis naudotis. Iš gretimo Kiaulyčios rajone

apsistojusio Ažuolo būrio dažnai atvykstantis partizanas Daktaras patardavo, kaip ir kada kokius vaistus naudoti. Daktaras dalį vaistų pasiėmė. Mūsų būriui būtinai reikėjo mediciną išmanančio žmogaus. Partizanas Aras pažinojo ir sutiko surasti Ūdrijos apylinkėse besislapstančią medicinos seserį. Suradome jai tinkamą, neįtartiną, saugią vietą Daukšių kaime, bet vieną rytą į mūsų stovyklą atvykusi medicinos sesuo Špunka pareiškė sutinkanti pasilikti tik partizanų būryje. Teko nusileisti. Apgyvendino me ją kaimyninėje Šamo partizanų grupėje. Eilinėse pamokose partizanai buvo įspėti - atsiradus būryje moteriai, visi vyrai jos atžvilgiu turi būti mandagūs, neužgaunantys, neįkyrūs. Medicinos seseriai Špunkai pasiskundus, bus imamasi griežčiausių nuobaudų.

Būryje daugėjant partizanų, visiems buvo pakartotinai priminta: partizanas, sužeistas kautynėse, papuolęs į NKVD ar NKGB nagus, nors ir žiauriai kankinamas ar gąsdinamas, negali išduoti partizaninių paslapčių, pažįstamų partizanų, ryšininkų, slapyvardžių, ginkluotės, stovyklų vietų, slėptuvių ir visa kita; visi Lietuvos partizanai -viena šeima, vienas pasirinktas kovos prieš pavergėjus kelias, ligi paskutinio atodūσιο, neišduodant partizaninių paslapčių priešui; partizaninio gyvenimo sąlygos ir ryšiai su vietos gyventojais - partizanas iš gyventojų neturi nieko reikalauti, imti tik tai, ką gyventojas duoda - nenuskriaudžiant paties gyventoją. Mes, besislapstantys partizanai, galime duona ir trupučiu užgardintos sriubos pramisti, o dirbantiems ir mus šelpiantiems gyventojams reikia gerai ir tinkamai pavalgyti. Dėl alkoholio vartojimo visiems partizanams priminta: reikalauti degtinės iš gyventojų ir ją gerti - griežtai draudžiama. Ypatingomis progomis išgerti ne daugiau kaip 50-70 gramų degtinės. Dar geriau - atsisakyti.

Be paskaitų dar buvo pravedamos papildomos rikiuotės, ginklų valymo ir jų pažinimo, bendros partizaninės drausmės laikymosi ir duotų pareigų vykdymo pamokos. Kiekvieną parą kiekvienoje stovykloje skiriami trys partizanai, neišskiriant net dalinių vadų, pamainomis budėti sargyboje.

Panausupio beržyno partizanai

Anksti pavasarį ir vasaros pradžioje iš ežero buvo keliamasi pačiu lengviausiu keliu - valtimis Dovinės upe. Dovinės upė, švendrių, nendrių, pievų, krūmokšnių apsupta, buvo lyg ir nepavojinga keltis iš ežero salų. Vieno tokio kėlimosi metu, švintant, pievos krūmokšniuose Vidugiris pastebėjo šmėkštelėjusią žmogystą. Buvo sulaikytas beginklis vyriškis, kuris pasisakė pažįstas Strausą, ieškąs ryšio su partizanais ir jaunuolių grupe, besislapstančia Panausupio beržyne. Prie palikto saugomo vyriškio buvo iškviestas Strausas, kuris, sulaikytąjį pažinęs, sutarė susitikti su Panausupio beržyne besislapstančiais vyrais. Į susitikimą išvyko Vidugiris, Strazdas ir Lynas.

Varnupių kaime, Giedraičio sodyboje, pavaišinti duona, lašiniais ir sūriu, dar turėjome užėti į Klevo sodybą susitikti su jo grupės partizanais. Duoną, lašinius ir sūrį paslėpę miežiuose, užėjome į trobą. Neradę ir nesulaukę mums reikiamų partizanų, po valandos išėjome iš miežių, kur buvome paslėpę maistą, ir pakėlėme didžiulį šunį. Išvoliotuose miežiuose radome tik sūrio trupinius ir apgraužtą puskepalį duonos. Partizanas Liūtas nenorėjo imti tos šuns apgraužtos duonos, bet Vidugirio paragintas paėmė. Ir kokia laimė. Kitą dieną, lietui lyjant, apylinkėje siaučiant enkavedistams, su pasigardžiovimu suvalgėme

šuns apgraužtą duoną, nes neturėjome ko valgyti.

Peršlapę, sumirkę, tik vakarop sutikome partizaną Panterą, pasiprašėme pernaktuoti jo palapinėje, tarp seną, krūmais apžėlusią durpiniųčių. Ši vieta buvo nepatogi gintis ir pastebima iš aukštų Varnupių kaimo kalnų. Kiti Dagilio grupės partizanai nakčiai nebuvo grįžę ir su jais mums neteko susitikti. Per Panterą paprašiau perduoti, kad dėl atsargumo persikeltų į Žuvinto ežero salynus, į bendrą partizanų dalinį.

Anksti rytą kėlę kartu su Lynu, Dovinės upės nendrynuose užslėpta valtimi persikėlėme į Panausupio beržyną susitikti su ten esančia vyrų grupe. Jų tikslios stovyklavietės nežinojome, todėl užėjome pas eigulį Debulevičių, kuris tik tinkamai įkalbėtas ir įtikintas sutiko nuvesti į besislapstančių vyrų stovyklą. Stovykloje radome penkis vyrus, norinčius įsitraukti į partizanų gretas. Iš karto paaiškinome partizanų pareigas, uždavinius ir leidome pasirinkti slapyvardžius. Paskirtas grupės vadas. (Deja, užrašams neišlikus, jo slapyvardį pamiršau.) Palaikyti ryšį su Šarūno būrio vadovybe sutarėme per Dagilio grupės partizanus.

Po šuns susidorojimo su mūsų maistu, nieko daugiau valgyti neturėjome. Naujai įsikūrusių partizanų grupei pietaujant, nebuvo pakviesti, o mums jau žarnos prie stuburo lipo - partizaninė garbė neleido prašyti, o naujokėliai nesusiprato. Atlikę formalumus skubėjome pasirinkti mėlynių alkiui numalšinti.

Partizanų maitinimas ir ginkluotė

Pagausėjus partizanų Žuvinto ežero salose, iškilo svarbi maisto problema. Žuvies Strausas parūpindavo dažnai, ežere užmesdamas tinklus. Antį kartais nusišaudavome

mažo kalibro šautuvu, nesukeliančiu didelio garso. Mėsa - „vokiškąją“ jautiena-apsirūpindavome nesunkiai, nes 1945 metų vasarą sovietų kareiviai pulkais varydavo karves iš Vokietijos į „Didžiąją šalį“. Naktį papalių pievose kareiviams naktinėjančioms ir besisildančioms prie laužų, „pasiskolindavome“ karvutę, tempdavome už ragų į raistą, bet jie labai ir nesipriešindavo, tik kartą kitą iššaudavo į viršų. Vėliau varantieji karves kareiviai įsigudrino su banda nakčiai sustoti kur nors arimo viduryje, vengdami pamiškių.

Blogiausia buvo su druska. Mėsai sūdyti jos parūpindavo ryšininkai. Karvutę papjovus, kelias dienas mėsa su kaulais nenormuojama - virėjai Špokas ir Dūlis vos spėdavo suktis. Duoną, per ryšininkus, kepdavome du kartus per savaitę skirtingose vietose. Dažniausia kepdavo iš centnerio - 50 kilogramų miltų, gautų per ryšininkus, suaukotų gyventojų ar duotų pačių partizanų tėvų. Duona skyriams, grupėms buvo skirstoma normuotai, po 700 gramų vienam asmeniui per dieną. Išvykai sausas davinys žmogui - 2-3 saujos miltų, žiupsnelis druskos, mažas gabaliukas lašinių - išsivirti tyrę ir užsispirginti, keli degtukai ugnelei. Gera, jei dar būdavo bulvių ir duonos.

Ginklų Šarūno būriui netrūko. Be dviejų vokiškų „Holtų“ ir kulkosvaidžių buvo keli rusiški ir vokiški automatai, pora rusiškų „dešimtšūvių“ šautuvų, šovininiais šaudančių šautuvų, keli asmeniniai parabeliai, brauningai ir naganai. Keliasdešimt įvairaus tipo rankinių granatų. Šovinių kiekvienam partizanui išduota po 120. Pripildytos kulkosvaidžių juostos ir apkabos, bet šovinių atsargos ribotos - tik apie 3000. Karo metu, vokiečiams traukiantis, aplink palias esančiose apylinkėse didesnių kautynių nebuvo, todėl ir trofėjinių ginklų bei šaudmenų mažai surinkta. Partizanų eiles papildantys jaunuoliai dažniausiai atsinešdavo ginklą. Be to, per ryšininkus ar partizanus sužinoję, kur

yra ginklų ar šaudmenų, partizanai prašė arba reikalavo juos atiduoti. Dėl ginklų atidavimo konfliktų nebuvo. Gyventojai net su malonumu perduodavo ginklus partizanams. Tik pas vieną Grinkiškio kaimo gyventoją anksčiau už mus atvykę sribai atėmė trofėjinį kulkosvaidį. Be šių ginklų dar turėjome „raketninką“ su keletu raketų, keliasdešimt gabalų tolo, kapsulių ir „Fancer-faustą“.

Iš partizanų gyvenimo

Vidugiris naudojosi savo sugalvotu šifru P-41 (Parabelium) partizaniniams užrašams ir susirašinėjimui su vadovybe. Kitas, panašus šifras P-51 (Pėstininkų statutas), sukurtas partizanaujant Žuvinto ežero salose, buvo žinomas ir naudojamas tik slaptažodžiams perduoti mažesnių partizaninių grupių vadams ir skyrininkams. Šifru P-51 buvo perduodami slaptažodžiai dešimčiai dienų visiems išvykusiems iš stovyklos partizanams. Slaptažodžiai buvo paskirstyti dienomis, kad susitikus nepažįstamus ginkluotus vyrus būtų galima išsiaiškinti, kas yra kas. Slaptažodžiai galiojo tik Panausupio-Amalvos-Žuvinto-Buktos girios ir palių rajonuose. Per 1945 metų birželį, liepą ir pirmąjį rugpjūčio dešimtadienį nė karto nė vienas slaptažodis nepateko NKVD ar sribams. Tolesnį slaptažodžių naudojimą sutrukdė kautynės Žuvinto ežere ir masinis laikinas partizanų pakrikimas.

Vieną ankstyvą rytą iš miego stovyklą išbudino pavieniai šūviai kaimyninėje Šamo saloje. Skubiai pasiruošę kovinei padėčiai, išsiųstiems žvalgams sugrįžus, sužinojome, kad Šamo grupės saloje šaudo kažkokie partizanai. Žaibas, Vidugiris, Perkūnas išplaukė valtimis išsiaiškinti padėties. Rado salos nendrėse pastatytą taikinį, o abu

šaudžiusieji prisistatė esą iš Alytaus, Kęstučio apygardos partizanų štabo pareigūnai, naktį atplaukę valtimi su Šamu. Jiems buvo griežtai įsakyta - jeigu nenutrauks šaudymo, bus nuginkluoti ir išplukdyti iš ežero.

Vienas iš partizanų Liepakojų kautynėse buvo sužeistas į ranką, per palias enkavedistų persekiotas, laimingai pasitraukė į Buktos girią. Antrasis - išlikęs gyvas iš Amalvos palių rajone išmestos desanto grupės. Supratę savo klaidą atsiprašė ir pažadėjo daugiau netriukšmauti. Vakare Šamo ir Lakūno valtimis išplukdyti į krantą „štabistai“ patraukė savais keliais.

Griausmas, pagal profesiją - batsiuovys, turėdamas batams medžiagos, sugalvojo sau ir Žaibui pasiūti batus. Išsiprašė keletui dienų į raisto pakraštį prie Tėvuko namų - Žaibui stebint Griausmas siūs batus. Po kelių dienų abu grįžo į stovyklą naujais batais. Pažadėjo greitai pasiūti batus ir Vidugiriui, nes jo „amerikoniški“ pusbačiai jau ėjo į pabaigą. Žaibas, Griausmas ir Vidugiris, kartu palapinėje gyvendami, priklausydami Ypatingosios paskirties skyriaus valdybai, be draugiškų pokalbių, kūrė Šarūno partizanų būrio ateities planus ir veikimo uždavinius.

Vieną šeštadienio popietę Gunteris ir Dūlis pasiprašė vykti namo. Abu išleido. Vakarop, esant gražiam orui, Miknonių raiste išgirdome pavienius šūvius. Supratome, kad šaudoma tik iš vienos pusės. Grįžusieji Gunteris ir Dūlis pasisakė: šaudė 100 metrų atstumu į storą, Ilgosios gale augančią eglę. Gunterio paleistas šūvis, kulkai perėjus skersai 60-70 centimetrų elgę, liko kaip prisiminimas jo troškimo Žuvinto ežero pakrantėje praveisti partizanams bandomuosius šaudymus, kuriuos Vidugiris buvo griežtai uždraudęs, kaip išduodančius partizanų stovyklą.

Į partizanų būrį atėjo prašytis priimamas ir jauniausias Lietuvniukų šeimos sūnus Vytautas. Jį atsivedė vyresnysis

brolis Kadugys. Būrio vadovybė nenorėjo priimti jaunuolio, vos pradėjusio eiti šešioliktuosius metus, bet jo paties ir brolio prašymu, kaip persekiojamas enkavedistų, ne kartą areštuotas, tardytas, nenorintis daugiau papulti į jų nagus, buvo priimtas ryšininku tarp partizanų štabų, Sakalo slapyvardžiu. Praėjo parengiamąjį ginklo naudojimo ir ryšininko, žvalgybininko užduočių vykdymo apmokymą.

Kartas nuo karto apsilankydavome gretimuose kaimuose pas įtartinus gyventojus, gražiuoju įkalbinėdavome atsisakyti netinkamos draugystės su sribais ir sovietiniais darbuotojais. Dauguma iš jų su partizanais sutikdavo, prašymą išpildydavo.

NKVD propagandinė klastotė

Nuo 1945 metų pavasario, po Vokietijos kapituliacijos, sovietų saugumas ir NKVD Lietuvoje pradėjo ryžtingą kovą prieš partizanus. Į Lietuvą iš fronto atitraukti kariniai enkavedistų pasieniečių - „žaliakepurių“ daliniai šukavo miškus, gyvenvietes, o visus namuose, laukuose, miškuose rastus jaunuolius, neturinčius sovietų valdžios dokumentų, beginklius, vadino „banditais“, šaudė vietoje, kišo į kalėjimus, tardymo kameras, teisė ir atidavė sekinančiam badui ir lėtajai šalčio mirčiai, išveždami į Sibiro plotybes, sunkiems, nežmoniškiems darbams.

Lietuvos jaunuoliai, karo metu tarnavę okupacinėje kariuomenėje, išvengę beprasmiškų aukų fronte, slapstėsi nuo NKVD namuose, bet nenorėję savo šeimos nariams užtraukti nelaimės: arešto, namų sudeginimo, susitarę su kitais patraukė į miškus, turėdami viltį, kad „raudonajam marui“ Vakarų valstybės neleis pasilikti ir įsitvirtinti Lietuvoje. Bėgo dienos, savaitės, mėnesiai, o

Vakarų propagandos radijas vis kartojo besislapstantie-
siems, kad jau pirmąją, penkioliktąją ar kitą mėnesio die-
ną ateis išsilaivsinimo valanda. Visi besislapstantieji tikė-
jo ir laukė tos valandos, tik dalis mokytesnių, daugiau
gyvenimo mačiusiųjų suprato, kad tai - melas, bet kito ke-
lio, kaip partizaninis, Lietuvos labui ir jos jaunimui nebuvo.

Surinkę, iššifravę partizaninio judėjimo atsišaukimus,
leidžiamus laikraščius, NKVD ėmėsi apgalvotos provo-
kacijos. Patys spausdino ir platino „partizanų vadovybės“
pasirašytus atsišaukimo lapelius ir įsakymus, kad partiza-
nų daliniai, grupės nenaudotų prieš sovietų valdžią jokios
prievartos, smurto, o lauktų aukštesnės partizanų vado-
vybės įsakymo vykdyti numatytus uždavinius. Tą apgaule
partizanų vadovybė greitai išsiaiškino, bet kaip įtikinti ei-
linį partizaną, kad šie ir kiti atsišaukimai ir raštai, rašyti par-
tizanų vadų vardu, yra NKVD klastotė.

Visi NKVD norai buvo aiškūs: jūs, partizanai, laukite,
slapstykitės, nieko neveikite, o mes, NKVD darbuotojai,
iššifravę per savo agentus jūsų stovyklas, jus sunaikinsime.
Alytaus Kęstutėnų partizanų vadovybė, susisiekusi su ma-
žesnėmis partizanų grupėmis, pranešė, kad jų rašomuo-
se raštuose, atsišaukinuose tam tikroje vietoje bus numa-
tytas šifruotas žodis ar numeris, nežinomas enkavedistams,
ir tik tokie raštai, atsišaukimai bus tikri, nuo partizanų va-
dovybės.

Mūsų Šarūno būrys su partizano Genio pagalba rašo-
mąja mašinėlė spausdino atsišaukimus ir platino apylin-
kėse. Simno miestelyje, Gudelių valsčiaus centre, prie
šventoriaus ir stribų būstinės, kur knibždėte knibždėjo „ža-
liakepuriai“, per ryšininkus atsirasdavo mūsų atsišaukimų.
Tai mūsų patikimo ryšininko Girinio, dirbusio valsčiaus
raštinėje, pasiaukojamas darbas. Gal mūsų, partizanų,
klaida, kad dėstydami ultimatyvius reikalavimus, viename

atsišaukime parašėme: „Iš Gudelių, Liudvinavo, Igliškėlių ir kitų Marijampolės rajono miestelių nuimti istrebitelių dalinius iki 1945-08-15. Neišpildžius reikalavimo - pulsimė!“ Gal prieš nurodytą terminą tuo užsitraukėme didžiulį sovietų kariuomenės Žuvinto ežero „valymą“. Į klasotus atsišaukimus nieko neveikti partizanams, Šarūno būrio Ypatingosios paskirties valdyba nereagavo, suprasdama klastotę.

Strausas su būriu partizanų išvyko į Daukšių kaimą įvykdyti svarbų uždavinį, tačiau pasaloje pragulėję visą naktį, dieną sugrįžo į stovyklą, uždavinio neįvykdę, nes anksty rytą kelios enkavedistų mašinos pravažiavo keliu į kaimą pro pat tykančius partizanus. Antrą kartą to paties uždavinio vykdyti išvyko tik trise: Vidugiris, Špokas ir Aras. Sugulę šalia kelio, rugių lauke, dėl pravažiuojančių enkavedistų mašinų ir Vidgirėlių kaiman atvykusių bekiaušinėjančių stribų sukulto stipraus susišaudymo buvome priversti paskubomis trauktis į Miknionių raistą ir vėl neįvykdę uždavinio.

Kitą uždavinį Strausas su keliais partizanais turėjo vykdyti Žuvinto kaime. Naktį paslapčiomis atvykę prie įartinos sodybos, troboje girdėjo kažką kalbantis. Pasibeldus į duris ir įėjus vidun, rado tik namų šeimininkę, tvirtinusią, kad be jos namuose nieko daugiau nėra. Partizanai, paviršutiniškai apžiūrėję ir nieko neradę, grįžo į stovyklavietę. Vėliau paaiškėjo, kad namų šeimininkas, stipriai sukomunistėjęs, tą naktį pasislėpė, o rytą iš namų patraukė į Simną pas stribus.

Vieną, berods, liepos 6-osios rytą, Kriokialaukio-Udrijos pusėje, už 8-10 kilometrų, pasigirdo smarkūs, dažni kulkosvaidžių, automatų šūviai. Įsiklausius buvo galima atskirti, kad šaudomasi dviejų kovojančiųjų pusių. Į serijas retkarčiais įsiliedavo ir duslūs granatų sprogoimai. Iš visos

šaudymo eigos supratome, kad kaunasi enkavedistų, stribų užpulti partizanai. Po kelias valandas trukusios kovos šūviai retėjo ir perėjo į pavienius. Pagaliau viskas nutilo. Kitą dieną iš ryšininkų sužinojome, kad prie Ūdrijos, miškelyje, nelygioje kovoje žuvo šeši Kęstučio grupės štabo partizanai, ryžtingai ir narsiai kovoję liki paskutinio atodūσιο. Tose kautynėse žuvo ir tie du partizanai, buvę ežero saloje ir pažeidę stovyklų drausmę. Nuo jų žūties dienos Šarūno būrio ryšys su Kęstučio apygardos partizanų štabu visiškai nutrūko.

Seniūno Mažiešiaus dingimas

Daukšių kaimo Pamalvės pievose gyveno grytelninkas, šešių vaikų tėvas Mažiešius, Amalvos ežere užsiimantis žuvininkyste. Dar Lietuvos laikais, būdamas pamaldus, sekmadieniais ir švenčių dienomis patarnaudavo bažnyčioje, šveicoriaus lazda skirdavo kelią kunigui, procesijai. Pirmomis sovietų okupacijos dienomis, susižavėjęs siūlomu „rojumi“, kaimo seniūnijoje ėmėsi sovietinio seniūno pareigų. Kaip jis jas atliko, rodo pavyzdys: vos prasidėjus vokiečių-rusų karui, dar vokiečių kareiviams esant, kaimo vyrai pasigavę „gabiuosius“ sovietinius darbuotojus Petrą Zuikį ir Mažiešių nutarė išmaudyti Dovinės upėje. Petras Zuikis pasimokė, daugiau į politiką nesikišo, o Mažiešius, vos sovietų armija antrą kartą okupavo Lietuvą, ėmėsi uolaus seniūnavimo. Varydamas žmones pyliavų, pastorių, apkasų kasimui, stengėsi išnaudoti daugiau pasiturinčius gyventojus. Prasidėjus vyrų mobilizacijai į kariuomenę, tėvas su vyriausiuoju sūnumi Antanu, stojusiu į „liaudies gynėjų“ gretas, užsikabinę šautuvus, vaikščiojo po kaimą, ieškodami besislapstančiųjų. Vos pasirodžius

pirmiems partizanams, iš valsčiaus NKVD gavęs keletą šautuvų, pradėjo kaime organizuoti „savigynos būrį“. Gyventojams nesutikus su ginklais rankose ieškoti besislaps-tančių kaimynų, seniūnas savo grytelę nutarė paversti tvirtove. Kiekvieną vakarą, per naktį, šeši kaimo vyrai eilės tvarka turėjo stovėti sargyboje prie jo grytelės su duotais šautuvais. Ir niekas negalėjo nepaklusti, nes būtų palai-kytas „liaudies priešu“. Iš gyventojų sulaukė nepasitenki-nimo, neapykantos, bet juos įbaugino, esą už jo mirtį nu-kentėtų pusė kaimo.

Atvažiavę iš valsčiaus NKVD pareigūnai kaimo gyven-tojų sueigose vis gyrė ir rodė pavydžiu energingąjį seniū-ną, gegužinių švenčių proga net prisegė medalį už uoliaą tarnybą. Patarlė sako: katiną glostai, katinas uodegą ke-lia. Taip atsitiko, kad uolusis seniūnas pasidarė seniū-nijos visagaliu.

Vieną vidurvasario dieną keli iš vokiškas karves pra-genančių rusų kareivių, pasigavę seniūną, kartu nuva-žiavo į jo namus, paėmė žmoną, jaunesnį sūnų, kelyje dar prigriebė svainį „liaudies gynėją“ Ančiukaitį ir visi kažkur išvažiavo.

Pasak gyventojų, vyresnysis sūnus stribas, dirbęs lau-kuose ir išgirdęs namuose triukšmą, šaudymą, raitas nu-lėkė į Gudelius šauktis NKVD pagalbos. Kol enkavedis-tų būrys atvažiavo, nežinomi sovietų kariai su seniūno šei-ma jau buvo Launicos kaimo laukuose. Priartėję labai ne-toli, nei vieni, nei antri nešaudė. Pirmieji, paslaptinęji, su seniūno šeima pasitraukė į Liūliškio raistą, o enkave-distai, paėmę grobį - iššaudytas kiaules, nusivežė į vals-čių puotauti. Sklido kalbos, kad seniūnas vakare iš dobilų išvarė ir stipriai susibarė su karves varančiais kareiviais, kam jie nešienautose pievose ir dobiluose gano karves. Buvo galvojama, kad kareiviai susitarė atkeršyti uoliajam

seniūnui. Po to įvykio su seniūnu nė vienas kaimo gyventojas nebuvo nei areštuotas, nei tardytas. Lyg paslaptin-gas seniūno pagrobimas kaime nė nebūtų įvykęs.

Lokio mirtis ligoninėje

Partizano Genio kvietimu, liepos 7-ąją, šeštadienį, iš-siruošėme per Liūliškio palių lyges į Buktos girią, Gudupių kaimo palaukę. Reikėjo surasti ryšį su gerai žinomo-mis ir patikimomis Kumečių kaimo gyventojomis Stasiu-levičiūtėmis ir susipažinti su Gudupių kaimo pagirių gy-ventojais. Į kelionę išsiruošė Vidugiris, Kadugys, Lynas ir Skrajūnas. Palių lygių take prie mūsų prisijungė Ažuolo grupės partizanai Kriaučius ir Šermukšnis iš Kiaulyčios. Palių take prie Liūliškio ir Kumečių kaimų jie pasuko į savo namus. Sutarėme pirmadienio rytą grįždami susitikti. Gu-dupių kaimo palaukėje sutikę partizaną Genį sužinojome apie ramią padėtį aplinkiniuose kaimuose. Pailsėję, vaka-ro prieblandoje pradėjome užveidinėti į gretimas pamiškės sodybas.

Koks netikėtas Stasiulevičių ir Lakiokų sodybose buvo susitikimas su šeimomis, kurios net nesitikėjo sutikti Vi-dugirį gyvą ir esantį okupuotoje Lietuvoje. Su ryšininkė-mis Žvaigždute ir Žibute aptarę partizaninio veikimo už-davinius, parinkę slapyvardžius, numatėme ateities veiks-mus. Dieną pramiegoję pamiškės tankynėje, vakare vėl lei-domės į Gudupių, Pabardiškių kaimus pas patikimus, pa-žįstamus gyventojus. Pirmadienio rytą mūsų grįžimas į ežerą susitrukdė, Skrajūnas užtruko svečiuose. Išvykome at-gal saulutei jau gerokai pakilus. Palių take nei Kriaučiaus, nei Šermukšnio neradome. Galvojome užveiti į Šermukš-nio tėviškę susitikti su jo sesute, bet nekviešti nedrįsime.

Po kelių dienų į Kiaulyčios stovyklą pas Šermukšnį atvyko jo sesuo Petrutė, kuri per ryšininkę Žibutę prašėsi apsilankyti mūsų stovyklavietės saloje, bet Vidugiris nesutiko. Nenorėjo, kad per daug pašalinių akių matytų mūsų partizaninį gyvenimą, ypač moterų.

Ankstų rytą, vos prašvitus, Kiaulyčios pusėje, kaimo laukuose pasigirdo susišaudymas, trukęs apie pusvalandį. Tą pat dieną iš mūsų stovyklos į Kiaulyčios stovyklą iškvietė medicinos seserį Špunką, kuri suteikė pirmąją pagalbą Bambininkų kaime netikėtai sužeistiems partizanams Lokiui ir Šermukšniui. Vienas Ažuolo būrio partizanas tose kautynėse žuvo.

Tik po kelių dienų iš ryšininkės Žvaigždutės sužinojome, kad sunkiai sužeistą partizaną Lokį per palias iš Kiaulyčios stovyklos neštuvais, pasikeisdami, partizanai nešė į Kumečių kaimą, Šermukšnio sodybon. Ten pakinkę arklius, ilgvežimyje šiauduose užslėptą, Šermukšnio sesuo Petrutė ir partizanas Daktaras išvežė į Marijampolę. Mieste, pieninės kieme, vežimui sustojus, Daktaras nuėjo į ligoninę ir susitarė su gydytojais sužeistąjį partizaną paguldyti į Chirurginį skyrių. Kitą rytą, liepos 14-ąją, Petrutė su kaimyne Onute Šalnaite užėjusios į ligoninę sužinojo, kad partizanas Lokys, sužeistas į vidurius, naktį mirė. Skubiai sėdusios į vežimą, kad nekiltų įtarimo, išvažiavo namo. Grįžusi Petrutė per ryšininkę Žibutę pranešė apie sužeistojo mirtį.

Panašiu laiku iš milicininko A. Zuikio artimųjų per ryšininką Strielčių buvo gauta žinia, įspėjimas, patariantis Daukšių krašto besislapstantiems vyrams pasisaugoti artimiausiu metu gresiančio enkavedistų Žuvinto ežero puolimo.

Pasitarusi Ypatingosios paskirties skyriaus valdyba nutarė persikelti į Balbieriškio girią trumpais vasaros vakarais, nes

palikta žolėje numinta rasos brydė būtų pavojinga didelei žmonių grupei. Aktualiausias klausimas - apsirūpinimas maistu nežinomoje vietovėje. Nutarta pasilikti senose stovyklose, kol surinksime maisto atsargų keletui dienų, ir tik tuomet keltis į naujai numatytas stovyklavietes.

Žaibo ir Griausmo mirtis

Po paskutinių dienų įvykių su seniūno dingimu, reikėjo išsiaiškinti aplinkiniuose kaimuose tarp gyventojų ir ryšininkų susidariusią padėtį. Aleknonių kaimo sutartoje sodyboje išstatyti sutartiniai ženklai rodė, kad apylinkėje ramu. Šeštadienio vakarą žvalgybos tikslais į Kregždutės sodybą išvyko Žaibas, Griausmas, Vidugiris ir Aras. Išsikėlę valtimi prie Mieliausko alksnynėlio, išplaukusių parugių ežiomis patraukėme į Kregždutės sodybą. Sutartu laiku sodyboje Zylutė jau laukė atvykstančių ryšiui partizanų. Po trumpos vasaros nakties, tarnybinių pokalbių ir kuklios vakarienės, sutarę kito susitikimo datą, išsiskyrėme, net nepagalvoję, kad šis susitikimas kai kuriems partizanams ir ryšininkams - paskutinis.

Jau auštant, rasos nuberta ežia tarp rugių grįžome prie ežero pakraštyje užslėptos valtios. Kažkoks vidinis instinktas kuždėjo, kad reikia skubėti. Vos valčiai pajudėjus nuo kranto, pastebėjome alksnyno pakraščiu slenkančias pilkas kareivių figūras. Skubiai irdamiesi, keisdami valtios plaukimo kryptį, spausdamiesi prie meldų, švendrynų, kareivių nepastebėti pasiekėme savo salą. Įspėję sargybinius apie pastebėtą enkavedistų kariuomenę, sukritome į palapines miegoti.

Neilgai teko miegoti, nes Žaibas ir Griausmas savanoriškai buvo sutikę vykti į susitikimą su ryšininkėmis Rūtele

ir Ramunėle. Susitikimai buvo numatyti sekmadieniais, vos grįžus iš bažnyčios, po pamaldų, gretimame Liūliškio palių raistelyje. Merginos ryšininkės į susitikimą turėjo ateiti su pintinėlėmis, esą rinkti prisirpusių mėlynų. Iš ryšininkų Paupio ir Žvejo sužinota, kad naktimis enkavedistų kareiviai, neapsieidami patyliukais, lodydami sargius kaimo šunis, vyksta į pasalas prie sausų, prieinamų Dovinės upės krantų. Todėl numatyton žvalgybos kelionėn buvo uždrausta plaukti Dovinės upe, o išsikėlus iš ežero į krantą palių rajone, eiti paliomis ligi Launicos kaimo palaukės. Atsikėlę, apsiprausę, skubiai pavalgę pusryčius Žaibas ir Griausmas linksmi ruošėsi žygiui. Su vyrais kartu norėjo vykti ir Tigras, bet jam nebuvo leista. Prieš išvykimą Žaibas paprašė pasikeisti su Vidugiriu parabeliais, nes Žaibo mediniame kabure gremėzdiškas mauzeris netiko. Abu partizanai valtimi išsiyrė į Voverio gyvenamą nedidelę salą ežero pakrantėje. Iš ten, apsižvalgę, per palias turėjo vykti į susitikimą. Pabuvoję pas Voverį saloje Žaibas ir Griausmas, nieko įtartina nepastebėję, pakeitė kryptį ir valtelę pasuko Dovinės upės žiočių link, nekreipdami dėmesio į krante už keliasdešimt metrų sukrautą šieno kūgį. Vos prisiyrus prie žiočių, iš kūgio pasigirdo rusiškas: „Stoj!“ Kažkuris iš yrusių už pasuko valtį atgal, antrasis kelis parabelio šūvius iššovė į kūgyje pasirodžiusius enkavedistus. Bet kur lygiame vandens plote pasislėpsi?..

Saloje buvusius partizanus sukėlė pirmieji pabarėlio šūviai. Vėliau ežero vilnimis nuaidėjo trys trumpos, su mažomis pertraukomis automato serijos. Į pirmąją automato seriją įsiliejo ir parabelio šūviai. Visą ežerą apgaubė tyla. Kaip viskas vyko, liko paslaptis, tik tiek buvo aišku, kad kažkas bloga nutiko su išplaukusiais valtimi Žaibu ir Griausmu. Skubiai buvo sukeltas karinis pavojus, pasiruošta išvykti pagalbon. Dvi valtys su Vidugiriu ir Perkūnu

išvyko ištirti padėtį. Nuo priekinių salų per žiūronus išžvalgę ežero pakrantę, pastebėjome šieno kūgyje enkavedistus, nutarėme grįžti atgal į salą ir neišsiduoti.

Stovyklavietėje Vidugiris pasiūlė žuvusiųjų kūnų atėmimo versiją. Prie Didžiojo upelio, įtekančio į Dovinės vagą, 80-100 metrų nuo palių, suruošti pasalą. Staigiai užpultus valtimi prasiiriančius sribus sunaikinti, žuvusiųjų kūnus paimti ir pasitraukti į palias. Šiam sumanymui prieštaravo Dūlis, Griausmo brolis: „Žuvusiųjų neprikelsime, o pasalos operacijos metu gali žūti dar daugiau partizanų“. Teko atmesti šį sumanymą. Popiet į stovyklavietę atsiyrė Voveris, Žaibo brolis. Pranešė, kad žuvusių Žaibo ir Griausmo kūnai valtimi nuplukdyti iš ežero į Daukšius. Stovykloje visus partizanus apėmė slogi nuotaika - kaip galėjo taip atsitikti: kartu gyventa, kalbėta, juokauta ir... netikėta pasalūniška mirtis.

Prisimenu vieną sapną, kurį sapnavau vos atvykęs į ežero salas. Atseit kažkokiomis aplinkybėmis žuvus Griausmui, jį palaidojome ant Radutinės kalno, Miknionių raišto pakraštyje. Prie naujai supilto geltono smėlio kapo, aš sakau kalbą: „Mes, gyvieji, eisime Jo krauju aplaistytu, užsibrėžtu Laisvės keliu“. Ir išbudau... Šalia palapinėje ramiai miegojo Griausmas, Žaibas ir kiti partizanai. Jiems nubudus nedrįsau pasakoti sapno, tik retkarčiais kalbėdamas primindavau Griausmui, kad reikia būti atsargiam, pasisaugoti.

Vakarinio patikrinimo metu prie pusiau nuleistos, gedulo kaspinu perrištos trispalvės vėliavos partizanai trumpai malдай nulenkę galvas, prisiminė ir pagerbė žuvusiuosius. Tylioje vakaro prieblandoje, prie mažo vėjelio šiurenamų nendrių prisiekė žuvusiųjų atminimui keršyti visiems Lietuvos priešams, ypač Gudelių valsčiaus sribams, ir paskelbti jiems aukščiausią bausmę - mirties

nuosprendį, kurį kiekvienas partizanas visur, kiekvienu momentu turės vykdyti.

Po kelių dienų iš ryšininkų Žvejo ir Paupio sužinojome, kad žuvusių Žaibo ir Griausmo kūnai buvo greitai atpažinti, sribų nuvežti į Gudelius ir ten, aikštėje, kelių kryžkelėje, apnuoginti numesti išniekinimui. Žaibui į dantis įspraustas prie atlapo buvęs prisegtas Lietuvos šaulių sąjungos ženklelis ir pridėtas užrašas: „Paspringai savo įsitikinimais“. Overos-Žaibo ir Pūko-Griausmo namuose iššaudytos kiaulės, sribų rankomis išgrobstytas turtas, o senas tėvas Overa areštuotas, nuvarytas į Gudelius tardyti. Prieš žuvusio sūnaus kūną sribų visaip žemintas, išjuoktas tėvas kantriai iškentėjo sūnaus mirtį. Privertė senąją iškasti duobę, suversti žuvusiuosius ir užkasti. Tik palaidojus kūnus prie Gudelių kapinių tvoros, po liepomis, kur ilsėjosi Jono Kaminsko-Šarūno palaikai, senasis Overa iš NKVD daboklės buvo išleistas namo. Šarūno partizanų būrys neteko pačių geriausių, sumaniausių vyrų, pirmųjų susibūrusių į partizanų grupę. Ilsėkitės ramybėje, jaunystės svajonių sakalai. Jūs likote nenugalėti.

Savaitė apsupties žiede

Per ryšininką Tėvuką gaudami iš žmonių pagalbą maistu, drabužiais, iš partizanus miltais ir kruopomis remiančio malūnininko Šmulksčio gavome pakvietimą susitikti ir pasimatyti akis į akį. Pažadėjo Tėvukui susitikimo metu susitarti dar daugiau remti reikalingais daiktais ir maisto produktais. Ypatingosios paskirties grupės valdyba, vietoje žuvusių Žaibo ir Griausmo pasipildžiusi naujais nariais Perkūnu ir Kirviu, pasitarusi, apsvarsčiusi visas nuvykimo, susitikimo ir grįžimo atgal aplinkybes, 1945 metų

rugpjūčio 4-ąją, šeštadienį, pavakare iš savo bazės-salos valtimis išplaukė į ežero krantą. Išvyko aštuoni partizanai, vadovaujami Vidugirio. Per palių lygumų samanotą pelkę praėjė 6-7 kilometrų vingiuotą kelią, saulėlydyje pasiekė Buktos girios pakraštį prie Gudupių kaimo.

Pas patikimus pagirio gyventojus susižinojusi, išžvalgiusi apylinkę, grupė sutemose ruošėsi tolesniam žygiui Trakiškių kaimo link. Valgant Glinsko sodybėlėje ankstyvą vakarienę, budėję žvalgai pranešė, kad Kumečių kaime, prie Lakicko sodybos, vieškelyje, išsilaipino pora automašinių kareivių. Buvo skubiai nutarta ant dešinio šono užsikabinti ginklus nuleistus žemyn, pro eiguvos mūrelį pavieniui grįžti į mišką, vaizduojant, kad kaimynas eina pas kaimyną. Eiti lygiu lauku apie 100 metrų ligi miško - Lakicko sodyba, esanti už 500 metrų, lygiame lauke gerai matoma. Tokia ramaus ėjimo taktika pavyko praeiti neįtariamai. Girios pakraštyje pasitarus, nuspręsta naktį, kol iš aplinkinių kaimų nesimato palių lygumose jokio judėjimo, grįžti atgal į Žuvinto ežero salas pas savuosius. Kartu įspėti Kiaulyčios rajone apsistojusią Ažuolo partizanų grupę apie gresiantį pavojų. Be poilsio praėjusi partizanų grupė sekmadienio rytą, saulei tekant, pasiekė ežero pakrantę. Paslėpta valtimi dalis partizanų grįžo į salą įspėti savuosius apie pavojų, o antrąją valtimi Vidugiris, Špokas ir Skrajūnas nusiyrė įspėti Ažuolo grupę.

Tik visiškai arti prisivyrus, aukštų nendrių plote pasirodė sargybinis, kuris nuvedė Vidugirį pas Ažuolą, dar miegojusį su visa savo grupe. Vidugiriui paaiškinus, kad atvykome įspėti apie gresiantį apsupimą, patarėme nežymiai, negausiai, dieną pasitraukti iš Kiaulyčios švendrynų į Žuvinto ežero salas. Ten bendrai su visomis partizanų grupėmis susibūrus, užimti gynybinę padėtį. Ažuolas atsakė: „Čia manęs niekas nepaims“. Vidugiris tarė: „Paėmė Berlyną,

paims ir čia, ežero pakraštyje“. Ažuolas dar atrėžė, jog esąs leitenantas, baigęs kariūnų aspirantų mokyklą ir jo mokyti nereikia, o Vidugiriui paklausus, ar buvęs kare, fronte, Ažuolas atsakė: „Ne“. Tuomet Vidugiris prisistatė: „Aš esu tik puskarininkis, visose trijose valstybių kariuomenėse tarnavęs visą karą, turiu partizaninės kovos patirties, todėl patarčiau pačiam, nors ir turinčiam aukštesnį karinį laipsnį, vykdyti mano patarimus. Tolimesnį veikimą, gynybą aptarsime vietoje“. Leitenantui taip ir nesutikus su savo daliniu keltis į ežero salas, Vidugiris su savo vyrais išsiyrė, prisidengdamas švendrynais, į savo stovyklavietę. Įspėjo leitenantą, kad šiandien dieną ežere nebūtų jokių persiyrinėjimų iš vienos vietos į kitą.

Grįžęs Vidugiris salose rado partizanus, pasiruošusius gynybai ir iš dalies užsimaskavusius iš oro. Patikrinus visas partizanų apgyvendintas salas, buvo duotas nurodymas geriau užmaskuoti palapines, valtis ir įplaukimo vietas. Griežtai uždrausta sukurti net ir sausų nendrių laužą maistui virti. Paaiškėjo, kad antroji partizanų grupė, vadovaujama Kirvio, naktį iš šeštadienio į sekmadienį išvykusi į Plynių kaimą parnešti ten iškeptos duonos, nesuspėjo jos paimti. Plynių kaime prieš partizanus apsistoję Palių-Buktos miškus supantys kareiviai surado Žukauskienės sodyboje didelį kiekį šviežiai iškeptos duonos, išgraibstė, bauginami šeimininkę ir įtarinėdami, kad ši duona kepta partizanams. Sužinojusi apie šį nemalonų įvykį ir miškų masyvų supimą Kirvio grupė į salą grįžo tuščiomis. Taigi vietoje gaunamų 700 gramų duonos, kiekvieną dieną prisiėjo skirtyti ir kiekvienam išduoti tik pirmadieniui ir antradieniui likusią duoną - po 300 gramų. Buvo griežtai įspėta, kad išduotos maisto atsargos būtų naudojamos tik tą skirtą dieną. Kaip šio įsakymo laikėsi partizanai, sunku pasakyti.

Sekmadienį apie 15—16 valandą Žuvinto-Aleknonių kaimų kalnuotose vietovėse pasirodė mašinos su išsilai-
pinančiais kareiviais. Tai pranešinėjo mums iš stebėjimo
punktų. Apie 19 valandą paslapčia atplaukusi valtis iš
Kiaulyčios stovyklos su Daktaru ir dar vienu partizanu pa-
prašė mūsų medicinos seselę Špunką irtis su jais į Kiau-
lyčios stovyklą dėl sužeisto į petį partizano Šermukšnio.
Gavusi sutikimą Špunka išplaukė. Jiems išplaukus, neprae-
jęs nė pusvalandžiui, saulutei dar nepradėjus leistis,
rugpjūčio 5-ąją Kiaulyčios pusėje, nendrynų rajone, iški-
lo raudona raketa - signalas atidengti kulkosvaidžių, au-
tomatų uraganinę ugnį. Ji truko apie 15-20 minučių ir pa-
laipsniui, atskirais šūviais nutilo. Kas nutiko Ažuolo sto-
vykloje, buvo neaišku, kaip ir išplaukusių valtimi Daktaro
ir Špunkos likimai: pasiekė jie stovyklą ar ne?

Vakare, saulutei leidžiantis, tai vienoje, tai antroje eže-
ro pakrantės pusėje, palaipsniui viena po kitos į dangų ki-
lo įvairiaspalvės raketos, rodyamos ežero apsupimo ruo-
žą. Buvo aišku, kad visas pelkėtas Žuvinto ežeras yra ap-
suptas, išsikėlimas iš jo - pavojingas. Naktį Ypatingosios
paskirties partizanų grupės valdyba buvo sušaukta pasi-
tarimui, o vėliau įvyko ir visų partizanų pasitarimas. Ben-
drai nutarta visiems partizanų daliniams persikelti į cent-
rinę salą, joje pasiruošti gintis, laukti galimo puolimo.
Dviem grupėms po 4-6 kovotojus Didžiojoje ežero ir ne-
tolimoje pelkėtoje salose, Šamo grupei prašant, leista slėp-
tis individualiai. Naktį į salą valtimi atplaukė du Ažuolo
grupės partizanai, užpuolimo metu pasitraukę į ežerą ir
pasislėpę nendrynuose. Sutemose ryžosi plaukti pas mus
į salą. Kas nutiko Ažuolo grupėje enkavedistams prislin-
kus visai arti ir atidengus uraganinę ugnį, jie nieko nega-
lėjo pasakyti. Naktį su visomis atsargumo nuo gaisro priemo-
nėmis palapinėje buvo išvirta košė. Likę maisto produktai

išdalyti individualiai, palikti tik miltai ir kruopos.

Rugpjūčio 6-oji, pirmadienis. Anksti rytą kėlus, keli koviniai pratimai iš įvairių puolimo pusių, priėjimas be triukšmo prie gynimosi taškų, maskavimasis palapinėse kovinėje padėtyje.

Pietiniame ežero krante 8 valandą ryto pradėjo skraidyti lėktuvai („kukurūzninkai“), žvalgantys ežero salas. Porą kartų praskrido virš mūsų. Stebėjimo punkte ir užmaskuotose vietose kulkosvaidžių vamzdžiai palydėjo praskrendančius lėktuvus. Trečiojo užskridimo metu „kukurūzninkas“, priskirdęs apleistą partizanų salą, trumpam išjungė variklį ir krentančiu lėktuvu parodė netinkamai užmaskuotą partizanų gyvenvietę.

Paskraidę keletą valandų „kukurūzninkai“ nuskrido. Pavojaus valanda praėjo, lėktuvai mūsų nepastebėjo. 13 valandą iš vakarų pusės nuo Dovinės upės žiočių pasirodė keletas valčių su sovietų kareiviais, plaukiančiais mūsų link. Užėmėme padėtį „puolimas iš vakarų“. Kareiviai iš valčių išsilaipino į apleistą partizanų salą, apie 150 metrų nuo mūsų. Girdisi šauksmai, indų skambesys, degančių nendrių, palapinių traškėjimas. Keletas automatų serijų. Sulipę į valtis, dviem iš jų plaukia į mūsų pusę, kitomis - kita linkme. Įsakyta pasiruošti, šaudyti tik kareiviams išsilaipinant į salą. Pirmoje valtyje vedliu plaukia pažįstamas Vincas Zuikis, kuriam partizanai paskiria mirties nuosprendį. Pašnibždomis salą apskrieja įsakymas: „Kareiviams laipinantis į salą, pirma kulka- išdavikui“. Valtis pas- kui valtį 3-5 metrų atstumu nuo į jas nukreiptų šautuvų ir kulkosvaidžių vamzdžių praplaukia pro salą. Nieko įtartina nepastebėję, nuplaukia Žuvinto kaimo link. Antroji įtempto laukimo valanda praėjo. Partizanų nuotaika pakili.

Vakarop, Ypatingosios paskirties grupės valdybai pasitarus, šaukiamas bendras partizanų pasitarimas: ar likti

ir toliau kovinėje parengtyje šioje saloje, ar naktį keltis valtimis į salą, esančią 300 metrų nuo kranto, šiauriniame Riečių bažnytkaimio krašte. Priimtas antrasis variantas. Partizanams Svotui ir Voveriui dėl šeimyninės padėties leidžiama slėptis individualiai ežero salose.

Naktį iš rugpjūčio 6 į 7-ąją prisilaikydami ypatingos tylos išplaukėme į numatytą salą. Paplaukioję tamsoje, norimos salos nesuradome. Klaidžiojome, nors ežero salos gerai pažįstamos, bet neįtikėtina, nežinojome, kad yra plaukiojančių salų, po didelių vėjų keičiančių savo vietą. Tik švintant suradome ieškotą salą. Ji visiškai arti, vėjo pristumta 20-30 metrų nuo kranto. Joje diena pasilikti negalima, per arti krantas. Į stovyklos salą dieną grįžti negalėjome, būtume pastebėti iš kranto. Nutarėme sulįsti į didžiulį meldyną ir ten valtyse dieną prasislapstyti.

Kautynės Žuvinto ežero saloje

Rugpjūčio 7-oji, antradienis. Nors griežtai įsakyta laikytis tylos, bet kur tau išsilaikysi - tai susibeldžia į valtį, tai kažkoks šurmulyš ar juokas. Apie 7 valandą ryto krante pasigirdo šuns lojimas ir meldų šlamėjimas. Strausui šaukiau pasikelti valtyje ir išžvalgyti krantą. Vos pakilęs Strausas akis į akį susidūrė su „žaliakepuriu“. Trumpą laiką vienas kitą stebi. Strausas patyliukais perduoda susidariusią padėtį. Pasikėlęs Vidugiris šauna į stovintį „žaliakepurį“, tuo momentu iš kranto krenta granata - į pačią didžiausią valtį. Sprogimas, ir valtis subyra į šipulius. Valtyje būvę šeši kovotojai atsiduria vandenyje ligi kaklo. Kyla sąmyšis, kas už švendrių kuokštų griebiasi, kas už gretimų valčių. Panikai nuraminti Vidugiris duoda komandą rusiškai, kad suprastų krante esantys kareiviai: „Rota s levo

i s pravo v periot“. Kai kurie partizanai veržiasi į priekį, į krantą, bet Vidugiris įspėja, sulaiko, rodydamas trauktis atgal - ežeran į salą, esančią už 200 metrą. Pavienės valtyys su kovotojais traukiasi, likusieji partizanai pavieniais šūviais dengia atsitraukimą. Šlapioje saloje išlaipinę atsitraukusius kovotojus, valtyys grįžta paimiti meldynuose likusių partizanų. Šiems traukiantis, juos dengia kovotojai, šaudydami iš šlapios salos. Šioje saloje stovėti arti vienas kito negalima, su siūbuojančiu plovų grimztame ligi juosmens į vandenį.

Per lygius ežero vandenį tenka trauktis už 500-600 metrų į sausą Žaliąją salą. Žiemą išdegusią, o dabar, rugpjūtį, išauginusią 2 metrų aukščio žalias nendres. Vėl kėlėmės per du kartus. Atsitraukimą dengėme pavieniais retais šūviais, kad „žaliakepuriai“ negalėtų laisvai stebėti nuo kranto. Šis atsitraukimas praėjo be auką. Sprogusi grana-ta, sudraskiusi valtį, nesužeidė partizanų. Atsitraukimo į Žaliąją salą metu pasižymėjo partizanas Dūlis - ryžtingai, bebaimiai braukdamas irklų per švariusius Žuvinto ežero vandenį.

Vos išsikėlus į Žaliąją salą partizanas Gluosnis pareiškė Vidugiriui priekaištą: „Per tave mes visi žūsime!“ Skubiai išrikiuojama visa grupė, o prieš rikiuotę pakviečiamas panikuojantis Gluosnis. Vidugiris pareiškė: „Kovosime ligi paskutinio atodūσιο, arba visi kartu žūsime, arba liksime gyvi. Kad kautynių metu pasimetę, panikos apimti partizanai negalėtų pasitraukti iš kovos lauko, įsakau: visas valtis sunešti į salos vidurį, kad nebūtų pavienio pasitraukimo. Šį kartą panikuojantį partizaną įspėju, kitu panašiu atveju - kulka nuo savąją“. Greitai visos valtyys buvo suneštos į salos vidurį ir užmaskuotos, o su savimi turėti štabo dokumentai bei tautinė Trispalvė paslėpti, kad nepatektų NKVD kareiviams į rankas, jeigu užimtą salą.

Per patikrinimą pasigedome dviejų partizanų: Drūd-barzdžio ir Berželio - niekas nepastebėjo, kad būtų buvę sužeisti ar žuvę. Spėta, kad atsitraukimo metu pasislėpė ir iššliaužė į ežero krantą. Iš salos per žiūronus pastebėta Riečių bažnyčios šventoriuje, medyje, seklio žvalgo figūra. Po trejeto-ketverto Vidugirio iššautų šūvių jis iškrito iš medžio lyg maišas. Daugiau seklių šventoriaus medžiuose ir apylinkėje nepastebėjome. Saloje užimtos gynybos vietos. Stengiamasi pakelti prastą partizanų nuotaiką. Papildomai išduota šovinių. Prieš akis ilga, nežinomybės kupina, graži, tyki, saulėta vasaros diena.

11 valandą pro ežero salas išniro keliolika valčių su kareiviais, už jų atsilikusi ant plausto plaukė radijo stotis. Vidugiris, būdamas su uniforma, išėjo į salos kraštą, kad būtų matomas, ir garsiai rusiškai sušuko: „Plyvyte siuda, banditov zdieš niet!“ (Plaukite šian, banditų čia nėra,-rus.) Visos valtys ir radijo stotis kaip avinai plaukė į šauksmą. Vidugiris stovėjo ant salos kranto ir laukė. Įsakymas: priplaukus valtims 100 metrų atstumu nuo salos, atidengti ugnį į jau iš anksto paskirstytas apšaudyti valtis, Vidugiris ir Strausas kulkosvaidį nukreips į plaustą įrengtą radijo stotį. Visų partizanų ūpas po pavykusios apgaulės pakilo. Pasigirdo juokas. Partizanai stebėjo paskutines kareivių, plaukiančių tiesiai į jiems paruoštą mirtį, gyvenimo minutes. Partizanas Gluosnis išlindo į nendryno kraštą pažiūrėti valtims atplaukiančių kareivių. Šie, būdami už 150-200 metrų, pamatę civiliai apsirengusį žmogų saloje, metėsi atgal šaukdami: „Bandity!“ Garsi Vidugirio komanda: „Ugnis!“ Pasipylė pavieniai šūviai, iš valčių krito į vandenį kareiviai: nušauti, sužeisti ar besislepiantys. Vidugiris su Strausu pavieniais kulkosvaidžio šūviais apšaudė besitraukiantį plaustą su radijo stotimi. Nuo plausto vienas po kito krito kareiviai. Plaustas su pakelta radijo stoties antena neteko lygsvaros ir apsisvertė. Iš puolusiųjų

kareivių pusės atsišaudymo nesulaukėme, gelbėjosi kas kaip galėjo. Vandenyje liko tik keletas valčių, kurios, pučiamos nedidelio šiaurės vakarų vėjelio, tolo nuo mūsų. Nematant gyvų taikinių šaudymas nutrauktas. Įsakyta kautynių metu taupyti šovinius.

Paaikškėjo, kad Strauso vokiškas „Holto“ kulkosvaidis, užtaisytas geležiniais, dažytais šoviniais, veikia normaliai. Vidugirio toks pats kulkosvaidis, užtaisytas misinginiais šoviniais, po šūvio neišmeta tūtelės, prisieina jas išmetinėti rankiniu būdu. Nutarta puolimo metu iš kulkosvaidžių šaudyti pavieniais šūviais, neišsiduodant ginkluotės.

Ežere stojus tylai išrikiuoti partizanai. Prieš rikiuotę pašauktas Gluosnis, kuris dėl savo neapdairumo sužlugdė paruoštą operaciją. Grasinta net pistoletu. Atleista tik dėl jo geros šeimos ir paties nesusivokimo. Kulkosvaidžių juostose misinginiai šoviniai keičiami į dažytus metalinius.

Po valandos pusantros į Liepakojų kaimo kalnus privažiavusios mašinos kareivių statė pabūklus, minosvaidžius ir pradėjo ežero apšaudymą iš lengvųjų patrankų ir minosvaidžių. Patrankų sviediniai praskrido virš mūsų galvų ir sprogdami krito už 300-400 metrinių vandenį. Minosvaidžių pirmieji sviediniai krito greta Žaliosios salos, du trys pataikė į salą. Kai kurie partizanai pradėjo panikuoti, bet pamatė, kad nukritus minai sprogimai vyko tik giliai vandenyje ar plovė, sukeldami tik didžiulį purvo ir vandens stulpą, o sprogusių sviedinių skeveldros pavojaus nekėlė. Iš ežero salos snaiperiškai galima apšaudyti kalne išsistačiusius pabūklus kareivius, bet nutarta neišsiduoti tikrosios buvimo vietos. Palaipsniui sprogimų garsai tolo nuo Žaliosios salos į pietų pusę, prie susiliejusių sužėlusių ežero salų. Porą valandų apšaudoma gretima, už 200 metrų esanti sala. Klydo, o partizanams - tik juokas prieš jaučiamą artėjančią netolimą audrą.

Minosvaidžių ir patrankų šūviams aprimus, už valandos vėl pasirodė kareivių valtys. Negailėdami šovinių apšaudė gretimas ir prieš mus esančias salas. Priešpaskutinę salą, esančią prieš Žaliąją, ilgomis kulkosvaidžių serijomis apšaudė apie valandą ir saulutei leidžiantis ją užėmė. Po kelių minučių kulkosvaidžius nukreipė į mūsų, Žaliąją salą. Iš mūsų - nė vieno šūvio, taupome. Pirmuoju apšaudymo lauku kareiviai pasirinko pietvakarinę salos kampą ir tai tęsėsi keletą minučių. Po to kulkosvaidžiais apšaudė visą salą. Pasirodo, meldynuose, švendrynuose praskrendančios kulkos nėra tokios pavojingos. Atsimušios į švendrę ar meldą daro staigų rikošetą, pakeisdamos kulkos lėkimo kryptį.

Tik stipriai pritemus pastebėjome iš mus apšaudančios salos atplaukiančias penkias valtis. Priėmėme sprendimą: prisileisti plaukiančias valtis ligi granatos metimo atstumo ir po žalios raketos iššovimo visiems šaudyti į valtis. Strausas ir Vidugiris kulkosvaidžių ugnimi pristabdė priešininkų saloje šaudančius kulkosvaidžius, o priešininkų valtims priplaukus ligi numatyto atstumo ir iššovus raketą, atidengėme ugnį. Viena besiveržianti valtis buvo sustabdyta tik kulkosvaidžio serijos. Nukritus raketai, tamsoje, susišaudymas pritilo. Sekėme plotą aplink salą. Lengvai į kairį šoną sužeistas Dūlis, Vėjui peršauta blauzda, kaulas nekliudytas. Kitai dienai pasilikti Žaliojoje saloje negalėjome. Nutarėme evakuotis į centrinę stovyklos bazę.

Tyliai, be triukšmo iš vidurio salos išnešėme valtis į šiaurinę salos kraštą. Sulipome kiek galima daugiau, su visa ginkluote, ir tolimu aplinkiniu vakariniu lanku, per neužžėlusio ežero vandenį, išplaukėme. Saloje liko tik automatais ginkluoti Vidugiris ir Dūlis. Jeigu nesulauktų atplaukiančios jų paimti valtys, žūtis garantuota. Iš puolusios salos ramu. Pasitraukė kareiviai iš ežero ar laukia?

Neaišku. Tik žinia, kad dieną ir vėl puls Žaliąją salą.

Nedidelio vėjelio pučiamos bangos valtis patyliukais nešė į pietryčius, prie kareivių užimtos salos. Tamsoje kiek paklaidžiojęs, švintant, atplaukė Garnys ir visi trys laimingai, prieš patekant saulei, grįžome į centrinę stovyklą.

Nepavykęs išsikėlimas iš ežero

Rugpjūčio 8-oji, trečiadienis. Iš pat ryto vyko bendras partizanų pasitarimas. Už drąsą kautynėse ir atsitraukimo metu napanikuojant vadas padėkojo Strausui, Gunteriui, Perkūnui, Kirviui, Dūliui, Geniui, Vėjui, Špokui, Lynui, Gintarui, Gvazdikui, Karklui ir visiems kovojusiems partizanams. Pasitarime pastebėjome, kad Strauso plaukai visiškai pabalo - pražilo. Nejaugi tiek išgyveno per tą trumpą kautynių dieną?! Neįtikėtina.

Aptarėme tolesnius veiksmus. Y ra trys galimybės: pirma, likti saloje ir gintis susidūrimo su kariuomene atveju; antra, Kiaulyčios-Dovinės upių pusiaukelėje nusižiūrėjus patogią vietą išsilaipinti, išsikelti nepastebėtiems į krantą - palias tarp kas 200-300 metrų esančių kareivių postų ežero krante ir išlaikyti užimtą kautynėms 300-400 metrų ruožą, kol valtys, grįžusios į centrinę stovyklos salą, atplauks su likusiais partizanais, visiems po kautynių trauktis į Buktos girią; trečia, išsiskirsčius ežero salose slapstytis pavieniui neįsitraukiant į kautynes.

Pasirinkta antroji galimybė. Pirmam išsikėlimui į krantą parinkti savanoriai. Su pirma grupe keliasi Vidugiris ir Strausas su kulkosvaidžiais, kad prilaikytų šoninių kareivių puolimą. Nepavykus išsikelti visi partizanai turi slėptis pavieniui ežero salose. Saloje paliekama viena valtis ir vyresniojo paskiriamas Gunteris.

Jau saulutei pakilus, į žūtbutinį mūšį išplaukė šešios valtys - 18 partizanų. Maskuodamiesi tarp švendrių ir nendrių, priplaukėme numatytą išsilaipinimui vietą. Priekyje yrėsi Kirvis ir Dūlis greitai pasuko valtį nuo ežero kranto, prie švendrių maskavosi kitos plaukusios valtys. Žvalgai pranešė, kartu ir patys pamatėme ežero krante kas 200-300 metrų kūrenamų laužų dūmus, prie jų po 5-6 kareivių grupes.

Skubiai priimtas trečias planas: visoms išplaukusioms valtims slėptis pavieniui švendrynuose. Strausas grįžo į centrinę salą ir visi ten likę partizanai išsislapstė pavieniui meldynuose. Pasipriešinimas ginklu - tik „užlipus“ kareiviui ant besislepiančiojo. Gyvam nepasiduoti.

Vidugiris su kulkosvaidžiu ir šovininiais persėdo į vienvietę Gintaro valtį. Valtis tiek nugrimzdo į vandenį, kad nuo vandens iki valtės kraštų beliko 4-5 centimetrai. Įsilyrė tarp vandenyje augančių švendrių, gilyn. Valties pėdsakus uždengė į savo vietą pakilę meldai. Toliau, tankumyne, meldais maskavome valtį. Atsistoti valtyje negalima - per žemi meldai. Teko tyliai sėdėti ir laukti.

Apie 10 valandą nuo kranto, šiaurės rytų pusėje, pasigirdo stiprūs sprogimai - pradėjo ežero apšaudymą patrankomis ir minosvaidžiais. Tęsėsi daugiau kaip valandą. Vėliau ežero salos buvo apšaudomos beveik visą dieną, tik pavakare iš šaudymo supratome, kad užimama tuščia Žalioji sala. Šaudymas kuriam laikui nutilo, stojo visiška tyla.

Gunterio, Sakalo ir Tigro žūtis

Gal po valandos tylos vėl pasigirdo grįžtančių kareivių trumpos automatų, kulkosvaidžių serijos. Pusvalandį prieš saulėlydį iš priešingos pusės - atsišaudymas pavieniais šūviais. Buvo galima nustatyti, kad susišaudoma su

nedidele partizanų grupė. Vidugiriui ir Gintarui plaukti į pagalbą besiginantiems partizanams per ežerą su pilnai nugrimzdusią valtimi neįmanoma. Reikia laukti sutemų. Palikti vieną Gintarą vandenyje - taip pat pražūtinga. Saulei leidžiantis dar girdėjosi šauksmai, rusiški keiksmai, vadų komandos, trumpos automatų serijos ir retėjantys šautuvų šūviai. Kuriam laikui viskas nutilo. Girdėjosi kaip kažką krauna į valtis. Padangėje pasirodė uždegtų nendrinių palapinių dūmai. Aišku, kad pagalbos iš kitų besislapančių partizanai nesulaukė.

1945 metų rugpjūčio 8 dieną, saulei leidžiantis, buvo užimta dar viena Nepriklausomos Lietuvos žemės salelė, kurioje dar nebuvo įžengusi okupanto koja. Tų žemės lopinėlių, salelių, miško bunkerių, slėptuvių ūkininkų sodybose dar liko tūkstančiai, lyg rudens nakties danguje šviečiančių žvaigždžių, dėl kurių kovėsi ir karžygių mirtimi žuvo tūkstančiai geriausių Lietuvos sūnų ir dukterų, tikėjusių artėjančia Lietuvos laisve.

Girdėdami nutolstančius ežero vandenimis kareivių balsus, išsikrapštę iš meldynų, prisidengdami nakties prieblanda, artėjome prie kareivių nusiaubtos salos. O gal saloje pasala? Iš vakarų pusės priplaukė 100-150 metrų atstumu prie salos dar matėme bebaigiančių degti palapinių dūmus. Sušvilpus sutartą signalą - du ilgus švilpimus, gavome atsakymą - vieną ilgą, du trumpus. Įsitikinę, kad savi, išsilaipinome. Radome Perkūną ir Špoką. Mums besiaiškinant, iš nendrių išlindo visas šlapias Dūlis. Kareiviams išsilaipinus saloje, jis pasislėpė melderne, vandeny, ir metė į artėjančią kareivį granatą, kuri nukritusi priėjo kojų nesprogo. Toliau kareivis eiti pabijojo.

Išsiaiškinome padėtį saloje po išsikėlimo. Ėjęs partizanų būrininko pareigas Gunteris, tarnavęs Lietuvos kariuomenės 2 ulonų pulke jaunesniuoju puskarininkiu,

įsitikinęs praėjusios dienos kautynių laimėjimais, jautėsi gan drąsiai. Po nepavykusio išsikėlimo į ežero krantą grįžo stovyklon ir gavo būrio vado pavaduotojo Strauso įsakymą slėptis pavieniui, nesipriešinti. To įsakymo Gunteris nevykdė. Per pietus susikūrė laužą, išsivirė košės, pavalgė. Šovinių ir kitos ginkluotės nepaslėpė. Dėl to, kareiviams užėmus salą, partizanai neteko trijų dėžių po 300 šovinių su kulkosvaidžių juostomis, raketninko su keletu raketų, dviejų šautuvų ir automato.

„Žaliakepurių“ kariuomenė, vakarop grįždama po visą dieną trukusio salų apšaudymo ir tuščios Žaliosios salos puolimo, nebūtų išsilaipinusi į stovyklos salą, jei nebūtų išgirdusi atsakomųjų šūvių. Greta stovyklos esančioje išdegintoje saloje prieš pat mūšį pasislėpusių kelių partizanų grupė su Strausu nebuvo aptikta, nors Strausas turėjo ginti kaimyninę salą nuo puolančių kareivių. Rytų pusėje esančioje kaimyninėje saloje slėpėsi Šamo penkių partizanų grupė, kuri apsupties metu pasiprašė atleidžiama nuo pasipriešinimo. Stovyklos saloje likę penki partizanai, visi, išskyrus Gunterį, netarnavę kariuomenėje, be patirties, vakarykštėse kautynėse pirmą kartą sudalyvavę, nemokėjo tinkamai pasipriešinti, nors kautynių metu sužeidė majorą ir keletą kareivių. Gunteriui davus komandą atsisaudyti, „žaliakepuriai“, nejausdami didelio pasipriešinimo, salą puolė iš šiaurės rytų, kur priėjimas į salą - tik per švendres, šlapiais plovais, bet gynyba nepalanki, nes ribotas matomumas.

Kaip ir kiek kareivių buvo išsikėlę į salą - nesužinota, tik Gunterio sušaudytas švarkas ir pietinėje salos pusėje, prie palapinės, rastas kraujas liudijo Gunterio žūties vietą. Antrasis partizanas Tigras, tarnavęs vokiečių darbo stovykloje, gavęs atostogų, atgal į dalinį negrįžo. Slapstėsi namuose, o 1945 metų gegužės 17 dieną kartu su Špoku ir

Vidugiriu atėjo partizanai į Šarūno būrį. Jo peršauta kepurė rasta prie valčių stovėjimo vietos, šalia tako. Trečiojo, partizano Sakalo, dar jaunučio, įsiprašiusio partizanai, žūties žymių neradome. Kas su juo atsitiko, nežinojome, galvojome, kad paėmė gyvą. Tik vėliau iš ryšininkų sužinota, kad tą vakarą į krantą buvo atplukdyti trijų partizanų kūnai.

Trys centrinės stovyklos palapinės sudegintos. Išlikusi nedidelė palapinė, buvusi salos pakraštyje, be to, nesurastas krūmuose užmaskuotas stebėjimo-sekimo postas. Matyt, kareiviai skubėjo prieš naktį iš ežero pasitraukti.

Pritemus viena po kitos į salą suplaukė ežere išsisklaidžiusios valtyys su besislepiančiais partizanais. Prie baigiančių degti palapinių neprigesusio laužo išvirta vakarienė iš kruopų. Tylos minute ir tylia malda pagerbėme tris žuvusius partizanus: Gunterį, Tigrą ir Sakalą. Jų žūtis gulė visam mūsų partizanų daliniui, pakrikusiam individualiai slapstyti. Gal dėl Vidugirio nutarimo nesipriešinti, kol neužklups besislapstančiųjų. Prasidėjus nelygioms kautynėms, arčiau buvę partizanai turėjo stoti kovon, padėti besiginantiesiems. Klaidos neištaisys, žuvusiųjų neprikelsi. Tebūnie lengva jiems, nors ir okupanto trypiama, Lietuvos žemelė.

Žuvusiųjų kūnai buvo suguldyti Žuvinto kaime Karčiausko sodybos kieme ir tik baigiantis Žuvinto ežero „valymo“ operacijai nuvežti į stribų širšyną, Simno miestelį, išniekinti.

Slėpimasis ežero salose

Rugpjūčio 9-oji, ketvirtadienis. Po bendražygių žūties nutarta slapstyti pavieniui ar mažomis grupelėmis ežero salose, meldynuose ir nesipriešinti, kol neužklups. Pagal

galimybę, susidūrus su kareiviais, arčiau esantieji partizanai turi padėti gintis.

Pakeitę valtį į didesnę, paėmę kulkosvaidį, Vidugiris su Gintaru išplaukė į ankstesnę slėpimosi vietą. Visiems valčių nepakako, todėl per kelis kartus visi partizanai buvo perkelti į kitas salas. Ligi švitimo išsiskirstėme. Gerai užsimaskavome, kad nepastebėtų nei iš vandens, nei iš oro. Laimė, dienos tą savaitę buvo gražios, saulėtos ir šiltos. Vidugirio laikrodis sušlapęs sustojo, drabužiai ant kūno sušlapdavo ir išdžiūdavo. Iš ryto ir dieną, kai virš galvų ne-zvimbė kulkos, traukėme jaunos gležnučius nendrių daigus ir valgėme, kad neprarastume stiprybės. Baltiniuose pastebėjome daugybę išputusių nuo drėgmės utėlių, kurių traiškyti nebuvo prasmės - po vieną gaudėme ir mėtėme į vandenį. Juk atgal į valtį neįlips! Vienas rinko iš baltinių utėles, antras budėjo.

Apie 9 valandą prasidėjo „šukavimas“. „Žaliakepuriai“, pajutę partizanų nesipriešinimą, jautėsi karaliai, o dar už vakarykštes aukas per nesėkmingus puolimus - šiandien kareiviai tratino, šovinių negailėdami, kiek patinka. Teko kelis kartus prie valtės dugno prisispauti. Tik vakarop „žaliakepuriai“ persimetė į šiaurinę ežero pusę, kur prieš saulėlydį, baigę savo operaciją, išsikėlė į krantą. Iš visos dienos šaudymo nusprendėme, kad šaudė tik kareiviai, ačiū Dievui, saviškių šūvių negirdėjome. Kur slepiasi kiti partizanai, žinojome tik apytikriai.

Vakare, po saulėlydžio, išvadavę valtį iš maskuotės, išlindome į meldų pakraštį. Kilo mintis, kad po praėjusios dienos be pasipriešinimo, „žaliakepuriai“ nakčiai ežere gali palikti pasalų. Gerai išžvalgėme salas ir krante esamus postus, kuriuos išduodavo laužų dūmai. Grįžtant sutemo-se į stovyklos salą, valtį irklavo Gintaras, Vidugiris sėdėjo valtyje su paruoštu šauti kulkosvaidžiu. Irdamiesi pro

salas pastebėjome netoliese, melduose, ugnelę, uždegant papirosą. Į mūsų slaptažodį - švilpimą neatsakė. Teko keisti plaukimo kryptį. Dar didesnis įtarimas, kad ežere yra paliktų slapukų kareivių kilo, kai paplaukę kita linkme, priekyje išvydome valtį. Sušvilpėme slaptažodį, atsakymas - ne toks, koks turėtų būti. Valtis plaukė tiesiai į mus. Teko sukti į šoną ir tarp švendrių išvengti susitikimo su ja. Gal įsibauginę, gal iš atsargumo, grįžome atgal į meldyną laukti kitos dienos. O pilvai jau dvyliką muša - nevalgę, alkani. Šiek tiek pasikeisdami valtyje numigome ir sulaukėme švintančio ryto.

Rugpjūčio 10-oji, penktadienis. Ir vėl užsimaskavome. Kiek dar dienų teks būti apsuptyje? Nusprendžiau: kitą dieną turime išsikelti į krantą, nors ir kaudamiesi, nes be maisto nusilpsime taip, kad nebepaeisime. Su Gintaru kūrėme išsilaipinimo planus. Pati tinkamiausia išsilaipinimui vieta - ištekančios iš ežero Dovinės upės žiotys. Aplink - šlapi nendrėmis apaugę plovai. Kareivių postų arti neturėtų būti. Kairiajame upės krante už 100 metrų - sausa pieva, ten gali būti sargyba. Dešiniame Dovinės krante tęsiasi šlapi plovai, pievos, užimančios didelį plotą, tik toliau į palių pusę - sausi kupstynai, kur taip pat turėtų būti kareivių postų. Kurti planus sutrukdė prasidėjęs ežero „šukavimas“.

Ir vėl į švendrynus, meldynus. Nendrėmis apaugusias salas kareiviai iš kelių valčių šaudė ieškodami pasislėpusių partizanų. Taip be pertraukos visą dieną tai viename, tai kitame ežero krašte, trumpomis ir ilgomis serijomis šaudoma į Dievo langus. Ir vėl gulėme į valties dugną laukti, kol rikošetuojančios kulkos baigs zvimbti virš galvų. Vėl kramtome jaunos nendrių daigelius, užpildydami tuščius vidurius. Vakarop šaudymui apimus, apsikaišę galvas nendrėmis, žiūronais apžvelgėme postus krante.

Gerokai pritemus, kad būtume nepastebėti iš kranto, lygiu ežero paviršiumi plaukėme į centrinę stovyklos salą. Po sutartų švilpimų, gavę tinkamą atsakymą, išsilaipiname saloje. Radome keletą laukiančių partizanų. Besikalbant susirinko ir kiti. Nutarėme šią naktį išsikelti. Naktis debesuota, nedidelis šiaurės vakarų vėjelis kedena ir šlamina nendres. Vidugiris pasiūlė išsikėlimo vietą, visi sutiko.

Išsikėlimas į krantą

Išsikelti ruošėmės dviem valtimis: Vidugiris, Kirvis, Strazdas, Dūlis, Skrajūnas, Gintaras ir Špokas. Saloje be valties liko Perkūnas ir Vėjas su sužeista koja ir laukė grįžtančių Strauso ir Kaklo. Atsisveikinę, nakties tamsoje prisidengdami nendrių šešėliais, nesukeldami triukšmo, atsargiai plaukėme, kartais pakeldami pabaidytą paukštį. Krante už 40-50 metrų sušvito degama ar deganti papiroso ugnelė, išduodanti kareivių sargybos postą.

Priplaukėme Žaibo ir Griausmo žūties vietą ir atsidūrėme Dovinės upės žiotyse. Upės krantus dengė aukštos nendrės. Praplaukę upe 15-20 metrų, valtį staiga pasukome į dešinį krantą ir sušokome į nendres, sukeldami didžiulį šlamesį. Dešinėje už 100 metrų - sargybos šūviai. Jiems atsakėme šūviais. Artimiausiame poste šūviai nutilo. Ant žemės jautėmės tvirtai. Kairėje upės pusėje, priekyje, sausoje pievoje taip pat pasigirdo šūviai, sukeldami artimesnių postų šaudymą. Viskas teisingai apgalvota. Palikę upėje dvi plūduriuojančias valtis, sukome šlapiomis pievomis kairiau paupiu, apeidami postus. Tamsoje susiliejus horizontui, keletą minučių klaidžiojome. Nutariau surasti kryptį pagal kompasą. Kompasso šviečiančios

rodyklės sušlapusios nerodė. Nutarėme degti degtuką, prisidengę palapine. Vidugiriui pasiruošus, Dūlis uždegė degtuką, spėjome pamatyti šiaurės kryptį. Tuo momentu 50 metrų atstumu - trumpa automato seriją į mus. Vidugiris davė atsakymą kulkosvaidžiu. Po dejonų ir keiksmų daugiau nešaudė. Traukėmės per šlapią pievą šiaurės kryptimi. Skubėjome, kad iš rytų nuo palių neapsuptų kareiviai. Pradėjo švisti. Keletą kartų, kojai užkliuvus už kupsto, teko su kulkosvaidžiu nuvirsti. Prašiau padėti pakelti kulkosvaidį, nes jaučiausi pavargęs ir nusilpęs.

Pastebėjome dviejų žmonių siluetus. Kas jie? Savi ar priešai? Sugulę praleidome praeinančiuosius, kad nepamatytų. Iš paupio pasukome tiesiai į palias. Įėjus į pušyną kulkosvaidį perėmė kitas, o Vidugiris ėjo greta, pasiruošęs bet kuriuo momentu šaudyti. Kartu žingsniavo jaunuoliai, nė vienas netarnavęs kariuomenėje. Įėję į palias pakeitėme kryptį. Už puskilometro sukritome į samanas pusvalandžiui pailsėti. Žygiavome pelkėtomis palių vietomis į Miknionių raistą. Proskynas, linijas peršliaužėme, kad nebūtume pastebėti.

Rugpjūčio 11-oji, šeštadienis. Raiste radę tankių eglaičių gojelį, sukritome miegoti ir pasikeisdami trumpai budėjome po vieną. Sutarėme, kol „neužlips“ ant mūsų kareiviai, neišsiduoti, nesipriešinti. Ryto rūkas apgaubė žemę. Apie 10 valandą ežero pusėje, Dovinės žiotyse, pasigirdo stiprus susišaudymas, kuris tęsėsi daugiau kaip valandą. Įsitaisę po eglių šakomis tik juokėmės, kad partizanų ežere nėra, o kautynės vyksta. Rūke susitikę kareiviai susišaudė tarpusavyje arba Dovinės upe valtimis atplaukusi kariuomenė susišaudė su sargybos postais. Pradėjus rūkui kristi, išsiuntėme Dūlį į palaukę susisiekti su Tėvuku. Maždaug po valandos grįžo Dūlis, nešinas puskepalio duonos ir geru bryzu lašinių. Pasidalijome

duoną, lašinius - po mažytį gabalėlį, kad po badavimo neužpultų „triznelė“. Po kurio laiko „sutvarkėme“ ir likusius lašinius, kad neužuostų enkavedistų šunys.

Šaudymas tęsėsi pievose, karklynų kūmuose. Matyt, susišaudę postai nustatė, kad partizanai pasitraukė į karklų krūmus už upės. Todėl trumpomis ir ilgomis automatų šūvių serijomis apšaudė krūmą po krūmo. Ežere taip pat girdėjosi retas trumpų automatų serijų šaudymas. Vakarop nutarėme persiskirti į dvi grupes: viena pasiliks Miknionių raiste, antroji persikels į Amalvos palias. Su temoms dengiant žemę iš eglaičių tankynėsėjome į raisto pakraštį. Eidami išgirdome kažką brendant vandeniui, truputį palaukėme ir - einantieji mūsų rankose. Tai Berželis ir Drūdbarzdis, pirmų kautynių metu iššliaužę į palias iš ežero plovę. Tai juos ryte pastebėjome einant palių pakraščio taku.

Netoli Tėvuko sodybos, prie didžiulio karklų krūmo, jo duktė, mūsų ryšininkė, atnešė didžiulį dubenį miltinių „kleckų“, užbalintų pienu, o jaunesnioji - kepalą duonos. Turėjome tik du dubenėlius, tad pasimainydami, net praradę budrumą, kirtome „kleckus“ su duona. Atėjęs Tėvukas pranešė, kad dieną kareiviai keliomis valtimis parplukdė uždengtus brezentu stambius ryšulius, krovė į apdengtas brezentu kariškas mašinas ir kažkur išvažiavo. Spėjome, kad tai buvo žuvusių kautynėse kareivių kūnai. Pastebėjome, kad dieną signalizuodami raketomis pasitraukė ežerą supę kareiviai. Berželis ir Drūdbarzdis nutarė atvirais laukais pereiti į Berželio tėviškę. Kirvis, Strazdas, Vidugiris ir Skrajūnas, pereidami vieškelius, per laukus patraukėme į Amalvos palias. Dūlis, Gintaras ir Špokas liko Miknionių paliose. Naktį kelyje - didelis kariuomenės mašinų judėjimas. Nusprendėme, kad išvažiuoja.

Rugpjūtis - „karštas“ mėnuo

Trumpam užėję į mus remiančio ryšininko Gužučio sodybą, sužinojome padėtį kaime ir Amalvos kemsynuose. Gavę maisto atsargą, paryčiu, vorele per šlapias pievas įbridome į Amalvos palias dienoči. Sutarėme, kad kilus pavojui, sodyboje iškabintų baltas paklodes džiovinti, kurios iš palių žemumos gerai matysis ir reikš artėjančią pavojų ir įspėjimą saugotis.

Rugpjūčio 12-oji, sekmadienis. Sulindę į tankų pušelių gojelį, ant samanų pasikloję šakų, visą gražią dieną po nemigo nakties, pasikeisdami, pramiegojome. Tik vakare, prieblandoje, sukūrę nedidelę užslėptą ugnelę, išsivirėme vakarienės. Per palių kemsynus patraukėme arčiau kaimo, į iškastų durpinyčių, apžėlusią karklais, plotus, kur numatėme saugesnę slėptis vietą.

Rugpjūčio 13-oji, pirmadienis. Dieną mus aplankė Skrajūno tėvas ir sesuo su skaniais pietumis. Patarė kol kas lindėti nepraieinamuose durpinyčių krantuose. Po aplinkinius kaimus nedidelėmis grupėmis bastosi „žaliakepuriai“.

Kaip besislėpsi, nors ir mažą sausų šakų ugnelę susikursi, o blogos akys tuoj pamato. Per kaimo „ulyčią“ patyliu-kais perbėgo šnabždesys: „Durpinyčių plote miškiniai vakarienę verda...“ Apie tai rugpjūčio 14-ąją, antradienį, pranešė atbėgęs per balas Skrajūno broliukas. Kartu perdavė, kad šiandien vidurdienį girdėtas šaudymas Plynių palaičių rajone atnešė didelę skaudžią nelaimę. Anksti rytą Varnupių kaime, apsupę Prūsaičio sodybą, enkavedistai iš slėptuvės kluone išsitraukė tris ginkluotus partizanus: Juožą Prūsaitį-Klevą, Antaną Rimkų-Eglę ir Jurgį Baltušką-Jaunutį. Vėliau, po kelių valandų, netikėtai

apsupo Plynių palaičių krašte, senų durpiniųčių rajone, partizanų stovyklą. Apsupties rate sušaudė tris besitraukiančius perplaukti Dovinės upę partizanus: Dagilį, Vilką ir Briedį. Pirmą kartą dalyvavę tokioje naikinančioje operacijoje NKVD viršininkai, tėvų prašymu, leido abu žuvusius brolius Stanynus - Juozą ir Jurgį, taip pat ir Jurgį Žukauską parvežti namo ir laidoti Varnupių kaimo kapinėse, bendrame kape.

Abu įvykiai - aiški klastinga išdavystė. Kas galėjo tą niekšišką darbą atlikti? Liko tik spėlionės, įtarinėjimai. Mums slepiantis nepatogioje gynybai vietoje, sulaukus vakaro, būtinai reikėjo pereiti į kitą, saugesnę vietą. Vos sutemus išėjome pievų pakrančių keliuku. Prie Dovinės upės suradę valtį, persikėlėme per upę ir patraukėme per Plynių kaimo laukus Liūlišio palių link. Užėję pas ryšininką Strielčių, besikalbant apie susidariusią sunkią padėtį, sargyboje budėjęs Strazdas pranešė, kad Plynių-Daukšių kaimo „rubežiuje“ švintant privažiavusios viena po kitos trys mašinos išlaipino enkavedistus, kurie traukia Liūlišio palių link. Gerokai prašvitus teko skubiai trauktis į Liūlišio palias.

Pasiuntėme Skrajūną į Žuvinto ežerą pranešti vyrams apie greta pasirodžiusius enkavedistus. Vidugiris, susitikęs su Lynu, pasiliko dienoti paliose. Saulutei truputį pakilus, puskilometro atstumu pasigirdo netolimi šūviai ir degančių palapinių traškėjimas. Pavasarį ten gyventa partizanų, o dabar stovykla palikta likimo valiai. Nutarėme iš palių per pievas trauktis prie Dovinės upės į karklynus. Prašliaužę lygių pievų tarpą tarp palių ir karklyno, sulindome į karklus, bet ir vėl bėda - iš krūmų pras-tas matomumas. Nutarėme iššliaužti į atskirą palaukės krūmą, iš ten kaimo panorama kaip ant delno matyti. Kareiviai nė nepagalvos ar neįtars, kad čia kas galėtų

būti. Per dieną krūme vienas stebi, kitas miega.

Rugpjūtis. Vyresnieji ūkininkai laukuose derlių ima, jaunimo nematyti - slapstosi. Palių rajone apie 11 valandą šaudymas nutilo. Per laukus nupjautų javų ražienomis reta vilnimi praėjo sovietų kareiviai. Jie mums nepavojingi, nes eina kita Dovinės upės puse, karklynų pusėje ramu. Stengėmės išsimiegoti, nes naktį numatę 6-7 kilometrų kelią per palias į Buktos girią. Vakare iš ryšininko Senio sužinojome, kad rytą su sovietų kareiviais į palias buvo vedamas vakar suimtas partizanas Juozas Prūsaitis-Klevas. Jis ir parodė apleistą partizanų gyvenvietę. Vakare prie mūsų prisidėjo Špokas ir Liūtas. Visi nakties prieblandoje paliomis keliavome į Buktos girią, kurią pasiekėme dar prieš švintant.

Rugpjūčio 16-oji, ketvirtadienis. Vienas budi, kiti sukrintame miegoti. Miegas neilgas, apie 11 valandą visame miške - padrikas šaudymas. Supratome, kad ir čia pradėsima „oblava“. Traukiamės į miško pakraštį, prie Kumečių kaimo pievų ir sugulę miško pakraščio krūmuose stebime kaimą, ar nėra pasalos. Laukuose ganosi pririšti arkliai. Nutariame iškilus pavojui sėsti ant arklių ir perjoti per Varnupių laukus į Plynių palaites. Kalnuotose vietose mūsų nei kareiviai pėsčiomis, nei kulkos nepavys. Šaudymas ir miško „šukavimas“ praslinko 60-100 metrų atstumu nuo mūsų ir kareiviai, už 200 metrų išėję į vieškelį, nužygiavo Liudvinavo miestelio link.

Po laimingai praėjusios dienos nutarėme kitai dienai pasilikti miške prie Gudupių kaimo. Vakare norėjome eiti aplankyti žuvusius brolius partizanus, tik ryšininkės Žibutė ir Žvaigždutė mus pertarė, kad naktį prie žuvusiųjų namų gali būti pasala, be to, ir žuvusiųjų namiškiams gali kilti nemalonumų. Kitą dieną pasirinkome tinkamesnę, sausesnę vietovę pavienėms slėptuvėms kasti. Vidugiris,

nurodęs slėptuvių kasimo vietas, ir pats ėmėsi darbo. Jo slėptuvė - greta linijos, skiriančios palių ir Buktos girininkijų miškus, po plačiašakės eglės, aplink apaugusios mažomis eglaitėmis, šaknimis. Lyno slėptuvė - po senu kelmu. Špoko - greta išvirtusios eglės. Tik rugpjūčio 18-ąją, šeštadienį, baigėme kasti slėptuves. Pasitikrinome menamu pavojumi - prie Špoko slėptuvės patrepsėję ir rusiškai pakalbėję, išgirdome Špoko užtaisomą šautuvą. Pradėjome juoktis, įspėdami, kad nekrėstų kvailysčių. Po Vidugirio parinkta egle per tris dienas iškasėme neblogą, tinkamą trims asmenims sėdėti slėptuvę. Giliau kasti neleido paviršinys vanduo.

Tauro apygardos žvalgybos viršininkas

Vieną popietę išžvalgę Gudupių, Pabardiškių, Gyviškių kaimus Buktos girios pakraštyje, vakare apsilankę keliose didesnėse ūkininkų sodybose, užėjome į nežinomą Udrupio kaimo sodybą. Šeimininkai pasisakė, kad jų namuose miega iš Marijampolės atvykęs agronomas, jų giminaitis. Pakėlėme iš guolio svečią ir trumpai apklausėme. Vien su apatiniais baltiniais nejaukiai jausdamasis prieš ginkluotus vyrus, drebėdamas pasisakė, kad jis taip pat yra pagrindžio veikėjas, naujai besikuriančios Tauro apygardos Žvalgybos štabo viršininkas, ieškąs kontaktų su partizanais. Šeimininkai patvirtino, kad jis - jų artimas giminaitis, be to, turintis kažkokių giminystės ryšių su Gudupių kaimo stambiu ūkininku Brašinsku, prijaučiančiu partizanams. Sutarėme partizaninių grupių atstovų su Tauro apygardos partizanų vadovybe susitikimą surengti rugsėjo pirmą sekmadienį Buktos girios viduryje, prie apleistos eiguvos sodybos.

Kitą dieną, eidami išžvalgyti mišką, apleistos eiguvos rajone, tankiu lapuočiu jaunuolyne, netikėtai akis į akį per penkis metrus susidūrėme su trimis nepažįstamais partizanais. Tik šaltakraujiško susivaldymo dėka išvengėme susišaudymo. Išsiaiškinome, jog tai - girdėtosios Šerno grupės partizanai: Mindaugas ir du vokiškomis uniformomis vilkintys vokiečiai - Hansas ir Fricas. Jie pažadėjo kitą dieną į sutartą vietą atvesti Šerną, kurio tuo metu nebuvo. Atsargumo dėlei išžvalgėme aplinką ir susitikę su Buktos-Želsvelės partizanų būriu pakvietėme ir juos į partizanų atstovų susitikimą.

Kitą dieną susitikome su pačiu Šernu. Iš pirmo susitikimo apie jį tesužinojome tiek: buvęs Lietuvos kariuomenės viršila, besitraukiant vokiečių frontui su keliais vokiečiais pasiliko Buktos girioje ir ligi šiol su maža 5-7 partizanų grupe slapstosi Buktos girios-Palių rajone. Pats Šernas kilęs nuo Biržų. Pavardės neklausiau, nes pirmam susitikimui ir nebūtų sakęs. Dėl atsargumo susitikimus skyrėme tik su pačiu Šernu, susitardami vis naujoje vietoje, vengdami pavienių partizanų iš kitų stovyklų mūsų slapstymosi vietoje. Šernas Vidugirį informavo, tiksliau, įspėjo: partizanas Mindaugas, per kautynes su enkavedistais sužeistas į ranką ir patekęs jiems į rankas, vežamas į kaulėjimą pabėgo - grįžo pas partizanus į Šerno grupę. Jam nežinant, partizanai jį stebi, nes įtaria galintį turėti slapty susitarimų su NKVD.

Žuvinto ežero salose likę be valčių Perkūnas ir Vėjas buvo išgelbėti kitų partizanų. Kai po mūsų išsikėlimo į krantą rytą rūke „žaliakėpuriai“ susišaudė tarp savęs, dar dieną bergždžiai paieškoję partizanų karklynų pievose, vakare su visomis apsupties sargybomis pasitraukė iš miškų ir ežero, Garnys ir ryšininkas Senis susisieکė su saloje likusiais partizanais.

Žaibo ir Griausmo žūties dieną, liepos 15-ąją, ryšinin-
kas Senis irdamasis valtimi Dovinės upe į Žuvinto ežerą
nieko įtartina nepastebėjo, praleistas enkavedistų, pra-
plaukė į ežerą. Todėl susitikęs besiiriančius Žaibą ir
Griausmą, jų paklaustas atsakė, kad nieko įtartina nepa-
stebėjo. Žaibas ir Griausmas, nieko neįtardami, pakeitė
yrimosi kryptį, į Dovinės žiotis, kur iš šieno kūgio buvo nu-
šauti. Jiems žuvus, enkavedistai apšaudė nutolstančią Se-
nio valtį, bet šis pasislėpė ežero meldynuose. Mums sle-
piantis Amalvos paliose apie tai pranešė ryšininkai.

Susapnuotas gyvatės įkandimas

Šiek tiek apimus mišką „šukavimui“, rugpjūčio 26-ąją,
sekmadienį, Baltramiejaus atleidų dieną, pasilikau vienas
Žibutės sodyboje. Visai šeimynai išėjus į Daukšių bažny-
čią pamaldoms, likęs tvarte ant šieno, pro čyto lentas ga-
lėjau gerai stebėti apylinkę. Grįžus namiškiams, iš tvarto
perėjau į kambarį. Vakarop atėjo žuvusio partizano Šer-
mukšnio sesuo Petrutė. Pasivažišime raudonu vyneliu.
Vakaro prieblandoje įgavęs drąsos, Kumečių kaime ne-
jausdamas pavojaus, su paslėptu po švarku parabeliu pa-
lydėjau vieškeliu ryšininke tapusią Spanguolę. Jų namuo-
se ilgai neužtrukau, motinos prašymo kartu vakarieniau-
ti atsisakiau, nes tik buvau atsitraukęs nuo stalo. Gavęs iš
Spanguolės žadėtą Lietuvos kariuomenės karininko plan-
šetę, likusią po partizano Albino Liūdžiaus žūties, pavai-
šintas obuoliais, kurių neatsisakiau, nes miške obuoliai ne-
auga, dar prieš auštant išskubėjau į Žuvinto ežerą. Rei-
kėjo pranešti partizanams apie sutartą susitikimą su Tauro
apygardos štabu.

Ežero salose ir greta paliose tuo metu buvo apsistojęs

visas mažomis grupelėmis išsiskirstęs Šarūno partizanų būrys. Partizanams papasakojau sapną, kurį neseniai susapnavau nakvodamas Liūliškio palių lygumų gojelyje, samanų pataluose. Sapnavau, lyg man miegančiam į krūtinę įlindo gyvatė. Skaudėjo ar ne, neprisimenu, tik įkandimo vietoje liko juoda dėmė. Visi klausę mano pasakojimo patarė saugotis netikėtos gyvatės - nelauktos kulkos ar išdavystės.

Porą dienų pabuvęs ežere, išsiaiškinau apylinkėse susidariusią padėtį, nesuradau ryšio su po ne visai vykusiu kautynių Kiaulyčios rajone pakrikusiu Ažuolo būriu. Norėjau per ryšininkus surasti individualiai besislapstančius partizanus, bet ir tai nepavyko. Surinkau grupę savanorių, norinčių keliauti atkurti ryšius su Varnupių grupės partizanais ir pakviesti juos į ruošiamą susitikimą.

Rugpjūčio 28-29-osios naktį išvykome į Plynių palaites, kur sutikome Panterą, Liūtą ir dar kelis pavieniui besislapstančius partizanus. Dieną aplankę, apžiūrėję Dovinės upėje partizanų Dagilio, Vilko ir Briedžio žūties vietą, lindėjome karklynuose. Vakare nutarėme aplankyti žuvusio Tigro namiškius, nes po Gunterio, Sakalo ir Tigro žūties Žuvinto ežero saloje, po visų gaudynių ir persikeldinimų iš vietos į vietą, jau kelintą savaitę nesuradome laiko aplankyti žuvusiųjų namiškius, pareikšti nuoširdžiausią užuojautą ir paaiškinti visą tuometinę situaciją ežero salose. Vos pritemus Vidugiris, Lynas ir Dūlis valtimi Dovinės upe išplaukėme į Smilginių pievas. Iš ten perkirtę Daukšių-Šventaragio vieškelį, per nuimtus laukus, Didžiųjų papieviais, vengdami kaimo sodybų, priėjome Amalviškių kaimą, Tigro tėviškę. Apžvelgę, nieko įtarti nepastebėję, pabeldėme į langą, prisistatydami, kas esame. Į vidų įsileido jaunesnioji Tigro sesuo. Sukilo visi miegojusieji namiškiai, jie labai norėjo išgirsti tiesą, kaip

įvyko ta tragiška Tigro ir jo bendražygių mirtis.

Kalbėjomės ir vaišinomės tamsoje, kad nesukeltume įtarimo pašalinėms akims. Pavaišinti ir apdovanoti turėjome skubėti, nes artėjo ryto aušra. Grįžome tuo pačiu keliu. Artėjant prie Daukšių-Šventaragio kelio, prie Brusoko sodybos sužibo degtuko liepsnelė - paaiškėjo, kad prie sodybos kažko esama. Atsargiai, išsidėstę vorele, lygiu lauku tarp sodybų, niekieno nepastebėti, perėjome vieškelį. Smilginių pievose valtimi persikėlėme į kitą Dovinės pusę, sulindome į papalių krūmus dienoti. Visą dieną pasikeisdami budėjome ir miegojome, nes ruošėmės ateinančios nakties žygiui. Diena praėjo ramiai, lyg aplink viskas būtų tvarkoje. Dovanotų lašinukų užvalgius net norėjosi uždainuoti pačią mylimiausią partizanų dainą „Kaip smagu miške“.

Vakarop, kaip visada, pasilaužę, pasirinkę sausų šakelių, sukūrėme mažytę ugnelę, stengdamiesi dūmais neišsiduoti buvimo vietos. Vos pradėjome šildyti vandenį, iš kaimo už 300-400 metrų pamatėme pravažiuojančių sovietų kareivių koloną. Teko gesinti lauželį ir užimti patogią pasalai vietą. Vakarėjančioje tyloje nugirdome pravažiuojančių kareivių pokalbį: „Smotri, bandity užin varit!“ (žiūrėk, banditai vakarienę verda). Galėjo tą dūmuojantį krūmą ir apšaudyti, bet, matyt, ne tų kareivių būta. Jokio šūvio nepaleidę, kareiviai nuvažiavo.

Enkavedistų pasalose

Atėjo vakaras, palikęs mus be vakarienės. Liūtas pasakė, kad jo sesuo ištekJusi už Kavaliausko, gyvena Plynių kaime. Nutarėme ten užėiti vakarienės. Geri, patikimi žmonės gyvena, tad Vidugiriui nuo jų slėptis nereikėtų.

Vos pritemus, pasibeldėme į mūrinio namo langą. Šeiminkai labai maloniai priėmė, pavalgydino ir pasakė nelauktą naujieną. Praėjusį rytą iš Daukšių kaimo tremtin išvežtos Brusoko ir Zailsko šeimos. Iš Kumečių kaimo išvežta Marčiukaičių šeima. Tik dabar paaiškėjo, ką reiškė degamo degtuko liepsnelė prie Brusoko sodybos. Tuo metu iš Gudelių per Šventaragį buvo atvažiavę enkavedistai išvežti šeimų. Laukdami numatyto išvežimo pradžios, užsirūkė. Sukrėsti netikėtos žinios, įspėję Kavaliauskų šeimą, kad apie mūsų apsilankymą, ypač apie Vidugirio pasirodymą, niekam nekalbėtų, išėjome per Liūliškio laukus į sutartą susitikimo vietą.

Einančius naktį apgaubė rūkas. Priėję seno Liūliškio dvaro gyvenvietę, pasitikslingami užėjome į vieną didelio sodo apsuptą sodybą. Pavaišinti obuoliais, gavę žinių, kad diena po naktinio žmonių trėmimo praėjo ramiai, išėjome. Dėl rūko buvo dar tamsiau. Mums vietovė buvo žinoma, bet keliai, takeliai į sodybas - ne. Pasitikėjome netoliese gyvenančio Liūto žiniomis. Priėjome Daukšių-Gudupių vieškelį. Pasak Liūto, Varnupių kaimo antrojo kelio kryžkelė - dar priešaky. Nutarėme truputį keliu paėjęję sukti į laukus, apeiti Kumečių kaimą. Vidugirį siutino tik ką išvežtos Spanguolės ir jos šeimos likimas. Prieš keletą dienų išeidamas iš jų namų nesitikėjo, kad tokia dalia laukia jų šeimos. Tėvas areštuotas, sūnus miške žuvęs, o motina su keturiais vaikais ištremta. Tik viena Spanguolė suaugusi, o kiti trys 10-12 metų amžiaus - tai didžiausi „liaudies priešai“ sovietinėje šalyje!

Ėjome karinio žygio tvarka: dešiniame krašte pirmas ėjo Vidugiris, paruošęs automatą ir kairėje rankoje nešėsi dvi špagatu surištas knygas, kairėje, atsilikęs per 3-4 metrus ėjo Lynas, toliau už Lyno - Liūtas. Visai nelauktai Grikinio kalnelyje iš duobių išlindo keli žmonių siluetai ir patyliukais

paklausė: „Kto idiot?“ Į tokį staigų klausimą, kairę koją statydamas, Vidugiris atsakė: „Svoj“, o galvojo tik apie tai - kas pirmas iššaus, tas laimės. Tuo metu iš pasalos pasigirdo „Stoj!“, kurį perskrodė Vidugirio automato šūviai. Vidugiris mąstė: kol automato diskas leis 72 šovinius, šaudys stovėdamas, tai privers priešą slėptis, nes nėra kur bėgti. Lynas taip pat iššovė, bet antras šūvis nepavyko - girdėjosi tik užsikirtusio tuščio ginklo garsas. Vidugiriui iššovus 3-4 šūvius, automatas taip pat užspringo. Reikėjo tvirtai stotis ant koją, vėl šaudyti ir pasiruošti bėgti. Iš duobių pasigirdo pavieniai šūviai. Sutrikęs Vidugiris pamatė į griovį krentantį, šūvių pakirstą Lyną, o Liūtas... tik bulvienojai sušnarėjo kitoje kelio pusėje - pabėgo. Vidugirį apipylė šūvių kruša, atrodė, kad nuo kelio žvyrą palietusių kulkų kyla kibirkštys. Vidugiris, šokdamas per griovį, pajuto skausmingą, lyg nuo kelio atšokusio akmenuko, smūgį. Peršokęs per griovį, sugriuvęs ir kiek pašliaužęs į dešinę, tuo pat metu paėmė į ranką granatą. Kilo mintis nepastebimai traukti per lygų rugienojų lauką. Laimei, kareiviai neturėjo raketininko laukui apšviesti. Toliau atsitraukęs Vidugiris delnu perbraukė per šlaunį - kraujo nėra. Gal tikrai atšokęs akmenukas? Aplinkiniu keliu Varnupių-Gudupių kaimų laukais Vidugiris grįžo į sutartą vietą Gudupių miško palaukėje. Išėjusiųjų kartu nė vienas neatėjo. Po tokios kovos Vidugiris krito po egle ir iš karto užmigo.

Rytą Vidugirį išbudino grįžęs Lynas. Pirmiausia juokais Vidugiris stojosi keturpėsčias ir paprašė Lyną pažiūrėti, ar užpakalyje neperšautos kelnės. Lynas nieko nerado, tik Vidugiris netikėtai pastebėjo kiaurai peršautą Lyno kepurę. Pakėlus kepurę nukrito plaukų kuokštas - kairėje galvos pusėje lyg nuline kirpimo mašinėlė nuskusta plaukų juosta. Per susišaudymą Lynas nė nepajuto, kad mirtis

taip arti praėjo... Pradėjus loti Gudupių kaimo šunims, Lynas, paėmęs Vidugirio žiūronus, nuėjo į miško pakraštį pasižvalgyti. Grįžęs parodė Vidugiriui - viena žiūronų prizmė kiaurai peršauta. Vadinasi, besisukiojant kelyje ar šokant per griovį kulka praėjo visai greta krūtinės. Besikalbant pasirodė ir Liūtas, apsukęs paliomis didžiulį ratą. Liūtas galvojo, kad Vidugiris ir Lynas jau žuvę. Susišaudymo metu Vidugiris netgi nepametė ryšininkės duotų knygų. Vartė knygas, gautas iš ryšininkės Žvaigždutės, rasta ir užrašyta jos pavardė. Jei knygas būtų pametę ir jas rastų enkavedistai, perskaitytų kieno jos ir ryšininkei nepasisektų...

Jau vėliau, planšetėje ieškant kažkokių užrašų pastebėjome - popierius lyg pelės būtų pragraužę. Tik tuomet paaiškėjo, kad kulka perėjo ir per planšetės metalinę kilpą. Peršauti žemėlapiai, užrašai ir trys storos odinės planšetės „sienos“, o ketvirtoje, paskutinėje rasta deformuota kulka. Tik dabar Vidugiriui paaiškėjo, kad ne nuo akmenuko šlaunį suskaudo, o nuo kulkos planšetėje. Prieš tris dienas Spanguolės dovanota planšetė išgelbėjo gyvybę. Vidugiris, apie tai pagalvojęs, tarė: „Jei būtų Spanguolė neišvežta - tikrai paimčiau į žmonas, juk ji man gyvybę išgelbėjo“.

Šios pasalos gal kiek ir susiję su sapnuotu gyvatės įkandimu, bet dar ne viskas siejasi, ateityje dar pasirodys gyvatės įkandimas, o sutapimai atitiks tikrovę.

Aukštai pasikaišiusi sijoną, su pintinėle ir perrišimo tvarsčiais rankoje, uždususi, pusiau šlapia nuo rasos, apie priešpiečius į stovyklą atėjo Žibutė. Ji naktį girdėjo šaudant kaimo gale, anksti rytą kėlėsi, praėjo keliu pro Grikinio žvyrduobes - kareivių pasalose jau nebuvo. Kraujo ir kitų susišaudymo ženklų vietovėje taip pat nebuvo. Prėjęs visus papalius, pievas, ieškodama sužeistų ir pagalbos

besišaukiančių partizanų, bet niekur nieko neradusi, atskubėjo į jai žinomą stovyklą. O stovykloje Vidugiris pa juokavo: „Kam taip aukštai sijoną pasikaišiusi?“ Žibutę net raudonis išmušė. Vidugiris ryšininkės atsiprašė ir pasakė, kad mirties valandą be humoro gyventi nesveika. Taip ir baigėsi laimingas atsitiktinumas mirčiai pažiūrėjus į akis.

Susitikimas su Tauro apygardos vadovybe

Rugpjūčio 31 dieną, penktadienio popietę, Buktos girioje apsistojusį Želsvelės partizanų būrį netikėtai užpuolė enkavedistai. Po staigaus susišaudymo, partizanams traukiantis, žuvo du iš jų. Stovykla išaiškinta ar išduota? Be to, prieš pat mūsų susitikimą su Tauro apygardos vadovybe.

Rugšėjo 2-ąją, sekmadienio rytą, iš ryšininkės Žibutės gavome žinią, kad į Brašinsko sodybą atvažiuos Tauro apygardos partizanų vadas ir sutiktas Žvalgybos štabo viršininkas. Juos į susitikimo vietą atlydės ryšininkė Žibutė. Susitikimo dieną nuo pat ryto sekėme apleistos eiguvos rajoną. Kadangi prieš Želsvelės partizanų užpuolimą įtariamasis - partizanas Mindaugas iš Šerno grupės buvo jo jų stovykloje, todėl dėl galimų NKVD paslų, pasitarę su Šernu, pakeitėme susitikimo vietą. Nutarėme Tauro apygardos partizanų vadovus netikėtai sutikti kelyje, nepriešus sutartos vietos. Įtarimas dar sustiprėjo, kai į susitikimą pagirin atvažiavo amerikietišku „Viliuku“.

Palikusius pagirys mašiną ir einančius su ryšininke Žibute girios keliu, nelauktai sustabdė partizanai. Pakelės girioje, dalyvaujant Vidugiriui, Šernui ir Lynui, susipažinome su Tauro apygardos partizanų vadu Vygandu ir žvalgybos viršininku Tautvydu. Atvykusieji paaiškino apie ruošiamą

Tauro apygardos partizanų bendrą vadovavimą. Reikalavo perduoti jiems vardinius partizanų sąrašus, adresus, slapyvardžius, ginkluotės sąrašą ir nurodyti nuolatinės partizanų stovyklavietes. Vidugiris atsisakė pildyti šį reikalavimą sakydamas: „Jokių sąrašų, ginkluotės ir gyvenimo vietovių neteiksiu. Galiu pateikti tik žodžiu ir tik apytikrą ypatingiems veiksams sutelkiamą partizanų skaičių“. Vidugirio užklausti, kaip jie Tauro apygardoje veda susirašinėjimą-paprastu ar šifruotu raštu, Tautvydas atsakė: „Paprastu raštu“. Tuomet Vidugiris pasigyrė, kad jis pats sukūrė šifrą, kurio iškart ir NKVD nesuprastų. Atvykusieji žadėjo žiemai pas patikimus gyventojus paruošti slėptuves besislapstantiems partizanams. Šio pasiūlymo taip pat atsisakėme, aiškindami, kad slėptuves slėptis žiemą susirasime patys, individualiai, laikydamiesi visų konspiracijos taisyklių. Davė ūkininko Šačkaus iš Medeliškių kaimo adresą, kad galėtume kreiptis dėl tolesnio ryšio su partizanais. Numatyta data kitam susitikimui pas jį.

Partizanų palydėti ligi girios pakraščio, kur stovėjo „Viliukas“, Tauro apygardos partizanų pareigūnai sėdo mašinon ir nuvažiavo, palikdami įtarimų Vidugiriui ir Šernui. Labiausiai įtarimą kėlė pristatytasis Tauro apygardos partizanų vadas Vygandas ir toji amerikietiška mašina, kuria tik NKVD pareigūnai važinėja. Želsvelės partizanų būrio atstovas dėl prieš dvi dienas įvykusių kautynių pasitarime nedalyvavo.

Po Žuvinto ežero kautynių, kol apylinkėje siautėjo enkavedistai, neturėjome laiko pasikeisti ar išsiplauti baltinių. Partizanų kūnus graužė utėlės. Mažas malonumas, kuomet aplink jaučiamas pavojus iš enkavedistų, o po pajudusiais baltiniais dar kažkas knibžda. Prisiėjo vieną ramią dieną būnant Gudupių kaimo palaukėje pabėdoti

moterėlei Kubilienei, ar negalėtų išgelbėti nuo įkyrių parazitų. Kubilienė sutiko išskalbti ir išdezinfekuoti apatinius baltinius. Prisiėjo visą parą tik su viršutiniais drabužiais prabūti, o atėjus vakarui apie 15 vyrų sulindome į Kubilienės nedidelę pirkią. Prisiėjo visiems nusivilkti ligi Adomo kostiumo ir atiduoti karštai iškūrentoje krosnyje dezinfekuoti viršutinius. Likę nuogi, net sargybos neišstatę, susispietėme kambarėlyje, bet vis vien diržus ir šovines ant nuogo kūno užsijuosėme, jei kartais netikėtas užpuolimas įvyktų. Kai kurie vyrai pradėjo panikuoti: „Mus išrengė, drabužius paėmė, o dabar likusius be sargybos dar enkavedistai užpuls“. Viskas apsiėjo gerai. Karštoje krosnyje išdegintais švariais baltiniais ir drabužiais apsivilkę pasijutome kaip naujai atgimę. Su vienu „priešu“ pilnai susidorojome, beliko tęsti kovą su antruoju. Ar ilgai? Už tą maloniai suteiktą paslaugą moterėlei likome amžinai dėkingi, nes ji tą darbą atliko labai rizikuodama, gailėdamasi miško brolių.

Susitikimas su tėte ir broliu

Po trėmimo ir laimingai praėjusių pasalų, man būnant Buktos girioje, atėjo nelaukta žinia: ištremto Vinco Brusoko brolis Andrius-Gvazdikas, iš šiaurės išlindęs, tą pačią dieną nuėjo į valsčių registruotis! Jam buvo leista šeiminkauti ištremto brolio ūkyje, matyt, NKVD vadovybė taip viliojo legalizuotis. Vėliau jo pavyzdžiu pasekė ir broliai Juozas ir Jurgis Kasperavičiai, o jų motiną, sesutę ir patėvį Kazį Zailą-Užkurį ištrėmė. Be to, registravosi ir partizanai, buvę be ginklų, tai - Dūlis, Kirvis, Strazdas ir kiti. Noromis nenoromis su tokiu masiniu registravimu si ir jų pasirinktu gyvenimu teko laikinai sutikti. Reikėjo

atrasti laiko susitikti su užsiregistravusiais ir pasikalbėti, kad netaptų savo tautos išdavikais, kad neįtrauktų į NKVD nekaltų žmonių virtinės, o tik atsakytų už savas kaltes.

Po kelių dienų ryšininkai Vidugiriui pranešė, kad Gudelių valsčiaus NKVD ir sribai sukelti ant kojų. Iš namų areštuotas Vidugirio tėvas, porą dienų praleidęs Gudelių milicijos daboklėje, paleistas. Iš brolio Karolio reikalauja, kad pasakytų, kur brolis Vincas, tegul ateina legalizuotis.

Staiga paaiškėjo, iš kur sužinota apie Vidugirio buvimą Lietuvoje. Po susišaudymo pasalose, rytą Daukšių piešinienė suvežusieji pieną žmonės klausinėjo, kas atsitiko, nes girdėjosi šaudymai. Liūto sesuo Kavaliauskienė prie visų garsiai pasakė: „Tai gal Vincą nušovė? Jis gi vakar vakare pas mus buvo užėjęs ir tik jam išėjus girdėjosi šūviai“. To ir tereikėjo blogoms ausims nugirsti. Si naujiena greitai pasiekė Gudelių sribyną. Anksčiau net nepagalvojo, o gal buvo pamiršę, kad aš galiu būti Lietuvoje, manė, jog buvau fronte ar pasitraukiau į užsienį.

Ryšininkai perdavė, kad brolis Karolis nori su manimi susitikti. Daviau nurodymą per ryšininkus, kad pasakytą dieną ir valandą ateitų į Senio sodybą, o ten gaus nurodymus, kur mane rasti. Prieš tai su kitais partizanais perėjome iš Buktos girios į Liūliškio palias prie Senio sodybos. Sutartą dieną pamačiau lauko keliuku ateinantį brolių į Senio sodybą. Po kurio laiko žiūriu - brolis eina palių link. Buvusius su manimi partizanus paprašau palikti mane vieną. Laukiau ateinančio brolio aikštelėje, po šakota, ūgiu išsiskiriančia pušimi. Brolis, priėjęs, net nepasisveikinęs, krito ant kelių ir puolė bučiuoti kojas, sakydamas: „Brolau, gelbėk mus, mes pražuvę...“ Atšokau porą metrų atgal, susinervinęs išsitraukiau parabelį ir sušukau broliui: „Stok ir kalbėk kaip brolis su broliu, nes kaip Judą

nušausiu“. Šauti negalvoju, tik norėjau pagąsdinti. Jam atsistojus, pasisveikinome ir pradėjome kalbą. Brolis mane įtikinėjo registruotis. Aiškino, kad visi prisiregistravusieji gyvena laisvėje ir manęs taip pat nesuims, nes nesu niekam bloga padaręs. Atsisakydamas tai daryti priminiau broliui, kad reikėjo palikus ūkį su frontu trauktis. Brolis pasakė, kad jį Gudelių enkavedistų viršininkas vis klausinėja apie mane ir jis jam atsakęs, kad kai buvau pas jį į namus užėjęs, jau kalbino mane legalizuotis, bet aš nesutikęs ir išėjęs. Išbariau brolių už tai, kad pasakė NKVD, jog mane matė, o brolis mane įtikinėjo, kad Gudelių NKVD viršininkas leitenantas Lucenko - geras žmogus. Mudviejų nuomonės nesutapo. Aš griežtai atsisakiau registruotis. Brolis dar prašė, kad registruočiausi, kad manęs iš karto nesuims, o vėliau daryčiau kaip patinka. Taip išgelbėčiau šeimą nuo trėmimo. Dar priminė, kad ir tėtė nori su manimi susitikti. Pasakiau, kad nurodytu laiku ateitų į Senio sodybą. Ten sužinos, kur mane rasti. Taip nieko daugiau nesutarę išsiskyrėme.

Po poros dienų tėtė atėjo į sutartą vietą. Mane rado karklynų pievų dideliame krūme. Tėtei atėjus prie nurodyto krūmo aš išlindau iš kito. Priėjęs pasisveikinau, pabučiavau ranką, atsiprašiau, kad per mane enkavedistai jam neduoda ramybės. Tėtė pasakė, kad jam būnant daboklėje, jo nemušė, nebarė, o tik liepė atvesti sūnų registruotis. Jis tada atsakė: „Sūnaus po karo nesu matęs ir nežinau, kur esąs“. Tėtė man pasakė: „Sūnau, daryk kaip tu nori, aš nieko negaliu patarti. Nenoriu, kad mane kada gyvenime kaltintum. Man jau mažai liko gyventi. Pasiėmęs lazdelę pas vieną pažįstamą pagyvensiu, pas kitą, gerų žmonių daug turiu. Karolis tenori, kad tu jį ir jo šeimą nuo išvežimo išgelbėtum“. Išsiskiriant tėtei pasakiau: „Aš savo pasirinkto kelio nekeisiu, kol bus okupuota Lietuva,

nors man tektų ir žūti vardan Lietuvos laisvės ir žuvusių mano geriausių jaunystės draugų. Savo duotą Lietuvos kario priesaiką tesėsiu!“

NKVD šnipai Žuvinto ežere

Susitikau Špoką ir abu patraukėme į Žuvinto ežerą. Ten radome keletą vyrų. Salose, kur anksčiau gyventa, kur žuvo Gunteris, Tigras ir Sakalas, nejauku, nesinori gyventi. Be to, tos salos enkavedistams jau žinomos, čia kiekvienu metu gali patikrinti. Ieškojome sausų, mažesnių salelių gyventi. Dieną matydami aplink ežerą ramias apylinkes, vakare prietemoje priplaukę valtimi prie ryšininko Dzūko paežerėje esančios sodybos, išžvalgę, ryžomės užėti sužinoti krašto naujienas. Perkūnas pasiliko valtyje, Vidugiris su Špoku užėjo į gryčią. Dzūkas pasakojo apie Šermukšnio ir Linonio žūtį Kiaulyčios rajone po mūšio. Spėjama, kad ir jie buvę sužeisti, kautynių metu nespėję kartu pasitraukti, pasislėpė nendrynuose. Naktį nušliaužė į netoliese pievoje buvusį kūgį ir įlindę šiene pasislėpė. Rytą kareiviai, aptikę nukrėstą žolėje rasą, pėdsaku priėjo šieno kūgį ir durtuvais subadė besislepiančiuosius. Žinios nebuvo tikros, nes niekas nematė, kaip ten viskas įvyko. Matė tik parvežamus iš pievų, nuo ežero, du durtuvais subadytus kūnus, kuriuos enkavedistai nuvežė į Žuvinto kaimą ir išmetė Karčiausko sodybos kieme. Tik savaitės pabaigoje su kitais žuvusiaisiais enkavedistai nuvežė į Simną ir išmetė aikštėje ant akmeninio grindinio išniekinti.

Dar Dzūkas pranešė, kad ežere slapstęsi Aras ir Uosis nuėjo į Simną registruotis, buvo areštuoti ir išvežti į Alytų. Anksčiau registravosi iš kažkur atvykęs Byra-Lakūnas, taip pat buvo sulaikytas, bet tik grįžęs iš arešto su žmona

kažkur išvyko. Spėjama, kad Lakūnas įskundė Arą ir Uosį. Ryšininkas patarė mums būti atsargiems, saugotis prisiregistravusių vyrų. Apie Ažuolo būrio vyrus, kur jie slepiasi po kautynių, jis nežinąs. Padėkojome už žinias ir po žvaigždėmis, nakties tamsoje grįžome į savo mažytę gyvenamąją salą. Jautėmės kaip tikri šio ežero šeimnininkai, net ir naktį, tamsoje surasdami reikalingą vietą ežere.

Sekmadienį žiūronais pastebėjome valtimi plaukiantį Uosį, vieną iš prisiregistravusiųjų Simne. Jis plaukė į senos stovyklos salą. Mes jam pasirodėme ir pamojome. Kalbėjomės lyg nieko nežinotume, bet pasiruošę netikėtumams. Uosis pasisakė atvykęs mus įspėti, kad jį po registracijos su kažkuo kitu susuktus į palapines nuvežė iš Simno į Alytų. Ten Uosiui akistaton stojo Lakūnas tvirtindamas, kad jie abu kartu buvę ežere „bandoje“. Abu gavo užduotį: plaukti į ežerą ir surasti miškinius, kartu su jais gyventi ir pranešti Simno enkavedistams per Lakūno žmoną, kuri Simno kapinėse nurodytoje vietoje padės raštelį - pranešimą. Esant mažai „banditų“ grupei, visus iššaudyti.

Padėkojome už žinias, o Vidugiris Uosiui atvirai pasakė: „Jei nebūtum pasisakęs apie sulaikymą ir verbavimą, vargu ar būtum grįžęs atgal į krantą. Mes jau viską žinome. Dabar plauk į krantą ir daugiau ežere nesirodyk. Jei būsi reikalingas, tuomet tave susirasime. Apie mūsų susitikimą niekam nesakyk“. Paspaudėme rankas vienas kitam ir išsiskyrėme.

Uosiui išsiyrus turėjome ežere keisti stovyklos vietą, pasirinkti kitą, saugesnę salą. Paieškoję, savus vyrus suradome pavasarinėje stovyklos saloje. Ši vieta nepatiko Vidugiriui - nors ir sunkiai prieinamas krantas, bet per arti. Pernakvojus, ryte Vidugiris išsiyrė apžiūrėti naujos vietos stovyklai. Grįždamas atgal prie švendrių salos pastebėjo žmogų valtyje, kuris, jį pamatęs, pasislėpė švendrėse. Į įsakymą

išplaukti nereagavo. Nesinorėjo šaudyti ir sukelti triukšmą ežere bei išduoti partizanų vietą. Arčiau priplaukti rizikinga, nes reikia irtis irklais, nėra kuo ginklą laikyti. Grįžęs į salą sukeltų pavojų. Valtimis apsupę tą meldų salą, išžvalgę gretimas, nieko neradome. Spėjo pasprukti arba pasislėpė meldynuose. Bet kas jis buvo ir koku tikslu slėpėsi, liko neaišku. Tą patį vakarą persikėlėme į kitą salą.

Susirinkusi didesnė grupė Žuvinto ežero kautynėse dalyvavusių partizanų, turėdami laiko, bandėme suskaičiuoti kautynėse žuvusius „žaliakepurius“. Tiksliai suskaičiuoti nebuvo galima, nes dienomis pūtęs šiaurės vakarų vėjas nė vienos tuščios valtys prie mūsų salos nepripūtė, o vilnys nešė valtis tolyn nuo mūsų. Apytikriai paskaičiavome apie 70-80 per savaitę žuvusių kareivių. Žuvusių partizanų - šeši. Iškritęs iš medžio po Vidugirio snaiperiško šūvio, Riečių bažnytkaimio gyventojų tvirtinimu, buvo majoras. Gal todėl ilgai buvo apsuptas Žuvinto ežeras, kad „žaliakepuriai“ kelias dienas laukė išplauksiančių savųjų žuvusiųjų. Bet ir vėliau dar buvo rasti trijų „apšutusių“ kareivių lavonai ežero kemsynuose.

Po poros dienų nusiyrę į senąją, apleistą, tik ką pakeistą salą, tarp nendrinų būdų neradome slepiamosios spalvos palapinės, kurioje dažnai slėpdavomės nuo lietaus. Pasirodo, kažkieno svetimo pabuvota. Teko laikytis visų saugumo priemonių, nes žinojome, kad mūsų partizanišką gyvenimą stebi slapta, priešiška akis. Nutarėme apleisti Žuvinto ežerą ir išsikelti kitur.

Partizaniniu ryšių sudarymas

Su Šernu turėjau sutartą susitikimą. Prisiėjo su Špoku iš ežero salų vykti į Gudupių miško palaukę. Naktį pramintu

taku per tuščias palių samanų lyges be pavojų pasiekėme Buktos girią. Pagiryje gyvenantys ryšininkai Mataušėlis ir Žentas, nesant pavojaus, palikdavo vienokį, o esant enkavedistams, kitokį sutartinį ženklą.

Šerną sutikau sutartoje vietoje. Kartu buvo ir Mindaugas. Pasivedėjęs Šerną į šalį, parodžiau, kur jam vienam žinomoje vietoje visada bus paliktas šifruotas laiškas. Parašyti atsakymą ir palikti toje pačioje vietoje turi išmokti šifruotai. Perdaviau jam šifrą ir pakalbėję išsiskyrėme. Manęs laukė sutartas susitikimas su Tautvydu Medeliškių kaimė, Šačkaus sodyboje. Sutartą dieną nevykau, o pasirinkau vėlesnę ir kitą, ne anksčiau sutartu keliu, per Plynių palaites, Panausupio beržyną, su savimi pasiėmęs parabelį ir porą kiaušinių granatų. Pasiskolinęs Žento dokumentus, nesunkiai, nesivaržydamas pasiekiau numatytą vietą. Pasakęs slaptąžodį, iš toje sodyboje buvusio augaloto vyro gavau Geležinio Vilko rinktinės vado ryšininko Audros ar Aušros (neprisimenu) adresą. Vėl beržynu, palių takais grįžau į Gudupių kaimo palaukę. Šį kartą pasiėmiau ir likusį vieną Tarzano grupės partizaną Pabaisą, kurį jau seniai stebėjau ir įsitikinau, kad patikimas vyras, be to, turintis „Kalašnikovo“ kulkosvaidį.

Už poros dienų iš ryšininkės Žibutės gavau pranešimą, kad kitą dieną prie Gudupių kaimo į girią atvyksta dvi merginos iš Naujadvario kaimo, norinčios tapti partizanų ryšininkėmis. Prasidėjus rudens lietus, vėl per pažliugusias samanas, palių lygumų plotuose, rudens vakaro prieblandoje Vidugiris, Pabaisa, Špokas ir Liūtas braunasi į Buktos girią. Su manimi ėję partizanai pasiliko vidupalio lygėse, nedideliame pušų gojelyje, kuriame būnant dieną matosi daugiau kaip per kilometrą. Į susitikimą ėjau vienas. Bunkeryje iš vėlyvo miego išbudino tik ką atėjusi Žibutė. Naujosios ryšininkės man žinomos tik iš girdėtos

pavardės ir kad yra Naujadvario gyventojos. Jas su Žibu-
te sutikau kitoje girios tankynėje.

Bekalbant ėmė lyti. Gelbsti turėta palapinė, greitai iš-
tempinama ant medžių šakų ir sauganti nuo smarkaus lie-
taus. Jaunosioms ryšininkėms šis greitai suveiktas „stogas“
patiko - romantiška. Greitai pasirinkti slapyvardžiai - Dan-
guolė ir Čigonė. Duotas pirmas uždavinys: sudaryti savo
apylinkės visų vyresnių nei 16 metų gyventojų vardinį są-
rašą, nurodant sovietinių pareigūnų, sribų, milicininkų
užimamas pareigas. Antras: surasti patikimų gyventojų,
sutinkančių būti ryšininkais ar rėmėjais, globoti partizan-
us, ypač artėjančios žiemos metu. Apie šiuos asmenis pra-
nešti tik asmeniškai ir tik žodžiu. Kiti uždaviniai turi būti
pateikti per ryšininkus ar asmeniškai. Padėkojęs simpa-
tiškoms ryšininkėms Danguolei ir Čigonei, išsiskyrėme,
pasižadėję ir toliau sąžiningai, nevengdami gresiančio pa-
vojaus, dirbti sunkų partizanų ryšininkų darbą.

Vienatvė balose

Atėjo lietingas ruduo - keletą dienų paeiliui lyja. Pa-
lioše, raistuose šlapia. Papalių paraisčių pievas apšėmė
vanduo. Dieną ir naktį negalima išeiti iš miškų. Aplink kai-
muose būriais apsistoję „žaliakępuriai“. Jų daliniai keliuo-
se, kryžkelėse, prie sodybų naktimis ruošia pasalas, o per
šlapias, apsemtas pievas sunku patyliukais praeiti. Tenka
dieną kitą ir pabadauti - šlapių malkų neužkursi, dieną ma-
tosi dūmai. Vakare, giliau tankiame miške, susikūrus ug-
nelę, galima pasišildyti. Ačiū geriesiems ryšininkams. Iš-
taikę ramesnį laiką jie mus aplanko, suteikia žinių, kartais
ir namie virto viralo atneša pasrėbti. Po beveik masinės mū-
sų apylinkių jaunuolių registracijos, tėvų prašomas nori

registruotis ir Lynas. Geras vyras, patikimas, kaip neleisi. Sutikau. Išvažiavo į Liudvinavo NKVD sutvarkyti dokumentų. Likau porai dienų paliose vienas. Kitose miškų vietose apsistoję 3-4 vyrų kelios grupelės. Turiu uždavinių, susitikimų, tenka karklynų krūmuose būti.

Likusieji nesiregistravę Šarūno būrio partizanai, norėdami išlaikyti paslaptį, nuarėme pakeisti slapyvardžius. Vidugirio pakeistas - Siaubas. Sekmadienio vakare nakvynei įsitaisiau dideliame, tankiame karklų krūme, aplink apsemtose pievose. Jei miegodamas ir užknarksiu, niekas negirdės, patyliukais neprieis, be to ir nepagalvos, kad kas nors gali krūme balose slėptis. Iš vakaro miegas neima. Dauškių kaimelio gale, vakaro tyloje, girdisi žinomo muzikanto armonika. Jaunimas užtraukia dainą, linksmiasi. Kartu darosi pikta ir liūdna. Galvoje rezgasi neramios mintys. Vieni vyrai lietuviai su ginklu kovoja, žūsta miškuose, kiti - namuose gyvena, linksmiasi, šoka. Lindi krūmuose lyg didžiausias nusikaltėlis, negalėdamas net geram žmogui pasirodyti ir kiekvieną dieną turi laukti mirties. Kas prisimins tave po daugelio metų, net nepagalvos, kad kada žemėje esi buvęs. Vardan žuvusių miško brolių mirties turi ir pats nepabūgti, tą mirtį sutikti didvyriškai. Taip begalvodamas užmigau. Sapnavau žiaurų sapną: aš lyg savuose namuose, tėtės kambaryje, matau po mirusios motinos lova numestą nupjautą savo galvą. Mano kūnas be galvos, visa tai mato, bet neskauda ir nebaisu. Išbudau iš to košmaro ir vėl užmigau.

Iš patikimų ryšininkų gavau žinią, kad brolis Karolis per ryšininkus manęs ieško, sakydamas, kad aš jį pražudžiau: „Jei aš žinočiau, kur slapstosi brolis, nuvesčiau enkavedistus, lai nušauna“. Per tuos pačius ryšininkus perduodu ką pasakyti broliui: „Nekask duobės kitam, kad pats neįpultum. Aš jo nenušausiu, bet kaip brolis broliui užpakalį tai

galiu ištarkuoti“. Po kiek laiko iš tų pačių ryšininkų vėl gatau lyg ir išsigandusio brolio pasisakymą į mano „ultimatumą“: „Iš jo visko galima tikėtis“. O mums tarpininkaujanti ryšininkė broliui patarė: „Geriau šiais neramiais laikais laikyk liežuvį už dantų - daugiau laimėsi“.

Tėvai ieško sūnų

Šeštadienio popietę, prieš šv. Kryžiaus atlaidus Daukšiuose, į mūsų stovyklavietę atėjęs Strausas pasakė: „Aš kad ir turiu registracijos dokumentus, daugiau į namus neišiu. Slapstysiuos, nes vis vien anksčiau ar vėliau NKVD areštuos“. Perdaviau Vincui ir Gediminui, kad jų tėvai nori susitikti pasikalbėti sekmadienį, rugsėjo 16 dieną, 12 valandą, Miknionių paliose, Didėsės kalne. Vincas nenori eiti į susitikimą, Gediminas pageidauja. Pagaliau visi trys sutarėme eiti susitikti su savaisiais, pasikalbėti, bet neiti registruotis.

Sekmadienį lyjant, prisidengę palapinėmis patraukėme per šlapias, klampias palias į Didėsės kalną. Atėjome punktualiai-12 valandą. Didėsės kalne po eglėmis rado me besislepiančius nuo lietaus Vinco ir Gedimino tėvus bei mano brolių Karolį. Pradėjome pokalbį. Abu tėvai ir brolis pradėjo įtikinėti, kad eitume registruotis. Visi paskutiniu metu registravęsi Daukšių kaimo vyrai yra laisvi, gyvena namuose. Gedimino tėvas ima sūnų už rankos, sakydamas: „Sūnau, einame namo, aš tau neleisiu čia, miške, žūti. Rytoj nuvešiu į NKVD, sakysiu, kad buvai namuose, šiauduose pasislėpęs, bijojai registruotis“. Žiūriu, Gediminas linksta į tėvo pusę. Sutinka kartu eiti namo. Senelis Pūkas sako sūnui: „Juožas žuvo, Antanas turi dokumentus, išvažiavęs pas pažįstamus ūkininkus dirba. Eik,

sūnau, registruokis, nes ir tu besislapstydamas žūsi“. Ma-
tau, ir Vincas sutinka su tėvo pasiūlymu. Lieku vienas.
Mane brolis kalbina registruotis, bet aš spyriojuosi: „Ma-
nęs laukia kalėjimas, NKVD man nedovanos už tarnavi-
mą Savisaugos daliniuose“. Galų gale sutinku registruo-
tis, bet tik su ginklu, tiesiai išeidamas iš miško. Greitai per-
mečiau legalizacijos planą, pasiūliau savo bendrams kar-
tu legalizuotis, bet tik su ginklais. Jie su mano pasiūlymu
sutiko. Paėmęs popieriaus lapą parašiau: „Gudelių vals-
čiaus NKVD viršininkui leitenantui Lucenko. Pranešame,
kad šių metų rugsėjo 18 dieną 12 valandą išeiname iš miš-
ko trys ginkluoti vyrai legalizuotis. Ginklus paimti prašo-
me atvykti į išėjimo iš miško vietą Daukšių kaime. Kuber-
tavičius. 1945-09-16.“ Raštelį padaviau broliui, kad pirma-
dienį nuvežtų Gudelių NKVD viršininkui.

Legalizuotis išeisime antradienį, kuomet atvyks NKVD
pareigūnai. Atsisveikinome su artimaisiais. Grįžę į Žuvin-
to ežero salą, nelaukta pasakėme Strausui savo sugalvo-
tą legalizacijos planą. Patarėme jam grįžti atgal namo.

Legalizacijos momentas

Pirmadienis greitai prabėgo. Susiruošėme ir aptarėme
visą legalizacijos ir nelegalaus gyvenimo nueitą kelią. Lai-
kiausi sugalvoto plano: po legalizacijos gavus dokumen-
tus, netrukdomai susirasti ryšį su Geležinio Vilko rinktinės
partizanų vadovybe ir vėl išeiti į mišką partizanauti. Apie šį
mano planą besiregistruojantiems vyrams nesakiau.

Antradienio rytą paėmiau prancūzų gamybos šautuvą,
naudotą Savisaugos batalione, du kovinius šovinius ir tris
šovinius, užtaisytus šratais, medžioklei. Gediminas paė-
mė 1898 metų gamybos surūdijusį rusišką ilgą šautuvą ir

kelis šovinius. Vincas - medžioklinį šautuvą „birdanką“, muziejinį, su užmaunama ant ragelio kapsule, sukertama gaiduku. Tokiais ginklais apsiginklavę, saugumo sumetimais išėjome kitu miško keliu, aplenkdami sutartą vietą, bijodami pasalos.

Į numatytą pamiškės krūmą įlindome nepastebėti. Iš krūmo matėsi anksčiau atvažiavusių „žaliakepurių“ išstatyti postai - kulkosvaidžiai. Vienas - prie akmens ant mūsų sodybos kalnelio, antras - ant Radinių kalno. Pūkų sodybos kieme matėsi keletas kareivių. Sutartu laiku Tėvukas išėjo pasižvalgyti į kiemą. Man pasirodžius, parodė ženklą, kad galime ateiti. Ėjome lygios pievos pagrioviu, kad galėtume kritę į griovį šliaužti, jei pradėtų šaudyti. Šautuvus buvome užsikabinę ant peties. Prie sodybos mus pasitiko seržantas ir pora kareivių. Man, ėjusiam pirmam, prisėjo pirmam ir ginklą atiduoti, nors kareiviai šautuvų neėmė, liepė eiti į gryčią pas „načialstvą“. Įėjus pro žemas senoviškos pirkios duris, pamačiau už stalo sėdinčius du „žaliakelpurius“ leitenantus. Pirkelėje išsiėmiau iš šautuvo lizdo šovinius ir pastačiau jį prie suolo. Tuo pasekė ir mano bendrai. Šeimininkų ir sėdėjusių karininkų buvome pakviesti prie stalo. Pasisveikinome paduodami karininkams ranką. Iš karto į mane kreipėsi NKVD viršininkas, teiraudamasis, kas naujo, kaip gyvenam. Atsakiau: „Šiandien prie stalo vaišinamės, o rytoj kalbėsime. Čia ne vieta apklausiniams“. Išgėrus po stiklelį kitą, buvo pašauktas ir mano tėtė. Vos jam įėjus, priėjęs pasisveikinau, pabučiavau ranką ir suvaidinau, lyg būtume pirmą kartą susitikę po ilgo išsiskyrimo. Patikėjo ar ne, neaišku, bet atšaukė sargybą, postus, paėmė mūsų ginklus ir liepė rinktis Šiupieniaus sodyboje.

Pasilikome trise su dviem „žaliakepuriais“ karininkais. Man išėjus į lauką, dar buvo kilusi mintis nusivesti

iš pasieniečių panosės abu „žaliakepurius“ į mišką - tai būtų žygdarbis, bet gaila Pūkų šeimos ir saviškių, nes jie po to stipriai nukentėtų. Dar išgėrus su „tovariščiais“ (Vincas ir Gediminas negėrė), NKVD viršininkas priminė, kad rytoj dieną ateičiau į Gudelius apklausai. Antrasis leitenantas man vis prisiekinėjo, kad kažkur esame susitikę, bet aš jam priminiau, kad slapsčiausi, o nevaikščiojau, ir niekur su rusų karininkais nebuvau susitikęs. Pasieniečių karininkams išėjus, po vaišių vieni likę, dar pasikalbėję, visi skirstėmės į namus. „Žaliakepuriai“ jau buvo išvažiavę.

Mano dienoraščių, nuotraukų albumų sudegimas

Einant keliu tėtė pasakė, kad prieš keletą dienų manęs ieškodami enkavedistai krėtė mūsų namus ir javų „fruntę“, badydami ilgomis geležinėmis pikėmis, aptiko paslėptą dėžę su mano dienoraščiais ir a.a. brolio Simano nuotraukų albumais. Suvarę kaimo gyventojus, privertė išversiti javų „fruntą“ ir pasiknisdę surastose skardinėje dėžėje nuo šovinių, nieko gero neradę, viską kieme išbarstę, išėjo. Tėtė su marčia Anele kratos metu buvo uždaryti kambaryje. Kareiviams išėjus, tėtė kieme pamatė išbarstytas nuotraukas, albumus, užrašų sąsiuvinius. Grįžęs liepė marčiai kurti krosnį ir pats viską sudegino. Baigiant viskam degti, „Viliuku“ atvažiavo majoras, bet pamatęs, kad viskas sudeginta, riebiai nusikeikęs, išvažiavo.

Sužinojęs iš tėtės apie mano brangiausių užrašų ir nuotraukų sudeginimą labai išgyvenau. Jei būčiau apie tai sužinojęs anksčiau, tikrai nebūčiau išėjęs iš miško legalizuotis. Geriau jau mane būtų miške nušovę. Viskas pradingo: prisiminimai, užrašai, nuotraukos. Vėliau viską apgalvojęs

nusprendžiau, kad tėtė gerai padarė, kad viską sudegino. Ką rašiau, tėtė nežinojo, tik nujautė. Jei mano sąsiuviniai būtų patekę į NKVD rankas, daug medžiagos būtų suradę, o man nebūtų kaip teisintis, tik pasirašinėti bylos puslapiuose. Be to, ir daug žmonių savo bylon būčiau įtraukęs, o tai jau - nežmoniška.

Enkavedistai niekad nebūtų radę peludėje įrengtos slėptuvės ir ten padėtos dėžės, jei ne namiškiai, kurie, bijodami, kad slėptuvės nerastų, ją išardė, o dėžę su dokumentais paslėpė kluone, javų „frunte“. Be to, iš tėtės ir kaimynų tik vėliau sužinojau, kad už mano galvą enkavedistai skyrė net 10 tūkstančių rublių premiją! Man net ryšininkai to nebuvo spėję pranešti. Vėliau, tardymų metu, apie sudegintas nuotraukas ir dokumentus nė karto niekas neužsiminė. Matyt, majoras apie šią nevykusią operaciją pratyležo, viršininkams nesakė, nes ir jam būtų kliuvę.

Pirmas naktinis tardymas

Pirmą vakarą grįžęs namo, po visų naujų išgyvenimų ir neaiškios ateities, jaučiausi nejaukiai. Vos pritemus ir atsigulus į lovą, išgirdau lojant šunį. Kieme ir po langu pasirodė sovietų kareiviai su užmautais durtuvais ant šautuvų. Beldėsi į duris ir langą, šaukdami: „Atkroi dveri!“ Tėtė priėjęs atidarė. Kareiviai liepė man keltis, rengtis ir eiti kartu. Paklausus, ar reikia man pasiimti maisto, atrėžė: „Nenado, skoro verniošsia domoi“ (Nereikia, greitai grįši namo). Apsirengiau ir išėjau. Mačiau, kaip tėtė išgyvena, o pats galvoju, kodėl taip kvailai įkišau savo kailį enkavedistams... Mane lydėjo trise. Prie kaimyno Venciaus sodo liepė man lipti per tvorą paskinti obuolių. Aš atsisakiau, nes mane gali nušauti. Man nepaklusus, du kareiviai patys

perlipo tvorą ir prisiskynė obuolių. Grįžę ir man obuolį davė. Ėjome kartu laisvai per Daukšių kaimą, kelių kryžkelėje pasukome ištremtojo Vinco Brusoko sodybos link. Sodyboje dabar šeimininkavo „žaliakepurių“ būrys. Andrius Brusokas, tik ką registravęsis, buvo apgyvendintas svirne.

Pro kareivių sargybas, stovinčias kelyje prie namų ir kieme, buvau įvestas į gyvenamąjį namą, kur už stalo sėdėjo jaunesnysis leitenantas „žaliakepuris“. Kareiviai, raportavę apie mano atvedimą, išėjo. Leitenantas pradėjo mane klausinėti: vardas, pavardė, tėvo vardas, gimimo vieta ir metai, kur dirbau, kur ir su kuo slapsčiausi, kokius ginklus turėjau, kokioms „bandoms“ priklausiau, slapyvardis ir t.t. Pasakiau asmens duomenis ir dar pasakiau apie tarnavimą Lietuvos kariuomenėje, rusų Raudonojoje armijoje ir vokiečių lakais, Lietuvos Savisaugos daliniuose. Leitenantą domino tik nelegalus gyvenimas antros bolševikų okupacijos metu. Atsakiau, kad vokiečiams pasitraukus, bijodamas bausmės už tarnavimą kariuomenėje vokiečių okupacijos laikais, neturėdamas dokumentų, slapsčiausi. Iš karto dirbau pas ūkininkus, vėliau gyventojų samdomas, kasiau apkasus, o pradėjus masiškai gaudyti į kariuomenę, neturėdamas namų, su kaimynais slapsčiausi miške. Kol Juozas Pūkas ir Motiejus Overa buvo gyvi, niekas nesirodėme. Maistą atnešdavo Juozas ir Motiejus. Jiems žuvus, miške gyvendami, aš, Vincas Pūkas ir Gediminas Lekavičius, rišome šluotas, pynėme pintines ir nešėme mainyti į maistą. Aš iš vokiečių kariuomenės turėjau prancūzišką šautuvą ir kelis šovinius, Gediminas Lekavičius surado miške surūdijusį šautuvą, o Vincas Pūkas surado savo senelio senovišką, muziejinį medžioklinį šautuvą, kuriais nusišaudavome ančių. Jokioms „bandoms“ nepriklausėm, slapyvardžių neturėjome, vadinomės savais vardais. Kažkur gavome sūrį, susuktą į laikraštį, kuriame

rašė apie išleistą amnestiją. Nieko bloga nepadarę, nutarėme registruotis, bet delsėme tik iš baimės, kol pagaliau nutarėme parašyti Gudelių NKVD viršininkui apie išėjimą iš miško - legalizavimąsi.

Leitenantas nepatikėjo mano parodymais, įsiutęs trenkė man antausį, šaukdamas: „Meluoji, bandite!“ Į tai nusijuokiau: „Aš to ir tikėjausi iš jūsų žadėtos amnestijos“. Barė, reikalavo tikresnių žinių apie miškinius, bet parodymų nekeičiau. Surašė protokolą, kurį perskaičius ir išvertus man nepažįstamam sribui į lietuvių kalbą, davė pasirašyti. Pasirašius, leitenantas leido eiti namo.

Atsisakiau eiti naktį namo, nes kur nors kelyje, išstatę pasalą, gali nušauti. Leitenantas užtikrino, kad kelyje, kur aš eisiu, jokių pasalų nėra ir dar pridūrė, kad eidamas švilpaučiau, tada niekas nešaus. Dar prieš eidamas pas leitenantą paklausiau, ar man eiti dieną į Gudelius pas NKVD viršininką, ar ne? Leitenantas liepė išsimiegoti nueiti. Taip aš pirmą „laisvės“ naktį, po pirmo savo gyvenime tardymo, kaimo keliuku, rytui auštant, švilpaudamas grįžau į namus pas tėtę. Tėtė mane pamatęs apsidžiaugė, bet pasakė: „Karolį išpirkai, bet pačiam taip lengvai nepraeis... Rusai areštuos“.

Pietūs su pasieniečių karininkais

Išsimiegojęs, dieną išėjau į Gudelius. Žydo Iršiaus mūriniame name prisistačiau sribų budinčiajam. Sužinojau, kad NKVD viršininkas yra išvykęs. Liepė laukti. Pernakvojau sribo Jenulevičiaus šeimoje. Sribas pats nakvyne pasiūlė. Kitą dieną, tai yra rugsėjo 20-ąją, apie pietus grįžo NKVD viršininkas. Jam prisistačiau, kad laukiu. Pasakė: „Jau žinau, kad leitenantas apklausė, antros apklausos

nedarysiu“. Tik išrašė visiems trims legalizavusiesiems registracijos lapelį į Marijampolės karinį komisariatą.

Buvojau pietų metas. NKVD viršininkas pakvietė eiti kartu su kitais pasieniečių karininkais į kariškių valgyklą pietų. Einant per miestelį kartu su keliais karininkais man kilo mintis, jog dabar žmonės, pamatę buvusį miškinį, manys, kad aš tikrai ruošiuosi su okupantais draugauti, žmones išdavinėti, kaip neseniai pasielgė Ivoniškio girioje buvusios kažkurios partizanų grupės vadas. Jis išdavinėjo juos rėmusius žmones, parodė partizanų slėptuves, kol vieną rytą jį rado kaip šunį nušautą. Žinojau - tokiu atveju nejuokaujama. Išdavikiški darbai, išdavikiška ir mirtis. Tokiu būti nenorėjau. Bevalgant gan neblogus pietus, vienas karininkas užklausė, ar galvojau kada, „banditu“ būdamas, jog prisieis su sovietų karininkais už bendro stalo sėdėti. Truputį pagalvojęs atsakiau: „Aš banditu nebuvau, o kad pietų pakvietėt, tai ačiū. Kada nors ir aš jus pakviesiu, juk esame žmonės.“ NKVD viršininkas man pasiūlė draudimo agento valsčiuje darbą. Atsisakiau aiškindamas, kad kai gausiu dokumentus, tuomet ir bus matyti, kokį darbą pasirinksiu.

Popiet grįžau namo. Rytojaus dieną, rugsėjo 21-ąją, turėjome visi trys legalizavusieji važiuoti į Marijampolę, NKVD, gauti dokumentus ir Kariniame komisariate stoti karinėn įskaiton.

Kariniame komisariate

Į Marijampolę vežė Gedimino tėvas Lekavičius. Su mumis važiavo ir ketvirtasis miške slapstęsis iš Tarzano grupės likęs partizanas Pabaisa. Karinis komisariatas buvo įsikūręs Apygardos teismo rūmų salėse. Kieme tarp susirinkusios

nemažos grupės vyrų sutikau ir du pažįstamus, tarnavusius Savisaugos batalione. Apie jų tarnavimą vokiečių kariuomenėje NKVD nebuvo žinoma ir abu praėjo komisiją, kaip visiškai netarnavę kariuomenėje, nors vienas turėjo leitenanto laipsnį. Sudarius norinčių gauti asmens liudijimus ir karinius bilietus sąrašus, nusifotografavus, buvome paleisti.

Tokio nelaukto susitikimo proga pasivaišinę, pas sutiktojo Kriaučiūno seserį apsinakvojome, o rytą - vėl į Karinį komisariatą. Ten apklaustiesiems išrašinėjo karinius lapelius. Iš visų prisiregistravusiųjų gal tik aš vienas pasisakiau tarnavęs Lietuvos, rusų ir vokiečių kariuomenėse. Į mano pateiktas žinias dėl tarnybos vokiečių kariuomenėje lyg dėmesio ir nekreipė.

Baltuose NKVD rūmuose, miesto sodo kampe, kur anksčiau, laisvos Lietuvos laikais, buvo kunigų namai, gavome laikinus asmens liudijimus su nuotraukomis, įrašu ir asmeniniu įspėjimu neišvykti iš Marijampolės apskrities. Kartu gavome karinės įskaitos lapelius. Tapome lyg ir sovietiniais piliečiais, bet ar ilgam?

Netikėtas Tautvydo sutikimas

Vos gavę dokumentus, su Gediminu eidami Vaičiaičio gatve, netikėtai sutikome Tautvydą, Tauro apygardos partizanų štabo Žvalgybos skyriaus viršininką. Vienas kitą pažinę pasisveikiname. Tautvydas manęs paklausė, kaip aš Marijampolėn papuoliau. Atsakiau, kad legalizavausi ir atvažiavau gauti dokumentų. Tautvydas mane pakvietė į netoliese esantį jo butą pasikalbėti. Gediminą palikęs gatvėje, su Tautvydu užėjau į namą Kęstučio gatvėje Nr. 62.

Tautvydas atidžiai apžiūrėjo visus kambarius, užrakino

lauko duris ir pradėjome kalbėtis. „Gal ir gerai, kad įsigijai dokumentus. Dabar laisvai galėsi susirasti ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadovybe.“ Dar paklausė, kokius dokumentus duoda NKVD dabar ir paprašė parodyti. Čia aš padariau didžiausią kvailystę savo gyvenime. Nieko bloga negalvodamas, parodžiau naujai gautus dokumentus. Tautvydas pavartęs juos, gerai įsidėmėjo mano vardą ir pavardę, kurios anksčiau nežinojo. Pasisakiau, kad po daugumos miške buvusių vyrų legalizacijos pakeičiau savo slapyvardį į Siaubo. Aš Tautvydo pavardės neklausiau, o jis man jos ir nesakė, tik aš jo pavardę žinojau iš ryšininkės Žibutės - Pupelis, ir kad jis Brašinsko giminė. Pasiteiravo, ar aš buvau nurodytu adresu pas Šačkų? Atsakiau, kad ne. Tuomet Pupelis-Tautvydas nurodė dieną ir valandą, kada atvykti pas Šačkų su slaptazo-džiu „Ar ponas skrybėliuotas pas jus nebuvo?“ Ten Pupelis pažadėjo duoti tolimesnius ryšius su partizanų vadovybe. Man sutikus atvykti į susitikimą, Pupelis pasisakė, kad dirba Marijampolės apskrities vyr. agronomu ir daug ką gali padėti partizaninėje veikloje. Susipažinęs ir pavartęs partizanų leidžiamą laikraštuką „Laisvės žvalgas“, draugiškai atsisveikinęs, išėjau nieko bloga negalvodamas ir vildamasis greitai susitikti.

Sutartą su Pupeliu susitikimo dieną nuėjau į jau kartą lankytą Šačkaus sodybą. Nuėjęs vakarop radau namuose tik siuvamąją mašiną siuvančią simpatišką siuvėją. Man paklausus, „ar dar skrybėliuotas ponas nebuvo?“ siuvėja atsakė: „Aš jokio pono nepažįstu ir nelaukiu“. Namuose ji buvo viena, mane pavaišino obuoliais. Paprašiau ją leisti pernakti, galvodamas, kad vakare ar naktį atvyks „skrybėliuotas ponas“. Siuvėja nenorėjo apnakvydinti, bet įtikinta, kad aš ne vagis, ne plėšikas, o turintis dokumentus, priėmė. Naktį man miegant svirne, sodyboje atsirado keli

vysrai. Kas jie, nesiteiravau. Iš vieno, pažinojusio Pupelį, gavau tikslų žinių apie ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadovybe. Mane supažindino su kai kuria dabartine partizanine veikla. Rytą, nesulaukęs „skrybėliuoto pono“, išvykau namo.

Po legalizacijos gavęs dokumentus ir tardymo metu tik vieną antausį pasijutau visai drąsiai ir galvojau, kad apie mano nelegalią veiklą NKVD nieko tikra nežino. Tuo įsitikinimu buvau tikras, nes kartu legalizavusiųjų Gedimino ir Vinco tardyti nešaukė, neklausinėjo, o Vincui pasiūlė ir leido dirbti Gudelių pieno surinkimo vedėju. Turėjau laikiną asmens pažymėjimą be teisės išvykti į kitą rajoną, kurį ligi Naujųjų 1946-ųjų metų žadėjo pakeisti į pasą. Tikėjau (nors labai klydau!) sulaukti paso gavimo, o tada bus daug lengviau nelegaliai veikti ir slapstyti. Tėtė man patarė išvažiuoti į Klaipėdą ar kur kitur, kad nebūčiau vietinio rajono komunistams lyg krislas akyse.

Buvau tvirtai nutaręs savo likusį gyvenimą sieti tik su partizanine veikla. Per daug skriaudų „naujo komunizmo statytojai“ padarė mūsų mažytei lietuvių tautai. Daug nekaltų aukų, žiaurių žudynių, trėmimų ir mūsų tautiečių ašarų išlieta, kad pamirštume ir sutiktume su visomis prieš mūsų - lietuvių tautą padarytomis niekšybėmis. Aš pats daviau įžadą pirmąją karo dieną nepaleisti ginklo iš rankų, kol nenugalėsiu komunizmo. Tik laimingo sutapimo dėka nepapuočiau į gyvulinį vagoną ir buvau grąžintas iš arešto į savo karinį dalinį. Grąžino ginklą, kad krauju išpirkčiau kaltes prieš „tarybinę liaudį“. Grąžintas ginklas man daug kur padėjo apsisaugoti ir išlikti įvairiose situacijose.

Neturėdamas galimybės vietoje pasikalbėti su Kariniam komisariate sutiktu leitenantu „R“, vengdamas visų aki-vaizdoje rodyti artimą pažintį, sutariau susitikti ryšininės

Žvaigždutės namuose. Atvykusysis turėjo paklausti: „Ar dar turite keletą paršiukų parduoti?“, o atsakymas turėjo skambėti taip: „Turėjome penkis, bet liko tiktai du. Jei patiks, parduosime“. Sutartą dieną atvykus į susitikimą, „paršiukų pirkėjas“ jau sėdėjo už stalo, laukė manęs. Po trumpo linksmo pokalbio, suruoštų pietų, lydėdamas svečią lauko keliuku, užsiminiau jam apie partizaninį darbą. Labai nusivyliau, kai buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas, leitenantas, kovojęs vokiečių pusėje prieš bolševikus, dabar, šiuo sunkiu Lietuvai momentu, norėjo likti pasyvus, nuošalyje. Sutiko įsitraukti į kovą tik lemiamu momentu, o dabar partizaninėje kovoje nenorėtų būti net ryšininku ar patarėju. Išsiskiriant pagalvojau - karininko uniformą ir laipsnius ne kiekvienam papuolusiam šiaudadūšiškai nešioti.

Kelionėje pas Geležinio Vilko rinktinės vadę

Prieš išvykstant į susitikimą su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu, tėtė, prie kelio ganęs karvę, man praeinančiam pasakė: „Daug vaikščioji. Kai papulsi, daug nekaltų žmonių su savimi įtrauksi“. Aš atsakiau: „Nebijokite, tėtė, aš kad ir papulsiu, bet jokių žmonių su savimi netrauksiu. Duodu žodį!“ Su „duotu žodžiu“ ir išėjau į svarbų susitikimą.

Perėjus Gudelius, Ivoniškio girią, Budnykų kaime netikėtai sutikau prie kelio dirbantį Juozą Navicką, su kuriuo kartu tarnavau Karo policijos mokykloje. Po trumpo pokalbio pažadėjau grįždamas užėiti. Nakvynei apsistojau pas tėtės giminaitę Klimaitę-Deimantavičienę Girininkų kaime, šiauriau Naujosios Ūtos. Po ilgų pokalbių vėlai vakare sugulus, rytą švintant išbudino beldimas į duris.

Šeimininkas atsikėlęs įleido į kambarį kelis sovietų kareivius. Pirmas klausimas, ar nėra „banditų“, o po to pradėjo klausinėti, kas šeimininkas, šeimininkė. Ir manęs paklausė, kas aš toks. Už mane suskubo atsakyti šeimininkė, jog esu į svečius atėjęs jos giminaitis. Dokumentų neprasę kareiviai išėjo į kiemą, pašnipinėję vėl sugrįžo į trobą, šeimininkę paklausinęję išsliūkino pas kaimynus. Greitai apsirengiau ir nutaikęs progą išėjau, kad nekelčiau įtarimo.

Tais pačiais keliais, Ūtos giraitės pakraščiu, užėjau į tą sodybą, kur pavasarį buvau susitikęs su Kardu. Pavasario susitikimo su partizanais jų sodyboje šeimininkai iš karto nenorėjo prisipažinti, tik vėliau kalbantis pasakė: „Nuo to pavasario partizanai daugiau nebuvo užėję ir apie juos nieko nežinome“. Paėjęs toliau labai užsinorėjau valgyti. Nusižiūrėjęs pasiturinčią sodybą, užėjęs paprašiau parduoti ką nors valgomo. Šeimininkė iš karto atsakė turinti savo nemažą šeimyną išmaitinti, bet vėliau sutiko pamaitinti, tik pinigų atsisakė. Man, suaugusiam vyrui, taip pat buvo nepatogu duoneliauti. Pasrėbęs skanių barščių su duonele, antro mėsiško atsisakęs, padėkojęs, išėjau, sakydamas, esą iš Marijampolės kalėjimo grįžtas stipriai išalkęs.

Man šios apylinkės kaimai šiek tiek žinomi, galėjau ir teisingai pameluoti. Priėjus kaimą, reikėjo surasti ryšininčės Audros sodybą. Vardą ir pavardę atmintinai žinojau. Sutiktų vaikų teiravausi, kas kokioje sodyboje gyvena, taip sužinojau man reikiamą Gustaičių sodybą. Paklausęs ten buvusios moters, kur galiu rasti panelę Anelę, pasakė, kad išvažiavusi dviračiu į Prienus, tuoj sugrįš. Besikalbant prie trobos pasirodė ir parvažiavusi Anelė. Įėjusiai žvaliai, energingai, simpatiskai merginai prisistačiau, kieno siunčiamas, ir pasakiau, kad noriu susitikti su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu. Audra, manimi patikėjusi, iš apatinių drabužių išsitraukė nemažą pluoštą

„Laisvės žvalgo“ egzempliorių, keletą padavė man ir pasakė: „Šianakt teks jums pas mus nakvoti. Naktį ateis partizanai, su jais pakalbėsime, o rytoj aš nuvesiu į susitikimui skirtą vietą“. Naktį atėję trys partizanai sutarė su Audra dėl susitikimo.

Rytą saulutei patekėjus, man nežinomais laukais, keliukais, laukų ežiomis nuėjė apie 2-3 kilometrus, su Audra priėjome nedidelę sodybėlę pamiškėje, kur manęs laukė Žiedas su keliais partizanais. Ir koks sutapimas! Mes vienas kitą pažinojome. Tai buvo Kardas, sutiktas pavasari prie Ūtos giraitės, tik dabar slapyvardį pakeitęs į Žiedo. Papasakojau Žuvinto ežero kautynių eigą, bendrą partizaninę veiklą palių rajone, buvusių partizanų masinę registraciją, susitikimą Buktos girioje su Tauro apygardos partizanų štabo vadovybe. Priėjome prie bendros nuomonės: steigti Žuvinto-Buktos-Amalvos palių rajone Šarūno partizanų kuopą. Kuopos vadu skirti Jovarą. Žemėlapyje nustatėme Šarūno kuopos partizaninės veiklos ribas: Marijampolės-Prienų plentu ligi Pilotiškių kaimo; vieškeliu Pilotiškiai-Gudeliai-Riečiai-Simnas; plentu Simnas-Krosna-Liudvinavas; Šešupės upe, geležinkelio linija ligi Prienų plento. Jovarui duotas nurodymas sueiti į kontaktą su Ivoniškio girioje apsistojusia Raguolio-Degučio partizanų grupe, užmegzti ryšius su Marijampolės mieste, Sasnavos apylinkėse veikiančiais partizanais. Sujungti visus besislapstančius ir prisiregistravusius partizanus į bendrą pasipriešinimo kovą. Žiedas sutiko su Jovaro pasiūlymu slapta, tik aukštesnei partizaninei vadovybei žinant, partizanams suvienodyti slapyvardžius abėcėlės tvarka, būriuose, skyriuose, grandyse, dėl patogesnės, aiškesnės tvarkos. Po 3-4 valandas trukusio pokalbio, nurodymų ir pietų išsiskyrimė. Vėl tais pačiais keliais sugrįžome į Audros tėvų sodybą. Atsisakęs vaišių, paėmęs

dar kelis egzempliorius „Laisvės žvalgo“ išėjau į Skersabalio kaimą pas pusbrolių Kazį Kundrotą, gyvenantį likusiame nesudegusiame svirne.

Nakčiai įsitaisiau neseniai pastatytame klojime, šieno „frunte“, dėl visa piktą saugodamasis pašiliais slankiojančių enkavedistų. Pramiegojęs naktį, be jokių pašalinių incidentų, ryte išskubėjau į Zaslona. Norėjau sužinoti Medvišių kaimo gyventojų Mažeikų (mano pusseserės) ištrėmimo ir jų partizanaujančio sūnaus Kazio suėmimo bunkerio aplinkybes. Zaslonoj iš Mažeikienės sužinojau, kad bunkerį ir besislapstantį sūnėną išdavė kartu slapstęsis iš Glaveckų namų, Vaitiškių kaimo, atvežtas rusas, kurį aš atsisakiau priimti į partizanų būrį. Sužinojau ir apie Briedžio, partizanų vado, žūtį, kuris pirmasis pradėjo burti besislapstančius vyrus į ginkluotą pasipriešinimo kovą. Po kautynių Budnykų kaime, iš pasalų užpuolus enkavedistus, sovietai sutelkė stipresnes jėgas, apsupo Ivoniškio-Balbieriškio girios pakraštį, pradėjo miško „šukavimą“ nuo Būdos kaimo Balbieriškio link. Partizanai, vadovaujami Briedžio, traukėsi ir prisidengdami girios kraštu bei Tartupio upelio aukštais šlaitais, apaugusiais krūmais, norėjo pereiti iš Balbieriškio į Deksnės girią. Balbieriškio-Prienų plente išstatytose pasalose kulkosvaidžio ugnimi ūkininko Šapalo lauke buvo nušautas Briedis. Partizanų grupelės pasiūsta pažiūrėti žuvusio vado Briedžio buvo nuėjusi Anelė Mažeikienė iš Zaslonos kaimo. Tomis pačiomis dienomis kautynėse žuvo partizanai Antanas Urbonas ir Antanas Laukaitis iš Medvišių kaimo.

Sužinojau ir apie merginos Kastulės (kurios pavardės jau neprisimenu), smulkinusios kopūstus raugimui pas mano pusseserę Magdutę, nelaimingą likimą. Praėjus nedaug laiko po mūsų antrojo susitikimo Būdos kaime, partizaninės vakarienės metu, tame pačiame Būdos kaime

per partizanų susišaudymą su enkavedistais Kastulė žuvo.

Iš Zaslonos praeidamas per Budnykų kaimą užėjau pas Lietuvos laikų kariuomenės draugą Juožą Navicką. Pasi-
kalbėjus jis mane norėjo nuvesti į Raguolio partizanų sto-
vyklą pasitarti, bet aš, kaip legalizavęsis ir turintis doku-
mentus, nenorėjau eiti į partizanų stovyklą, kad nesukel-
čiau jiems įtarimo. Perdaviau tik kelis egzempliorius „Lais-
vės žvalgo“ ir Geležinio Vilko rinktinės vado paskutinius
nurodymus tolesnei partizaninei veiklai. Pažadėjau neto-
limoje ateityje vėl susitikti.

Perėjęs Ivoniškio girią, prie eigulio Šalčiaus sodybos,
pamiškėje, sutikau važiuojančius vienus du, be sargybos,
Gudelių NKVD viršininką lt. Lucenko ir leitenantą. Pa-
žino mane ar ne, bet kepurę pravažiuojantiems nukėliau,
nes mano apatinėse kelnėse ant blauzdų buvo apsukti keli
„Laisvės žvalgo“ egzemplioriai.

Sakalo būryje

Turėdamas nors ir ne visai patikimus dokumentus, su-
rasdavau laisvo laiko pagelbėti darbuose namų šeimini-
kui Šiupieniui, kitu laiku susitikinėjau su ryšininkais, pri-
siregistravusiais partizanais ir kovojančius partizanus šel-
piančiais gyventojais. Po laimingo sugrįžimo iš susitikimo
su Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadu Žiedu, gavęs
naujas pareigas su pakeistu slapyvardžiu iš Siaubo į Jova-
rą, ėmiausi darbo. Marijampolėje turėjau ieškoti ryšinin-
kų, kad galėčiau palaikyti ryšį su Geležinio Vilko rinkti-
nės štabu.

Suradau, prikalbinau energingą ryšininkę Ramunėlę,
kuri anksčiau partizanams padėdavo miške. Dviejuose kons-
piraciniuose butuose Marijampolėje suradau nurodytus

ryšininkus ir supažindinau su Ramunėle, o trečiame bute atsitiktinai sutikau po registracijos gyvenantį Petraitį, buvusį partizaną, sutiktą Panausupio beržyne Kovo grupėje, kuris pažadėjo Jovarą suvesti su Sakalo partizanų grupe. Tame pačiame name, Vaičiaičio gatvėje, gyveno ryšininkė Svajonė, kurią įgaliojau palaikyti ryšį su Sakalu. Tą pačią dieną (spalio pradžioje) atsitiktinai Petraičio buvau supažindintas su partizanu Popiera, kurio šeimyniniu vežimėliu p vakare nudardėjome apie 10 kilometrų iš Marijampolės į kaimą, Popierų sodybon.

Vakare netoliese suradome apsistojusius Sakalo grupės partizanus. Pats Sakalas prisistatė Lietuvos kariuomenės liktinės tarnybos viršila, besislapstantis su partizanų grupe Igliškėlių-Patašinės-Liudvinavo apylinkėse. Gyvendami netoli miesto, visiškai nemiškingose vietose, rizikuodami savo gyvybe, partizanai slėpėsi pas patikimus ūkininkus paruoštose slėptuvėse. Toks partizaninis gyvenimas - tai nuolatinė ypač stipri nervinė įtampa. Pasiūliau Sakalui perimti Šarūno kuopos vadovavimą, bet Sakalas atsisakė, sutikdamas vadovauti tik Šarūno kuopos 2 būriui šiame rajone. Perdavęs Sakalui susirašinėjimų šifrą, slaptažodžius, sutvarkęs ryšį tarp būrių, įgijau, nors ir legalizavęsis, Sakalo pasitikėjimą. Žinių apie Jovarą buvo gavę jau anksčiau iš Geležinio Vilko štabo. Naktį atsisveikinęs išėjau su vienu partizanu į jo artimą sodybą miegoti.

Būnant namuose su 1 būrio vadu Strausu, Varnupių-Daukšių-Šlavančių apylinkėse sudarinėjome partizaninius skyrius, grandis, trejetukų ryšį ir naujai pagal abėcėlę išskirstėme slapyvardžius partizanams. (Deja, sąrašams neišlikus, naujai parinktų slapyvardžių neatsimenu.) Gautais iš Geležinio Vilko štabo nurodymais buvo sudaromi kaimų, seniūnijų gyventojų vardiniai sąrašai. Pagal sąrašus, net nežinant vietovės, buvo galima kaip veidrodyje

matyti gyventojus, jų pažiūras, ir tai partizanų vadovybei padėjo susigaudyti ir kebliose situacijose, žinant nuomonę apie vietovės žmones.

Anapus Žuvinto ežero

Vieną ramią spalio sekmadienio popietę Žuvinto ežero bangomis valtimi persikėliau į Aleknonių kaimą. Prie ežero trobelėje gyvenusi panelė Burbaitė, mane pažįstanti iš matymo, papasakojo daug man nežinomų naujienų. Per paskutinį išsikėlimą iš ežero į Aleknonių kaimą, prieš Žai-bo ir Griausmo žūtį, partizanams vos grįžus į ežerą, prieš pat švitimą, paežerę užplūdo enkavedistai. Įsitaisę Grinkiškio kaime Mieliausko alksnynėlyje dažnai vakarais ruošė pasalas, bet laimė, nė vienas partizanas neįkliuvo. Paežerėje gyvenanti Burbaitė matė, kaip iš ežero atplukdė partizanų kūnus, sukrovė į mašiną, reikalavo ją pasakyti, gal pažįstanti juos, po to nuvežė į Karčiausko sodybos kiemą, vėliau - į Simną. Mūsų ryšininkės Zylutė ir Kregždutė po Žuvinto ežero kautynių iš savo namų pasitraukė, nes jas persekiojo enkavedistai dėl brolio slapstymosi. Matyt, NKVD buvo gerai informuoti apie apylinkėje veikusius partizanus. Ryšininkių namuose gyveno ir tvarkėsi likusi tarnaitė.

Uosio sodyboje pernakvojęs, sužinojęs visos apylinkės padėtį, davęs Uosiui naujų nurodymų, kaip veikti ir susirasti likusius po Kiaulyčios kautynių Ažuolo grupės partizanus, sudaryti apylinkės gyventojų nuo 16 metų sąrašą, išvykau valtimi apiplaukdamas salose likusius pavienius partizanus ir vakarop grįžau namo. Prieš pat Visus Šventuosius, sekmadienį, su Špoku ir jo tėvais išvažiavome arkliais į Žuvinto kaimą, lyg į svečius. Ten mus domino

pasitraukusio iš Žuvinto ežero Lakūno ir jo šeimos įtartinas dingimas. Šeima gyveno ūkininko Liegaus sodyboje, retkarčiais su kitais partizanais pareidavo namo pas žmoną ir Lakūnas. Jo žmona, suradusi priežastį, kitą dieną keletą kilometrų eidavo į Simną, kapinėse sutartoje vietoje palikdavo raštelį enkavedistams ir iš ten su rastais nurodymais grįždavo atgal. Tiesa ar ne? Liko neišaiškinta. Rugpjūčio 31 dieną Liegų šeima buvo ištremta į Permės sritį, o Byra-Lakūnas, kaip nežinia iš kur atvažiavo, taip nežinia kur ir pradingo. Čia padaryta klaida. Nors Šamo grupės partizanai ir rekomendavo Lakūną, bet Vidugiris jį stebėjo ir laikė įtartinu.

Naujai surasta ryšininkė Aguonėlė pažadėjo duotus uždavinius išpildyti, reikiamus gyventojų sąrašus sudaryti. Kelionėje sugaištas laikas nepraejo veltui.

Po legalizacijos lankydamasis Kumečių-Gudupių kaimuose, visuomet užeidavau į sutartą girioje vietą, ieškodamas sutartinio šifruoto pranešimo iš Šerno grupės. Į sutartą susitikimą spalio pirmoje pusėje Šernas neatvyko. Ryšininkas Mataušėlis sakė, kad po Siaubo legalizacijos Šernas pas Mataušėlį buvo atvykęs tik kartą. Sutartoje vietoje Jovaro padėto raštelio nebuvo, vadinasi, paimtas, bet atsakymo nepalikta. Apsilankius dar, žinių apie Šerno grupę nebuvo. Vėliau iš ryšininko Mataušėlio sužinojau, kad po trumpo šaudymo Šernas ir abu vokiečiai - Hansas ir Fricas žuvę. Jų stovyklos vietos nežinojau, tik nujaučiau, jog jie kažkur girios viduryje, prie palių. Išsiunčiau Mataušėlį išžvalgyti. Po poros dienų uogavimo ir grybavimo Mataušėlis rado sujauktą Šerno stovyklą, bet jokių žūties pėdsakų, nieko - kaip ugnyje pradingę.

Tik vėliau paaiškėjo, kad partizanas Mindaugas naktį buvo išėjęs į Krosnos miško pusę, esą į kaimą, ir kadangi stovykloje jo nebuvo, išliko gyvas. Kilo dar didesnis įtarimas

dėl Mindaugo provokacijos. Daugiau jo sutikti nepavyko. Tik žinau, kad Krosnos ar Buktos apylinkių partizanai, įtardami Mindaugą, jį iškvote likvidavo. Užtarnautas išdaviko galas. O gal aš klystu? Visas šis Šerno partizanų grupės dingimas užrašytas tik iš pasakojimų.

Pogrindžio rūpesčiai ir išgyvenimai

Po masiškos partizanų ir besislapstančių vyrų registracijos vyrai grąžino daug ginklų ir amunicijos, dalį ginklų išsinešiojo su savimi. Reikėjo ginklus surinkti. Dalį laisvanoriškai sutiko grąžinti prisiregistravusieji, o kiti patikėti dokumentus gavusiems, bet neatsisakiusiems partizaninio veikimo. Prieš ginklų surinkimą buvo padarytos dvi medinės dėžės šautuvams sudėti. Gauta metalinė dėžė tepalo ginklams sutepti, konservuoti ir gudroninės smalos dėžėms smaluoti. Beliko tik nustatyti asmenis, kurie paslėptų ir žinotų paslapyje laikomų ginklų saugojimo vietą.

Tuo pat laiku buvo gautas šifruotas pranešimas su Jovaro pasiūlymu. Pasiruošti „spalinių švenčių“ metu, tai yra lapkričio 7-8 naktį, „apvalyti“ Buktos spirito varyklą ir Liudvinavo pieninės sviesto daryklą. Gautas uždavinys: lapkričio 6-7 naktį 1 ir 2 partizanų būriams pereiti į Buktos girią, susitvarkyti, pasiruošti ir kitą „švenčių“ naktį vienu metu pulti, paimiti ir rekvizuoti abi įmones. Būriai pasiskirstė, kas kokį objektą turi pulti, ką veikti ir kur pasitraukti. Į tą operaciją lapkričio 6-osios vakare prie Gudupių girios pakraščio - eiguvos „mūrelio“ turėjo ateiti Sakalo būrys. Jovarui duotas uždavinys: lapkričio 6 dieną nuvykti į Liudvinavą išžvalgyti esamą padėtį, stribų būstinę ir karinių dalinių išsidėstymą bei skaičių. Buktos gyvenvietės išžvalgymą sutiko atlikti Genys.

Visų Šventųjų dieną per karą sudegusios bažnyčios vietoje, parapijos klebonijoje laikinai įrengtame kambarėlyje buvo aukojamos šv. Mišios. Į pamaldas susirinko veik vienos moterys, jų galvas dengė juodos gedulo skarelės. Pamaldų metu moterų veidus plovė iš akių trykštančios ašaros. Jos liūdėjo tėvų, brolių, seserų, į tolimas Šiaurės platumas ištremtų, nešančių bado ir šalčio, nežmoniško nualinimo ligi mirties kančią. Liūdėjo savųjų, artimųjų ar kaimynų, žuvusių žiaurioje kovoje su klastingu, tautą niokojančiu priešu. Nepriklausomoje Lietuvoje visa tauta gyveno kaip broliai, o šiandien atėjūnai į mūsų namus įnešė nesantaiką, nepasitikėjimą ir žiaurią kerštingą kovą: brolis prieš broį, kaimynas prieš kaimyną. Mongoliškomis atėjūno akimis žiūrint, jam išeina į naudą, kai savi pešasi.

Po pamaldų sutiktoms Gunterio sesutėms ir Sakalo motinai pareiškiau nuoširdžią užuojautą dėl jų artimųjų mirties. Vakare su Tigro pussesere Albina Meškelevičiūte aplankėme Tigro tėvus. Kalbėjome apie įvykusią skaudžią nelaimę, bet nežinojome, nors nujautėme, kad dar didesnė nelaimė mūsų laukia ateityje ir kad šį vakarą - paskutinis susitikimas su Tigro tėvu. Mane Vėlinių dieną kan kino neviltis. Lyg ir žinojau, ir nujaučiau, kad už dienos kitos mane areštuos. Komunizmo nešėjai nėra jau tokie geri, kad visas kaltes „liaudies priešams“ atleistų.

Stribų naguose

Ryšininkas Strielčius perdavė Genio prašymą grąžinti jam Žuvinto ežere turėtą mažo kalibro šautuvą. Lapkričio 5-osios vakare nutariau šautuvą nunešti savininkui. Su Strausu aptarę 1 būrio atvykimą, 7 dienos rytą, paėmęs šautuvą, prietemoje išskubėjau į Buktos girią -

per Liūlišio-Varnupių laukus į susitikimo vietą, prie „mūrelio“ Gudupių kaimo palaukėje. Einant per Kumečių kaimą girdėjosi išvežtųjų Marčiukaičių sodyboje kuliamosios mašinos ūžimas. Vėliau vakare iš ryšininkų sužinojau, kad javus ar kviečius kėlė iš Liudvinavo valsčiaus atvažiavusieji sribai, susivarę talkon aplinkinius kaimo gyventojus. Taip ir norėjosi sribus užtratinti, bet kūlimo vietoje buvo gerų kaimo žmonių, be to, laukė suplanuota užduotis.

Pernakvojęs Žvaigždutės sodyboje, gavau iš Žibutės patarimų ir nurodymų dėl tarpininkavimo mane Įdarbinti ūkvedžiu Liudvinavo pieninėje. Lapkričio 6-osios rytą išėjau į Liudvinavą apsižvalgyti. Genys pažadėjo dienos metu apsilankyti Buktos dvare ir grįždamas girininkijoje išrašyti man „miško kirtėjo“ - Palių girininkijos darbininko pažymą. Grįždamas iš Liudvinavo turėjau užėti pažymą pasiimti. Liudvinave praeidamas stebėjau sribų būstinę, kareivių miestelyje nebuvo. Pieninėn užėjęs susitariau dėl man rekomenduojamo darbo. Į darbą turėjau atvykti pirmadienį, lapkričio 12 dieną. Sutartas darbas man iš visų pusių tiko ir patiko. Pirma, dirbdamas pieninėje ūkvedžiu alkanas nebūsiu, kaip kitose darbovietėse, nes šiuo metu net ir dirbantieji badauja. Antra, galėsiu neįtariamai dirbti pagrindinį partizaninį organizacinį darbą ir ruošti numatytas operacijas.

Grįždamas iš Liudvinavo užėjau pas Genį, gavau žadėtą „miško kirtėjo“ pažymą, paėmiau paliktus paskaityti ir pasaugoti kelis egzempliorius „Laisvės žvalgo“, sutariau apie rytdienos susitikimą Buktos girioje. Su kelyje sutiktu Kumečių kaimo gyventoju Juozu Lakicku eidami taku per pievą, pastebėjome už jo sodybos laukais ateinančią ginkluotų vyrų grupę. Man kilo mintis - kodėl taip anksti, su saulute Sakalo būrio vyrai ateina į numatytą operaciją. Mums su Lakicku išsiskyrus, jam nuėjus namo, pasukau

Žvaigždutės namų link. Per lauką bėgdami keli ginkluoti vyrai šaukė: „Stok!“ Mums abiem sustojus, pribėgę ginkluoti vyrai klausė, kas mes tokie. Lakickas parodė savo namus, sakė einąs ten. Jį iš karto paleido. Kai prie manęs prišoko, iš karto nesuprasdamas, ar čia sribai, ar partizanai, atsakiau: „Aš toks pats kaip ir jūs“, - turėdamas omenyje, kad sutikau atvykstančius į užduotį partizanus. Paprašius dokumentų, man imant iš kišenės NKVD išduotą laikiną asmens pažymėjimą, pribėgo dar vienas su penkiakampe žvaigžde kepurėje - sribas. Aš tik tada susigaudžiau, su kuo turiu reikalą. Pamatę mano laikiną asmens pažymėjimą, sribai pradėjo mane mušti, sakydami: „Mes visus tokius šaudome!“ Stribams pradėjau aiškinti, jog esu kito valsčiaus gyventojas, bet šioje apylinkėje visiems gerai pažįstamas miško paruošų kirtimo darbininkas, jog einu iš girininkijos namo. Nustoję mušti, net nekratę, sribai nutarė mane varyti į Liudvinavo NKVD išsiaiškinti. Pasivarė greta Bevardiškių kaimo laukuose imantį pavėluotą derlių ūkininką Vokietaitį, privertė jį kinkyti arklius vežimui ir vežti mane bei porą lydinčių sribų Liudvinavo miestelį, sribynan. Aš vis protestavau, patarinėjau mane lydintiems stribams, kad galime pėsčiomis nueiti tą kelią. Maniau, einant pėsčiomis, vakare pritemus, galėsiu išsivalyti iš kišenės gautus iš Genio du pakelius po 50, 7,62 mm šovinius ir už apatinių kelnų užslėptus kelis „Laisvės žvalgo“ egzempliorius.

Važiuojant ilgvežimyje vakaro prieblandoje nesunkiai, nepastebimai iš kišenės išmėčiau šovinius ir iš užrašų knygutės, užkišęs ranką užantin, atsargiai išplėšiau lapus su nepageidaujamais užrašais. Beliko atsikratyti spaudos. Važiuodamas vis tik įkalbėjau sribus, kad paleistų ūkininką su vežimu. Gyviškių kaime prie nemažos sodybos Vokietaitį su vežimu paleido. Mane lydintiems stribams

parūpo skaniai pavalgyti. Užsivedę pas gyventoją, mane pasodino kampan prie krosnies, kur nėra langų nei durų, o patys, užsisakę vakarienę, vaišinosi. Stribams bevalgant sugalvojau kaip atsikratyti spaudos. Susiėmiau pilvą ir pradėjau šūkalioti: „Oi, oi, oi nebeišturėsiu, noriu į lauką!“ Vieno stribo buvau išvestas laukan. Stribas norėjo, kad aš čia pat, prie namo tūpčiau, bet aš, jo neklausydamas „gėdą“ daryti prie pat namo, veržiausi prie sodo kampe buvusios kūdros. Nusileidęs prie vandens, iš už kelnių, nežymiai pasisukiodamas ištraukiau spaudą ir čia pat sutrypiau kojomis į vandenį. Stribas, stovėjęs tamsoje 4-5 metrų atstumu, to nepastebėjo. Likau švarus, kišenėse turintis užrašų knygutę, parkerį, peilį ir kišeninį laikrodį. Stribai pasitarė ir tik vienas mane lydėjo toliau į Liudvinavą. Ėjome kalbėdamiesi. Kelyje už Šmulkščio malūno stribui kažkaip iš automato į griovį iškrito automato apkaba su šoviniais (ragelis). Man degtukais šviečiant, stribas griovio žolėje pasilenkęs ieškojo, o pas mane kišenėje - peilis. Galėjau su stribu lengvai susidoroti, bet žinodamas neturįs su savimi jokių įkalčių ir nenorėdamas užtraukti savo artimiesiems nelaimės, nesiryžau tokiam žingsniui.

Liudvinavo miestelį priėjome jau gerokai sutemus. NKVD patalpose revoliucinių švenčių išvakarėse budėjo tik vienas leitenantas rusas. Lydėjęs mane stribas pristatė, kad aš jau tamsoje stabdomas prie Gudupių girios palaukės bėgau ir buvau sulaikytas. Aš leitenantui paaiškinau, kad buvau sulaikytas dar su saulute, einantis iš miško kirtimo darbą. Be to, priminiau, kad per valandą negalėjome įveikti aštuonių kilometrą. Leitenantas, manimi patikėjęs, protokole taip ir užrašė. Liepė iš kišenių išimti visus daiktus, dokumentus ir palikti NKVD būstinėje. Dar paviršutiniškai mane apžiūrėjęs leitenantas atidavė kareiviui nuvesti į daboklę.

NKVD rūsiuose

Įkišo mane į kažkokį rūšį su gultais. Tamsoje radau vieną kalinį, rusų kareivį, kuris man pasiūlė gabalą duonos. Aš tik rytą buvau valgęs, tai su malonumu duonelę surijau. Naktį pramiegojau ramiai, už lango girdėjosi girtų dainos. Stribai ir jų bendraminčiai šventė spalio revoliucijos šventę.

Rytą mane anksti pakėlė, vėl nuvedė pas tą patį leitenantą, kuris mane vakare priėmė. „Norėjau tave paleisti, bet Marijampolės NKVD viršininkas nori tave matyti, todėl tave vesim į Marijampolę, o ten - paleis“. Gražino man dokumentus, užrašų knygutę, laikrodį, peilį. Viską susirinkęs, dviejų sribų lydimas, į Marijampolę ėjau Liudvinavo-Marijampolės plentu. Kelyje nei krūmų, nei miškų, vien lygumos. Stribai vietomis ėjo gerokai atsilikę, galėjau bėgti. Įvairios mintys lindo į galvą. Apie 11 valandą priėjome Marijampolę, kur ne kur prie namų kabojo iškeltos raudonos vėliavos.

Gatvėje sutikome laidotuvių procesiją. Laidojo Marijampolės apskrities paruošų agentą, miškinį nužudytą kažkur prie Balbieriškio. Stribai man su pykčiu pasakė: „Tai tavo, bandite, darbas? Tu nužudei nekaltą žmogų?“ Atrėžiau: „Esu suimtas, o tas - nužudytas kažkur prie Balbieriškio“. Greitai priėjome baltą NKVD rūmą. Prie lauko durų stovėjęs sargybinis mus laisvai, netikrines įleido.

Priimamajame radome budintį leitenantą, porą senukų sėdėjo ant suolo ir dar vienas vyrukas, civilis. Stribai skubėdami paėmė iš leitenanto parašą, kad mane pridavė, ir išėjo. Leitenantas liepė man sėstis ant suolo, o pats kažkur išskubėjo. Aš dėkodamas pasitraukiau į šoną, galvodamas ką daryti. Tuo laiku į priimamąjį įėjo milicininkas

Antanas Zuikis, man pažįstamas iš mokyklos laikų. Išėjęs paklausė: „O kaip tu čia papuolei?“ Atsakiau: „Atėjau pas jus dirbti“. Buvo kilusi mintis Zuikiui išėjus ir man išeiti, nes dokumentai pas mane kišenėje, - per langą pastebėjau, kad sargybinis, stovintis prie durų, išeinančius asmenis, parodžius dokumentus, praleidžia. Tarp besikeičiančių žmonių buvo likę tik tie du senukai, sėdintys ant suolo. Man besvajojant išėjimo planą, įėjęs budintis leitenantas paėmė iš manęs dokumentus, laikrodį, užrašų knygutę, peilį ir nuvedė į požeminius rūsius - siauru koridoriumi į šiaurės rytų pusę, kampinę kamerą.

Didžiulėje kameroje sėdėjo apie 30 žmonių. Vos įėjus į kamerą, kaliniai apstojo ir ėmė klausinėti kaip, iš kur, už ką. Tarp kalinių buvo pažįstamas ūkininkas Vincas Stanynas iš Varnupių kaimo, tardomas dėl pasidavusių bunkeryje partizanų Prūsaičio, Rimkaus, Baltuškos byloje. Pirmąją dieną duonos davinio negavau, bet pietus dalijantieji kaliniai įpylė daugiau kruopų sriubos. Be to, pažįstamas V. Stanynas iš savo krepšio nepagailėjo jam iš namų perduoto maisto. Revoliucinių švenčių metu iš kameros nieko nekvietė, išskyrus tris suimtuosius, einančius į miesto valgyklą parnešti maisto. Kamera pasipildė ir per šventes sugaudytais piliečiais. Lapkričio 9-ąją į kamerą pateko mane priėmusysis dirbti į Liudvinavo pieninę, direktoriaus pavaduotojas, kuris veždamas sviestą į Kauną Kazlų Rūdos miškuose partizanų buvo sulaikytas ir atimtas sviestas. Iš karto apsimečiau jo nepažįstas, bet po kelių dienų priėjęs pakalbinau. NKVD kameroje didelės drausmės nesijautė. Dieną sulaikytieji, tardomieji sėdėjo ant savo maišų, pusbalsiai, kartais ir garsiai užtraukdavome dažniausiai dainuojamas partizanų dainas. Prie durų koridoriuje stovintis milicininkas, kartais neiškentęs ar bijodamas

savo viršininkų, prašydavo garsiai nedainuoti arba nulti. Į lauką pasivaikščioti vedė kasdien po 15-20 minučių. Kartais geras milicininkas leisdavo pasivaikščioti ir pusvalandį. Sulaikytuosius tardydavo dieną. Į kamerą sulaikytuosius asmenis pavieniui atvesdavo, kitus išvesdavo, bet dažniausiai nedidelėmis grupelėmis surinktus tardomuosius vesdavo į Marijampolės kalėjimą.

Per Vincą Stanyną susipažinau su kitais tardomaisiais, užsiimančiais partizanine veikla. Tarp jų buvo jaunas energingas mokytojas Algis Andriukonis ir vienas vyrukas iš Marijampolės. Jie abu nešė maistą iš valgyklos. Kalbėdamiesi aptarinėjome pabėgimo iš NKVD kameros planus. Numatėme pačią patogiausią progą - visiems trims pasitaikius nešti maistą iš valgyklos. Kai tik atsilaisvino trečioji vieta, tai jie ir paėmė mane. Eidavome su dviem bakais į Gedimino gatvės kampe ir Laisvės aikštėje esančią valgyklą parnešti sriubos. Kol virėjos pildavo sriubą, dažnai mus lydėjęs milicininkas atsisėdęs prie staliuko skubiai valgydavo, savo šautuvą pastatęs į kampą. Tuomet ir buvo pats patogiausias laikas čiupti ginklą, nupjauti telefono laidus, visus valgykloje esančius asmenis užrakinti ir įspėti valandą neišeiti iš valgyklos. Išėjus, gal net pasinaudojus milicininko uniformą, sėsti į pirmą pasitaikiusią pastotę ar sunkvežimį ir išvažiuoti už miesto. Pabėgti nutarėme pirmadienį, tai yra lapkričio 19 dieną. Šeštadienį į valgyklą užėjo vienas marijampoliečio pažįstamas. Jie nepastebimai susitarė, kad sekmadienį lauke, gatvėje, budės 2-3 vyrai, ginkluoti pistoletais, padėsiantys sėkmingai pabėgti.

Grįžęs su maistu, po pietų, šeštadienio vakarą, marijampolietis buvo iššauktas iš kameros ir paleistas namo. Likome su Algiu Andriukoniu dviese spręsti savo likimą. Sekmadienį nuėjus į valgyklą maisto, jau įsimaišius

trečiam tardomajam, radome laukiantį marijampolietį, kuriam nežymiai pasakėme, kad atsisakome bėgti. Algis po paskutinio tardymo jautė, kad jį paleis, o mane majoras nori užverbuoti - su tuo aš nutariau sutikti.

Nepriimtinas poelgis

Iš karto po revoliucinių švenčių manęs tardymams nešaukė. Galvojau, kad renka žinias apie mane. Savaitės viduryje iššaukė į NKVD viršininko kabinetą. Už rašomojo stalo sėdintis vidutinio amžiaus ir sudėjimo majoras pradėjo apklausą: vardas, pavardė ir t.t. Paprašė papasakoti visą savo biografiją. Ligi pašalinimo iš Savisaugos dalinių nieko neslėpiau, net tarnybos Raudonojoje armijoje. Apie nelegalų gyvenimą pasakiau taip, kaip pirmąją naktį po legalizacijos Brusoko sodyboje pasakojau leitenantui. Majoras išklause ir pasakė: „Matau, kad meluoji, esi net „banditų“ uniforma apsirengęs. Sagos lietuviškos susiūtos ir ant rankovės išlikę žymės, kad nešiojai nacionalistų ženklus“. Majorui nesijaudindamas atsakiau: „Frenčius“ - mirusio brolio, jį aš ir vokiečių kariuomenėje dėvėjau, tuomet ir buvo prisiūta lietuviška trispalvė vėliavėlė prie rankovės. Nuo „frenčiaus“ antpečius nusiėmiau, o dėl lietuviškų Vyčio sagų, net nepagalvojau, kad negalima“. Majoras atsakė: „Dabar esi mūsų rankose, mums pakanka tave apkaltinti, kad buvai vokiečių kariuomenėje, ir išvežti į Sibirą. Jei pats susiprasi, apsigalvosi, mes galime tau padėti, paleisti į laisvę, kad ir buvusį „banditų“ miške. Dabar aš tardymo protokolo nerašau, eik į kamerą ir pagalvok. Kitą kartą aš tau pasakysiu, ką tu veikei miške“. Daugiau nieko nesakęs leido milicininkui nuvesti į kamerą.

Kameron grįžęs apie tardymą papasakojau savo bendrininkams V. Stanynui ir A. Andriukoniui. Jie spėliojo ir įtarė, kad apie mane nieko nežino, kaltinimų partizanavimu neturi, o kaip buvusį vokiečių kariuomenėje nori užverbuoti dirbti NKVD. Po kelių dienų vėl mane išvedė pas NKVD viršininką. Šį kartą vėl gražiai, nereikalaudamas pradėjo klausinėti apie nelegalų gyvenimą miške. Aš majorui pasakiau: „Vengdamas bausmės už tarnavimą vokiečių kariuomenėje, iš karto dirbau pas ūkininkus, kasiau apkasus prie Nemuno. Tik 1945 metų pavasarį, neturėdamas savo namų, išėjau slapstytis į mišką“. Kartojau tą patį, ką ir anksčiau. Majoras pradėjo įkalbinėti: „Mes galime tave paleisti, jei tu, nuėjęs į mišką, likusiems „banditams“ patarsi registruotis ir išeiti iš miško“. Atsakiau: „Man išeinant legalizuotis, jokių besislapstančių vyrų miške nebuvo. Be to, mane slankiojantį miške jūsų kareiviai sugavę apkaltins, kad vėl išėjau į mišką partizanauti“. „Ne, - atsakė majoras. - Mes tave galime sugauti, areštuoti, bet už 3-4 dienų paleisime. Net dėl akių apdūmimo galime tavo namus apsupti, tave areštuotą išsivaryti, o vėliau paleisti“. Man kilo mintis, kad tik iš šito NKVD rūšio išeisiu, jūs daugiau mane taip ir matysite - aš tiesiai į mišką. Išsiduoti iš karto, kad sutinku dirbti NKVD, nenorėjau, nes mano sumanymą perpratę gali nepaleisti, o sudaryti bylą. Todėl vis kalbėjau, kad bijau, kad gali nušauti ir viena, ir kita pusė: tiek kareiviai, tiek besislapstantys vyrai. Majoras leido dar pagalvoti, ar dirbti NKVD, ar už „izmenu rodinį“ (tėvynės išdavimą) Sibiran važiuoti. Ir vėl jokio protokolo nesurašęs leido milicininkui nuvesti į kamerą. Šį kartą iš tardymo grįžęs apie verbavimą dirbti NKVD Stanynui nesakiau, tik Algiui Andriukoniui.

Pirmadienį, lapkričio 19-osios ryte, po pasivaikščiojimo, Algį Andriukonį paleido namo. Mane prieš pietus

išsaukęs majoras iš karto paklausė: „Ar apsigalvojai?“ Paskiau, kad sutinku nueiti į mišką ir jei ką rasiu besislapstant, patarsiu registruotis. Majoras kažką lape rašė, davė pasirašyti ir įspėjo, jei mane kur nors areštuotų, to dalinio vyresniajam pasakyti slaptažodį „Zarošė“ (aš pats išvertęs žodį „Zarošė“ parašiau „Krūmas“, bet ar žodis „Zarošė“ atitinka žodį „Krūmas“ ir šiandien nežinau. Majoras lietuviško žodžio „Krūmas“ nesakė, aš pats versdamas parašiau, - aut.). Patarė į NKVD su pranešimais nesilankyti, o gyventi namuose ir laukti. Bus pranešta, ką daryti toliau. Liepė eiti į kamerą susirinkti daiktus. Daiktų neturėjau, tik atsisveikinau su liekančiaisiais. Vincas Stanynas paprašė užėti pas jo žmoną, papasakoti apie jį ir NKVD tardymus. Greitai buvau pašauktas ir atgavęs dokumentus, užrašų knygutę, laikrodį ir peilį, išėjau pro NKVD duris į laisvę. Ar ilgam?

Išėjus į laisvę

Miesto sodo pakraščiu, perėjęs Vytauto gatvę ties Šv. Vincento bažnyčia, Vaičičio gatvėje įsukau į kiemą, kur gyveno ryšininkė Svajonė. Buvojau netoli sutemų, todėl nutariau likti nakvynei mieste. Nenorėjau tokiais neramiais laikais naktį eiti namo. Iš ryšininkės Svajonės sužinojau, kad mieste keletas namų yra NKVD darbuotojų stebimi, patarė man niekur mieste su ryšininkais nesusitikti. Norėjau kuo greičiau pranešti Geležinio Vilko rinktinės štabui apie Jovaro išėjimą į laisvę ir gautas NKVD darbuotojo pareigas. Šifruotu pranešimu parašiau Geležinio Vilko rinktinės partizanų vadui Žiedui apie išėjimą iš NKVD ir užverbavimą. Nurodžiau datą, kada lankysiuosi Sakalo būryje. Šį šifruotą pranešimą iš Svajonės

paėmė atvažiavęs iš kaimo Popiera ir perdavė Sakalui. Ry-
tą eidamas namo, kelyje pasivijau Petrutę Baltuškaitę, grįž-
tančią iš Marijampolės. Ji nunešė maisto kalinčiam broliui,
suimtam kartu su J. Prūsaičiui ir A. Rimkumi bunkeryje. Pa-
keliui užėjau pas V. Stanyno žmoną ir pasakiau apie jos vy-
ro tardymą NKVD. Įtikinėjau, kad greitai turėtų grįžti.

Grįžęs iš NKVD naėą, namiškių buvau džiaugsmingai
sutiktas, tik aš tuo sugrįžimu nesidžiaugiau. Apie verba-
vimą dirbti NKVD naudai nesisakiau tėtei nei broliui, tik
sutiktiems kartu legalizavusiems Vincui ir Gediminui.
Taip pat pasisakiau ir Šarūno kuopos 1 būrio vadui Strau-
sui. Kitiems nėra reikalo žinoti.

Lapkričio 24-osios, šeštadienio, vakare, Juozo Pūko
(Selvestrą) sodyboje - linų brukimo talka, viso Daukšių
ir Plynių kaimų jaunimo pasilinksminimas, šokiai, vaka-
rienė. Po linksmų šokių ir vaišių, lyg gaidžiai prieš aušrą,
Pijus Ješkevičius, Vincas Pūkas, aš ir kiti kaimo vaikinai
eidami traukėme dainą. Ir net negalvojau, kad ši daina -
tai paskutinė gimtojo kaimo laukuose dainuojama prieš
artėjančią man skaudžią nelaimę.

Po legalizacijos nakvojant namuose dažnai kildavo
mintis, kad naktį stribai, persirengę partizanais, gali man
keršyti. Atėję stipriai primušti, visą kaltę suversdami, lyg
partizanų nepasitikėjimą už legalizaciją, ir net nušauti ar-
ba išsivedę kur nors sunaikinti. Tai galėjo padaryti ir pa-
vieniai besislapstantys, ir mažomis grupelėmis susitelkę,
nieko bendra su partizanine veikla neturintys vyrai, iš-
reikšdami savo nepasitikėjimą manimi. Tai buvo spėlio-
nės. Panašų sprendimą galėjo įvykdyti tik kerštaudami stri-
bai, persirengę partizanais. Todėl stengiausi nakvoti kur
nors pas kaimynus ar pažįstamus, stebėdamas iš tolo na-
mus. Bet tokių naktinių stribų ar neaiškių asmenų apsilan-
kymų nebuvo.

Paskutinis susitikimas su Sakalu

Lapkričio 25-ąją, sekmadienio popietę, per Pažiškių kaimą išėjau į Sakalo būrį. Kaime užėjęs į žinomo partizano (slapyvardį pamiršau) sodybą, per ryšininkus susisiečiau su Sakalu. Jam vakare atvykus, pasakiau, kad po NKVD užverbavimo aš daugiau nenoriu lankytis jų gyvenamosiose stovyklose, kad nekiltų nereikalingų įtarimų. Daviau Sesutės adresą Vaitiškių kaime, per kurią patogiau palaikyti ryšį su Jovaru. Sakalas perdavė Geležinio Vilko rinktinės partizanų vado Žiedo pranešimą: „Už ryžtingą pasipriešinimą Žuvinto ežero kautynėse ir sugebėjimą ištrūkti iš NKVD nagų rinktinės vadas nori tarpininkauti dėl Jovaro - jaunesniojo leitenanto laipsniui gauti ir perimti Geležinio Vilko rinktinės vado pareigas“.

Jovaras per Sakalą perdavė Geležinio Vilko rinktinės vadui Žiedui paskutinį atsakymą, kad nuo vieno ir antro pasiūlymo atsisako. Pirma - dėl leitenanto laipsnio suteikimo - per mažas Jovaro išsilavinimas. Apie tai bus galima svarstyti tik laimėjus kovą, nepriklausomos Lietuvos laikais. Antra - dėl aukštesnių rinktinės vado pareigų užėmimo - nesutinka, kol nėra visiškai sutvarkytas Šarūno kuopos organizacinis parengimas.

Iš Sakalo sužinojau, kodėl lapkričio 6-7 naktį į Buktos girią neatvyko 2 būrio partizanai. Tą lapkričio 6-ąją enkavedistai nusiaubė Patašinės-Padovinio apylinkes, ir Sakalo būrio partizanai, slapstęsi tų kaimų apylinkėje, negalėjo nei pasirodyti, nei išlįsti iš slėptuvių, esančių ūkininkų sodybose.

Sakalui duotas nurodymas: ligi 1946 metų sausio 1 dienos per ryšininkus sudaryti visų gyvenviečių (2 būrio ribose) asmenų surašymą. Sakalas ir Jovaras tarpusavyje

aptarė, kaip pasinaudoti verbuoto pranešėjo falsifikuotais pranešimais NKVD vadovybei apie partizaninę veiklą nepavojinguose rajonuose. Taip pat Šarūno kuopa gavo įspėjimą iš Geležinio Vilko rinktinės štabo, kad yra daug suimtų Tauro apygardos partizanų štabo darbuotojų, dirbusių organizacinę partizaninę darbą. Ateityje reikia būti atsargiems, vyksta išdavystės.

Net nepagalvota, kad tai - paskutinis Jovaro ir Sakalo susitikimas.

Paskutinio uždavinio vykdymas

Jovaro areštas sutrukdė nenaudojamų ginklų surinkimui, išvalymui, sutepimui ir tinkamam paslėpimui. Nutarta dalį ginklų tinkamai sutepus, sudėjus dviejose medinėse dėžėse, konservavus - apipylus bitumo smala, paslėpti - užkasti žemėje. Tą darbą turėjo atlikti patikimi Strauso būrio partizanai. Todėl paskutiniąją savaitę, lapkričio 26 - gruodžio 1 dienomis, buvo organizuotas ginklų valymas, sutepimas ir paruošimas konservavimui. Dalis ginklų, tarp jų kulkosvaidžiai, palikti naudotis patikimiems, po registracijos sutikusiems veikti partizanų gretose vyrams.

Gruodžio 1-ąją, šeštadienį, ryšininko Strielčiaus namuose susitikęs su ryšininke Ramunėle, palaikančia ryšį su Geležinio Vilko rinktinės partizanų štabu, gavau žinią, kad paskutines dvi savaites ryšys su rinktinės štabu visiškai nutrūko dėl įtarimų ir konspiracijos paslapčių išlaikymo. Tą naktį prisiėjo nakvoti ryšininko Strielčiaus namuose. Nesinorėjo tamsią žiemos naktį per kaimą baladotis vien dėl atsargumo, o antra - nuo įtartinų akių pasislėpti.

Gruodžio 3-iąją, pirmadienį, brolio Karolio namuose padėjau kulti javus. Į vakarą, baigęs darbą, išsiruošiau į

numatytą kelių partizanų susitikimą. Išeinant brolis lyg paprieštaravo: „Vaikščioji naktimis, dar kokią bėdą užsi-trauksi“. Kelyje eidamas sutikau Petrą Zuikį, kuris pasi-sveikinęs pasakė: „Vaikštai nebijodamas, kad tave areš-tuos. Vakar Amalviškių kaime pas Meškelevičių nepažįs-tami vyrai paėmė ir kažkur išsivarė Vidgirėlių kaimo Šel-mį“. Aš atsakiau: „Man nėra ko bijoti. Aš vakar žinomoje vietoje nakvojau, galėčiau įrodyti, turiu liudininkų“.

Ryšininko Žvejo sodyboje jau radau susirinkusius Gar-nį, Kirvį, Strausą, Drūdbarzdį, atėjusius dar su šviesa, kad nekiltų įtarimo. Vėliau atėjo Špokas. Prasidėjus posė-džiui, Jovaras paaiškino susiklosčiusią padėtį ir nurodė, ką kas turi veikti atskiromis „trejetukų“ grupelėmis. Per kitas dvi dienas baigti ginklų konservavimą. Ginklų slėpi-mą patikėti Jovarui, Strausui ir dar dviem padėjusiems už-kasti ginklus partizanams. Parodyti Tėvukui ir Jovaro tė-vui, kur užkasti ginklai. Pats Jovaras sutiko paimti Žuvin-to ežero plovuose paliktą kulkosvaidį ir parnešti prie Tė-vuko sodybos į krūmus. Jovaras numatė ginklų slėpimo vietą parinkti sausoje vietoje, tarp Radinių kalnų. Užduo-tis naktį Strausui, Drūdbarzdžiui ir Geniui, nepersikėlus valtimi per Dovinės upės pakraščiais užšalusį ledą, nesu-keliant lūžtančio ledo triukšmo, paimti ginklus iš karkly-nų šieno kūgių, atidėta kitai dienai. Išsiskyrėme naktį, ne-nuajausdami, kad mūsų bendri keliai ilgam nutrūks, o su kai kuo išsiskirsime amžinai.

Permiegojęs Žvejo grytelėje, anksti rytą, vos švintant, pasikeitęs savo pilkas kelnes į merginių sulopytas, kad ei-nančio iš tolo nepažintų, išėjau paskutinį kartą vykdyti pri-siimto uždavinio. Beeinant ligi Žuvinto ežero visiškai pra-švito. Ryto šaltukas spaudė, ežeras buvo padengtas pir-muoju lyg stiklas blizgančiu ledu. Ledas gal ir būtų atlaikęs žmogų, bet vienas nedrįsau eiti ledu. Nesunkiai suradęs

Strauso paslėptą kulkosvaidį, per apšerkšnijusias saman-
nas palių viduriu patraukiau Didėsės kalno link.

Paskutinį kartą atliekant partizaninę užduotį po ma-
no kojomis šnarėjo įšalusios samanos. Paskutinieji žings-
niai nuo vaikystės dienų skersai ir ilgai išbraidytose palio-
se, nuo gailių krūmų svaiginančiuose plotuose, kur kiek-
viena pušelė, berželis yra žinomas.

Atsargiai praėjęs Kalnynų gylės, Riečkelio ir Plačiąja
linija per paūgėjusių pušelių mišką, priėjau Didėsės kal-
ną. Vengdamas eiti kalnu, šlaito pakraščiu įsmukau į Dek-
snių beržyną. Pakraštyje, prie tako, krūme paslėpiau ir už-
maskavau kulkosvaidį. Išėjau į raisto pakraštį prie Tėvu-
ko sodybos, visai nenujausdamas, kokios žabangos man
rengiamos ir kokia žiauri ir niekšinga ateitis laukia.

Nuo autoriaus

Šie užrašai rašomąja mašinėle perrašyti iš rankraščio
tik po ketverių metų. Per tą laiką paaikšėjus daugeliui ben-
drų įvykių ir atskirų pavienių partizanų likimų, papildomai
nežymiai pakeičiau aprašytų dienų įvykius.

Pridedamas kovojusiųjų partizanų gretose sąrašas.

Mano areštas, tremtis ir laisvo gyvenimo metai ligi su-
grįžimo į Lietuvą, susiklostę man žinomų partizanų liki-
mai bus aprašyti mano knygoje „Ketvirtis amžiaus be Tė-
vynės“.

**Vincas Kubertavičius,
1996 metų vasario 16 diena**

* * *

Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės Šarūno kuopos partizanų sąrašas

Eil. Vardas, Pavardė- Nr. Slapyvardis	Gimimo metai	Likimas
1. Juozas Laukaitis	1927	Žuvo Liūliškio paliose 1945-04-23
2. Albinas Liūdžius	1915	Žuvo Liūliškio paliose 1945-04-23
3. Juozas Kolys	1908	Žuvo Gudupių girioje 1945-04-23
4. Jonas Prūsaitis	1914	Žuvo Varnupių kaimo laukuose 1945-04-23
5. Alfonsas Kirtiklis	1922	Žuvo 1945-04-23
6. Jonas Kaminskas-Šarūnas	1920	Žuvo Liepakojų kaime 1945-05-30-31
7. Motiejus Overa-Žaibas	1919	Žuvo Žuvinto ežere 1945-07-15
8. Juozas Pūkas-Griausmas	1922	Žuvo Žuvinto ežere 1945-07-15
9. Juozas Karalius-Gunteris	1908	Žuvo Žuvinto ežere 1945-08-08
10. Antanas Meškelevičius-Tigras	1919	Žuvo Žuvinto ežere 1945-08-08
11. Vytautas Lietuvninkas-Sakalas	1930	Žuvo Žuvinto ežere 1945-08-08
12. Jurgis Žukauskas-Dagilis	1912	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
13. Juozas Stanynas-Vilkas	1916	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
14. Jurgis Stanynas-Briedis	1924	Žuvo Varnupių paliose 1945-08-15
15. Juozas Kasperavičius-Strausas	1915	Žuvo Žuvinto ežere 1946-10

16. Juozas Navickas-Liūtas	1927	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
17. Juozas Svinkūnas-Šamas	1920	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
18. ? (Astrų tautybės)-Oskaras	?	Žuvo Vitautiškių kaime 1947-12-23
19. Albinas Tereškevičius-Medelis	1924	Žuvo Liūliškio kaime 1945-06-19
20. Vincas Bubnys-Boksas	1915	Žuvo Išlandžių kaime 1947
21. Antanas Dumeika-Žvirgždas	1927	Žuvo Liūliškio paliose 1946
22. Vytautas Vyšniauskas-Kmynas	1929	Žuvo Naujadvario kaime 1949-06-19
23. ? (Vokiečių tautybės)-Hansas ?		Žuvo Daukšių kaime pas Deltuvą 1947-04-11
24. Jonas Marčiukaitis-Šermukšnis	1925	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-06
25. Julius Iršius-Kėkštas	1911	Žuvo Gudupių kaime 1949-06-19
26. Antanas Pūkas-Dūlis	1925	Žuvo Smūginių pievose 1950-10-20
27. Juozas Vaičiulaitis-Vėjas	1921	Žuvo Panausupio beržyne 1950-10-20
28. ? (Latvių tautybės)-Ulonas Vladas Murauskas?	?	Žuvo Panausupio beržyne 1950-10-20
29. Algirdas Padolskis-Meldas	1929	Žuvo Plynių kaime 1948
30. Vytautas Linonis	?	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-06
31. Vincas Adukauskas	?	Žuvo Žuvinto paežerėje 1945-08-05
32. Juozas Rimeikis-Lokys	?	Mirė sužeistas ligoninėje 1945-07-13
33. Jurgis Krušnys	?	Žuvo Bambininkų kaime 1945-07-12
34. Juozas Menčinskas-Ažuolas	?	Žuvo Peršėkės apylinkėje 1945

35. Vaclovas Vyšniauskas	?	Žuvo 1945-04-23
36. Jurgis Baltuška-Jaunutis	1925	Mirė lageryje. Nuteistas 10 m. 1946-08-26
37. Jurgis Kasperavičius-Drūdbarzdis	1919	Mirė 1985
38. Petras Žukauskas-Strazdas	1925	Mirė 1978
39. Vytautas Žukauskas-Kirvis	1923	Mirė 1992-08-28
40. Teofilis Zubavičius-Genys	1914	Mirė 1993-11-06
41. Baltrus Kreivėnas-Garnys	1902	Mirė 1974-12
42. Juozas Gutauskas-Varnas	1920	Mirė 1992
43. Jonas Daugirdas-Uosis	192?	Mirė 19??
44. Antanas Daugirdas-Aras	192?	Mirė 19??
45. Andrius Brusokas-Gvazdikas	1919	Mirė 1988
46. Antanas Brizgys-Skrajūnas	1924	Mirė 19??
47. Vytautas Rėklys-Svotas	191?	Mirė 1985-02-23
48. Klemensas Lietuvninkas-Kadugys	1924	Mirė 1947
49. Sigitas Žiūgžda-Kaštonas	1928	Mirė 1968
50. Antanas Overa-Voveris	1911	Mirė 1979
51. Jonas Kielius	1913	Mirė 1974
52. Vincas Pūkas (Selv.)-Šerys	190?	Mirė 1958-08-31
53. Juozas Pūkas (Rūt.)-Gluosnis	1908	Mirė 1962-06-06
54. Juozas Dzinga-Povas	19??	Mirė 1974-02

55. Antanas Rimkus-Eglė	1910	Nuteistas 20 m. katorgos.
56. Vincas Markelis-Ažuolas	1920	Nuteistas 10 m. Mirė 1997-12
57. Juozas Prūsaitis-Klevas	1915	Mirties bausmė pakeista 20 m. katorgos. Mirė
58. Vincas Kubertavičius-Simanaitis, Vidugiris, Siaubas, Jovaras	1920	Tauro štabo išduotas. Nuteistas 10 m.
59. Jonas Deltuva-Karklas	1920	Mirė 1996-12
60. Vladzė Drevinskaitė-Špunka	1922	Mirė 1996-07-12
61. ? Byra-Lakūnas	19??	?
62. Vincas Pūkas-Perkūnas	1920	Mirė 1996-06-09
63. Vytautas Zailskas-Gintaras	1923	Mirė 2003-01-14
64. Jonas Janulevičius-Vėjas	1923	?
65. Juozas Janulevičius-Berželis	1921	Mirė 2010-01-27
66. Vladas Stanynas-Pantera	1918	?
67. Juozas Liūdžius	1920	?
68. Jurgis Nevulis-Klevas	1926	?
69. Jurgis Glaveckas-Švyturys	1927	?
70. Gediminas Lekavičius-Špokas	1924	Mirė 2005 ar 2006
71. Vytautas Slendzoka-Lynas	1925	Mirė 2008-05-23
72. Vincas Brizgys-Meilutis	1915	Mirė 2000-11-22
73. Antanas Zujus	1917	?

Šarūno būrio partizanų ryšininkai

Eil. Nr.	Vardas, Pavardė- Slapyvardis	Gimimo metai	Likimas
1.	Juozas Pūkas-Tėvukas	1878	Mirė 1961
2.	Antanas Slendzoka-Senis	1892	Mirė 1961
3.	Jonas Brizgys-Paupys	1897	Mirė 1982
4.	Kazys Zailskas-Užkurys	1897	Mirė 1982-12-16
5.	Kazys Astrauskas-Strielčius	1897	Mirė 1990-03-10
6.	Kazys Rėklys-Šaras	1908	Mirė 1973
7.	Vincas Brusokas-Žvejys	1910	Mirė 19??
8.	Albinas Šeimys-Girinis	1909	Mirė 19??
9.	Leopoldas Balanda-Žentas	19??	Mirė 1991
10.	? Dranginys-Mataušelis	?	Mirė 19??
11.	Antanas Glaveckas-Gužutis	1898	Mirė 1987-02-23
12.	Jonas Simanynas	1914	Mirė 1974
13.	Jonas Daugirdas-Dzūkas	19??	Mirė 19??
14.	Adelė Stasiulevičiūtė-Žvaigždutė	1915	Mirė 1977
15.	Milda Kaminskaitė-Raselė	1922	Mirė 1976-08
16.	Petrutė Glaveckaitė-Sesutė	1924	Mirė 1984

17. Petrutė Marčiukaitytė-Spanguolė	1924	Mirė 1994-02-09
18. Albina Pūkaitė	1915	Mirė 198?
19. Onutė Kaminskaitė-Zylutė	192?	Mirė 19??
20. Albina Stasiulevičiūtė-Žibutė	1916	Mirė 2007-06-19
21. Albina Kazakevičiūtė-Svajonė	1927	?
22. Magdalena Kazakevičiūtė-Saulutė	1925	Mirė 2002-12-01
23. Onutė Astrauskaitė-Rūtelė	1924	?
24. Marytė Kaminskaitė-Ramutė	?	Mirė 2005-05
25. Stasė Vizbaraitė-Danguolė	?	?
26. Onutė Žukauskaitė-Lakštutė	1924	?
27. Albina Petruškevičiūtė-Aguonėlė	1925	?
28. Marytė Astrauskaitė-Ramunėlė	1923	Mirė 2004-08-06
29. Levutė Vizbaraitė-Čigonė	?	?
30. Julija Miškinytė-Kregždutė	?	?
31. Vincas Stanynas	1928	Nuteistas 10 m. kalėti

Sąrašą sudarė 1945-10-10-1945-12-04 Šarūno partizanų kuopos vadas Jovaras

*Vincas Kubertavičius-
Vidugiris, Siaubas, Jovaras*

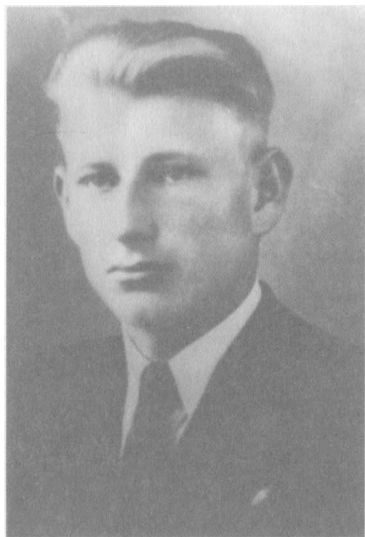
*Petronėlė Marčiukaitytė-
Spanguolė*

Albinas Liūdžius

*Vladzė Drevinskaitė-
Rinkevičienė*

***Jonas Kaminskas-
Šarūnas***

Motiejus Overa-Žaibas

***Juozas Karalius-
Gunteris***

Juozas Pukas-Griausmas

*Antanas Meškelevičius-
Tigras*

*Jonas Marčiukaitis-
Šermukšnis*

*Jurgis Žukauskas-
Dagilis*

Juozas Stanynas-Vilkas

Jurgis Stanynas-Briedis

Jurgis Baltuška-Karžygis

***Juozas Kasperavičius -
Strausas***

Antanas Pūkas-Dūlis

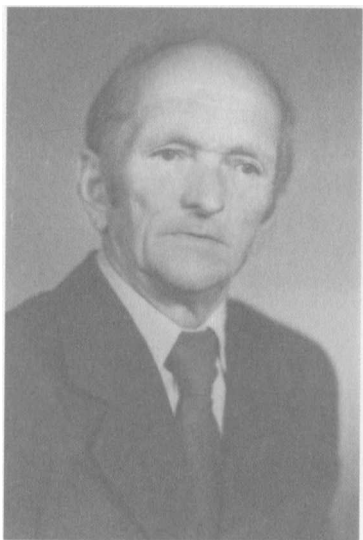
*Juozas Vaičiulaitis-
Stalinas*

Juozas Navickas-Liūtas

*Albina Stasiulevičiūtė-Lakickienė-Žibutė ir Adelė
Stasiulevičiūtė-Ražienė-Žvaigždutė*

Vincas Pūkas-Perkūnas

***Vytautas Žilinskas-
Gintaras***

***Vytautas Slendzoka-
Lynas***

Baltrus Kreivėnas

Jonas Deltuva-Karklas

***Jurgis Kasperavičius-
Drūdbarzdis***

***Vladas Stanynas-
Pantera***

Teofilis Zubavičius-Genys

Antanas Overa-Voveris

Paminklas Žuvinto ežero mūšiui atminti

Susitikimai

Alantos valsčiaus Buciškių kaime gyveno Edvardas Stalnionis. Jis buvo vedęs mano motinos vyriausiąją seserį. O aš gimiau ir gyvenau mamos tėviškėje - Alantos valsčiaus Gilužių kaime. Mūsų kaimas nuo Buciškių buvo už gero kilometro.

E. Stalnionio sodyba buvo labai graži, gerai sutvarkyta ir deramai prižiūrima - apie 20 hektarų žemės vienkiemis.

Beveik visi pusbroliai buvo suaugę. Pusseserė nutekėjusi į Trakinių kaimą, kuris buvo visai sunaikintas sovietų, kovojančių su Lietuvos partizanais. Namuose tvarkėsi vyriausi pusbroliai - Juozas, Stasys ir Vytautas. Ketvirtas - Alfonsas - buvo studentas, studijavo Kaune. Nuvykęs pas juos draugavau su penktuoju, pačiu jauniausiuoju, Valentinu, kuris su manimi buvo beveik vienmetis.

Sovietų ir vokiečių okupaciją pusbroliai šiaip taip išken-tė. Stasys buvo nuėjęs padirbėti į policiją. Visi bolševikų veiklai ir tvarkai nepritarė ir jų nepalaikė. Po antrosios oku-pacijos, į Vakarus veržiantis sovietų kariuomenei, į Lie-tuvą atvyko sovietų kariškiai, mano pusbrolių giminės iš tėvo pusės, gyvenę Rusijoje. Jų, atrodo, buvo du. Kad ne-reikėtų eiti į karą, pusbrolių iš Rusijos padedami mano pusbroliai „įsitaisė“ į valdiškus darbus, turėjo atitinkamus dokumentus, ir jų neėmė kariuomenė, todėl visi buvo la-bai drąsūs.

Atvykę Alantos skrebai, neradę pusbrolių, sakydavo, kad jie turbūt miške. Nors mano pusbroliai nebuvo pasi-traukę į mišką, tačiau Alantos skrebai 1944 metų gruodžio 24 dieną neradę jų namuose nusprendė kitaip. Mano teta

ašaromis neišprašė nedeginti namų, nutarė, kad baudžiamoji operacija bus pats teisingiausias sprendimas.

Žiauriai pasielgė bedieviai. Mūsų trobos užstalėje ant laikraščiais išklijuotų sienų padegė šventųjų paveikslus ir pareiškė, kad ši kartą jie tikrai neišgelbės. O kiti, buvę lauke, padeginėjo namo stogo šiaudus. Leido pasiimti patalynės ir drabužių tik trimis asmenims - tėvui, motinai ir nepilnamečiui Valentinui. Greitai užsiliepsnojo visa Edvardo Stalnio sodyba. Sudegė gražus namas, tvartai, svirnas, klojimas. Liko tik kalvė, kurioje dirbdavo kalvis Stasys.

Aš tuo metu mokiausi Molėtų gimnazijos antroje klasėje, buvau dvylikos metų. Mano tėvas Molėtuose man buvo išnuomavęs butą, šeimininkė ruošdavo maistą. Pas šeimininkę ateidavo pietauti ir du Molėtų MGB karininkai. Ji jiems ruošdavo pietus už atitinkamą užmokestį.

Po gaisro Buciškių kaime pas mane atvažiavo tėvas, atvežė maisto ir papasakojo apie mūsų gimines ištikusią tragediją. Nesusilaikiau ir pradėjau verkti, man labai pagailo ir giminių, ir jų buvusių gražių namų.

Kaip tik tuo metu pas šeimininkę pietauti atėjo rusų karininkai ir atsivedė svečią. Jie susidomėjo, ko tas berniukas, tai yra aš, verkia? Juk jie labai geri ir humaniški taikdariai, gal galės berniukui kuo nors padėti. Šeimininkė Kraujelienė, nieko neįtardama, šitiems sovietų „humanistams“ papasakojo apie kaime įvykusią nelaimę. Pasirodo, tarp jų buvo vienas karininkas, vadovavęs baudžiamajai operacijai Buciškių kaime. Vietoj pagalbos ar užuojautos jie pradėjo baisiai plūstis. Supratau, kad jie mane smerkė - esu dar mažas, o jau „banditas“, ir nepaprastai gailėjosi, kad aš toks užaugsiu.

Pirmą kartą realiai pamačiau tikrąjį okupanto „humaniskumą“. Pagal juos, namai buvo sudeginti teisingai. Tik „liaudies priešai“ gali nesuprasti, kad sovietai visada žino, ką daro.

Po kelių dienų atvykę pažiūrėti sodybos mano pusbro liai patys įsitikimo sovietų okupacinės valdžios „neklysta mumu ir visagalybe“.

Buvau išduotas okupantui

1952 metų vasario, kovo ir balandžio mėnesiais Molėtų rajono MGB skyriui gerai pasisekė įvykdyti visą eilę čekistinių operacijų. 1952 metų vasario 28 dieną MGB agentas „Ramojus“ ir toliau apsimetantis Vytauto apygardos partizanų vadu, į susitikimą iškviatė rajono partizanų vadą Vytautą Petronį-Klajūną. Jis tą vakarą vienas nuvykęs į nurodytą vietą, provokatorių buvo suimtas.

Neatlaikęs kankinimų ir nenorėdamas mirti buvo užverbuotas ir kovo 5-osios naktį išdavė sovietų MGB smogikams savo būrį - tris partizanus. Šios čekistinės karinės operacijos metu partizanas Jonas Barčys-Deimantas, Viešulas, buvo paimtas gyvas, partizanai Balys Šokus-Vytėnas ir Juozas Petrėnas-Diemedis sušaudyti. Diemedis ir Vijąnas žuvo ne nugalėti, o klasingai išduoti.

Vėliau, likus dviem savaitėms iki šv. Velykų, tos pačios smogikų grupės buvo paimtas gyvas partizanas Bronius Kemeklis-Kerštas. Nesutikęs bendradarbiauti su sovietų MGB organais Kerštas buvo nuteistas 25 metams lagerio.

Likus vienai savaitei iki Velykų švenčių, į mano tėviškę Alantos valsčiaus Gilužių kaimą vakare atvyko rajono partizanų vadas Vytautas Petronis-Klajūnas ir atsivedė dar tris partizanus, prisistačiusius Aukštaitijos partizanų štabo darbuotojais. Tai buvo „Erelis“, „Trispalvis“ ir „Tarzanas“, vado pavaduotojas. Pastarasis pasiliko lauke sargyboje.

Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo po Aukštaitiją kursuojanti antroji smogikų grupė, vadovaujama MGB leitenanto Vytauto Staškevičiaus (MGB agento „Aro“). Taip aš,

atsidūręs išdavysčių grandinėje, buvau išduotas sovietų okupantui.

Tuo metu dirbau Videniškių vidurinės mokyklos mokytoju, dėščiau matematiką. Gryčioje neleido uždegti šviesos, sakė, kad užteks mėnulio šviesos, sklindančios pro langus.

„Erelis“, vaidindamas visos šios grupės vadą, pareikalavo, kad aš, kaip „Jaunųjų Sakalų“ organizacijos narys, aukštaičių srities partizanų štabui parašyčiau raportą apie buvusius organizacijos narius ir jų veiklą. Trys organizacijos „sakalai“: V. Matijošius-Granitas, J. Vyšniauskas-Siesartis, S. Urbonavičius-Aras, jau 1952 metų kovo 6 dieną sovietų karinio tribunolo buvo nuteisti. Tą raportą antros Velykų dienos vakare aš turėjau jiems nunešti į nurodytą vietą - už 10 kilometrų nuo savo tėviškės.

Nujaučiau kažką negero. Buvau gerai pažįstamas su partizanų kuopos vadu Steponu Sabaliausku-Šarkiu, kuris buvo ypač atsargus. Grąžinęs laikraščius ar paimtas paskaityti knygas jis visuomet prašydavo dar gerai peržiūrėti, ar nepalikta kokia pastaba ar popieriukas. Sakydavo, kad sovietai taip gali pasodinti už nieką. O dabar buvo kitaip. Parašęs apie savo „nusikaltimus“ turiu juos nešti 10 kilometrų. Tokiu atveju jie turėtų ateiti pasiimti patys.

Todėl bandžiau atsisakyti. Pasakiau, kadangi tai liečia mane, aš prieštarauju, apsieikime be rašymų, išgarbinimų ir pagarsinimų. Tuomet „Erelis“ jau pasipiktinęs šoko pakeltu balso tonu aiškinti apie mano politinį nesubrendimą, esą mano draugai, „Jaunųjų Sakalų“ organizacijos nariai, už veiklą gavo po 25 metus, o aukštaičių partizanų štabas apie tai nieko nežino ir aš dar bandau atsikalbinėti ir filosofuoti: gal nereikia rašinėti ir garsinti?.. Jį užtarė ir „Trispalvis“ bei „Klajūnas“.

Likau vienas pats man pakištoje vadinamojoje MGB „tamsoje“. Tai buvo mano pirmas susitikimas su sovietų MGB smogikais, persirengusiais Lietuvos partizanų

drabužiais su tautiniais ženklais reikiamose vietose, - tai matėsi ir prie mėnulio šviesos.

Jiems išėjus pradėjau galvoti apie labai nevykusį „susitikimą“. Man įtarimą sukėlė kai kurios atskiros detalės. Neleido degti šviesos - Klajūnas anksčiau taip nesieligdavo. Su manimi, kaip su mokytoju, jie kalbėjo gana įžūliai, grubiai ir net nepadoriai, pasitaikė ir rusiškų keiksmažodžių - aš nebuvau taip pratęs. Jie pažeidė konspiracijos taisykles.

Taigi sovietai galėjo pasodinti ne už kovą prieš okupantus, o už jų pakištas nesąmones. Tačiau jie juk buvo smogikai. Aš tada dar nežinojau, buvau jų „tamsoje“. Jie lengvino sau darbą. Atsibastę iš Vilniaus į Molėtus, dėl vieno raporto nenorėjo keliauti 10 kilometrų į Gilužių kaimą, todėl man ir nurodė jį atnešti į sodybą, buvusią netoli Molėtų.

Buvau ne eilinis jaunuolis, o mokytojas, paruoštas tautiškai nusiteikusių dėstytojų, todėl turėjau šią situaciją nagrinėti ir aiškintis. Aiškintis iki galo, kad dėl jos nenukentčiau nei aš, nei kiti žmonės.

Neįvykdyta partizanų užduotis

Labai gerai prisimenu visus susitikimus su partizanais. Jie visuomet būdavo labai teigiami, dalykiški, lietuviškai tautiškai, su pagarba vienas kitam ir visiems. Atsimenu Lietuvos rezistencinės kovos dalyvius, kaip didvyrius, jaunus, ryžtingus, drąsius, užkrečiančiai linksmus, bendraujančius ne tik su suaugusiais, bet ir su paaugliais. Jie niekada nesikeikdavo, visada buvo pasiruošę patarti, padėti ir paguosti. Atsimenu atšylančių ginklų kvapą, vėju dvelkiančius kovotojų drabužius, atidžias jų akis, balsus, skaudžiai blyškius veidus, - tai būdavo nakties žygių, nuolatinės įtampos, bunkerių paslapties ir nė

akimirškai neatsitraukiančios mirtinos grėsmės blyškumas.

Dabar to visiškai nebuvo. Viskas tarytum atvirkščiai.

Net „Klajūnas“ buvo ne toks ir gyveno kažkam įsakius...

Galų gale nutariau „raporto“ nerašyti, nueiti į nurodytą susitikimą bėjo. Nutariau juos išbandyti, nors pačiam keliauti į nežinią taip pat buvo nedrąsu. Jeigu pakeliui MGB manęs nesulaikys, vadinasi, be reikalo juos įtarinėju. Taip 1952 metų antros Velykų švenčių dienos vakarą aš tuščiomis nuvykau į „partizanų“ nurodytą susitikimo vietą.

Nuėjau laimingai, niekas manęs nesustabdė. Pasibeldžiau į sodybos duris. Jas atidarė jaunutė šeimininkų dukė, su kuria buvome pažįstami. Aš ją vadinau Ramunėle. Pasisveikinau ir nutilau, nes nežinojau, nuo ko pradėti pokalbį, ką jai sakyti. Tariau: „Aš čia atvykau vienu neįprastu klausimu...“ Ji iš karto man atsakė: „Mokytojau, nesi-
jaudinkit, aš viską žinau, prašau užėiti į vidų, jų dar nėra, bet tuoj ateis.“

Kai užėjau į kambarį, ji, žinodama, kad mes su J. Barščiu draugai, pradėjo bėdoti, kad jau labai seniai jis buvo apsilankęs, ar jam kas nors neatsitiko. Paminėjau, kad sklando gandai, esą jį ištiko kažkokia nelaimė, apie kurią aš nieko nežinau.

Po keliolikos minučių atvyko ir jie. (Dabar jau aišku, kad tai buvo antroji MGB smogikų grupė, vadovaujama vyr. leitenanto Vytauto Staškevičiaus-„Aro“.) Pradėjau: „Lietuvių tautos vardu sveikinu jus su šventomis Velykomis ir linkiu...“, ir tuomet „Erelis“ kad suriks: „Baik tas nesąmonės, ir pasakyk, ar atnešei raportą!“ „Raporto neparašiau ir neatnešiau“, - atsakiau. Jiems tai buvo tarsi šokas, nepaprastai užpyko, tiesiog pasiuto, esą jie neturi laiko laukti, kol aš tą raportą parašysiu.

Girdėdamas jų keiksnojimus ir matydamas visišką nesisikaitymą su manimi, kaip su žmogumi ir mokytoju, aš taip pat ėmiau nesivaldyti ir ant jų šaukti: „Jūs trenkti, ar ką?!

Aš ir nerašysiu! Dar vadinatės, jog esate iš aukštaičių srities štabo... Argi jūs nesuprantate, kad aš - ne partizanas, vaikštau be ginklo, ir, surašęs savo nuodėmes sovietų valdžiai, turiu nešioti, kol skrebai mane suims?! Taip netinka - pažeidžiamos partizanų konspiracijos taisyklės. Nejaugi jūs esate tokie buki ir nesupratingi? Gal jūs ir esate skrebai?“

Po to visi nutilo ir kelias minutes tvyrojo tylą. Prisimeinu, pirmą sakinį ištare „Trispalvis“, sakydamas, kad aš absoliučiai teisingas. Po kiek laiko „Erelis“ suriko: „Dabar parašysi!“ Ir, norėdamas parodyti, kad jo kalba sviri, bei patvirtinti uždavinio svarbą, visi išsitraukė pistoletus. Stumdami pistoletu jie mane pasodino ant kėdės ir jiems diktuojant liepė rašyti.

Jų padiktuotame raporte buvo pabrėžta, kad „Jaunųjų Sakalų“ organizacijos vadą išdavė šnipas ir jog vienas šnipas jau žuvo. Buvo surengtas organizacijos vado išlaisvinimas, bet jis nepavyko.

Dabar tenka pastebėti, kad šie faktai buvo labai tolimi nuo tiesos. Reikia nepamiršti, kad raportas buvo prievaratinis, rašytas diktuoju apsišaukėliui „partizanui“ su pistoletu rankoje. Paties „raporto“ bei jame aprašytos „Jaunųjų Sakalų“ organizacijos veiklos turinys neatitinka nei tikrovės, nei partizaninės kovos dvasios.

Be to, reikia pabrėžti, kad provokatoriai diktuojami pamiršo pradinį klausimą, dėl kurių aš turėjau parašyti raportą. Iš dabar parašyto raporto dvelkė šalčiu ir klasa bei išlindo MGB dvasia - su parodytais šnipais.

Lietuvių pogrindžio raštvedyboje ir leksikone žodis „šnipas“ nebuvo naudojamas. Partizanų kalbose buvo naudojamas žodis „išdavikas“. Čia šis žodis išlindo ekspromtu - iš bendraliaudinės skrebų kalbos.

Parašiau raportą ir pasakiau, kad ne viską, ką jie man padiktavo, aš žinau, yra man negirdėtų dalykų. Čia „Aras“

pasakė: „Tai jau tavo problema, nes esi truputį žioplas. At-eityje reikės ir žinoti, ir dirbti žymiai daugiau“. Ramunėlė juos taip pat ramino, atnešė butelį ir įpylė visiems po taurelę.

Nusiraminę išsiskirstėme ir išėjome savo keliais. Tačiau jie suprato, kad aš jais visai nepasitikiu. Tai suprasdami smogikai nepasitikėjimą bandė atstatyti man nedalyvaujant, tikėdamiesi, kad mane pasieks geros kalbos apie „Erelį“, „Klajūną“ ir „Trispalvį“. Jie neapsiriko-visos žinios apie čekistinę operaciją greitai pasiekė mane, tačiau dabar jau smogikai dirbo „tamsoje“.

Operacija smogikų vardui pagerinti

Atėjo toks metas, kai partizanas buvo retas svečias. Mažai kur jie beužeidavo, mažai kas juos pamatydavo. Partizanų įtaka visuomenėje labai sumažėjo. Daugelyje kaimų partizanų nebebuvo.

Ryšinkams ir rėmėjams prireikdavo pažiūrėti atėjusiems partizanams į akis ir paklausti: „Miško broliai, ar dar nepardavėte tėvynės?“ Tokiomis nepasitikėjimo aplinkybėmis smogikai sukurdavo čekistines operacijas.

Gyvenant tėviškėje Alantos valsčiaus Gilužių kaime 1952 metų pavasarį, kai antros MGB grupės smogikai („Erelis“, „Trispalvis“, „Tarzanas“ ir „Klajūnas“) pajuto, kad aš nebepasitikiu jais, kaip partizanais, jie sumanė čekistinę operaciją. Tikėjosi per mane kaip nors prisikasti prie partizanų didvyrio, buvusio Balninkų miestelio mokyklos direktoriaus Juozo Šibailos-Dieduko, Merainio.

Mūsų kaime gyveno jaunuolis Jonas Žegūnis, kuris turėjo kaimo žmonių autoritetą, buvo teisingas ir gerbiamas. Todėl smogikų grupė, išnagrinėjusi situaciją kaime, nutarė atlikti čekistinę operaciją, tikėdamiesi, kad jos rezultatai pasieks ir mane.

Vieną sekmadienio vakarą, vos tik sutemus, pas Joną Žegūnį atvyko keli „partizanai“ (su partizaniškais drabužiais), susirinko geresnius šeimininko drabužius, išėginius aulinius batus ir išsinešė. Išeidami perspėjo, kad visi tylėtų ir niekam nepasakotų apie tokį nutikimą.

Po poros gerų valandų atėjo po aukštaičių kalvas ir kaimus kursuojantys antros smogikų grupės „partizanai“, vadovaujami „Erelio“-V. Petronis-„Klajūnas“ ir A. Radzevičius-„Tarzanas“.

„Geras vakaras, Jonai“, - sveikinosi „partizanai“. „Tai kad vakaras negeras“, - atkirto jiems Jonas. „Kas yra, ką tu kalbi, kas atsitiko?“ „Matote, jau jūsų visokių priviso. Prieš porą valandų atėję susirinko mano drabužius, batus ir išsinešė. Nors gal aš ir ne ką turėjau, tačiau netekau ir to“, - atsakė Jonas. „Tikrai išsinešė?! Kurion pusėn nuėjo?“ - paklausė „partizanai“. „Nuėjo Avilčių link.“

„Partizanai“ išėjo vyti ankstesniąją, esą norėdami pagauti ir nubausti.

Paryčiui antrosios grupės „partizanai“ sugrižo ir atnešė J. Žegūniui visus jo daiktus. Jonas dar paklausė, kaip sekėsi juos surasti. Atsakymas buvo gana kategoriškas - daugiau jie nebevaikščios... Reikėjo susiprasti, kas įvyko. Taip buvo įvykdyta „partizanų“ grupės, kurioje buvo visiems gerai pažįstami „Klajūnas“ ir „Tarzanas“, operacija, kuria siekta pateisinti jų „gerą vardą“. Jie neapsiriko. Po trijų dienų jau žinojau viską su smulkmenomis.

Taigi, jei ir įtarinėčiau, tai dabar, pagal MGB teorijas, savo įtarimų turėjau atsisakyti, nes visi esą turėjo suprasti, kokie yra puikūs tie partizanai - jie kaip ir anksčiau gina kaimo žmones ir kovoja už juos. Jų operacija buvo be galo paprasta ir gerai suprantama. Pirma ir antra „partizanų“ grupės susitarė kaip įvykdyti „operaciją“, kur po to susitikti. Tačiau jie šia operacija nieko nepasiekė, savo autoritetą ne pataisė, o dar daugiau sugadino. Aš supratau,

kad jais pasitikėti negalima. Juk ši operacija - tik nedorų „partizanų“ ar provokatorių vaidinimas. Jų veiksmai ir kėsmai pasidarė dar labiau įtartini. Ypač, kaip minėjau, kad tuomet partizanai jau buvo reti svečiai, o čia per vieną vakarą net dvi grupės pasirodė.

„Taip okupanto buvo išprievartautas kiekvienas lietuvis, ir gyvenimas ėjo vis sunkyn. Žmonės turėjo vis mažiau duonos, vis mažiau lietuviškos dvasios“, - taip dar tada rašė Mindaugo srities partizanų Visuomeninės dalies vadas Bronius Krivickas-Vilnius.

Nusikaltimų negalėjo dovanoti

Mano tėviškėje - Alantos valsčiaus Gilužių kaime kolektyvizacija buvo vykdoma sovietiniais metodais, pasinaudojant šautuvo teise. Į kaimą atvykdavo skrebugų būrys, vadovaujamas Alantos partorgo V. Utkino, surinkdavo žemių savininkus į vieną trobą ir pradėdavo šantažuoti. Juos ir iškeikdavo, ir gražiuoju prašydavo rašytis į „kolchozą“. Uždarytus išlaikydavo ištisas dienas.

Manydami, kad „buožės“ priešinasi kuriamam „Lenino rytui“, aiškindavo įvairiausias nesąmones ir keikdavosi. Alantos skrebugai ir jų vadovas kolaborantas V. Utkinas nėrėsi iš kailio, kad tik pasitarnautų sovietų valdžiai.

Kartą vienon gryčion suvarė visus Gilužių kaimo gyventojus. Ten juos V. Utkinas mokė ir aiškino, kaip reikia žygiuoti į „Stalino rojų“. Motina, išeidama į tą susirinkimą, man pasakė, kad per pietus ten atečiau ir paprašyčiau skrebugų, jog ją išleistų pamaitinti verkiančių vaikų.

Taip ir padariau. Man nuėjus, už stalo stovėjęs V. Utkinas kalbėjo apie būsimą „rojų“. Jis iš karto paklausė, ko aš čia noriu. Aš jam paaiškinau, kad namie verkia vaikai, nori pavalgyti, reikia, kad mama pareitų namo.

Mama šoko iš vietos pasirengusi išeiti, bet tuo momentu iš užstalės iššokęs Utkinas pradėjo kulti automatu mamą. Kai ją užstojau, ir man užvožė. Kilus sąmyšiui, visi išsibėgijo, net skrebai nieko negalėjo padaryti.

V. Utkinas su savo skrebaus vis tiek privertė sodžiaus valstiečius apskritimu pasirašyti ant tuščio popieriaus lapo. Jo aiškinimu, kad niekas nesuprastų, kur pirmas, o kur paskutinis parašas. Taip pasinaudodamas šautuvo teise V. Utkinas suvarė į „kolchozus“ visus Alantos valsčiaus žmones. Taip buvo sunaikintas kaimas. Už nuopelnus okupantui jis tapo „Kaniukų“ kolūkio pirmininku.

Kaimo moterėlės Alantos bažnyčioje pradėjo melstis, kad V. Utkinas galą gautų, kad Dievas gelbėtų nuo jo mūsų tautiečius. Apie tai išgirdęs Antanas Kraujelis-Siaubūnas, iš Kaniukų kaimo, pasakė: „Gana, moterėlės, jums melstis. Utkino neliks. Jis to nusipelnė!“

V. Utkinas dirbo pirmininku, o gyveno Alantoje. 1952 metų birželio 16 dieną prie Alantos A. Kraujelis-Siaubūnas pasaloje nušovė „Kaniukų“ kolūkio pirmininką V. Utkiną.

Po V. Utkino žūties pradėjo ieškoti priešų. Matyt, kažkur buvo pažymėta, kaip aš išardžiau jų susirinkimą, nes po trijų dienų pas mane atvyko V. Staškevičiaus (agento „Aro“) vadovaujama antroji MGB smogikų grupė. Tarp jų buvo „Trispalvis“ ir „Klajūnas“. Jie buvo įsitikinę, tikriausiai pagal kažkokias „nuorodas“, kad tai mano darbas. Tačiau supratę, kad aš apie tai nieko nežinau, išėjo. Prieš išeidamas „Aras“ padeklamavo vieną eilėrašį ir prašė prisiminti dar nors vieną posmą, aiškindamas, kad jis yra B. Brazdžionio. Jo deklamuotą eilėrašį užmiršau, o Brazdžionio kūryboje panašaus eilėraščio neradau.

Man buvo „pritvirtinti“ agentai: V. Petronis-„Kairys“ ir A. Radzevičius-„Alfa“, tačiau aš jų nemačiau iki susitikimo 1953 metų gegužės viduryje. Jie su manimi nebendrauvo bijodami, kad nebūtų iššifruoti.

Erelis, kuris neskraidė

Ėjo 1953-ieji. Gegužės viduryje, jiems reikalaujant, pas-kutinį kartą susitikau su apsimetėliais „partizanais“. Jie norėjo išsiaiškinti, kaip aš atlaikiau „vidaus“ kalėjimą, ar nepalūžau.

Susitikti su jais pats norėjau, nes tardymų metu supra-tau, kad tarp jų yra išdavikas. Aš dar nežinojau, kad jie vi-si buvo išdavikai. Nekėlė pasitikėjimo „partizanas Tarza-nas“. Nepatikimas buvo ir „Erelis“, tarytum ne iš partiza-ninės aplinkos, tačiau dar reikėjo įrodymą. O vienas pa-tikimas žmogus man jau buvo pranešęs, kad 1953 metų sausį, vakare matęs Vilniuje vaikščiojantį „partizaną Kla-jūną“, persirengusį civiliais drabužiais. Tai jau buvo, ga-lima sakyti, sovietinė šutvė!

Norėdami ir toliau partizanauti, vadovaujami MGB, tu-rėjo nepaprastai maskuotis ir slėptis, kad nesukeltų nė mažiausio įtarimo.

Atėjęs į susitikimą vienkiemyje, įėjęs į gryčią pasisvei-kinau ir paklausiau kur „Erelis“. Toliau nuo langų ant lo-vos sėdėjo „Tarzanas“. Jis pasakė, kad laukia įlindęs krū-muose. Krūmai buvo nemaži, prigludę prie gryčios. Nu-ėjęs į krūmus, susiradau „Erelį“.

Pasisveikinęs ir paklausinėjęs apie mano sveikatą ir sa-vijautą „Erelis“ ėmė tvirtinti, kad jie išsiaiškino tikrą išda-viką. Juo buvo mūsų kaimo valstietis. Nors jis buvo ir su-komunistėjęs, bet rusišku šnipu būti negalėjo. „Erelis“ tvir-tino, kad tik jis išdavė mūsų organizacijos vadą, kitus na-rius ir mane, ir tai yra neginčijama tiesa. O dabar eisime jį sunaikinti. Jie man duos ginklą, ir kadangi aš gerai jį pa-žįstu, tai ir turėsiu nušauti.

Tai buvo čekistinė operacija, parengta antrosios smogi-kų grupės, kuriai vadovavo MGB agentūrinis darbuotojas

leitenantas Vytautas Staškevičius, agentūriniu slapyvardžiu „Aras“, prisistatinėdavęs „Ereliu“ iš aukštaičių partizanų štabo. „Aro“ pagalbininkas - aukštas ir gražus blondinas „Trispalvis“. Ši antroji MGB grupė su savimi visada veddavosi arba „Tarzaną“, arba „Klajūną“. Todėl jiems visų pirkių durys atsiverdavo.

Operacija buvo panaši į provokaciją. Aš turiu nušauti žmogų, su kuriuo niekada gyvenime nekalbėjau ne tik apie „Jaunųjų Sakalų“ organizaciją, bet net apie mergas. Ką jis gali žinoti apie vadą, jei jo nepažįsta, kaip ir kitų narių. Jie vis tik nutarė tą valstietį paaukoti, kad pasiteisintų esą „partizanai“. O gal kai aš šausiu į valstietį, jie šaus į mane?.. Ne, taip nežaisiu.

Aš jam atsakiau „ne“ ir kad jis kažką pripainiojo. O jis sako: „Nieko nepripainiojau. Įsakysiu ir eisi“. Pasakiau, kad tegul man parodo mažiausiai rinktinės štabo karo lauko teismo sprendimą. Jis tada pradėjo aiškinti, jog jis čia įsakinėja, koks dar teismo sprendimas, jeigu vadas - jis. „Per daug užsigulėjai bunkeryje, kad nė nežinai, kur tu vadas. Čia vadas esu aš, o ne tu. Jeigu draugiškai, tai mesk automata į krūmus ir keliauk iš kur atėjęs“, - atrėžiau.

Man kategoriškai atsisakius su jais bendradarbiauti, jiems pasidarė nebeaišku, kaip toliau su manimi elgtis. O aš pastebėjau tai, į ką anksčiau neatreipiau dėmesio. Mano tėvas buvo kaimo batsiuvys ir partizanams taip pat siūdavo batus. Jis sakydavo, kad jeigu pakiltų visi, kuriems siuvau ar taisiau batus, tai būtų visa partizanų kuopa. Partizanai turėdavo problemų apsirūpinti auliniais batais: reikėjo nusipirkti odos, kurios būdavo sunku gauti ir kad batsiuvys pasiūtų. Tačiau „Aras“ tokios problemos neturėjo - avėjo kerziniiais batais.

Kažkiek patylėjęs jis truputį atsigavo ir pasiūlė eiti į gryčią išgerti ir nusiraminti. Taip ir padarėme. Su „Tarzanu“ teko susidaužti, o „Klajūnas“ stovėjo sargyboje ir gryčion

neatėjo. „Tarzanas“ man padavė savo automatą ir pasiūlė perskaityti, kas ant jo užrašyta. Ant medinės automato dalies buvo parašyta: „Mirtis komunizmui“. Perskaitęs pasakiau, kad su vienu automatu komunizmo nenugalėsime, be to, vartydamas automatą pastebėjau, kad yra skylutė parako dujoms išeiti, vadinasi „Tarzanas“ vaikšto ne su koviniu automatu, o su mokomuoju. Kovinius automatus turėjo tik „Aras“ ir „Trispalvis“.

Pasivaišinęs antruoju stikliuku išėjau namo, vis galvodamas, ar nešaus. Tačiau parėjau laimingai, tik prie savo namų, kaimyno kieme, pamačiau būrį MGB kariuomenės ir karininką. Staigiai pasisukau pažiūrėti, ar nuo kaimyno namų matyti tie krūmai, kuriuose buvo „Erelis“, ir supratau, kad viskas gerai matėsi, o per žiūronus - dar geriau. Jie galėjo susitarti ženklais.

Agentas iššaukė ugnį

Kai 1952 metų kovo 5-osios naktį MGB čekistinės operacijos metu buvo paimtas gyvas partizanas J. Barčys-Viesulas, partizanų vadas V. Petronis-Klajūnas jau buvo MGB agentas „Kairys“. Šie abu faktai labai apsunkino mano padėtį. „Viesulas“ visur aiškino, kad antisovietinio pasipriešinimo darbus vykdė drauge su manimi.

Tai buvo ne laisvas „Viesulo“ pareiškimas, tai buvojo parodymai neatsilaikius tardymo metu. Aš ant jo nepyksiu, tačiau emgiebistų buvau „užpelengutas“. Pirmojo mano tardymo protokolas buvo pavirtęs paneigimu. Todėl dabar mano areštui nutarė pasirošti ypatingai. Manė paliko „laisvėje“, ypatingoje priežiūroje. Jaučiau gerai organizuotą sekimą.

MGB pradėjo kurti mano nusikaltimų versijas, įsimaigino net per daug. 1951 metų gruodžio 22 dieną Molėtų

rajono rytiniame miškų masyve likviduojant Vytauto partizanų apygardos štabą suėmė B. Kalytį ir M. Urboną-Liepą. Pas Liepą bunkeryje surado spausdinimo mašinėlę, kuria „Jaunieji Sakalai“ spausdino atsišaukimus. Todėl padarė išvadą, kad aš palaikiau ryšį su štabu.

Antra nesąmonė - kitas įtarimas. Tų pačių metų turbūt kovo pabaigoje pas tėvus buvo atėjęs Mindaugo partizanų srities Visuomeninės dalies vadas poetas Bronius Krivickas-Vilnius. Jis norėjo pasisiūdinti dvejus batus ir neaiškos paramos iš mokytojo. Jo palydą sudarė trys partizanai. Jų kelias ėjo tik per partizanų ryšininkus, ir „signalai“, net ryšininkams nežinant, pasiekė MGB.

Batų tėvas nesiuvo, nes jie, neradę manęs, nenorėjo laukti nežinomame krašte. Todėl jiems atidavė mano aulinius batus, o jie paliko savuosius, suraišiotus virvutėmis ir odos vieniems batams pasiūti. Gegužę pas juos atsirado Merainis, kuris dirbo apie mėnesį padėdamas Vilniui susitvarkyti su spaudos leidiniais. Todėl mane prirašė ir prie Merainio.

Visoms MGB išvadoms patikrinti, patvirtinti ar paneigti MGB sukūrė operaciją - provokaciją, kai jų agentas „Siaubas“-„Šaltinis“ (Gusteitiškio direktorius) iššaukė ugnį į save ir mane, po kurios MGB laukė, kokia bus pagrindžio reakcija.

Mane su Gusteitiškio direktoriumi („Šaltiniu“) suvedė likimas. Pasirodo, jis su mano pusbroliais, gyvenusiais Marjampolėje, kartu užaugo ir buvo draugai. Išsiaiškinęs giminytės ryšį vieną vasaros dieną atvažiavo pas mus automobiliu ir atvežė mano dėdę, tėvo brolių, bei tris suaugusius pusbrolius. Vienas pusbrolis mane perspėjo, kad nedraugaučiau su „Šaltiniu“. Aš patvirtinau, kad supratau.

Tačiau nedora įvykių audra tiesiog augo. Vieną dieną Videniškiuose nuėjau į parduotuvę, kurioje buvo nemažai žmonių, ir pamačiau stovintį, tarytum svyruojantį, direktorių.

Nusprendžiau, kad iš mandagumo turiu pasisveikinti, todėl priėjau ir paduodamas ranką pasisveikinau. Jis, nepaleisdamas mano rankos, visiems girdint, garsiai pasakė: „Girdėjau, kad tamsta palaikai draugiškus ryšius su banditais?“ Aš atrėžiau, kad nesuprantu, ką jis kalba: ar jis „nepagėręs“ ar jau pergėręs. Jis man atsakė: „Labai atsiprašau, aš susimaišiau ir ne taip pasakiau, turėjau sakyti „su partizanais ar miško broliais“. Ištraukiau ranką ir pasakiau: „Aiškiai matyti, kad esi „nedagėręs“. Priėjęs prie bufeto padaviau pinigų ir pasakiau: „Duokite jam butelį, kad nusibaigtų!“ Žmonėms kvatojant išėjau iš parduotuvės.

Tai buvo negirdėta išdavystė arba provokacija. Tai buvo ugnies iššaukimas į save ir mane. Taip turbūt suplanavo ir pareikalavo MGB. Po tokio išpuolio jau buvo galima laukti pagrindžio reakcijos. Rusų MGB norėjo mane kažkur pastumti. Tačiau pastūmė ir mane, ir savo agentą.

Aš supratau, kad sovietai rezga voratinklį ir kad „Šaltinio“ reikia vengti iš tolo.

Lapei parūpo nusinešti agentę

Tenka pripažinti, kad „Šaltinis“ - direktorius ne tik stengėsi vykdyti okupanto užduotis ir priartėti prie Merainio arba jo žmonių, jis dar ir stiprino kolūkį. Laisvu nuo darbo metu direktorius rūpinosi ir sovietų valdžios įtvirtinimu. Kiekvieną vasaros rytą auštant jis apeidavo kolūkio laukus ir būtinai surasdavo ne ten pririštų gyvulių. Nusiramindavo tik gavęs išgerti „šimtgramę“. Valstiečiai didelio dėmesio tam neskyrė, manė, kad žmogus tik ieško progos išgerti. Turbūt tai buvo netiesa. Suvaidindamas norįs išgerti, jis atlikdavo savo pareigą.

Pastebėjau, kad jis labai dažnai pasirodydavo Gilužių ežero rytiniame krante, kurį žmonės vadino Juodvalkais.

Ten buvo pieva ir takas Ulžių miško link. Svarbiausiai buvo tas takas per pievą. Prie geros ryto rasos pievoje atsirasdavo brydė, kuri jį labiau domino, negu ne vietoje pririštas arklys, - tokia brydė likdavo, kai miško link eidavo partizanai.

Praėjus savaitei po provokacijos Videniškių parduotuvėje, man einant iš mokyklos, palei šventoriaus tvorą pastebėjau, kad prie bažnyčios sienos į mane spokso du jauni vyrai. Pamatę, kad aš juos pastebėjau, pasakė: „Mokytėjau, labai prašome mūsų palaukti, norime pasikalbėti“. Išėjęs iš bažnyčios sustojau prie gatvės. Jie išėjo pro varnelius, priėjo, pasisveikino ir pasakė, kad norėtų su manimi konfidencialiai pasitarti.

Abu buvo apsirengę kailinukais ir apsiavę auliniiais batais. Vieno kailinukai buvo su balto kailio apvadu. Juos nužvelgęs paklausiau: „Apie ką čia mes dabar kalbėsime ir dar tokioje konfidencialioje dvasioje?“ Jie pradėjo aiškinti, kad nori man padėti, jog prisimena Girsteiniškio mokyklos direktoriaus provokaciją. Man šovė mintis, kad čia gali būti MGB agentai, tačiau jie, lygtai supratę, pradėjo prisistatinėti esą partizanai. Vienas prisistatė slapyvardžiu Vaiduoklis. Gera jį nužvelgęs pamąsčiau, kad visai nepanašus.

Paklausiau, ko jie nori: kad prisipažinčiau, jog palaukau ryšius su miško broliais? Koks čia vėl žaidimas? Jie sakė norintys su manimi susitarti, kad sutikčiau tą direktorių nubausti už politinę provokaciją. Toliau paaiškino, kad turėčiau pasirašyti ant Karo lauko teismo sprendimo, kaip nukentėjęs pilietis. Tada pradėjau aiškintis, ar jie žino nuostatus, kaip teisti, ką teisti. Atsakė viską žinantys ir kad už tokią provokaciją jį gali „nusinešti lapė“. Kai jie taip pasakė, nusiraminau, kad provokacijos čia nėra, nes MGB agentai savo leksikone tokių atvejų nevadindavo lapės nusinešimu, o tiesiog likvidavimu.

Pradėjau aiškinti, kad jeigu jie partizanai, tai turi žinoti

ir nuostatus dėl bausmių. Juk šiuo metu nusikaltimo dar nėra, dėl direktoriaus politinio kvailumo nieko neatsitiko, aš po Videniškių vaikštau, kaip anksčiau. Pasiginčiję susitarėme, kad jie gali jį įspėti, pabarti, o gal ir pagąsdinti.

Atsisveikinome ir išsiskyrėme. Jie nuėjo per miestelį vakarų pusėn. Tą mūsų susitikimą iš toliau stebėjo mano buto šeimininkas, Videniškių pašto skyriaus viršininkas Jonas Pusvaškis ir juos praleido einančius gatvę.

Namuose paklausiau, ar šeimininkas pažįsta tuos vyrus. Jis paaiškino, kad anksčiau yra juos matęs. Jie nuo Želvos, Paželvio ar Batėnų. Po tokio nekonkreto atsakymo daugiau nekalbėjome. Tiesa, jis pasiteiravo, ko jie norėjo. Atsakiau, kad klausė, kur gauti butelį „samanės“. Į klausimą: „Ir taip ilgai jiems aiškina?“ atsakiau, jog aiškinau, kad jiems gerti nesveika. „Žinoma, jie klausinėjo rimtesnių dalykų,“ - užbaigė šeimininkas.

Pokalbis liko paslaptimi. Supratau, kad šeimininkas juos žino ir gal net pažįsta. Vėliau girdėjau, kad Girsteiniškio direktorius išsikėlė dirbti Balninkų vakarų pusėn, į tuo metu buvusį naujai sukurtą Smėlių rajoną. Jį Balninkų erdvė traukė kaip magnetas ir jis ten prisvilo. Vėliau girdėjau, kad jį ten besidarbuojantį ar kažkas nušovė, ar pats nusišovė. Žuvo nuo ginklo.

Suėmimas ir paleidimas

1952 metų kovo pradžioje mane išdavė Vilniaus MGB. Sovietai sukūrė versiją, kad aš dirbu su vadovaujančiais partizanų štabais, nes nepatekau karo tribunolui nei su pirmąja, nei su antrąja mokytojų grupe. O suėmė Mykolą Urboną-Liepą, Vytauto apygardos partizanų vado pavaduotoją, jo bunkeryje surado mašinėlę antisovietiniams atsišaukimams spausdinti.

Toliau MGB parengė čekistinę operaciją, norėdami patikrinti ar aš, būdamas Urboniškių mokytoju, nepalaikau ryšių su buvusiu Balninkų mokyklos direktoriumi, dabar LLKS vado Jono Žemaičio-Vytauto pavaduotoju, partizanų pulkininku Juozu Šibaila-Dieduku, Merainiu.

Su partizanais prisistačiusiais vyrukais tada susitariau, kad jie „direktorių“ perspės, kad jis nebetarnautų okupantui. Matyt, to krašto DKA B rinktinės partizanai taip ir padarė, nes jis po perspėjimo iš rytinės Balninkų pusės persikėlė į vakarinę.

Čekistinė operacija su Gusteiniškio direktoriumi parodė, kad Merainis buvo savas ir partizanai mane gynė. O kai 1953 metų vasario 11 dieną išduotas Ramygalos valsčiaus Dovydų kaime žuvo J. Šibaila-Merainis, jau vasario 16 dieną Vilniaus srities valdybos viršininkas pulkininkas M. Jakovlevas parašė SSRS valstybės saugumo ministro pavaduotojui raportą apie mano nusikalstamą veiklą.

Paskutiniais sakiniiais buvo rašoma: „Jis yra aktyvus nacionalistinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ dalyvis ir turėtume areštuoti, tačiau negalime atskleisti agento „Kaičio“. Prašau jūsų sankcijos jį areštuoti ir bylą pasiųsti išnagrinėti Ypatingajam pasitarimui prie SSRS MGB.“

Toks kaltinamasis neturėjo teisės gintis ir teismas vykdavo jam nedalyvaujant. Bylas sprendavo labai greitai, per keletą minučių. Vasario 19 dieną sutikimas buvo gautas. 1953 metų vasario 20 dieną mane areštavo.

Bylą paruošė Ypatingajam pasitarimui - trijų čekistų posėdžiui. Tačiau 1953 metų kovo 5 dieną mirus J. Stalinui, mano byla parengta tik Ypatingajam svarstymui. Be to, buvo nurodyta paleisti visus suimtus be ginklo. Taigi mano byla ėmė ir „numirė“. O aš 1953 metų gegužės 9 dieną grįžau namo.

Grįžęs iš kalėjimo, po savaitės ar dviejų apsilankiau Gusteiniškio mokykloje surengtose vakaruškose, kur radau

naują, labai puikų direktorių Biliūną. Jis ten dirbo neilgai. Nors išdavystės aidas užgeso, bet naujas Girsteiniškio direktorius Biliūnas, galima sakyti, pateko tiesiai į priešo guolį. Biliūnas greitai buvo pasodintas už sovietinės „tėvynės“ išdavimą. Žmonės kalbėjo, kad Biliūnas sėdo „pašvietus“ ankstesniam direktoriui, iš kurio perėmė mokyklą. Ne antrą eilį vaidmenį suvaidino ir švietimo skyriaus vedėjas.

Po Merainio žūties

Kai buvęs Balninkų mokyklos direktorius J. Šibaila-Merainis žuvo Ramygalos rajono Dovydų kaime, aš tapau taip pat nebereikalingas. Pagal gretimas miestelių - Videniškių ir Balninkų - teritorijas manęs nebesutapatinsi, kad palaikau ryšius su Merainiu - nebenustatysi.

Tačiau negaliu pamišti 1953-iaisiais okupanto paliktų dvasinių žaizdų. Kai represinės jėgos išreikalavo iš Vytauto Petronio - „Klajūno“ - MGB agento „Kairio“ raportą apie mano nusikaltimus, Vilniaus srities MGB valdybos viršininkas saugumo papulkininkis M. Jakovlevas SSRS valstybės saugumo pavaduotojui generolui majorui Riasnojui parengė visiškai slaptą raportą. Jame M. Jakovlevas aiškino, kad 1951 metų balandį Molėtų rajono teritorijoje ginkluoto nacionalistinio būrio vadas „Klajūnas“ organizavo jaunimo antisovietinę organizaciją, pasivadinusią „Jaunaisiais Sakalais“. Ją sudarė Molėtų vidurinės mokyklos mokiniai. Organizacija ruošdavo antisovietinius atšaukimus ir platindavo rajono teritorijoje.

1951 metų rugpjūčio 10 dieną Molėtų rajono MGB skyrius atskleidė antisovietinę organizaciją „Jaunieji Sakalai“ ir tais metais trys jos nariai buvo areštuoti. Nacionalistinės organizacijos vadas Jonas Barčys nuo arešto pasislėpė ir pasitraukė į nelegalią padėtį, įstojo į ginkluotą partizanų būrį,

vadovaujamą „Klajūno“. Būryje J. Barčys sukūrė antrą antisovietinės nacionalistinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ grupę iš keturių asmenų. 1952 metų spalį antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ antrosios grupės dalyviai taip pat buvo areštuoti.

Agentūriniais duomenimis ir tardymo medžiaga nustatyta, kad vienas aktyvus antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ narys yra Alfredas Adomėnas, Vlado sūnus, gimęs 1932 metais, dirbantis Molėtų rajono Videniškių nepilnos vidurinės mokyklos mokytoju ir turintis pagrindžio slapyvardį Vaidilutis. Adomėnas drauge su kitais antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ nariais dalyvavo ruošiant ir platinant antisovietinius lapelius, nukreiptus prieš sovietų valdžios organų pravedamas priemones. Jie jas žlugdė ir mokytojų adresu naudojo teroristinius gąsdinimus.

1952 metų balandžio 25 dieną (antrą Velykų dieną) per Lietuvos SRS MGB valdybos agentą „Kairį“ buvo gautas Adomėno savarankiškas raportas aukštaičių partizanų apygardos vadui.

Dabar sustokime. Juk tas raportas buvo parašytas diktuojant MGB agentams, persirengusiems partizanų drabužiais ir prisikabinusiems trispalves vėliavėles ir kitus tautinius partizanų ženklus, dalyvaujant MGB agentui „Kairiui“, visiems su pistoletais rankose. Tačiau M. Jakovlevas nutyli, kad ten buvo ne tik MGB agentas „Kairys“, bet ir operatyvinis darbuotojas V. Staškevičius–„Aras“, kad jie visi buvo apsirengę Lietuvos partizanų drabužiais su lietuvių tautiniais ženklais. Taigi vadinamojo raporto bei „atlikto darbo“ turinys visiškai neatitiko nei antisovietinės organizacijos „Jaunieji Sakalai“ veiklos, nei partizaninės kovos dvasios.

Toliau M. Jakovlevas rašė, kad nurodytas antisovietinis dokumentas buvo išgautas pasinaudojant agentūrine kombinacija per agentą „Kairį“. Atlikta grafinė ekspertizė

parodė, kad braižas ant šio antisovietinio dokumento ir Adomėno braižas yra tapatūs.

„Laikome, kad Adomėnas yra aktyvus nacionalistinės organizacijos dalyvis ir turi būti skubiai areštuotas. Prašome neiššifruoti agento „Kairio“, sankcionuoti Adomėno areštą ir jo bylą išsiųsti išnagrinėti SSRS MGB Ypatin-gajam pasitarimui.“

Didysis MGB žaidimas

Mano byloje buvo slaptas dokumentas. Jame represi-nių struktūrų darbuotojai rašė, kad reikia suimti mano kla-sės draugą, ir mazgas bus išvyniotas. Tačiau buvo ir kitas raštas, labai prieštaringas - tarytum tam klasės draugui dar reikėtų agentūrinio aptarnavimo.

Tačiau įvykiai klostėsi kitaip. Man sugrįžus iš Vilniaus MGB vidaus kalėjimo, iš partizaninės aplinkos atėjo ži-nių, jog to klasės draugo brolis vedęs apsigyveno Žiūrų kaime, netoli mano tėviškės, ir buvo sovietų užverbuotas. Jis pasikorė ar kas nors jį pakorė.

Toliau paaiškėjo daugiau negražių įvykių. Smogikas „Kairys“ partizanų tapo 1949 metais, kai jo tėvus sovietai ištremė į Sibirą, o jis pasiliko Lietuvoje. Kai į tėviškę grįžo jo motina, vieną naktį sudegė namas. Jo tėvas buvo sta-lius ir namą buvo gražiai įrengęs. Su namu sudegė ir par-tizano Klajūno motina.

Kai V. Petronis-Klajūnas - MGB agentas „Kairys“ pra-dėjo aiškintis ir įtarti kažką iš skrebų, jam pasakė: „Neaiš-ku, ko ieškai, juk Šarūno partizanų būryje buvai!“

Tai buvo labai nedora, negarbinga ir neteisinga MGB didžiojo žaidimo pabaiga. Ji čia aprašyta ne visa, tik man žinoma ar girdėta.

Turinys

Vincas Kubertavičius	
PARTIZANINĖ KOVA.....	5
Alfredas Adomėnas	
SUSITIKIMAI.....	193

Užsiprenumeruokite laikraštį „Tremtinys“

Prenumeratos indeksas - 0117.

Prenumerata kainuoja:

- 1 mėn. - 7 Lt,
- 3 mėn. - 21 Lt.
- 6 mėn. - 42 Lt,
- 12 mėn. - 84 Lt.

Vienas savaitraščio numeris kainuoja 1,75 Lt.

„Tremtinys“ išeina keturis kartus per mėnesį.

Prenumerata priimama „Lietuvos pašte“ iki
kiekvieno mėnesio 22 dienos.

Laisvės kovų archyvas Nr.44.

Leidinyje publikuojami autentiški Lietuvos partizano ir pogrindinės organizacijos nario prisiminimai. Supažindinama su laikotarpio aplinka, Laisvės kovos aplinkybėmis, sovietų represijomis.

Redaktorius **Darius JUODIS**

Redakcija: **Jolita NAVICKIENĖ,**

Vesta MILERIENĖ

Maketuotojas **Kazimieras ŽEMAITIS**

Viršelyje - Tauro apygardos partizanai: (iš kairės) Albinas Ratkelis-Oželis, Vytautas Gavėnas-Vampyras, Bronius Kavaliauskas-Karijotas

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Laisvės a. 39, LT-44309 Kaunas

Tel. (8-37) 323 204, faksas (8-37) 323 214

LPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>

SL176. 2011 07 25. 13,5 sp. 1.

Tiražas 500 egz. Užsakymas 11-238.

Spausdino spaustuvė „Morkūnas ir Ko“

Draugystės g. 17, Kaunas LT-51229

